

403/1
08

فهرست تفصیله نسخ خطی فارسی

انستیتو کلیانزہ قمیس

تهیه و تنظیم: سید الله مدنی چهار بویچی

مجموعه سرود و ترانه

قصه محو و آقا محمدی

دوره تاریخ اسلام از مرکان

روزنامه اشعیر و صوم

ادب و شعر کهن و کلاسیک

تاریخ اسلام و سیرت

رحمات و امامت

تاریخ و سیرت

تاریخ اسلام و سیرت

تاریخ اسلام و سیرت

جلد اول

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

02403
1

UNIVERSITY OF
KARACHI
LIBRARY
2002

فهرست تفصیلی نسخ خطی فارسی

انستیتو ککلیدزه تفلیس

جلد اول

تهیه و تنظیم:

سیف‌الله مدبّر چهاربرجی

مرکز اسناد و خدمات پژوهشی

تهران - تابستان ۱۳۸۳

საქართველოს
პარლამენტის
ეროვნული
ბიბლიოთეკა

فهرست‌نویسی پیش از انتشار

فرهنگستان علوم جمهوری گرجستان. انستیتوی نسخ خطی ککلیدزه
فهرست تفصیلی نسخ خطی فارسی انستیتو ککلیدزه تفلیس / تهیه و تنظیم سیف‌الله مدبّر
چهاربرجی، [برای] مرکز اسناد و خدمات پژوهشی وزارت امور خارجه. - تهران: وزارت امور خارجه،
مرکز چاپ و انتشارات، ۱۳۸۳.

ج. ۱

ISBN 964-361-247-3

بها: ۳۸۰۰۰ ریال

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیبا (فهرست‌نویسی پیش از انتشار).
۱. نسخه‌های خطی فارسی - گرجستان - تفلیس - فهرستها. ۲. فرهنگستان علوم جمهوری
گرجستان. انستیتوی نسخ خطی ککلیدزه - فهرستها. القا. مدبّر، سیف‌الله، ۱۳۴۶. - ب. ایران. وزارت
امور خارجه. مرکز اسناد و خدمات پژوهشی. ج. ایران. وزارت امور خارجه. مرکز چاپ و انتشارات.
د. عنوان.

۰۱۵/۵۸۴۳۰۳۱

۹ ف ۵۳ / ف ۶۶۶۲۱ Z

م ۸۳ - ۲۶۷۰۱

کتابخانه ملی ایران

فهرست تفصیلی نسخ خطی فارسی انستیتو ککلیدزه تفلیس

(جلد اول)

تهیه و تنظیم: سیف‌الله مدبّر چهاربرجی

چاپ اول: پاییز ۱۳۸۳

ویراستاری: مهدی کریمی

طراحی روی جلد: فاطمه حاجی محمدخان

لیتوگرافی، چاپ و صحافی:

مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه

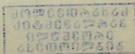
دفتر مرکزی: مینی سیتی، میدان شهید محلاتی، خیابان نخل، خیابان وزارت امور خارجه

تلفن: ۷-۲۲۵۸۶۰۲، دورنگار: ۳-۲۴۵۸۶۰۳

فروشگاه شماره ۲: تهران، خیابان شهید باهنر، خیابان شهید آقایی

صندوق پستی ۴۷۴۶/۱۹۳۹۵، تلفن: ۲۸۰۲۶۶۲

فروشگاه شماره ۳: تهران، انتهای خیابان شهید باهنر، میدان شهید باهنر، تلفن: ۷۱-۲۲۹۲۲۷۰

پیش از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، همه کتابخانه‌های جمهوریهای مختلف هم از جهت کتاب و هم از نظر اعمال سیاستهای مربوط به کتاب و کتابداری از سیاستهای حکومت مرکزی تبعیت می‌کردند. توجه روزافزون حکومت مرکزی به پیشرفتهای علمی به ویژه در زمینه‌هایی که دستیابی به فناوری را سرعت می‌بخشید، باعث پیدایش شعبه‌هایی از آکادمی علوم در تمام جمهوریهای شوروی و تأسیس کتابخانه‌های مرکزی در آنها شد و زمینه جذب محققان و اندیشمندان مختلف را فراهم آورد.

موضوع تزریق کتاب به صورت فزاینده، در دستور کار قرار گرفت و بیش از هشتاد درصد کتابهای موجود در کتابخانه‌های جمهوریهای قفقاز به زبان روسی و اندکی به زبانهای دیگر و درصد کمی هم به زبان همان جمهوریها اختصاص یافت که پس از استقلال رویه افزایش است. پرداخت حق التألیفهای سنگین و چاپ کتاب در شمارگان دستکم پانزده هزار نسخه، باعث شد که ناشران و نویسندگان با انگیزه بیشتری به کتاب و پدیدآوری آن بپردازند.

پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، جمهوریهای تابع حکومت مرکزی به یکباره خود را بریده از همه آن سیاستهایی یافتند که تا پیش از فروپاشی شوروی، از مسکو به آنها ارزانی داشته می‌شد. این امر اگرچه چهره خود را در همه زمینه‌ها به نمایش گذاشت؛ ولی امور فرهنگی به ویژه کتاب و کتابخوانی دستخوش بی‌مهریهای فراوانی شد. پایه‌های استوار آکادمیهای علوم سست گشت و پیوند کتابخانه‌های آنها با کتابخانه‌های جمهوریهای دیگر به کلی بریده شد.

قفقاز، مهد تمدن

قفقاز از دیرباز مهد علم و دانش، گاهواره شکوفایی تمدن اسلامی و دیار دانشمندان، عالمان، عارفان و حکیمان بوده است. قفقاز به صورت مدام در کوران حوادث تاریخی، شاهد کشمکشها و نابسامانیهای بسیاری بوده است. با تسلط روسها به ویژه کمونیستها بر قفقاز، کتابخانه‌های بزرگ و مجهزی ساخته شد. آنان بیشتر کتابهای خطی را از گوشه و کنار این سرزمین - حتی از مخازن خطی دارالسلطنه تبریز و کتابخانه شیخ صفی‌الدین اردبیلی از شهر اردبیل - گردآوری کرده و شمار بسیاری را روانه مخزنهای کتابهای خطی مسکو و سن پترزبورگ

نموده و تعدادی را نیز در این مراکز باقی گذاردند.

با توجه به دین ستیزی کمونیستها، نسخه‌های مهم و ارزشمند دینی، اخلاقی، عرفانی، فلسفی و... در کنج انبارها و کتابخانه‌ها قرار گرفت، تا اینکه دوران حکومت کمونیستی به سر رسید و کشورهای اتحاد جماهیر شوروی به استقلال دست یافتند. زمان کنج‌نشینی نسخه‌های نفیس خطی در موضوعهای دینی و ادبی به سر آمد و مسئولان فرهنگی این کشورها بر بازشناسی و احیای فرهنگ و ادب گذشتگان و پیشینیان خود مصمم شدند. در گرجستان که آن روزها اهمیت فراوانی برای حکومت مرکزی داشت سرمایه‌گذاری خوبی در زمینه تأسیس کتابخانه و مرکز شرق‌شناسی انجام گرفت، ولی دیری نپایید که با فروپاشی شوروی همه چیز دگرگون شد و کتابخانه‌ها از یافته‌ها و تازه‌های علمی محروم شدند، تا جایی که قفسه‌کتابها در این مراکز و کتابخانه‌ها کمتر کتاب جدیدی را در خود جای داد. وجود کتابهای فراوان به زبان فارسی در این کتابخانه‌ها و نسخه‌های خطی فارسی، عربی و ترکی با الفبای فارسی - که میراث ماندگار گذشتگان است - اهمیت این کتابخانه‌ها را دوچندان می‌کند. هم اکنون با وجود مشکلاتی که ناشی از نوپایی دولت گرجستان است، با عنایات دستداران علم و ادب، کتابخانه‌ها و مراکز علمی از رشدی چشمگیر برخوردارند.

نگارنده با توجه به محدودیت سفر به تفلیس حدود شش ماه در دو نوبت با مشاهده نسخه‌های نفیس خطی و احساس تکلیف جهت حفظ این منابع علمی، هر روز از ساعت ۱۰ صبح تا ۶ عصر بدون صرف ناهار مشغول به تدوین این مجموعه بودم. گفتمی است دریایی از فرهنگ گرانمایه ایران در این نسخه‌های خطی موج می‌زند. اینها در حقیقت کارنامه عالمان و دانشمندان و نشاتگر هویت مردمان این مرز و بوم است. بنابراین بایسته و شایسته است که این آثار شگرف و پرلرچ را پاس داشت و برای شناخت و شناساندن تاریخ، فرهنگ، ادب و پیشینه علمی خود نسبت به احیاء، ساماندهی و بازسازی آن اهتمام ورزید.

در این راستا، کوششهایی برای شناسایی ذخائر مکتوب قفقاز، آسیای مرکزی و روسیه و تحقیق و پژوهش در آنها در سالهای اخیر انجام گرفته است و از طرف شیفتگان حفظ و نگهداری میراث پرلرچ پیشینیان، فهرستهایی به چاپ رسیده و هزاران کتاب خطی و رساله ارزشمند شناسانده شده است؛ ولی هنوز کار ناکرده بسیار است و هزاران کتاب و رساله خطی موجود در کتابخانه‌های این دیار ناشناخته مانده است.

پژوهشگران باید بر احیای این گنجینه‌های فرهنگی کمر بریندند و با عشق به این کار مشکلات

سفرهای دور و نزدیک را بر خود آسان سازند.

مراحل نگارش این فهرست:

این فهرست در چهار مرحله نوشته شده است. نخستین بار در تابستان ۷۱ همراه خانواده برای فهرست‌نگاری عازم تفلیس شدم و در مدت ۴۵ روز حدود ۳۰۰ نسخه را فهرست‌نگاری کردم. در مرحله دوم به مدت ۷ ماه در کتابخانه آیت‌الله مرعشی نجفی (ره) تمام فهرستهای نوشته شده با منابع و فهرستهای معتبر جهان تطبیق داده شد. در مرحله سوم از ۲۰ خرداد ۱۳۸۰ تا ۱۵ مهر حدود ۴ ماه هفتصد کتاب و رساله دیگر فهرست‌نگاری شد. در ضمن به جهت کمبود وقت تنها به یادداشت قسمتهای ضروری بسنده شد. در مرحله چهارم به مدت ۸ ماه کار تطبیق با فهرستها و منابع معتبر کشورهای مختلف انجام گرفت و نوشته‌ها ویرایش گردید.

در انستیتو ککلیدزه نسخه‌های خطی به سه بخش؛ زبانهای فارسی، عربی و ترکی تقسیم شده است. نسخه‌های خطی فارسی در سه کلکسیون با علامت اختصاری "PK" و "PAC" و "PL" نگهداری می‌شود که "PK" نسخه‌های خطی فارسی دوره قاجاری و "PAC" نسخه‌های دوره صفویه و پیش از آن و نسخه‌های محلی و کلکسیون "PL" نسخه‌های منتقل شده از آسیای مرکزی را دربرمی‌گیرد.

مفهوم شناسه‌های پایانی هر نسخه از راست به چپ عبارت است از:

نمونه: «PK ۱۳-۱»: «۱» نماد مجموعه، «۱۳» نماد شماره نسخه، "PK" کلکسیون قاجاری.

این فهرست براساس ترتیب شماره ثبت مخزن تفلیس مرتب شده است و با شماره «۱» و کلکسیون

"PK" آغاز و با کلکسیون "PAC" پایان یافته است.

ویژگیهای این فهرست

۱. در این فهرست تلاش فراوان شده که آغاز و انجام نسخه به هر شکلی که بوده آورده شود تا «کتاب موجود» برای محققان بهتر معرفی گردد و غلطهای نگارشی موجود در آغاز و انجام نسخه‌ها نیز بدون اصلاح آورده شده است. تنها در برابر غلطهای نگارشی در داخل قلاب و یا در پاورقی شکل درست آن آورده شده است.

۲. آغاز و انجام نسخه‌ها ویرایش نشده و به هر شکلی که بوده آورده شده است تا سبک نگارش نسخه محقق را برای رسیدن به واقعیات رهنمون سازد.

در پایان نخست به درگاه خداوند منان دست نیاز دراز کرده و برای رسیدن به کمال استمداد می‌جویم و

این کتاب را به فاطمة زهرا و اهل بیت نبوت تقدیم می‌دارم. از اداره کل اسناد و خدمات پژوهشی وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی ایران که در تدوین این فهرست همکاری کرده است تشکر و قدردانی می‌شود و از حجت‌الاسلام آقای دکتر سید محمود مرعشی نجفی، متولی و رئیس کتابخانه آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی (ره) که در تهیه مقدمات سفر به تفلیس یاری داده‌اند، صمیمانه سپاسگزارم و همچنین از همکاری نهادهای محترم، دوستان و بزرگواران ذیل نیز قدردانی و صمیمانه تشکر می‌شود:

۱. سفارت جمهوری اسلامی ایران در گرجستان به ویژه سفیر محترم وقت، جناب آقای خزاعی و سفیر محترم کنونی، جناب آقای حسین امینیان.
۲. دکتر نظر آهاری، مدیرکل اسناد و خدمات پژوهشی.
۳. برادر عزیزم حجت‌الاسلام حاج شیخ علی مدبر.
۴. رئیس محترم انستیتو ککلیدزه تفلیس، جناب آقای زازا الکسیدزه.
۵. جناب آقای حسین متقی.
۶. حجت‌الاسلام جناب آقای رحیم کارگر.
۷. مسئول بخش فارسی انستیتو ککلیدزه، خانم مایا ماماتساوولی.

سیف‌الله مدبر چهاربرجی

۱۳۸۲/۸/۲۴

شب ۲۱ رمضان ۱۴۲۴

انتشار این کتاب را به خوانندگان فارسی زبان و دیگر دانشمندان در عرصه بین‌المللی که قادر به ایفای نقش مهمی در فعالیت علمی بوده تیریک عرض می‌نمایم. برای فراهم نمودن راههای لازم برای همکاری آتی مناسب خواهد بود اطلاعات مختصری به خوانندگان ایرانی درباره فعالیت انستیتوی نسخ خطی ککلیدزه گرجستان ارائه گردد.

آثار ادبیات گرجی به طور کتبی از سده پنجم میلادی به دست ما رسیده است. این نسخ خطی در کتابخانه‌های پادشاهان، اسقف‌گری اعظم، صومعه‌ها و مخازن رجال کلیسا و ملاکان در گرجستان و در خارج از کشور نگهداری می‌گردید. برخی از منابع کتابخانه نسخ خطی مربوط به سده دهم به زبان گرجی و یا ترجمه‌های به دست آمده از آنها بیانگر وضعیت موجود در آن زمان می‌باشد. از نیمه سده نوزدهم گردآوری نسخ خطی در گرجستان و قرار دادن آنها در گنجینه‌ها و بنیادهای ویژه علمی و خیریه آغاز گردید. از جمله باید از بنیاد گسترش سواد (۱۸۷۹)، گنجینه کلیسا (۱۸۸۸)، انجمن تاریخی مردم‌شناسی (۱۹۰۷) و گنجینه آثار کهن دانشگاه تفلیس (۱۹۱۸) نام برده شود.

از سال ۱۹۲۱ تمام این نسخه‌ها در گنجینه دانشگاه تفلیس گردآوری شد. در ۳۰ جولای ۱۹۵۸ با ابتکار پروفیسور ایلیا آبولادزه، انستیتوی نسخ خطی آکادمی علوم گرجستان تأسیس گردید و از سال ۱۹۶۲ نام آکادمیسین کورنلی ککلیدزه بر آن نهاده شد. هم اکنون در این انستیتو هشت بخش وجود دارد که عبارت است از: بخش codicillary (وابسته به متعم وصیت‌نامه) متون‌شناسی، نسخ خطی تاریخی، بنیادهای آرشیو، زبان‌شناسی باستانی گرجی، نسخ خطی شرقی، اطلاعات علمی و کتابشناسی، حفاظت از آثار موجود، صورت‌برداری، بهداشت و ترمیم.

انستیتو دارای کتابخانه غنی و کتب ویژه علمی و باستانی سده ۱۸ و ۱۹ و آثارهای یادبود دانشمندان معروف گرجی از جمله ای. چاوایشویلی، ک. ککلیدزه، ن. بردزیشویلی، ای. آبولادزه، آ. بارامیدزه، ش. آمیراناشویلی، مخازن نینو و کونستانتین سالیبا است که شامل متون علمی به زبانهای اروپایی می‌باشد. بایگانی عکسها نیز شامل تصاویر نسخ خطی به زبانهای خارجی و اسناد تاریخی متعدد موجود در مخازن گرجی و کلکسیونهای شخصی می‌باشد. در مخزنهای این انستیتو ۱۰ هزار نسخه خطی گرجی (سده ۵ تا ۱۹)، ۶۰ هزار اثر تاریخی گرجی (سده ۱۰ تا ۱۹)، ۴ هزار نسخه خطی به زبانهای یونانی، عبری، ارمنی، عربی، سریانی، فارسی،

ترکی و اسلاوی موجود می‌باشد. ضمناً ۵ هزار آثار تاریخی به همین زبانها و ۲۰۰ هزار سند تاریخی به زبانهای مختلف از سده‌های ۱۹ و ۲۰ به جا مانده است. انستیتو نسخ خطی گنجینه اصلی و حافظه ملی افکار و ادب مردم گرجستان به شمار می‌آید. نسخ خطی موجود در این انستیتو همه آثار اندیشمندان قرون وسطی را دربر گرفته و بیانگر نقش مهم ادبیات گرجی در ایجاد فرهنگ شرقی مسیحیت می‌باشد. افزون بر این بسیاری از آثار فقط به صورت ترجمه گرجی تا عصر ما رسیده است. همه این مسائل تعیین کننده جهات اصلی فعالیت علمی - پژوهشی و روابط بین‌المللی انستیتو می‌باشند؛ از جمله تنظیم، مطالعه، صورت برداری، چاپ و حفظ کارهای بهداشتی و مرمت کتب خطی، اسناد تاریخی و آرشیوهای شخصی موجود در گنجینه‌های داخلی و فرامرزی (مانند صومعه کوه سینا و آتن).

تاکنون سی جلد در معرفی نسخ خطی موجود در مخزن این انستیتو و گنجینه‌های گرجی (داخلی و فرامرزی)، ۱ جلد از نسخ خطی یونانی، ۴ جلد از نسخ خطی شرقی، ۵ جلد از زندگینامه قدسین گرجی طبقه بندی شده است. همچنین فرهنگهای مستند اسامی نواحی (Toponymy) و اسامی مستعار (Opomastic)، متن انتقادی از مهم ترین آثار ادبیات کهن، مجموعه‌های آثار کتیبه (Epigraphic) و معرفی آرشیوهای شخصی دانشمندان معروف نیز انتشار یافته است. کارمندان انستیتو هم اکنون مشغول مطالعه مسائل codicillary (وابسته به متمم وصیت نامه)، متون شناسی، دیپلماتیکی، Paleographic (شیوه نگارش کتیبه‌ها) و غیره می‌باشند.

نشریات علمی انستیتو عبارتند از: «خبرنامه انستیتوی نسخ خطی»، «مطالعات کتیبه‌ها».

Mravaltavi (۱۷ جلد چاپ شده و در حال حاضر نیز به طور منظم منتشر می‌گردد).

انستیتو نسخ خطی روابط بین‌المللی گسترده‌ای بایزرگ‌ترین مراکز علمی و دانشمندان کشورهای اروپا، امریکا و کشورهای شرقی برقرار نموده است. کارمندان انستیتو به طور منظم در بیش از ده برنامه علمی بین‌المللی شرکت می‌نمایند که نتایج آنها به صورت دقیق انتشار یافته است. براساس این همکاری موضوعات علمی انستیتو در سالهای اخیر در جهات ذیل گسترش می‌یابد:

۱. کوشش دانشمندان انستیتو در استفاده از تجربه و فرهنگ ادبی کهن جهت تعیین جایگاه در ادبیات شرقی مسیحی؛
۲. گردآوری مجموعه‌های کامل آثار محققان قرون وسطی و مطالعه گنجینه‌های ادبی گرجی موجود در خارج از کشور؛
۳. گردآوری کاتالوگهای نسخ خطی موجود به زبانهای ترکی، عربی و فارسی و انتشار آنها برای محافل علمی به زبانهای بین‌المللی و نیز ایجاد پایگاههای الکترونیکی و درج آنها در شبکه اینترنتی.

انستیتو نسخ خطی با استفاده از کمکهای بلاعوض فرهنگستانهای علوم و مراکز علمی و تحقیقاتی بین‌المللی قادر به حفظ اسناد تاریخی شرقی و گرجی موجود در مخازن انستیتو (از جمله فرمانهای فارسی و اسناد به دو زبان فارسی - گرجی) و اسکن دیجیتالی نسخه‌های خطی می‌باشد. این کارها نه تنها گنجینه‌های انستیتو نسخ خطی را حفظ می‌نماید، بلکه زمینه‌گسترش همکاری‌های بین‌المللی را نیز فراهم خواهد ساخت.

رئیس انستیتو کلیدزده

۱. بستان السیاحة

از: حاج زین العابدین، فرزند ملا اسکندر شیروانی، ملقب به مستعلی شاه. م. ۱۲۵۲ق.

مختلف - شرح سفرهای ارشادی خود مؤلف؛ فارسی

آغاز: «بستان حمد و سپاس و گلشن ثناء بی قیاس مخصوص بارگاه احدی و مختص درگاه صمدیت - عزّ اسمه و جلّ ذکره - که از کمال احسان نهال موجودات را در باغ وجود مثمر و بارور نمود ... کریمی که از عین مکرمت بهار وجود بنی آدم را به چندین هزار گلهای فضایل صوری و معنوی زیب و زینت بخشید ...»

انجام: «دل او آرام گیرد و خاطرش صفا پذیرد و تردد و اضطراب از او دور شود و سکون او حاصل گردد. چون این حالت در وی روی نماید فقیر را به دعای خیر یاد فرماید. مگر صاحبدلی روزی به رحمت کند در حق درویشان دعائی. مناجات: الهی به حرمت کسانی که ... از تقصیر این فقیر درگذر ... ربّنا فاغفر لنا ذنوبنا و کفرّ عنا سیئاتنا و توفنا مع الابرار و بحرمة سید الاخیار و الائمة الاطهار و قد حصل الفراغ ...»

گزارش متن: شیروانی از عرفای اواسط قرن سیزدهم هجرت بوده و تخلص شعری او «تمکین» و لقب طریقتی وی «مستعلی شاه» بوده است.

او از مریدان حاج محمد جعفر قراگوزلوی همدانی بوده و رضا قلی خان هدایت، او را بسیار ستوده است. مؤلف این کتاب به شهرها و کشورهای زیادی سفر کرده و در بستان السیاحة به شرح آنها پرداخته است.

و از آثار او کتابهای بستان السیاحة و حدیقة السیاحة و ریاض السیاحة را می توان نام برد که تا به حال چند بار در تهران به چاپ رسیده اند.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ کاتب: محمدرضا ابن میرزا محمد صالح ارومی □ تاریخ کتابت: ذی الحجة الحرام - ۱۲۸۹ □ محل کتابت: دارالنشاط ارومی □ عنوانها و نشانیها:

آیات و سرفصلها شنگرف است □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۳۳۵ □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه متن: ۱۳×۲۴/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱/۶×۳۵/۴ سانتیمتر □ نوع جلد: تیباج

ساغری - مشکی - مجدول به سبز بوده که کم رنگ شده است.

ویژگیهای نسخه: این نسخه به دستور امیر الامراء العظام خداوندگار اعظم شجاعالدوله نوشته شده و دارای رکابه است. در صفحه اول کتاب نوشته شده «صاحب کتاب بستان السیاحه نتیجه الامراء العظام جمشیدخان سرهنگ ... [ناخوانا شده]» و در (۳۲۴ب) نیز نوشته شده «جمشید را بقای شود عمر صدهزار - خاقان دهر بر سر او باد چتردار».

نک: ریحانة الادب، ج ۴، ص ۱۹ و ج ۲ ص ۴۰۶، فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ایران، ج ۱، شماره ۵۸.

«شماره ثبت: P - K ۱»

۲ تاریخ ناپلئون = وقایع و احوال ناپلئون، «ج ۱» تاریخ، فارسی
از: محمدرضا تبریزی غفاری، مسیو ژولی میرزا. م. سده ۱۳ ق.
آغاز: «سالکان مسالک هنروری و کوی ربایان حلیه فصاحت گستری را سررشته آن و سران افواج ارباب درایت و صاحبان مناصب فطانت و کیاست را وظیفه چنان است که تشید مبانی بنظام هر کلام و تشدید ارکان ... که «ما عرفناک حق معرفتک» و سمند تیزکام و رخس برق خرام اندیشه».

انجام: «مورخ گوید بسبب همین جنگ ایتالیا را دوباره متصرف شدیم ... و بتجربه رساندیم که در جنگ و لشکرکشی خرابی جزئی که به هیچوجه اعتناء به شأن ایشان نیست یک مرتبه باعث خرابی کلی می‌گردد و کار بتعمای پذیرد؛ تم مجلد الاول».

گزارش متن: این کتاب از فرانسوی به فارسی ترجمه شده است. محمدشاه قاجار در تاریخ ۱۲۵۳ ق دستور به ترجمه و نوشتن این کتاب داده و در تاریخ ۱۲۵۸ ق به اتمام رسیده است. با مقایسه تاریخهای یاد شده و تاریخ کتابت آن، نسخه مذکور اصلی به نظر می‌رسد.

جلد اول کتاب وقایع و احوال ناپلئون «بناپارت» مشتمل بر چند فصل است. فصل اول، در بیان اصل و نسب و زمان تحصیل و بدایت احوال اوست.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: جمادی الاولی ۱۲۵۸ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ تعداد برگ: ۱۳۰ - کل مجموعه: ۵۳۹ □ تعداد سطر: ۲۰ □ اندازه:

متن: ۲۳×۱۰/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰/۵×۳۴/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج، جلد سوخت؛ دارای ترنج، سرترنج و لچک: به رنگ نخودی؛ منقش به گل و بوته. ویژگیهای نسخه: دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی فارسی مجلس شورای اسلامی، ج ۱۰/۳، ص ۱۵۲۴ و ۱۵۲۵.

«شماره ثبت: P - K ۲/۱»

۳ تاریخ ناپلئون = وقایع و احوال ناپلئون بناپارت، «ج ۲» تاریخ، فارسی
از: محمد رضا تبریزی

آغاز: «چه بسیار اختلاف و اخلاف که در کار اهالی مملکت در زمانی قلیل پدید آمد و زمان اندک تغییر کلی را کفایت کند، چنانچه مورخ گوید».

انجام: «به جهت پسر وی که امپراطور به فرزند وی خود او را قبول نموده، در آنجا جشنی عظیم برپای نموده و نواب عالی شهزاده افسمی را به عقد وی درآورد و بالجمله در آن عیش حضور داشتم و خدمت مشاطگی شب زفاف به عهده من محول گشت؛ تم مجلد الثانی فی ید العبد الفانی سبحانی».

گزارش متن: این کتاب مشتمل بر ۲۶ فصل است. فصل اول در بیان متارکه دولتین «فرنس» و «نمسا» و شرح نامه ناپلئون که به مملکتان خود نوشته و فصل آخر (۲۶) در ملاقات ملک زاده «لیحسن» با ناپلئون است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۲۵۸ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ تعداد برگ: ۲۲ □ تعداد سطر: ۲۰ □ اندازه متن: ۱۰/۵×۲۲/۸ سانتیمتر. ویژگیهای نسخه: دارای رکابه است.

«شماره ثبت: مجموعه P - K ۲/۲»

۴ تاریخ ناپلئون = وقایع و احوال ناپلئون بناپارت، «ج ۳» تاریخ، فارسی
از: محمد رضا تبریزی
م. سده ۱۳ ق.

آغاز: «بعد از جنگ اسطرته که تفصیل آن در اواخر جلد دوم گذشت در پنجم ماد... که ابتدای سال ۱۸۶۰ عیسوی و مطابق هشتم جدی ۱۲۲۱ هجری می‌باشد...»
 انجام: «در ساحل رین توقف نمودند با جنود جدید بدیشان رسید... بتصرف فرنس ماند و ناپلئون خلیفه اعظم را مرخص نموده... احکام باحصار و جنود به اطراف روان ساخت».

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: جمادی الاولی ۱۲۵۸ ق / ۱۸۴۳ م □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ تعداد برگ: ۱۶۰ □ تعداد سطر: ۲۰ □ اندازه متن: ۱۵/۵ × ۲۲/۸ سانتیمتر.

«شماره ثبت: مجموعه K ۲/۳ - P»

۵ تاریخ ناپلئون = وقایع و احوال ناپلئون، «ج ۴» تاریخ، فارسی
 از: محمد رضا تبریزی غفاری م. سده ۱۳ ق.
 آغاز: «حضرت امپراطور درین صدد بود که لشکر عظیمی که سزاوار شأن و شوکت مملکت فرنس باشد و سایر قرالات منفعة اعظم و جلالت ممالک».

انجام: «وا از جهازات جنگی توپها به جهت احترام نمش ناپلئون انداختند. هنگامی که جسد وی را به قبر سرازیر می‌نمودند، برجهه احترام سه نوبت متوالی از پانزده عراده توپ هر یک پانزده تیر شلیک کردند و... پس از آن سنگی عظیم بر مضجع وی نهاده در آن مکان محقر جسد بزرگوار که صفحه وسیع ممالک فرنگستان بر وجود وی تنگ بود جای دادند: تمت الكتاب».

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: جمادی الاولی ۱۲۵۸ / ۱۸۴۳ م □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ تعداد برگ: ۹۶ □ تعداد سطر: ۲۰ □ اندازه متن: ۱۰/۵ × ۲۲/۸ سانتیمتر.

نک: الذریعه، ج ۲۵، ص ۱۰۹، شماره ۵۹۶.

«شماره ثبت: مجموعه K ۲/۴ - P»

۶ تاریخ ناپلئون = وقایع و احوال ناپلئون = وصیت نامه ناپلئون،

«ج ۵»
تاریخ، فارسی
از: محمد رضا تبریزی غفاری
م. سده ۱۳ ق.

بازگشت به: به شماره: P - K ۲/۱

آغاز: «وصیت اول آن که بدانید که من در دین روم قدیم بدانچه از فرستادگان خداوندان دین به من رسیده است جان بجان آفرین تسلیم می‌کنم و در دین مزبور متولد شده‌ام. دوم آنکه تمنای من این است که جسم مرا به خاک فرنس مدفون کنند ...»
انجام: «هر چند به وصیت نامه من که ناپلئونم با تمام بدست خط خود نوشته و بدستهای خود در حال شعور و اختیار دست خط گذارده‌ام و ممهور داشته‌ام والسلام؛ تمت الكتاب حسب الحكم سرکار نواب خان مشار الیه».

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: جمادی الاولی ۱۲۵۸ □
عنوانها و نشانیها: مشکي □ تعداد برگ: ۸۷ □ تعداد سطر: ۲۰ □ اندازه متن: ۱۰/۵ × ۲۲/۸ □
ویژگیهای نسخه: دارای رکابه است.
نک: الذریعه، ج ۲۵، ص ۱۰۹.

«شماره ثبت: مجموعه P - K ۲/۵»

۷ تاریخ اسکندر مقدونی
مترجم. جمیس کمل انگلیسی.
تاریخ، فارسی
م. سده ۱۳ ق.

آغاز: «الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على محمد وآله اجمعين غرض از تسويد اين اوراق آن است که بتاریخ هزار و ششصد و سیزده عیسوی مطابق هزار و دو بیست و بیست و هشت هجری در اوقاتی که صفحه آذربایجان از فر وجود میمنت نشان نواب مستطاب ...».

انجام: «مدتهای مدید تزلزلی در عقیده هیچ یک از رعایا و برابا بظهور نرسیده حسب الامر سرکار عظمت مدار امیر ذوی الاحشام - دام اجلاله تعالی - بسعی و اهتمام

چند نفر ارقام سرعت تمام صورت نرفتم و ارتسام و سمت اختتام پذیرفتن تحریراً فی شهر جمادی‌الاولی ۱۲۵۸».

گزارش متن: این کتاب در تاریخ ۱۲۲۸ هـ ق توسط جمیس کامل انگلیسی ترجمه شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته و نستعلیق □ تعداد برگ: ۳۹ □ تعداد سطر: ۲۰ □ اندازه متن کتاب: ۱۰/۵ × ۲۲/۸.

نک: فهرست دایرة‌المعارف بزرگ، ج ۱، شماره ۱۰۳/۳؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ایران، شماره ۲۲۷۸، ج ۵، ص ۳۹۸.

«شماره ثبت: مجموعه P - K ۲/۶»

۸ چاه وصال ادب منظوم، فارسی

از: میرزا احمد، متخلص به سید یزدی = میرزا احمد سند^(۱).

آغاز:

«بیا ای ساقی عشق^(۲) آذینم^(۳) خط جام تو سرلوح جبینم

بیا ای دایر از تو محفل خاک بلاگردان دورت دور افلاک».

انجام:

«جو از چاه قلم جوشید این آب در او شد کشتزار نامه سیراب

جهان خرم شد از فیض زلالش ز چرخ آمد لقب چاه و وصالش».

گزارش متن: قبل از شروع مثنوی چاه وصال مقدمه‌ای در دو صفحه آمده است.

آغاز مقدمه: «حبذا این مجموعه دل‌آرا که تذرو رنگین پر و بالیست از جلد نگارین

شهر پرتقش و نگار گشوده...». در این رساله، داستان لیلی و مجنون در ۲۹۴ بیت به

۱. اسم مؤلف در برخی از نسخه‌ها «قوم» و در برخی دیگر «سید یزدی» آمده است.

۲. در برخی نسخه‌ها «مهر» یا «سحر» آمده است.

۳. در برخی نسخه‌ها «آفرینم» به جای کلمه «آذینم» آمده است.

نظم در آمده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته زیبا □ تاریخ کتابت: ۱۲۰۷ ق □ عنوانها و نشانیها:
 شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۶ □ اندازه متن: ۱۲/۵ × ۲۵ سانتیمتر □ اندازه جلد:
 ۱۶ × ۳۰ سانتیمتر □ نوع جلد: تماج قهوه‌ای تیره، مجدول.

ویژگیهای نسخه: هر صفحه به چهار ستون تقسیم شده و در هر ستون هشت بیت آمده
 است. برگها، مجدول به خطوط زیتونی و قرمز است و خطوط ستونها نیز زیتونی است. مقدمه،
 مزین به سه نقطه زینتی شنگرف است. سرلوح: مزدوج و به رنگ زیتونی و قرمز است. دارای رکابه
 است.

جلد نسخه آسیب دیده است. در پشت برگ اول، دو سؤال از حضرت علی (ع) پرسیده شده و با
 ترجمه آن به خط نسخ زیبا آمده است.

آغاز: «از حضرت علی پرسیدند که کمان حلاج چه می‌گوید: فرمود که می‌گوید و هینک عیث
 عُمر نوح فضیف فضیف ... و پرسیدند: نافوس نصاری چه می‌گوید؟ فرمود که می‌گوید: لا
 اله الا الله حقاً حقاً صدقاً».

نک: الذریعه، ج ۱۹، ص ۱۵۴، شماره ۷۴۵؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه
 ملی ملک، ج ۸، شماره ۵۰۸۵/۴۹ و شماره ۴۷۱۹/۴۱.

«شماره ثبت: P - K ۳/۱»

۹ پیر و جوان = بهاریه = بهار و خزان

از: میرزا محمد نصیرالدین طیب شیرازی اصفهانی متخلص به «نصیرا».

م. ۱۱۹۱ ق - ۱۷۸۳ م.

آغاز:

«شبی بسا نوجوانی گفت پسیری کهن دردی^(۱) کش و صاحب ضمیری

۱. در برخی نسخه‌ها «سخن دروی کش و صاحب ضمیری» و در برخی «دردی کش و صافی» و «دردکش،
 صافی» آمده است.

چو خم صافی دل و روشن روانی در این دیر کهن پیر مغانی». انجام:

«چراغ افروز راه اهل بیتش محمد شمع بزم آفرینش
کتابش معجز روشن بیانرا وصیش حاکم مطلق جهان را».

گزارش متن: میرزا محمد نصیر پزشک کریم خان زند بوده و در دانش الهی و طبیعی و ریاضی استاد بود. او در تاریخ ۱۱۹۱ق در شیراز درگذشت. این مثنوی در تهران به سال ۱۳۵۰ ش چاپ شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته زیبا □ تاریخ کتابت: جمعه چهارم رجب ۱۲۰۷ □ محل کتابت: بلده دیلمقان □ عنوانها و نشانها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۳ □ تعداد سطر: در هر صفحه ۲۲ بیت □ اندازه متن: ۲۵×۱۲/۳ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۳۱×۱۶ سانتیمتر. ویژگیهای نسخه: مجدول به رنگ زیتونی و قرمز و در چهار ستون نوشته شده است. هر ستون ۸ بیت دارد و دارای رکابه است. در آخر نسخه در دو برگ اشعار متفرقه از شاعران مختلف آمده است.

نکته: فهرست مشترک نسخه‌های خطی فارسی پاکستان، ج ۸، ص ۱۱۳۹ و ج ۹، ص ۱۸۱۵؛ الذریعه، ج ۳، ص ۱۵۸ و ج ۱۹، ص ۱۳۲؛ فهرست نسخه‌های خطی راجه محمودآباد لکهنو، شماره ۱/۳۱۵؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ملک، ج ۸، شماره ۴/۴۹۸۸؛ فهرست نسخه‌های خطی مجلس شورای اسلامی، ج ۱۰، شماره ۴/۳۵۱۲.

«شماره ثبت: P - K ۳/۲»

۱۰ گل کشتی
از: میر نجات = میر عبدالعالی، فرزند میر محمد مؤمن حسینی
قتی (۱)
م. حدود ۱۱۴۰ ق.

آغاز:

«در کب عشق هر آن نغمه که دلخواه بود
 نیش^(۱) نام خوش حضرت الله بود
 کشتی عشق که فن و فرحش اخلاصت
 نطقش حق دل عاشق خاص الخاصست».

انجام:

«بشرط این که بود هر یکی از این ده نام
 به چار چیز عیان در شما تابش ناچار
 ... «جهت دفع هجران و زیادی محبت دوست مرتبه»:

یا رب تو مرا به یار دمساز رسان   آوازه دردم به هم آواز رسان
 آنکس که من از فراق او غمگینم   او را به من و مرا به او باز رسان.
 گزارش متن: دویتهای آخر رساله در ۳۶ موضوع مختلف مثلاً جهت «وسعت
 رزق» و... سروده شده است.

گزارش نسخه: □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: □ ۴ اندازه
 متن: ۱۲/۳×۲۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: مجدول به رنگ قرمز و زیتونی و به چهار ستون تقسیم شده است. هر
 ستون حاوی ۸ بیت که به صورت پله‌ای نوشته شده است.

نک: الذریعه، ج ۱۸، ص ۲۳۰، شماره ۱۴۶ و ج ۹، ص ۱۱۷۱ و ج ۱۹، ص ۲۷۲؛
 فهرست نسخه‌های خطی فارسی گنجینه ملی کراچی پاکستان، ص ۵۳۲؛ فهرست
 نسخه‌های خطی ندوة العلماء لکهنو، شماره ۲۵۷.

«شماره ثبت: P - K ۳/۳»

ادب منظوم، فارسی

دیوان ۱۱

۱. در بعضی از نسخه‌ها «زینش» آمده ولی در این نسخه «نیش» آمده است.

از: رضی = رضی الدین ارتیمانی

آغاز:

«در فراق یکدیگر اشکند و آه در مذاق یکدیگر شیر و شکر

جز فتوت نیست اینجا میزبان جز محبت نیست اینجا تا حضر».

انجام:

«تا در ره خود دوست سر ز یا میدانی نه مبدأ خود نه منتها میدانی

از عالم آشنا شدی بیگانه تا بیگانه ز آشنا میدانی».

گزارش متن: نسخه‌ای از دیوان ارتیمانی در فرهنگستان روسیه موجود است. بیتی

که بر صاحب دیوان دلالت می‌کند، این است: «رضی تا چند ازین بسیار گفتن - سخن

اینجا رساندی مختصر کن». این دیوان مشتمل بر رباعیات، ترجیع‌بندها و غزلیات او

است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته زیبا □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □

تعداد برگ: ۱۲ □ اندازه متن: ۱۲×۲۷ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: تمام برگها مجدول و منقش است و به اشکال مختلف هندسی تزئین

و اشعار در داخل آنها نوشته شده است. تمام جداول به رنگ طلا است. در کمند صفحات از قرمز

استفاده شده است. رنگ برگها نیز متفاوت است. از اول نسخه افتادگی دارد. دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی مؤسسه خاورشناسی فرهنگستان علوم

روسیه، شماره B.۲۰۴۶، ص ۱۵۹.

«شماره ثبت: P - K ۳/۴»

ادب منظوم، فارسی

۱۲ دیوان

۰.م ۹۲۵.ق.

از: بابا فغانی شیرازی.

آغاز:

«ای سر نامه نام تو عقل گره گشایرا ذکر تو مطلع غزل عشق سخن سرایرا

آیینه‌وار یافته یک‌نظر جمال تو دل که نشان نمی‌دهد جان جهان نمایرا

کیست فغانی حزین مست سیاه‌نام تا بزبان عارفان ذکر کند خدایرا»
انجام:

«ز تو چون وفا نداری چو خوشست دور بودن

نفسی بستلخ‌کامی زدن و صبور بودن»
گزارش متن: فغانی شاعر دربار سلطان یعقوب و شاه اسماعیل بود. وی در ابتدا چاقوساز بوده و سکاکی تخلص می‌کرده است. بعد از هجرت به تبریز کار او بالا گرفت تا به دربار سلطان یعقوب وارد و متخلص به فغانی شد. بعد لقب بابای شاعران را از طرف سلطان به خود اختصاص داد.

نوع خط: شکسته زیبا □ تاریخ کتابت: ۱۲۰۷ ق / ۱۷۹۳ م □ عنوانها و نشانیها: □ تعداد برگ: ۱۷ □ تعداد سطر: ۲۰ □ اندازه متن: ۲۷×۱۶/۸ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: مجدول و تمام برگها به اشکال هندسی مختلف تزئین شده و ابیات در داخل اشکال نوشته شده است. و جداول به طلا و نارنجی است. کاغذ برگها رنگارنگ است. و دیوان او در هند و پاریس در سال ۱۹۰۳ م و در تهران با تصحیح احمد سهیلی خوانساری در سال ۱۳۱۶ شمسی چاپ شده است.

نک: الذریعه، ج ۹، ص ۸۴۰؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی منزوی، ص ۲۴۶۸؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی تبریز، ج ۲، شماره ۳۰۵۱؛ فهرست نسخه‌های خطی دانشگاه استانبول، شماره ۱۰۵۷/۲

«شماره ثبت: P - K ۳/۵»

ادب منظوم، فارسی

۱۳ گزیده دیوان

از: مولانا نورالدین محمد ترشیزی ظهوری

آغاز:

«ای خوی تو خصم دوستداری   بیزار ز عهدت استواری
از گردن خود فکنده طاقت   در عشق تو بار بردباری»

انجام:

«مرید عرض سپاه جهان حکم تو بود مثال صنع مشخص چو بر صور پیمود
خبر ز رتبه جامت نمی تواند داد جز آن که این همه آثار بی خبر پیمود»
گزارش متن: مشتمل بر مثنویات و غزلیات ظهوری است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق زیبا □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ:
شرقی □ تعداد برگ: ۴ □ اندازه متن: ۱۳×۲۶/۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: تمام برگهای این رساله مجدول به طلا و کمند نارنجی و طلایی است. هر
صفحه به چهار ستون تقسیم شده و هر ستون ۱۰ بیت دارد. در اکثر برگها اشکال مثلث، مربع
و مستطیل وجود دارد که زیبایی خاصی به کتاب بخشیده است.

نک: ریحانة الادب، ج ۴، ص ۷۲؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی گنجینه
ملی کراچی پاکستان، ص ۵۰۸.

«شماره ثبت: مجموعه ۳/۶ - K - P»

۱۲ نل و دمن = علی سیبیل الانتخاب
از: ابوالفیض، فرزند ابن مبارک، فرزند ابن خضر یمنی ناگوری فیضی. م. ۱۰۰۴ ق.
آغاز:

«ای در تک و یوی تو ز آغاز عشقای نظر بلند پرواز
فکر تو به دل خیال بگداخت از اوج ز مرغ بال بگداخت».
انجام:

«تا عرصه عالم عناصر خالی نبود ز شادی و غم
شادی و سعادت تو بادا با عنصر انتظام عالم».

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق زیبا □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ:
شرقی □ تعداد برگ: ۱۰ □ اندازه متن: ۱۳×۲۷/۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: برگهای رساله به رنگ زرد و آبی روشن است. مجدول به طلا و نارنجی
است و هر صفحه به ۴ ستون طلای تقسیم شده است. دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ملک، ج ۷، شماره ۵۶۱۱/۳.

و شماره ۵۳۶۹؛ فهرست نسخه‌های خطی مجلس شورای اسلامی، ج ۳۸، شماره ۱۴۱۴۳.

«شماره ثبت: مجموعه P - K ۳/۷»

۱۵ شیر و شکر ادب منظوم، فارسی

از: شیخ بهاء‌الدین العاملی = شیخ بهاء‌الدین محمد، فرزند شیخ عزالدین حسین
فرزند عبدالصمد جبعی حارثی. م. ۱۰۳۰ ق.

آغاز:

«یا ربّ یا ربّ بکریمی تو   بصفات و کمال و رحیمی تو
یا رب به نبی و وصی و بتول   یا ربّ یا ربّ بدو سبط رسول»
انجام:

«یا ربّ بکرامت اهل صفا   بهدایت راهروان وفا
کاین نامه نامی نیک اثر   کاورده ز عالم قدس خبر
پیوسته خجسته پیامش کن   مقبول خاصّ و عامش کن.»

گزارش متن: در موضوعهای زیر به صورت شعر نوشته شده است: «۱- فی نصیحة النفس الامارة؛ ۲- فی ذمّ من صرف عمره فی العلوم الرسمية المجازیة؛ ۳- فی الترغیب فی العلوم الحقیقیة؛ ۴- فی الشوق باریاب الحال واصحاب الکمال؛ ۵- فی ترغیب العاصی عسی فی التوبة عن المعاصی». در تاریخ ۱۲۹۳ در تهران به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته زیبا □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □
تعداد برگ: ۱ □ اندازه متن: ۱۳×۲۷ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: مجدول به طلایی، نارنجی و مشکی و هر صفحه به چهار ستون تقسیم شده است. در همه این مجموعه جداول طلا، نارنجی و مشکی است. کاغذ نسخه به دورنگ آبی روشن و زرد است.

نک: الذریعه، ج ۱۴، ص ۲۶۹، شماره ۲۵۳۵؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه
مرعشی (ره)، شماره ۴۹۳۷.

« شماره ثبت: مجموعه ۳/۸ - P - K »

۱۶ دیوان قدسی مشهدی
از: حاجی محمد جان قدسی مشهدی.
م. ۱۰۵۶ ق.

آغاز:

«بمع صبح فلک آستین ز آن افشاند که آفتاب رخت نور در جهان افشاند
کسی نچیده گلم را نثار گلشن شد مرا پپای تو بایست زود جان افشاند...
انجام:

«گاهم بوصال دل ز غم فرد کند گاهم ز فراق سینه پردرد کند
خاصیت آفتاب دارد بت من خود سبزه برویاند و خود زرد کند.»

گزارش متن: نام مؤلف در الذریعه حاج محمد جان و در ریحانة الادب حاج محمد خان ذکر شده است. این شاعر، در سخن سرایی و راستی اندیشه یگانه عصر خود بود. او از مشهد مقدس بوده و بدین جهت نیز تخلص «قدسی» داشته است. از آثار قلمی وی می توان دیوان مرتب و منظومه ای به نام «ظفرنامه» در فتوحات شاه جهان را نام برد. این دیوان مشتمل بر رباعیات، غزلیات و قصاید اوست.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته زیبا □ تاریخ کتابت: ۲۲ جمادی الاول ۱۱۶۴ ق
□ عنوانها و نشانیها: سنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۵ □ اندازه متن: ۱۳×۲۷ سانتیمتر □.

ویژگیهای نسخه: در آخر رساله ۱۰ بیت از حافظ و غیره آمده که درشت نوشته شده است. همچنین جدول به طلا و نارنجی و مشکی و در چهار ستون نوشته شده است. دارای رکابه است.
نکته: ریحانة الادب، ج ۴، ص ۴۳۲؛ الذریعه، ج ۹، ص ۸۷۹، شماره ۵۸۴۰؛ فهرست نسخه های خطی دانشگاه تهران، ج ۹، شماره ۲۴۶۶/۵؛ فهرست نسخه های خطی کتابخانه ملی ملک، ج ۸، شماره ۵۴۰۳/۴۸.

« شماره ثبت: مجموعه ۳/۹ - P - K »

۱۷ وصیت افلاطون بر ارسطو و ادب منظوم، فارسی

آغاز:

«وصیتی که ارسطو نوشت ز افلاطون بگویم از ره تعلیم بشنو از من آن
مکن شروع بکاری که فکر آن نکنی که جز بفکر ندانی کمالش از نقصان».

انجام:
«کسی که با تو تواضع کند عزیزش دار
از آن که هست مکافات عادت انسان».

گزارش متن: این رساله مشتمل بر ۱۸ بیت است.
گزارش نسخه: نوع خط: شکسته (درشت) زیبا □ تاریخ کتابت: ربیع الثانی ۱۱۹۴ □ محل
کتابت: منزل کاتب □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱ □ اندازه
متن: ۱۲×۲۷ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: و در کنار تاریخ کتابت، مبری مربع کوچک وجود دارد که تنها کلمه
«علی» خوانده می‌شود. و از برگ ۸۰ تا ۸۲ اشعاری از شاعران مختلف با خط شکسته زیبای ریز
نوشته شده است.

آغاز: «شب اگر جلوه گر شام سحر می‌گردد مهر از شوق تماشای تو برگردد».
انجام: «دانی آن کیست اوحدالدین است آن ملک خلقت ملوک اخلاق».
نک: فهرست نسخه‌های خطی مجلس سنا، ج ۱، شماره ۲/۲۸۵.

«شماره ثبت: P - K ۳/۱۰»

۱۸ دیوان غزلیات و ادب منظوم، فارسی

از: صیدی = میر سید علی صیدی تهرانی.

م. ۱۰۶۵ یا ۱۰۶۹ یا ۱۱۰۰ یا ۱۰۸۳ ق - ۱۶۷۳ م.

آغاز:

«شد بسکه از خرام تو تغییر حالها از جا درآمدند بگلشن نهالها
آئینه تار و آینه‌داران تمام لال طولی چه یاد گیرد از این بی‌کمالها».

انجام:

«ما پریشانی سودای محبت داریم

پیش ما سود و زیان دو جهانست یکی

هر که یکرنگ نماید نشوی ایمن ازو

زانکه بیرنگی مهتاب و کتانست یکی

صیدی آشفستگی بت از گل روئیست مگر

رنگ این تفرقه با زلف بتانست یکی».

گزارش متن: «صیدی» از شاعران مشهور سده یازدهم هجری است، وزاده تهران» و بزرگ شده «اصفهان» است. و در اواخر عمر به هندوستان سفر کرد و بعد از مدتی در شهر «شاه جهان آباد دهلی» درگذشت و جنازه او را به «مشهد» انتقال دادند. ایشان هم عصر «قدسی»، «کلیم» و «میرزا صائب» بوده و با «قدسی» و «کلیم» مشاعره نیز داشته است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: ۱۰ شوال المعظم ۱۰۹۹ ه □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۶ □ اندازه متن: ۱۲/۵ × ۲۶ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: مجدول و دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه های خطی فارسی مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۹۲۴، شماره ۳۷۴؛ فهرست نسخه های خطی آستان قدس رضوی، ج ۷، ص ۴۵۲، شماره ۶۶۲۹؛ الذریعه، ج ۹، ص ۶۲۴، شماره ۴۴۴۸؛ فهرست نسخه های خطی کتابخانه ملی ملک، ج ۸، شماره ۴۸۸۲/۱.

«شماره ثبت: P - K ۳/۱۱»

ادب منظوم، فارسی

۱۱ فرهاد و شیرین = شیرین و فرهاد

م. ۹۹۲ یا ۹۹۱ ق.

از: مولانا وحشی بافقی یزدی.

آغاز:

«الهی سینه‌ای ده آتش‌افروز

در آن سینه دلی واندل همه سوز

هر آن دل را که سوزی نیست دل نیست

دل افسرده خود جز آب و گل نیست».

انجام:

«سخن را پرده نو باز کردند ز پرده نغمه نو ساز کردند

نوای عشقبازی خوش نوائیست که هر آهنگ او راه بجائیست

اگرچه صد نوا خیزد از این چنگ جو نیکو بنگری باشد یک آهنگ».

گزارش متن: مشتمل بر اشعاری در توحید، مناجات، نعت سیدالمرسلین، سبب

معراج، منقبت حضرت علی (ع) و تعریف سخن است. در آغاز چند حکایت و مقاله و

سپس داستان شیرین و فرهاد آمده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ:

شرقی □ تعداد برگ: ۱۰ □ اندازه متن: ۱۳×۲۶/۵ سانتیمتر □.

ویژگیهای نسخه: جدولها مانند دیگر رساله‌های این مجموعه است. برگها به دورنگ آبی

روشن و زرد است و دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۱۶، ص ۱۸۹، شماره ۶۳۲؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه

مرعشی (ره)، ج ۲۴، شماره ۹۲۲۴

«شماره ثبت: P - K ۳/۱۲»

ادب منظوم، فارسی

م. ۹۹۲ یا ۹۹۱ ق.

۲۰ روضه من خلد برین = خلد برین

از: مولانا وحشی باققی یزدی.

آغاز:

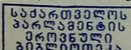
خلد برین زد صفر

خلد برین ساحت این گلشن است.

«خامه برآورد صدای صفر

خلد برین ساحت این گلشن است

انجام:

403
1

«رهبر مقصود تو صد ساله راه کرده دری بر رُخ مقصود باز
آن که ترا مایه جان می دهد هر چه طلب می کنی آن می دهد»
گزارش متن: این مثنوی در معارف، اخلاق و مراثی است. سال ۱۳۰۶ در تهران به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: سنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۵ □ اندازه متن: ۱۳×۲۶/۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: در بالای اسم مؤلف و رساله مهری مربعی کوچک ناخوانا وجود دارد. دارای رکابه است. کاغذ رساله به دورنگ، آبی روشن و زرد است. جدولها مانند دیگر رساله های این مجموعه است.

نک: الذریعه، ج ۷، ص ۲۴۰، شماره ۱۱۶۴؛ فهرست نسخه های خطی کتابخانه مرعشی (ره)، ج ۳، شماره ۹۳۲.

«شماره ثبت: P - K ۳/۱۳»

۲۱ ناظر و منظور ادب منظوم، فارسی

از: مولانا وحشی بافقی یزدی.

م. ۹۹۲ یا ۹۹۱ ق.

آغاز:

«زهی نام تو بر دیوان هستی ترا بر جمله عالم پیش دستی

ز کان صنع کردی گوهری ساز در آن گوهر محیط هستی آغاز».

انجام:

«یکی ز جمله حرفی که داخل نقطند

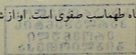
دویم از آنچه درو نیست نقطه را مدخل

سیم از آن کلماتی که داخلند بهم

چهارم این که آرند عکس این بعمل».

گزارش متن: در آخر کتاب، قطعه تاریخ اتمام آن آمده است. وحشی بافقی از

شاعران ایرانی عهد شاه طهماسب صفوی است. او از شاگردان شرف الدین علی بافقی

بوده و آثار قلمی او چند مثنوی نفیس بدین ترتیب است: ۱- خسرو و شیرین؛ ۲- خلد برین؛ ۳- فرهاد و شیرین؛ ۴- ناظر و منظور. دیوان او مشتمل بر غزلیات و قطعات و سه مثنوی خلد برین و فرهاد و شیرین و ناظر و منظور می باشد.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: روز جمعه ۱۸ شعبان ۱۰۹۹ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۸ □ اندازه متن: ۱۳×۲۶/۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: مهر بیضی مشکی در پائین تاریخ کتابت وجود دارد که در آن نوشته شده «عمل جواد علی».

نک: ریحانة الادب، ج ۶، ص ۳۰۷؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی تبریز، ج ۳، شماره ۲۸۰۲/۳؛ فهرست نسخه‌های خطی دانشکده الهیات مشهد، ج ۱، شماره ۱۱۶۱.

«شماره ثبت: P - K ۳/۱۴»

۲۲ دیوان
از: صائب = میرزا محمد علی صائب تبریزی اصفهانی. م. ۱۰۸۱ یا ۱۰۷۷ ق.
آغاز:

«نگاهدار سررشته حساب اینجا

که دم شمرده زند بحر از حساب اینجا

سراز دریچه گوهر برآوری فردا

اگر چو رشته بسازی به پیچ و تاب اینجا».

انجام:

«یک قلم پردهای غفلت تست صد مجلد کتاب اگر داری

پیرو سایه خودی همه جا پشت بر آفتاب اگر داری

صائب از باده کهن بگذر آرزوی شهاب اگر داری».

گزارش متن: میرزا محمد علی صائب تبریزی بعد از هجرت پدرش به اصفهان در

آغوش پدر و در دودمانی اصیل و ثروتمند پرورش یافت. در سال ۱۰۳۴ ق به طرف هندوستان حرکت کرد و به کابل و هرات رفت. سپس به اصفهان برگشت و در همان جا درگذشت.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۳۹ □ اندازه متن: ۱۳×۲۶/۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: مهربی در پایان رساله وجود دارد که همان مهر رساله قبلی است. و دارای رکابه است. از این مجموعه بعد از پایان این رساله مذکور، ۳۰ برگ بریده شده است.

نک: فهرست انستیتوی شرق‌شناسی ابوریحان بیرونی فرهنگستان ازبکستان، ص ۲۱۱؛ فهرست انستیتو آثار خطی تاجیکستان، ج ۱؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی دانشگاه استانبول، ص ۱۷، شماره ۱۲.

«شماره ثبت: P - K ۳/۱۵»

۳۳ دیوان

ادب منظوم، فارسی

از: محیط.

م. سده ۱۲ ق.

افتاده راه اوست همامون

«سرگشته کوی اوست جیحون

پرواز شود^(۱) ز سنگ و آهن».

بر قدرتش آیتیت روشن

انجام:

این دریا را کناره نیست...

«چون مدح ترا شماردای نیست

در سایه سایه الهی

بر فرق رعیت و سپاهی

خورشید و تو هر دو در خراسان».

باشید قرین لطف و احسان

گزارش متن: با توجه به اینکه چند نفر متخلص به «محیط» هستند، مشخص نشد

این دیوان از آن کدام یک است. وجود کلمه «جیحون» در آغاز نسخه قرینه است بر

اینکه احتمالاً وی، محیط سامانی فرزند جیحون است. اما از انجام نسخه و سازش

تاریخ کتابت آن با تاریخ درگذشت «محیط مشهدی»، احتمال داده می‌شود که وی، صاحب این دیوان باشد. این مثنوی، در مورد خراسان و مدح حضرت امام رضا علیه السلام است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۰۶۶ ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف و مشکی □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۲۷ □ اندازه متن: ۱۳×۲۶/۵ سانتیمتر. ویژگیهای نسخه: جداول برگها مانند دیگر رساله‌های مجموعه است و از آغاز ناقص است و رکابه دارد.

نک: فهرست نسخه‌های خطی دانشگاه فردوسی مشهد، شماره ۱۵۴؛ الذریعه، ج ۹، ص ۱۰۱۵ و ج ۹، ص ۷۶۹؛ فرهنگ سخنوران، ص ۵۲۷.

«شماره ثبت: مجموعه ۳/۱۶ - P - K»

۲۲ منتخب البكاء مقتل، فارسی

آغاز: «این منتخب البكاء مؤمنان و صحیفه عرض و داد شیعانست بسم الله الرحمن الرحیم ای عزیزان هرگاه ایجاد و مایحتاج ما به برکت حضرت رسالت صلی الله علیه و آله باشد و به مقتضای حدیث نسبت بامت از همه پدران مهربان‌تر باشد حتی از عالم دین داری مسموع شده نزدیک به این معنی که در روز قیامت فاطمه بیند.»

انجام: «و حلق تشنه حسینم بخشایی و هم چنین جمیع شیعیان اثنی عشری ملتمس از ذاکران ذکر غم حسین هم دارم که به آن حضرت در حیات و ممات از دعای خیر این حقیر را فراموش ن سازند؛ تم به تاریخ ۲۷ شوال ۱۰۹۹ ق.»

گزارش متن: با ذکر ثواب گریه بر حسین علیه السلام شروع می‌شود و با ذکر مصیبت اباعبدالله الحسین علیه السلام و دعای طولانی برای مؤمنان پایان می‌پذیرد.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۲۷ شوال ۱۰۹۹ ق □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۰ □ اندازه متن: ۱۳×۲۶/۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: تمام برگها مجدول به طلا و نارنجی و مشکی است. صفحه‌ها به دو ستون تقسیم شده و مطالب در دو ستون نوشته شده است. در اول و آخر رساله مهر بیضی شکل وجود

دارد که در آن نوشته شده «عمل جواد علی» و این مهر مربوط به کاتب است. دارای رکابه است.
«شماره ثبت: ۳/۱۷ - P - K»

۲۵ نسب‌نامه

ادب منظوم، فارسی

از: والهی قمی = میرزا یوسف والهی قمی

م. سال ۱۳۰۸ ق.

آغاز:

«می‌نهد خامه‌ام بجای کلاه
پس بحمد خدای کون و مکان
انجام:

«والهی چون تمام شد نامه
کردمش بر جریده مرقوم
یارب آفاق سیرگاهش کن
خواست از برایش از خامه
به نسب‌نامه کردمش موسوم
همراهان^(۱) گدا و شاهش کن.»

گزارش متن: این مثنوی، عرفانی و دارای عنوانهای زیر است: نعت حضرت نبوی، مراتب عشق، تمثیل، حکایت و... در حدود ۴۱۰ بیت است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق زیبا □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۶ □ اندازه متن: ۱۳×۲۶/۵ سانتیمتر □.

ویژگیهای نسخه: کاغذ رساله به دورنگ سفید و زرد می‌باشد. تمام برگها مجدول به زیتونی، مشکی و نارنجی است. اشعار در چهار ستون نوشته شده است و ستون باریکی به اندازه نیم سانتیمتر، بین ستونها فاصله انداخته است. در هر ستون هشت بیت نوشته شده است. میرزا یوسف والهی به سال ۹۹۶ هجری زاده شده و در ۱۰۳۸ ق درگذشته است. دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۹، ص ۱۲۵۷، شماره ۸۰۶۸؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ملک، ج ۷، شماره ۴۰۷۶/۳۷؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه

۱. در برخی نسخ به جای «همراهان»، «همشین» آمده است.

دائرة المعارف بزرگ اسلامی، شماره ۳۰۲

«شماره ثبت: مجموعه ۳/۱۸ - K - P»

۲۶ گزیده اشعار ادب منظوم، فارسی

از: میرزا محمد وفائی خراسانی کاشغری

آغاز:

«ای بت من فلان عاشق باز تا بکی می کنی تو عشوه و ناز

سوختم از غم جدایی تو من چه دیدم ز آشنائی تو».

انجام:

«ترسم ز نظاره وفائی کونش بدرد خدا نکرده».

گزارش متن: این مجموعه، اشعاری از وفائی است و مضامین عاشقانه دارد.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق زیبا □ عنوانها و نشانیها: شگرف □ نوع کاغذ:

شرقی □ تعداد برگ: ۱ □ اندازه متن: ۱۳×۲۶/۵ سانتیمتر □.

ویژگیهای نسخه: جداول مثل رساله قبلی است. ۱۱ بیت از میرزا طوفان، مابین رساله

فانی و رساله جلوه و ناز آمده است. از حیث خطی و سایر شرایط، مثل اشعار فانی است.

دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۴، ص ۱۲۷۴.

«شماره ثبت: مجموعه ۳/۱۹ - K - P»

۲۷ جلوه و ناز ادب منظوم، فارسی

از:؟

آغاز:

«بنام آن که گل هم بلبل اوست به بستان لاله سرخوش از مل اوست

ز عشق او غزلخوان گشته بلبل پریشانی تخلص کرده سنبل».

انجام:

«الهی تا نشان از لفظ و معنیست مثل در عشق از مجنون و لیلیست
 بود در پیش اهل طبع منظور ز چشم عیب‌بینان باد مستور».
 گزارش متن: این اشعار در موضوعات زیر آمده است: مناجات، نعت پیامبر ﷺ،
 صفت معراج، منقبت حضرت علی و اولاد آن حضرت، مدح خلیفه صاحبقران ثانی شاه
 غازی، وجه تسمیه کتاب، عشق، تعریف هند و زیباییهای آن، تعریف صعوبت راه
 کشمیر و گل و باغهای هند و در تعریف خطه کابل
 گزارش نسخه: □ عنوانها و نشانیها: شنگرف - مشکی □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۸
 □ اندازه متن: ۱۳×۲۶/۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: مهر مربعی در آخر نسخه وجود دارد که تنها کلمه «لا اله الا الله» و کلمه
 «ملک» خوانده می‌شود. دارای رکابه است.

نکات: نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم (نشریه ۸) ص ۱۷۰؛
 فهرست نسخه‌های خطی انستیتو ککلیدزه، ج ۱، بخش PK، ص ۵۹ (چاپ تفلیس).
 «شماره ثبت: P - K ۳/۲۰»

۲۸ دیوان اطعمه شیرازی = دیوان بسحاق اطعمه ادب منظوم، فارسی
 از: مولانا اسحق اطعمه یا احمد اطعمه = جمال‌الدین ابواسحاق احمد شیرازی
 معروف به حلاج. م. ۸۱۴ یا ۸۱۸ یا ۸۳۰ یا ۸۲۷ ق.
 آغاز: «حمد بقیاس و بیحد و بی عد رزاق بیسبب و خالق بیتعب را واجبست که
 بسر انگشت بیان برطبق دهان ایشان انشا نمود...
 ادیم زمین سفره عام اوست برین خان یغما چه دشمن چه دوست».
 انجام:

«چون نیشکر آنکس که بسوزد دل بوسحق
 بسیار بخواید سر انگشت ندامت

هر متاعی ز معدنی خیزد

گُرفته از آس و قلبیه از تتماع

یکطاس هر لیسه در صباحی

بـهتر ز هزار صحن کاجی».

گزارش متن: برخی مؤلف را احمد اطعمه شیرازی یا اسحاق اطعمه می‌دانند در نسخه اسحاق اطعمه آمده است. از سرایندگان درگاه اسکندر، فرزند عمر شیخ تیموری (۸۱۷-۸۱۲ق) است. کلیات او دارای عناوین زیر است: کنز الاشتهاء، آفاق و انفس، مزعفر و بغرا، خوابنامه، دیوان اطعمه.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: ۱۲۰۷ ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی - زرد □ تعداد برگ: ۵ □ تعداد سطر: ۲۴ □ اندازه متن: ۱۳×۲۶/۵ سانتیمتر □.

ویژگیهای نسخه: مهر مربعی کوچک در پایان رساله وجود دارد که ناخوانا شده است. تمام برگها مجدول به طلا، نارنجی و مشکی است. برگها به مثلث و مربع تقسیم شده و اشعار در داخل آنها نوشته شده است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرعشی (ره)، شماره ۸۲۴۷؛ الذریعه، ج ۹، ص ۸۰، شماره ۳۳۱۸؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ایران، ج ۲، شماره ۷۶۹؛ فهرست نسخه‌های خطی مسجد اعظم، شماره ۷۷۸.

«شماره ثبت: P - K ۳/۲۱»

۲۱ جواهرنامه طبعیات، فارسی

از: محمد، فرزند منصور دشتکی = سید ابونصر صدرالدین محمد، فرزند امیر غیاث‌الدین منصور، فرزند امیر صدرالدین حسینی دشتکی شیرازی.

آغاز: «ستایش و سپاس بی‌اندازه و بی‌قیاس صانعی را که جوهر صنعتش بازار کائنات را بجواهر ثوابت و سیارات آراسته داشت».

انجام: «فصل هفتم در نسبت فلزات با یکدیگر مقداری معین ... برنج چهل و پنج

مثقال و از آهن چهل مثقال و نیم و سه تسو قلعی سی و هفت مثقال و نیم باشد و الله اعلم بحقایق الامور».

گزارش متن: در آخر نسخه در دو برگ، دعاهایی به زبان عربی با ترجمه فارسی به خط نسخ آمده است. اولین آنها دعای «دآبه» است (اگر آسبی، عیبی پیدا کرد، این را هفت روز بخواند). این کتاب دارای ۲۱ باب و یک خاتمه است. و هر باب چند فصل دارد:

باب اول: ۱. درّ؛ ۲. یاقوت؛ ۳. زمرد؛ ۴. زیرجد؛ ۵. الماس؛ ۶. عین احمر؛ ۷. لعل؛ ۸. فیروزه؛ ۹. در فاد زهر و احجار حیوانی؛ ۱۰. عقیق؛ ۱۱. در سیاه یاقوت؛ ۱۲. جزع؛ ۱۳. مغناطیس؛ ۱۴. سنباده؛ ۱۵. در دهنه؛ ۱۶. لاجورد؛ ۱۷. مرجان و سیّد؛ ۱۸. یشیب؛ ۱۹. بلور؛ ۲۰. حمیّت؛ ۲۱. احجار متفرقه؛ ۲۲. مقاله دوم در فلزات: طلا، نقره، مس، قلعی، اسرب، آهن، خارصینی.

خاتمه: در مرکب از فلزات.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق، قسمت دعا نسخ است □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۲۵ □ اندازه متن: ۱۳×۲۶/۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: در پایان، مهر بیضی وجود دارد که تنها کلمه «علی» خوانده می‌شود. تمام برگها مجدول به طلا، نارنجی و مشکی است و هر صفحه به دو ستون تقسیم شده است. این کتاب را به نام خلیل سلطان ذوالقدر یا آق قوینلو تألیف کرده است که در شیراز از طرف شاه اسماعیل والی بود. دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۵، ص ۲۸۳، شماره ۱۳۲۶.

«شماره ثبت: P - K ۳/۲۲»

ادب منظوم، فارسی

۳۰ گزیده اشعار

م. ۷۷۲ یا ۷۷۱ ق.

از: مولانا عبید زاکانی قزوینی

آغاز:

«وقت آن شد که کار دریابیم در شتابست عمر بشتابیم
دیده حرص و آز بردوزیم پنجه زهر و رزق برتابیم».

انجام:

«دست در دامن می‌زن که ازین پس روزی
خوش بود دامن صحرا و تماشای بهار
نگارا چون ز روی لطف ما را
به وصل خویشتن کردی گرامی...
تم».

گزارش متن: مشتمل بر ترجیع‌بند، تضمینات و هجویات است. عبید زاکانی از خاندان زاکانیان قزوین و از دانشمندان معروف قرن هشتم بود. وی در تمامی رساله‌های نظمی و نثری خود، ظاهر پرستی و دورویی مردمان را با کمال دلیری به نگارش درآورده است. در واقع او نیز مانند معاصرش حافظ شیرازی، به سالوسی، چاپلوسی، ریا و تزویر و دورویی مردمان آن زمان، اعتراض داشتند. عبید به جهت عدم قدرت بر اظهار حقیقت، کلمات خود را در کسوت هزل و مسخره بیان کرده است. این کار باعث شد نام او از دفتر علماء خارج گردد؛ و گر نه طبق آنچه از ریاض العلماء نقل شده وی از اجلای علماء است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: رجب ۱۲۰۷ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۳ □ اندازه متن: ۱۳×۲۶/۵ سانتیمتر. ویژگیهای نسخه: مجدول به طلا، نارنجی و مشکی، و هر صفحه به چهار ستون تقسیم شده است.

نک: ریحانة الادب، ج ۲، ص ۳۵۲؛ فهرست نسخه‌های خطی مجلس شورای اسلامی، ج ۱۰، بخش ۱، شماره ۲۸۱۲/۵.

« شماره ثبت: P - K ۳/۲۳ »

۳۱ عشاق نامه
 از: خواجه عبیدالله زاکانی قزوینی.
 م. ۷۷۲ یا ۷۷۱ ق.

آغاز:
 «خدایا تا از این فیروزه ایوان
 شه خاور جهان آرای باشد
 فروزد ماه و مهر و تیر و کیوان
 زمان باقی زمین برجای باشد».

انجام:
 «چون^(۱) من کس را مکن در عشق بیمار
 بحق احمد معصوم مختار...
 بهتر طالع و فرخوانده تر فال
 ز هجرت هفتصد و پنجاه و یکسال...
 ... کسی را پای دل در گل مبادا

چنین کار کسی مشکل مبادا».
 گزارش متن: در سال ۷۵۱ ق به نام شاه شیخ ابواسحاق سروده شده و مشتمل بر
 پانصد بیت مثنوی است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: رجب ۱۲۰۷ □ عنوانها و
 نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۸ □ اندازه متن: ۱۳×۲۶/۵ سانتیمتر.
 ویژگیهای نسخه: مانند رساله قبلی مجدول است. دارای رکابه است. این نسخه در کلیات
 عبید زاکانی در انتشارات اقبال تهران سال ۱۳۴۰ شمسی به چاپ رسیده است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی مجلس شورای اسلامی، ج ۳، شماره ۹۳۴؛
 الذریعه، ج ۱۹، ص ۲۴۹، ج ۱، ص ۲۹۳؛ فهرست نسخه‌های خطی تاجیکستان، ج ۲،
 شماره ۵۶۴، ص ۱۷۲، چاپ دوشنبه، (۱۹۶۸ م)؛ ریحانة الادب، ج ۲، ص ۳۵۴؛ فهرست

نسخه‌های خطی فارسی مشترک پاکستان، ج ۹، ص ۱۸۵۴؛ فهرست نسخه‌های خطی مجلس سنا، ج ۱، شماره ۵۶۴/۲؛ کلیات عبید زاکانی به تصحیح عباس اقبال آشتیانی، چاپ تهران، انتشارات اقبال، ۱۳۴۰ ش.

«شماره ثبت: P - K ۳/۲۴»

۳۳ ده فصل = تعریفات طنز، فارسی

از: میرزا عبید زاکانی. م. ۷۷۲ یا ۷۷۱ ق.

آغاز: «شکر و ثنای حضرت خالق - جل ذکره - که انواع انسان را نعمه نطق داده و صلوات نامیات نثار... اهل استعداد را از قسم ادبیات و لغات چاره نیست هرچند فحول سلف در آن باب کتب پرداخته‌اند حال را از بهر ارشاد فرزندان و عزیزان... که به ده فصل موسومست. الفصل الاول الدنيا: جانی که هیچ آفریده در او آسایش نبیند - العاقل: آن که به دنیا و اهل آن ملتفت نشود».

انجام: «الخاتون آن که معشوق بسیار دارد - الکردبانو آن که اندک دارد - المستور آن که به یک معشوق قانع نباشد... و این مختصر بر لفظ مشکور ختم شد استغفر الله من کل ذنب و خطایا و الحمد لله علی ذلك، استغفر الله العظیم و اتوب الیه الکریم و الحمد لله رب العالمین».

گزارش متن: در ده فصل است. ابتدا لغات فارسی ذکر شده است. بعد در معنای آن، چیزی که از بعضی از لوازم آن فرض شده، ذکر می‌گردد. چون: نامراد = طالب علم؛ مفلوک = فقیه؛ قاضی = مورد نفرین هرکس؛ وکیل = حق باطل کن؛ هیچ = عطای خواجگان؛ معدوم = کرم ایشان. کلیات عبید زاکانی به کوشش اقبال آشتیانی و دیگران چاپ شده است. عبید از روستای زاکان قزوین و از رجال اواسط قرن هشتم هجری است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد سطر: ۳۸ □ تعداد برگ: ۲ □ اندازه متن: ۱۳×۲۶/۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: دارای مهری ناخوانا مربعی در پایان رساله است و مجدول به

طلا، مشکى و نارنجى است. نسخه به صورت مؤزب (چلیپا) نوشته شده است. داراى رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۸، ص ۲۸۳، شماره ۱۲۱۴؛ فهرست نسخه‌هاى خطى مجلس شوراى اسلامى، ج ۱۰/۱، ص ۹۶ و ۹۹، شماره ۲۸۱۲/۴.

«شماره ثبت: P - K ۳/۲۵»

۳۳ اخلاق الاشراف

اخلاق، فارسى

از: خواجه نظام‌الدین عبیدالله زاکانى قزوینى م. ۷۷۲ یا ۷۷۱ ق.

آغاز: «شکر نامحصور و حمد نامحدود حضرت واجب‌الوجودى را جل قدرته که زیور عقل پیرایه وجود انسان گردانید... اما بعد: بر رأى اهل کمال که روى سخن در ایشان است پوشیده نماند که بر بدن فرد فردى از افراد انسان جوهرى شریف که آن را روح خوانند».

انجام: «انظعم من لو یشاء الله اطعمه ان اتمم الآ فى ضلال مبین پس واجب شد که بر هیچ آفریده رحمت نکنند... امید هست که چون مبتلا بدین اخلاق مختار اکابر مواظبت نماید در ملکه نفس ناطقه خود گردانیده نتیجه آن هر چه تمامتر در دنیا و آخرت ییابد والله اعلم بالصواب والیه المرجع».

گزارش متن: گفتارى انتقادى با نگارشى شیواست. مشتمل بر آداب اخلاقى رایج میان مسلمانان است که در عصر زاکانى دگرگون شده و فضایل را به رذایل تبدیل کرده بود. این نسخه مشتمل بر هفت باب است: ۱. فى الحکمة المذهب المنسوخ؛ ۲. فى الشجاعة مذهب المنسوخ؛ ۳. فى الفقه المذهب المنسوخ؛ ۴. فى العداة مذهب المنسوخ؛ ۵. فى السخا مذهب المنسوخ؛ ۶. فى الحلم مذهب المنسوخ؛ ۷. فى الحياء والوفاء والصدق والشفقة. هر باب داراى دو مذهب، یکى منسوخ و دیگری مختار است. اخلاق الاشراف در تاریخ ۷۵۱ ق تألیف شده است و الذریعه این کتاب را به «بعض اصحاب» نسبت داده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا؛ متن عربى نسخ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقى □ تعداد برگ: ۸ □ اندازه متن: ۱۳×۲۶/۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: مجدول به طلا، مشکی و نارنجی است و بخشی از این نسخه به صورت موزب (چلیبا) نوشته شده است. دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۱، ص ۳۷۲، شماره ۱۹۳۹؛ ریحانة الادب، ج ۲، ص ۳۵۲؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرعشی (ره)، ج ۲۰، ص ۲۶۹، شماره ۷۹۳۶/۹.
«شماره ثبت: P - K ۳/۲۶»

دردلگشا مطایبه، هزل، فارسی

از: خواجه عبید زاکانی = نظام‌الدین خواجه عبیدالله زاکانی
قزوینی. م. ۷۷۲ یا ۷۷۱ ق.

آغاز: «اما بعد: چنین گوید مؤلف این رساله و محرر این مقاله خواجه عبیدالله زاکانی... که فضیلت نطق که شرف انسان بدان منوطست و بر دو وجه هست یکی جد و یکی هزل و رجحان جد بر هزل از بیان و برهان مستغنیست... الهزل فی الکلام کالملاح فی الطعام».

انجام: «شیخ شرف‌الدین درگزینی و مولانا عضدالدین در خانه بزرگی بودند چون سفره بیاوردند عوام بجوشیدند که تبرک شیخ می‌خواهیم یکی از آن جماعت که مولانا عضدالدین را نمی‌شناخت گفت خواجه پاره از آن نیم‌خورده شیخ به من ده مولانا گفت نیم‌خورده شیخ از دیگری طلب کن که من تمام خورده شیخ دارم و این مختصر تمام شد: تم».

گزارش متن: این رساله از جمله رساله‌های عبید زاکانی در هزلیات است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۲ □ اندازه متن: ۱۳×۲۶/۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: مهر مربعی کوچک که تنها کلمه «علی» در آن خوانا است در آخر نسخه وجود دارد. مجدول به طلا، مشکی و نارنجی است. تمام رساله به صورت موزب (چلیبا) نوشته شده است. بعضی از برگهای پایانی نسخه آسیب دیده است. دارای رکابه است.

نک: ریحانة الادب، ج ۲، ص ۳۵۴؛ فهرست نسخه‌های خطی مجلس شورای

اسلامی، ج ۱۰، شماره ۱۶.

«شماره ثبت: P - K ۳/۲۷»

۳۵ ریش نامه = رساله ریش

نصایح، فارسی

از: خواجه عبید زاکانی.

م. ۷۷۱ یا ۷۷۲ ق.

آغاز: «شکر و سپاس و ثنا پادشاهی راست که بدست مشاطه قدرت شعشه جمال نازکان خطه عالم و نازنینان ذریه آدم را بر آئینه خاطر محنت زدگان ... غبار یثرب و آرامگاه آدم و جانهای باصفا یعنی روضه منور محمد مصطفی ﷺ که قافله سالار مشتاقان کعبه وصال».

انجام: «عنقرب ریش پرفته از عارض شما سرزده شما را در مهلکه انتقام درآرد و آن زمان از روی عاشقان و دردمندان و محبان بی غرض شرمانده باشید و جواب سلام شما بار ندهند مراد ما نصیحت بود گفتیم حوالت با خدا کردیم و رفتیم؛ تم».

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: شرقى □ تعداد برگ: ۳ □ اندازه متن: ۱۳×۲۶/۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: مجدول به طلا، مشکى و نارنجى است. به صورت موزب (چلیپا) نوشته شده است. دارای رکابه است. رنگ برگها آبی روشن و زرد است. این رساله از برگ ۲۰ تا ۲۸۳ می باشد.

نک: ریحانة الادب، ج ۲، ص ۳۵۴؛ الذریعة، ج ۱۱، ص ۳۴۲، شماره ۲۰۳۶.

«شماره ثبت: مجموعه P - K ۳/۲۸»

۳۶ صد پند

اخلاق، فارسی

از: خواجه عبید زاکانی - خواجه عبیدالله زاکانی قزوینی. م. ۷۷۱ یا ۷۷۲ ق.

آغاز: «شکر و سپاس خالق را که کثرت مخلوقات بر وحدانیت او دلیلی واضح و برهانی قاطع است ... عرضه می افتد محرر این حروف عبید زاکانی ... که تاریخ هجرت هفتصد و پنجاه رسید و صیّتی که سلطان الحکما افلاطون حکیم از برایشان کرد خود

ارسطاطالیس نوشته است.»

انجام: «کینه خویشان ایمن باشید از فرزندی که فرمان مادر و پدر نبرد و خدمتکار نافرمان بردار و دشمنی که دعوی دوستی کند برخورداری».

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: شرقی □
تعداد برگ: ۲.

ویژگیهای نسخه: مجدول به طلا، مشکى و نارنجی است. به صورت موزب (چلیا) نوشته شده است. برگها زرد و آبی روشن است. از انجام ناقص است. دارای رکابه است.

نک: ریحانة الادب، ج ۲، ص ۳۵۴؛ فهرست نسخه‌های خطی مجلس سنا، ج ۱، شماره ۵۶۴/۷.

«شماره ثبت: P - K ۳/۲۹»

دیوان ۳۷
از: فوقی یزدی = ملا فوق‌الدین احمد یزدی. م. ۱۰۵۲ یا ۱۰۷۷ ق.
آغاز:

«شده است همچو کمان قامتش خمیده مگر
سپهر بار گناه مرا به دوش گرفت
کجاست نشأ سرشار عزلتی فوقی
که دل ز صحبت این فرقه وحوش گرفت.»
انجام:

«عمرم همه در غم و تعب می‌گذرد
روزم تاریک همچو شب می‌گذرد
پیروی تو سرمایه صد کیسه بود
هر خنده که در خاطر کب می‌گذرد.»

گزارش متن: فوقی یزدی از سراینندگان و نقّادان هزلی سده یازدهم است. او معاصر شاه عباس صفوی و در علوم منقول، معقول، ادبیات و فنون شعر استاد بود. وی مسافرتی

به هندوستان داشته و در شهر سورات هند وفات یافته است. این دیوان مشتمل بر غزلیات، رباعیات و هزلیات است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق؛ شکته □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۲ □ اندازه متن: ۱۲/۳×۲۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: جدول و دارای چهار ستون طلایی، مشکى و نارنجی است. این رساله از برگ ۲۸۵ تا ۳۳۱ مجموعه می‌باشد. دارای رکابه است.

نک: الذریعة، ج ۹ ص ۸۵۱، شماره ۵۶۸۷؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی منزوی، ص ۱۸۸۸؛ الذریعة، ج ۷ ص ۲۶۲، شماره ۱۲۶۶؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ملک، ج ۸، شماره ۵۰۱۴/۱.

«شماره ثبت: P - K ۳/۳۰»

۲۸ خسرو و شیرین = فرهاد و شیرین
از: مولانا فوقی یزدی = فوق‌الدین احمد فوقی یزدی. م. ۱۰۵۲ یا ۱۰۷۷ ق.
آغاز:

«سخن‌تر تیزکستان فکر است

سخن طوطی هندوستان فکر است

سخن می‌سوز بزم خرمی دور

سخن کو ز دهان آدمی دور».

انجام:

«قضیب خیالم ز ذوق آب داد

قلم مست گشت وز دستم فتاد

دگر طاق‌ت حرف گفتن نماند

مرا تاب این لعل سفتن نماند».

گزارش متن: کلیات فوقی یزدی مشتمل بر فرهاد و شیرین یا خسرو و شیرین، ساقی‌نامه، قصاید، ترجیعات، مناجات‌نامه و غزلیات است.

ایشان از سرایندگان و نقّادان هزلی سده یازدهم هجری است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۲۰۷ق □ عنوانها و نشانیها: شگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۹ □ اندازه متن: ۱۲/۳×۲۵ سانتیمتر.
ویژگیهای نسخه: جدول و در چهار ستون نوشته شده است. این مثنوی از برگ ۲۹۷ تا ۳۱۱ مجموعه است. بیت آخر انجام رساله به ترکی است. دارای رکابه است.
نک: الذریعه، ج ۹، ص ۸۵۱، شماره ۵۶۸۷ و ج ۷، ص ۲۶۲، شماره ۱۲۶۶؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی دانشگاه استانبول، شماره ۳۷۶.
«شماره ثبت: P - K ۳/۳۱»

۳۱ ترجیع بند
از: مولانا فوقی یزدی.
آغاز:
«فوقی از روزگار دون بحذر
که همین دشمنند باهل هنر».
انجام:
«رفتیم و بگوشه نشستیم»

ادب منظوم، فارسی
م. ۱۰۵۲ یا ۱۰۷۷
در برزخ خاص و عام بستیم».
گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: شگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۳ □ اندازه متن: ۱۲/۵×۲۵ سانتیمتر.
ویژگیهای نسخه: جدول و دارای رکابه است.
نک: الذریعه، ج ۹، ص ۸۵۱، شماره ۵۶۸۷؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی دانشگاه استانبول، شماره ۳۷۶.

«شماره ثبت: P - K ۳/۳۲»

۴۰ ساقی نامه
ادب منظوم و منثور، فارسی

از: عیسی، فرزند غیاث محمد مشهور به ثنائی یا خواجه حسین، فرزند غیاث‌الدین محمد مشهور به ثنائی مشهدی.

م. ۹۹۶ ق.

آغاز:

«کنون که دست ستم چاک زیر دامانست

دل شکسته دامن غنچه عریانست

این بیت از طالب آملی است:

تر بسرو نخوانم چرا که سر تا پا

همه تست و تو از پای تا بسر جانی

از ملا رشدی رستم‌داری: حمدی که متکلمان سخن گذار فصاحت شعار

و نادره‌گویان بلاغت شیرین گفتار بارقام اqlام درر نثار زنگار نگارند...».

انجام:

«کشتیم را چه بگویم که بساحل می‌برد

همه جا موج سرشک و طپش دل می‌بود

جاده افکند مرا در سر سرگردانی

ورنه گمراهی من راه بمنزل می‌بود.».

از «ملک حمزه شیبانی».

گزارش متن: اسم شاعر در نسخه تفلیس، عیسی بن غیاث و در بعضی نسخه‌ها، حسین بن غیاث آمده است. وی این مجموعه اشعار را از شاعران مختلف جمع کرده و در مسیر مسافرت برای شاهزاده خوانده است. نامبرده این اشعار را با ذکر نام شاعر در اول ابیات، جمع کرده است. نصف رساله به نثر مصنوع و نصف دیگر آن اشعار شاعران است. شاعران مذکور در متن عبارت‌اند از: «طالب آملی، ملا رشدی رستم‌داری، صائب، ملا ظهوری، کاشی، مولانا، میرزا جلال، افضل‌الدین خاقانی، غیاث حلوانی، ملا فتحی، حکیم انوری، میرزا جلال اسیر، محمد خان قری، احمد خان، قدسی، ابوتراب، محمد طاهر مشهدی، هلالی، مولانا هلالی، مولانا نعیمی». وی شاعری ایرانی و مدّاح اهل بیت علیهم‌السلام بوده و به «ثنائیی» تخلص داشته است. او در زمان اکبرشاه هندی

می زیسته و دیوان و ساقی نامه از آثار او است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته زیبا، قسمت نشر به نستعلیق است □ تاریخ کتابت:

۱۲۰۷ □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۵ □ اندازه متن: ۱۳×۲۶

سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: کاغذ رساله به دورنگ زرد و آبی روشن، مجدول به طلا و نارنجی و به

چهار ستون تقسیم شده است. این منوی از برگ ۳۱۱ تا ۳۱۶ مجموعه آمده است. دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی فارسی انستیتو ککلیدزه تفلیس، چاپ تفلیس،

ص ۵۹؛ ریحانة الادب، ج ۱، ص ۳۷۳؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی

ملک، ج ۸، شماره ۵۰۴۴/۴؛ فهرست انستیتو آثار خطی تاجیکستان، ج ۱، شماره

۸۶۷/۲

«شماره ثبت: مجموعه ۳/۳۳ - P - K»

۲۱ خاتمه قصیده السودیّه ادب منظوم، فارسی

از: ملا فوق الدین احمد یزدی، متخلص به فوقی. م. ۱۰۵۲ یا ۱۰۷۷ ق.

آغاز: «ای عزیزان شکم دهانرا آبستن نطفه آمین فرماید که این دردانه صدف همت

را یعنی مؤمنان اردکانی تیرباران دعا می‌کنم».

انجام: «گفتند چرا موی را بالا کرده گفت نسبت الهی عمل کرده‌ام اگر موی در روزن

بودی همه حیوانات را موی بدرون آفریدی واللّه اعلم بالصواب».

گزارش متن: در سی نغمه، نوشته شده است. در الذریعه و فهرست فارسی

مسنوی رساله‌ای به این نام به فوقی نسبت داده نشده است. این خاتمه مشتمل بر

هزلیات و لطایف فوقی یزدی است. وی از سرایندگان و نقّادان هزلی سده یازدهم است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۲۰۷ □ عنوانها و نشانیها:

مشکی □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۴۰ □ اندازه متن: ۱۲/۳×۲۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: برگها آبی روشن، زرد، مجدول به طلا، نارنجی و مشکى است. این

قصیده از برگ ۳۱۸ تا ۳۳۱ است. و در ادامه نیز بخشی از لطایف الطوایف آمده است. رکابه دارد.

نک: الذریعة، ج ۹، ص ۸۵۱، شماره ۵۶۸۷؛ الذریعة، ج ۷، ص ۲۶۲؛ نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، (نشریه)، ص ۱۷۰.

«شماره ثبت: P - K ۳/۳۴»

۲۲ نامه میرعلی شیر به سلطان حسن میرزا - نامه میرزا جان لاهیجی - خان احمد گیلانی در جواب عریضه میر محمود میر شکار نوشته - رقعهای که امام قلی تکلوی مشهدی به صایب در طلب حب نوشته است. انشاء، فارسی

م. میرعلی شیر ۹۰۶ق و خان احمد ۱۰۰۵ق.

آغاز: «چند روز شد که مظنه این کمینه آن است که بر صفحه خاطر دریا مآثر آن حضرت زین بنده غباری نشسته. موشی که در صدد اضعاع اهل هوشست بنشره تعویذ استعانت نمودیم.»

انجام: «بیش از این شرح حال و طول مقال موجب حزن کلفتست و ملال ظل انعام سایه اکرام باد محدود بر خواص و عوام.»

گزارش متن: متن نامه اول استغفار است؛ ولی در ادامه از والی یزد جهت تجاوز به چند روستا [خبر داده] است. نامه چهارم به نثر زیبا و عرفانی نوشته شده و در آخر نیز در چهار سطر، رقعهای بی نام به نظم و نثر موجود است. در خاتمه حدیثی از اصول کافی در مورد روزه مسافر آمده است. در ریحانه الادب و فرهنگ سخنوران، تنها نامه میرعلی شیر نوانی به سلطان حسن میرزا و خان احمد گیلانی آمده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۲۰۷ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱.

ویژگیهای نسخه: مجدول به طلا، نارنجی و مشکی است. دارای رکابه است.

نک: ریحانه الادب، ج ۶، ص ۲۳۸؛ فرهنگ سخنوران، ص ۶۱۶؛ سخنوران،

۱/۳۰ - ۴۵.

«شماره ثبت: P - K ۳/۳۵»

۲۳ رقعَات نصیرا = منشآت نصیرا = دیباچه نصیرا جنگ، فارسی

از: خواجه نصیرالدین، فرزند خواجه محمود، فرزند خواجه حسن بیگ یزدجردی معروف به نصیرای همدانی. م. ۱۰۳۰ق.

آغاز: «مبدعی که سبعة معلقات هفت آسمان از بدایع و لطایف ابداع اوست و دوایر تو بر توی هفت زمین نقطه امتحان خامه اختراع او».

انجام: «عرق در آتش و آیم افکنده منفعلم دگر بیای که افتم که دست من گیرد مگر دهد دل رحم آشنای دوست ... و حال حین الافتتاح و التوفیق من الله فائق الاصباح».

گزارش متن: ایشان از فضلی اوایل قرن ۱۱ هجری و از اهالی امامزاده سهل علی از مضافات همدان بوده و از معاصرین شیخ بهائی است. در اکثر علوم متداوله - خصوصاً ریاضی - دستی توانا داشت. قریحه شعری او خوب و اشعارش دلنشین بود. این رساله دیباچه‌ای است که بر «مکاتیب» قطب السالکین جهرمی به نظم و نثر نوشته است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۲۰۷ق □ عنوانها و نشانها: شتگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۶.

ویژگیهای نسخه: کاغذ نسخه به دو رنگ زرد و آبی روشن، مجدول به طلا، نارنجی و مشکی است. به صورت موزب (چلیبا) نوشته شده است. در ادامه این دیباچه خطبه دیوان او و خطبه دیوان حکیم انوری نیز در یک برگ آمده است.

آغاز: «خطبه دیوان خودش: «بگانه که هزار و یک نام مبارکش هزار و یک چراغ برافروخت تا خرد روشن روان راهدان که چشم و چراغ دودمان و قره‌العین اقالیم سبعة هفت آسمان است ...».

آغاز خطبه انوری: «خدای را سپاس که چون لفظ پرستان معنی ناشناس متاع روی دست لوح و قلم را ... و در ادامه خطبه مرقع و خطبه بیاص و نامه طلب عینک به شیخ محمد خاتون و نامه بینام به یاران شیراز آمده که این نامه مربوط به صوفیان است». دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ملک، ص ۶؛ ج ۸، شماره ۴۶۷۱/۳۰، ریحانة الادب، ج ۶، ص ۱۸۵؛ الذریعه، ج ۹، شماره ۶۸۲۰؛ فهرست

نسخه‌های خطی فارسی مشترک پاکستان، ج ۵، ص ۸۹ و ۹۵.

«شماره ثبت: P - K ۳/۳۶»

۳۴ نامه‌ها - فرمان شاه اسماعیل به شییک خان ازبک انشاء، فارسی
به: محمد حسین چلبی، به ملا مظفر منجم، به مظفر حسین کاشی، به محمود گیلانی
زیدی.

گزارش متن: این نامه در موضوع «شکست علاءالدوله ذوالقدر» است.
گزارش نسخه: □ عنوانها و نشانها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی.
ویژگیهای نسخه: این مجموعه دارای ۴۴۱ برگ است و تا برگ ۳۶۵ رساله‌هایی همچون
لطایف الطوائف، مثنوی مولانا غلامرضا، رساله نوحیا و رساله حسینیّه نوشته شده است و بقیّه
برگها نانوشته است.

«شماره ثبت: P - K ۳/۳۷»

۳۵ ریاض الانشاء ادب، فارسی
از: محمود، فرزند شیخ محمد گیلانی یا عمادالدین محمود گیلانی. م. سده ۹ ق.
آغاز: «یا مَنْ تَوْحَّدَ بِبِدَائِعِ الْاِبْدَاعِ وَالْاِنْشَاءِ وَتَفَرَّدَ بِاَجْرَاءِ قَلَمِ الْاِخْتِرَاعِ عَلٰی وَفِّی
عِلْمِهِ كَيْفَ شَاءَ وَیَا مَنْ وَضَعَ فِیْ اَجْوَافِ اَصْدَافِ الْكَلِمِ فِرَائِدَ الْمَعَانِیِ ... جَوَاهِرَ زَوَاهِرِ
مَقَالِ كِهْ اَسْطَهْ سَلَكْ مَقْتَضٰی حَالِ وَخِلَاصَهْ تَعْظِیْمِ وَاجْلَالِ اَیْدِ وَدَسْتِ قَدْرَتِ مَشَاطَه
فِكْرَتِ ...»

مکتوب اول «نسخه مکتوب کتبتُ الی الشیخ الامام صدرالدین الدواسی قدس
سر» و دوّمی «نسخه مکتوب کتبت الی العالم العارف المحقق مولانا عبدالرحمن
الجامی ادام الله تعالی بقاؤه».

انجام: «مما کتب الی بعض الاقارب ... شوق و صبايت در حبل عبارتة و کلک کتابت
آورد همانا که عنان سمند بادپای عزیزت را با تأمل دست چابکسوار همت».
گزارش متن: این کتاب حاوی ۱۲۶ مکتوب به علمای بزرگ و سلاطین
و شاهزادگان و وزرای بلاد است. وی این کتاب را در عصر وزارتش در هندوستان به

رشته تحریر درآورده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: طلا □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۴۱۶ □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن: ۸/۵×۱۶/۳ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۵/۵×۲۴/۶ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج دورو، مشکی، جلد سوخت، دارای ترنج و سرترنج، ضربی به رنگ طلا و مجدول است، درون تیماج قرمز است.

ویژگیهای نسخه: چند کلمه از انجام نسخه افتادگی دارد. دارای رکابه است. مجدول به لاجوردی، مشکی و طلائی است. جدول طلائی نمود دارد و درشت تر از سه خط دیگر است.
نک: الذریعه، ج ۱۱، ص ۳۲۰، شماره ۱۹۳۳؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرعشی‌ره، ج ۵، ص ۹، شماره ۱۶۰۴.

«شماره ثبت: P - K ۴»

۲۶ مجمع الفرس = لغت فرس = فرهنگ سروری لغت، فارسی
از: محمد قاسم، فرزند حاجی محمد کاشانی متخلص به سروری. م. سده ۱۱ ق.
آغاز: «ابتدای کلام هر دانشمند سخنور و انتهای سخن هر خردمند هنرپرور
شایسته و سزاوار است که مزین و محلی بسپاس بیحد و قیاس متکلمی باشد جلّ قدره
که بقدره بالغه و حکمت کامله هر یک از امم و طوایف بنی آدم را به لغتی از لغات
ولسانی از السنه گویا گردانید».

انجام: «از زبان فارسی فرقی میان دال و ذال / یاد گیر از من که آن نزد افاضل
مبهمست - پیش او از لفظ اگر حرف صحیح ساکنست / دال خوان آن را و باقی جمله
ذال معجم است ... هم جو باذ و بوذ و بیذه و باذه آن را ذال خوان؛ تمت ... فی تاریخ سلخ
شهر شوال ۱۱۱۱ ق».

گزارش متن: با عنایت ابوالمظفر عباس شاه بهادرخان (صفوی) نوشته شده و
صاحب کتاب شعری در مدح او آورده است. مولف کتابهای زیر را خوانده سپس این را
نوشته است:

۱. شرفنامه احمد مُنیری از ابراهیم قوام فاروقی؛ ۲. معیار جمالی از شمس فخری؛ ۳.

تحفة الاحباب حافظ اوبهی؛ ۴. رساله حسین وفائی؛ ۵. رساله ابو منصور علی ابن احمد الاسری طوسی؛ ۶. رساله میرزا ابراهیم فرزند میرزا شاه حسین اصفهانی؛ ۷. رساله محمد هندوشاه؛ ۸. مؤید الفضلاء از محمد لاد؛ ۹. شرح سامی فی الاسامی میدانی؛ ۱۰. رساله ابو حفص سعیدی؛ ۱۱. ادات الفضلاء از قاضی خان بدر محمد دهلوی؛ ۱۲. جامع اللغات منظوم، نبازی حجازی و در چهار رساله دیگر نیز مصنف معلوم نبود.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: علیجان محمد رضا جریادقانی □ تاریخ کتابت: ۱۱۱۱ ق / ۱۷۰۰ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف و مشکی □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۳۳۳ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن: ۱۸×۸ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۴/۲۴×۱۳ سانتیمتر. نوع جلد: تیماج ساغری به رنگ قهوه‌ای مجدول، دارای ترنج و سرترنج ضریب مزین به گل و بوته به طلا، عطف تیماج زرد.

ویژگیهای نسخه: در پایان میر بیضی شکل وجود دارد که مربوط به محمد رضا جریادقانی است. مالک نسخه فردی به نام «الله منصور» بوده است. مهر بیضی مالک در آخر نسخه در بالای برگ آخر آمده است. مجدول به آبی و قرمز است و لغات درشت تر از متن نوشته شده و روی آنها خطی شنگرف کشیده شده است. و دارای سرلوح مزدوج با پیشانی طلائی است. در سرلوح «بسم الله الرحمن الرحیم» نوشته شده است. مهر مربعی در برگ اول موجود است که «الله، محمد» آن خوانده می شود. در «۱۰۸ ق» شروع به نوشتن این فرهنگ کرده است. دارای رکابه است.
نک: الذریعه، ج ۲۰، ص ۳۷، شماره ۱۸۲۳.

«شماره ثبت: P - K ۵»

۲۷ مجمع الفرس = فرهنگ سروری = لغت سروری لغت، فارسی
از: محمد قاسم، فرزند حاج محمد کاشانی متخلص به سروری. م. سده ۱۱ ق.
آغاز: «ابتدای کلام هر دانشمند سخنور و انتهای سخن هر خردمند هنرپرور
شایسته و سزاوار است که مزین و محلی بسپاس بیجد».
انجام: «انصاف و شفقت و مرحمت چنانچه عارف اسرار حقیقی و مجازی شیخ
مصلح الدین سعدی».

گزارش متن: به اسم شاه عباس صفوی (۹۹۵-۱۰۳۸ هـ ق) در اصفهان نوشته و به کوشش دبیر سیاقی در سال ۱۳۳۸ شمسی در تهران چاپ شده است.

گزارش نسخه: □ تاریخ کتابت: سده ۱۰ و ۱۶ میلادی □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۵۱۶ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن: ۸×۱۷/۱ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۳×۲۵/۳ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج ساغری قهوه‌ای دارای تریج، سرتریج لچک، ضری، مجدول و تریج و سرتریج منقوش به گل و بوته است.

ویژگیهای نسخه: دارای سرلوح مزدوج، مذهب و مرصع به طلا، مشک، لاجوردی، زرد و نارنجی است و مزین به خطوط اسلیمی با گل و بوته است. در پیشانی «بسم الله الرحمن الرحیم» نوشته شده و تمام برگها مجدول به طلا، مشک و لاجوردی است. دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی فارسی مشترک پاکستان، ج ۱۴، ص ۲۴۶؛ الذریعه، ج ۲۰، ص ۳۷، شماره ۱۸۲۳.

«شماره ثبت: P - K ۶»

۲۸ اختیارات بدیعی = مفتاح الخزان
 از: علی، فرزند حسین انصاری مشهور به حاجی شمس‌الدین عطار شیرازی =
 حاج زین‌العابدین عطار.
 آغاز: «امداد حمدی بی‌عد و اعداد سپاس بقیاس مبدعی را که آثار کمال ابداع او بر هر ورقی از اوراق و شجری از اشجار سمت وضوح یافته است».

برگ درختان سبز در نظر هوشیار
 هر ورقش دفتری است معرفت کردگار
 «ابتدای کتاب بر ارباب فطنت و اصحاب حکمت مخفی نمائند که هیچ چیز از انواع مخلوقات».
 انجام: «و چند نوبت بشوید به آب شیرین و بعد از آن داروهای سوده از آن آفشانند و بمبالغه بسایند دیگر بار بشویند و استعمال کنند که مفید بود، انشاء الله تعالی».

گزارش متن: مشتمل بر دو مقاله و هر مقاله نیز شامل چند باب و هر باب نیز از چند فصل تشکیل شده است. مقاله اولی در ادویه مفرده و مقاله دومی نیز در ادویه مرکبه است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۷ شهر صفر الحرام ۱۰۹۲ ق / ۱۶۸۱ م
 □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۳۱۹ □ تعداد سطر: ۲۰ □ اندازه
 متن: ۱۷/۴ × ۹/۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۴/۶ × ۱۶ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج زرد دارای تزیین
 و سرتزیین ضربی دارای گل و بوته و مجدول است.

ویژگیهای نسخه: دارای حاشیه است. در حاشیه تصحیح شده و خط خوردگی دارد. بیشتر
 حواشی از تحفه است. در برگ ۲۸ مهر مربعی وجود دارد که به جهت مفلق بودن خواننده نشد.
 دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرعشی‌ره، ج ۴، شماره ۱۲۱۶ و شماره
 ۱۶۲۴۱؛ الذریعه، ج ۲۱، ص ۳۲۸، شماره ۵۳۱۲ و ج ۱، ص ۳۶۸، شماره ۱۹۲۱.

«شماره ثبت: P - K ۷»

۲۱ شواهد النبوة لتقوية الفتوة «ج ۱» سیره پیامبر به سبک عرفانی، فارسی
 از: عبدالرحمن جامی، فرزند احمد، فرزند محمد، دشتی جامی. م. ۸۹۸ق.
 آغاز: «الحمد لله الذي ارسل رسلاً مبشرين ومنذرين لئلا يكون للناس على الله
 حجة بعد الرسل وخص من بينهم حبيبه محمداً بالهداية... اما بعد؛ نموده می آید که
 نخستین رکنی از ارکان اسلام اقرار به کلمه شهادت».
 انجام:

«بصحب و به آتش که بر کس نتافت

مقدم‌نشینان صف رجال

فروع هدی جز بآل و صحب و آل

که در کام جامی لب تشنه‌ریز

باتباع و اتباع اتباعشان

زخمخانه عشقشان یک سفال

در آن بیخودی باز کشتش تو باش

که حسن المآبی ونعم المآل».

گزارش متن: شامل هفت رکن، یک مقدمه و یک خاتمه است. رکن اول در شواهد و دلایلی که پیش از ولادت آن حضرت واقع شده است. دوم: در بیان آنچه از وقت ولادت تا بعثت واقع شده است. سوم: آنچه از بعثت تا هجرت واقع شده است. چهارم: از هجرت تا وفات به وقوع پیوسته است. پنجم: آنچه مخصوص یکی از اوقات نبوده و آنچه بعد از وفات ظاهر شده است. ششم: در بیان شواهد و دلایلی که از صحابه و ائمه اهل بیت علیهم السلام به ظهور رسیده است. هفتم: در بیان شواهدی که از تابعین و تابع تابعین تا طبقه صوفیه ظاهر شده است. خاتمه در عقوبات اعدا. مقدمه در بیان معنای «نسی» و «رسول» و آنچه تعلق به آن دارد می‌باشد. هر رکن نیز از چند «از جمله آن است» تشکیل شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: نادر محمد مشهدی □ تاریخ کتابت: روز پنجشنبه ۲۹ شهر شعبان المعظم ۱۰۲۴ ق / ۱۶۱۵ م □ عنوانها و نشانها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۷۷ □ تعداد سطر: ۱۶ □ اندازه متن: ۱۰×۱۶/۳ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۶×۲۴/۱ سانتیمتر □ نوع جلد: تیناج قهوه‌ای، مجدول.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه با کلمه «اصح» تصحیح شده است و در برگ ۲۲ و ۲۴ علامت «بلغ» دارد و حاشیه نویسی شده است. دارای سرلوح است که مرصع به لاجورد، قرمز، مشکی و طلا است که با گل و بوته و خطوط اسلیمی تزیین شده است. دارای رکابه است.

نک: ریحانة الادب، ج ۱، ص ۳۸۵؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرعشی‌ره، شماره ۳۵۸۴.

«شماره ثبت: P - K ۸»

۵. حدیقة الشیعه
سیره اهل بیت (ع)، فارسی
از: منسوب به احمد، فرزند محمد ازدبیلی معروف به مقدس ازدبیلی. م. ۹۹۳ ق.
آغاز: «از وقایع و قضایای واقعه در ایام عمر ابن خطاب علیه اللعنة والنیران
والعذاب یکی آن که دو زن را به سر پسری و دختری منازعت روی نمود... واقعه دیگر
آن که در وقت خلافت عمر شخصی به قتل پسر کسی اقدام نموده بود».

انجام: «امید است که این مختصر در میان شیعیان امیرالمؤمنین حیدر منتشر و مشهور گردد و دوستان را سبب کوشش تمام در پیروی دوازده امام علیهم السلام و مخالفان را باعث اهداء و استبصار شود».

گزارش متن: قضایایی چند از خلفا و ائمه علیهم السلام تا امام رضا علیه السلام را نقل کرده است. در اول چند قضیه را از عمر نقل می‌کند. سپس وقایع واقعه در خلافت عثمان را بحث می‌کند. اصل کتاب حدیقه الشیعه در دو جلد تألیف مقدس اردبیلی است که جلد نخست آن مخصوص نبوت و جلد دوم آن شرح حال و ذکر مناقب ائمه اطهار علیهم السلام و مثالب دشمنان است که غالباً از طریق عامه و گاهی از طریق شیعه نقل می‌کند. مجلد دوم از حضرت امیرالمؤمنین تا حضرت مهدی (ع) می‌باشد و در میان ذکر احوال امام صادق علیه السلام، متعرض صوفیه و سایر فرقه‌ها شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ کاتب: محمد رحیم □ تاریخ کتابت: پنجشنبه ذی‌قعدة الحرام ۱۲۲۹ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف و مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۹۹ □ تعداد سطر: ۲۰ □ اندازه متن: ۱۳×۲۴/۱ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰/۲×۳۳/۶ سانتیمتر □ نوع جلد: نیم‌بند جلد سوخت مشکی، مجدول، دارای ترنج و سرترنج ضربی ترنج سبز و سرترنج به‌رنگ کرمی است.

ویژگیهای نسخه: برگها به رنگ آبی و زرد است. در روی صفحه اول نوشته شده «این کتاب منسوب به احمد اردبیلی است».

نکات: الذریعة، ج ۶، ص ۳۸۶ و ص ۳۸۵، شماره ۲۴۰۸؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرعشی‌ره، ج ۲۹، ص ۴۷۷، شماره ۱۱۶۹۶ و ۱۱۷۱۷.

«شماره ثبت: P - K ۹»

۵۱ تجزیة الامصار و تجزیة الاعصار = تاریخ و صاف شیرازی = تاریخ و صاف الحضرة (ج ۴) تاریخ، فارسی

از: خواجه عبدالله، فرزند فضل‌الله، فرزند عبدالله یزدی. م. ۷۳۰ ق.

آغاز: «ابتسم الورد بنشر النسيم بشرى بين یدی رحمته و افتح الطیر بصوت بهیم ...»

الحمد لله موجود واجب الذات موجد الذوات مفيض العقل ... پادشاهی که پادشاهانرا پادشاهی زیاد شاهی اوست».

انجام: «هرگز از گردش روزگار نخروشد و ناخن ندامت رخسار جان او را نخراشد یا ایها الناس قد جاء تکم موعظة من ربکم وشفاء لما فی الصدور وهدی ورحمة للمؤمنین تمت ذریعة النصایح ولسان العقل لنا بالایقان صایح و باتمامها... اگر توانند ساخت با این درر بیانی که با وجود پدر یتیم‌اند باری از اخوات جدا نمانند... نساختمند و نسازند و ساخته خود نیست آری و ذالک فضل الله یؤتیه من یشاء والسلام رب».

گزارش متن: تألیف این کتاب از تاریخ ۷۰۲ ق آغاز و در ۷۱۱ ق پایان یافته است. نویسنده آن را به اسم عطا ملک فرزند بهاء‌الدین جوینی نوشته است. بیشتر هدف او بیان مهارتش در فن انشا بوده است. با تاریخ جنگیز خان و اولادش آغاز می‌شود و این نسخه جلد چهارم از پنج جلد است. دو برگ در آخر جلد چهارم در پند و نصایح از نویسنده آمده است.

آغاز آن دو برگ: «چون فایده علم تاریخ و تجربت احوال گذشتگان آن است که زیرک و خردمند از آن پند گیرد».

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: ۱۲۵۷ ق / ۱۸۴۱ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۶۹ □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه متن: ۱۰/۵ × ۲۱/۸ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۶/۲ × ۲۶ سانتیمتر □ نوع جلد: نیم‌جای قهوه‌ای مجدول به طلا.

ویژگیهای نسخه: مجدول به قرمز، مشکی، طلا و زیتونی و در حاشیه تصحیح شده است. دارای سرلوح و پیشانی زیبا است که مذهب و مرضع به طلا، قرمز، لاجورد، سفیدآب، مشکی و زیتونی است که مزین به گل و بوته به سبک قاجاری است. دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۳، ص ۳۵۸، شماره ۱۲۸۸.

«شماره ثبت: P - K ۱۰/۱»

۵۲ تجزیه الامصار و تزجیة الاعصار = وصاف الحضرة = وصاف شیرازی

«ج ۵» تاریخ، فارسی
 از: خواجه عبدالله، فرزند فضل‌الله، فرزند عبدالله یزدی. م. ۷۳۰ ق.
 آغاز: «هر سپاس که ساحت اوضاع و اضلاعش مصون از مساحت خیال و اوهام
 تواند بود و هر ستایش که انوار ستایش متعالی از مدارک عقول و افهام در تصور خواهد
 آمد».
 انجام:

«بی‌سخن تا سخن اندر سخن افتد باشد

سخن اندر سخنان از سخن آرایسی من...
 زبان ناطقه دادی به بندگیش اقرار... جهانیان را کرامت باد. و هذا دعاء لو سکنت
 کفّیه لانی لت الله فیک و قد فعل و الحمد لله رب العالمین و الصلوة علی رسول الله
 محمد و آله الطاهرین».

گزارش نسخه: □ تاریخ کتابت: ۱۲۵۷ ق / ۱۸۴۱ م □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ:
 ۴۴ □ اندازه متن: ۲۲×۱۰/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۹×۱۶ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: مجدول به قرمز، مشک، طلا و زیتونی است. در حاشیه تصحیح شده و
 دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۳، ص ۳۵۸، شماره ۱۲۸۸.

«شماره ثبت: P - K ۱۰/۲»

۵۲ قدمیه ادب منظوم، فارسی

از: شیخ ابوالفیض، فرزند مبارک، فرزند خضر، یمنی الاصل دکنی
 المسکن. م. ۱۰۰۴ ق.

آغاز: «بسم الله الرحمن الرحيم رساله قدمیه من مصنفات حقایق و معارف پناهی
 شیخ ابوالفیض فیضی هندی رحمة الله تعالی علیه، قدم قلم در طی مسالک محامد الهی
 کوتا هست. زبان پیش قدمان مناہج نبوت بر صدق این دعوی گواہ، رحیمی که سروش
 عنایتش نوای بشارت ادای - و بشر الذین آمنوا و عملوا الصالحات ان لهم قدم صدق

عند ربهم».

انجام:

«از عمر منم به نیم جانی خرسند

از و عده‌ای وصلش بگمانی خرسند

از بسدرقه مراد واپس مانده

افتاده در این ره بنشانی خرسند

فیضی که ز شوق ناله تا ماه رساند

تا شمع مه شعره آه رساند...

فرخنده شد از مقدم خیرش ایام

تاریخ قدوم اوست خیر اقدام

والحمد لله فی المبدأ والمختم

والصلوة والسلام علی مظهر الاتم

وعلی اولیائه المتصفین برسوخ القدم

والسلام والاکرام».

گزارش متن: ابوالفیض هندی ملک الشعراء دربار اکبر شاه (۹۶۳-۱۰۱۴ ق) بوده

و نخست «فیضی» و سپس «فیاضی» تخلص کرده است. این رساله داخل در جنگ

«نورالدین اسماعیل منجم گیلانی» است. در اول نسخه در سه برگ، دیباچه کتاب ذکر

شده است. این رساله از برگ ۴ تا ۱۱ مجموعه شماره ۱۱ می‌باشد. و در زمان حکومت

ابوالفتح جلال‌الدین محمد اکبر پادشاه غازی نوشته شده و به او تقدیم شده است. در

برگ هفتم از علمایی نام برده شده که در حرم شریف تدریس داشته و اهل فضل بوده‌اند.

وی از اکابر علمای قرن یازدهم هجری هند و عالمی فاضل، مفسر و شاعری ماهر بوده

است. او در سال ۹۵۴ ق در «ناگور» هند متولد شد و در چهارده سالگی به درجات رفیع

علمی نایل آمد. آثار قلمی او اکبرنامه، دیوان شعر، تفسیر بی نقطه و... است. با توجه

به تحقیقاتی که اعیان الشیعه کرده، شیخ ابوالفیض و برادر و پدرش شیخ مبارک را

شیعه مذهب دانسته‌اند و سبب عداوت مخالفان وی نیز مذهب او بوده است. صاحب

الذریعه مصنفات او را ذکر کرده و این دلیل بر این است که در نظر او شیعه بوده و گرنه مصنفات او را ذکر نمی‌کرد.

در عتت تدوین این کتاب آمده است: «در سال ۹۸۶ق تمثال قدم حضرت پیامبر ﷺ - که در کعبه بود - توسط رفیع‌الدین شاه ابوتراب که در آن سال امیرالحاج هندیان بود از طرف شریف مکه به ابوالفتح جلال‌الدین محمد اکبر شاه غازی اهدا شد و با تجلیل فراوان از طرف شاه و بزرگان کشوری و لشکری وارد هند گردید. رساله حاضر با انشایی روان و رسا تاریخ این تمثال و چگونگی آوردن آن را به هند نگاشته و در پایان آن نام گروهی را می‌آورد که نسبت آن را به حضرت پیامبر تصحیح کرده‌اند. این رساله جزو جنگ نورالدین فرزند اسماعیل منجم گیلانی است.»

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: نورالدین ابن اسماعیل منجم گیلانی □ تاریخ کتابت: اواسط جمادی الاول - ۱۰۳۱ - ۱۶۲۱ م □ عنوانها و نشانیها: شگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۸ و ۴ برگ افزودگیها □ تعداد سطر: مختلف □ اندازه متن: ۱۱×۲۵ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا، دارای گلهای لاجوردی و زمینه سبز روشن است. عطف: تیماج قرمز. ویژگیهای نسخه: برگها مجدول به قرمز، طلا و مشکی است. دیباچه کتاب دارای سرلوح و کتیبه مرصع به رنگهای لاجوردی، زرد، قرمز، طلا و مشکی است و در کتیبه نوشته شده «دیباچه کتاب». و نسخه مرتب شده است.

به آخر این رساله نصایحی که ارسطاطالیس در کتاب *سر الاسرار* خود به شاگردش اسکندر ذوالقرنین نوشته، ملحق شده است که مشتمل بر دو سمت است. در آغاز سمت اول گوید: «در بعضی لواحق حکیم محقق و فیلسوف مدقق نصیرالملته و الدین محمد الطوسی - که اکثر لواحق از پرتو اشراق انوار فواید اوست - ختم کلام اخلاق ناصری را بوصایای افلاطون نموده که شاگرد خود ارسطاطالیس به آن فرموده و الحق عموم نفع از لطایف کلم و رعایت حکم بر وجهی است که سزد آن را به مراد ... در وصایای افلاطون می‌گوید: خدا را بشناس و حق او نگاهدار و همیشه همت خود را بر تعلیم و تعلم مقصور دار و اهل علم را به کثرت علم امتحان مکن ...»

خانمه: سمت اول: «بر بخت اعتماد مکن و از فعل نیک پشیمان مباش و با هیچ کس جدال مکن همیشه ملازم سیرت عدل و مواظب خیرات باش.»

آغاز سمت دوم: «در وصایای ارسطاطالیس که مترجم کتاب سزااسرار که بامر مأمون خلیفه کتاب مذکور را از لغت یونانی عبری نقل کرده در صدر ترجمه می‌گوید: چون ارسطاطالیس وزیر اسکندر و استاد او بود به واسطه پیروی و ضعف از ملازمت او تخلف نموده ...».

کیفیت نظام عالم را در یک دایره وضع کرده و به اسکندر سفارش می‌کند: «دایره وضع می‌کنم تا صورت توالی و تشابک ایشان محسوس و مشاهده گردد». در زیر دایره این عبارت آمده «راقم این نقش براءت شعار و ناظم این عقد نفاست آثار که بمیامین فقیر جانی محمد ابن اسعد دوانی که بمیامین دولت خاقانی و مائر تربیت سلطانی خود راذزه وار ...». در ادامه یک برگ مدح و تمجید از شاهان خاقانی است، که از مؤلف است و در چند برگ اشعار و حکایات متفرقه آورده شده یکی از آنها حکایت بازرگانی است که آهن به ودیعت گذاشت و دیگری نصیحت‌های حضرت امام رضا به مأمون است - و در برگ ۱۱ ترجیع‌بندی از سنایی بدین آغاز آمده: «ای سهل گرفته طور ری - بکرو شده در ستیزه کاری».

نک: فهرست نسخه‌های خطی فارسی منزوی، ص ۱۸۸۸؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرعشی‌ره، ج ۲۰، شماره ۷۹۳۶؛ الذریعه، ج ۹، ص ۸۵۵.

«شماره ثبت: P - K ۱۱/۱»

ادب منظوم، فارسی

۵۲ گزیده اشعار

از: میرزا عبدالقادر تونی.

آغاز:

«شهان را ز هم همت اعتبار

بدرگاهت ای شاه عالی‌تبار».

انجام:

«خواهی که نه دنیا و نه عقبا باشد

به نشین بمرآغه تا شود هر دو تلف

ترسم که من بمیرم غم بی‌پدر شود

این طفل نازپرور من در بدر شود».

گزارش متن: رباعیات «عرفی» نیز در داخل ابیات به چشم می‌خورد. این غزلیات در مدح اشرف اقدس سروده شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق زیبا □ کاتب: محمد صادق قائینی □ تاریخ کتابت: ۱۰۴۷ق □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ تعداد برگ: ۱ □ تعداد سطر: ۲۷ بیت □ اندازه متن: ۱۳×۲۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: مجدول به طلا، قرمز و مشکى است. رساله مرمت شده است.
«شماره ثبت: P - K ۱۱/۲»

۵۵ دیوان
از: عرفی شیرازی.
م. قرن ۱۰ ق.
ادب منظوم، فارسی
آغاز:

«زانکه چون روی ارادت ز افق سر برزد
صبحدم دولت او زاد و شبانگاه ازل
زین سخن جوهر فعال برآشفقت و بگفت
فلک عدل تو مردم بجهان آرائی...
فاش گویم نکنم شرم همانست که کرد
اشتیاق کف تو صورت تو عیش بدل».

انجام:

«همیشه تا رسد از آسمان بگوش این قول
نمی‌دانم که عرفی را چه معنی می‌خلد در دل
که عهد دولت مامان شد و فلان آمد
که بارشهای نای گریه تیزآهنگ می‌بینم
ز دوره تو نکوباد آسمان تا حشر
که دور حشمت این رفت و دور آن آمد...»

حدیث جایزه در حشر می‌کنم اظهار
 چون این قصیده در افواه خاص و عام افتاد
 خطاب ترجمه الشوق یافت از احرار
 والسلام ...

مهمان تو جمعی و مرا غم که مبدا
 سوز دل ریشم نیمکدان^(۱) تو باشد ...
 در خشم این دایره پرشکن
 زمزمه نیست برون از سخن
 دردم خوبی که بود دل و دو نیم

نقد سخن باز خروجان ز بیم.
 گزارش متن: مشتمل بر غزلیات عرفی است. در آخر دیوان اشعاری بدین صورت
 آمده که نشانگر تخلص صاحب دیوان است:
 «ز جهل جایزه یابم اگر هجا گویم»

بعلم تاج دهم گر شویم مدح نگار
 نه انجمت فلک را که همت عرفی
 دمامد آب دهانش فشانده بر رخسار».

وی نخستین دیوان خود را در سال ۹۹۶ ق گرد آورد و چون در بستر مرگ افتاد
 سروده‌های خود را به کتابخانه خانانان فرستاد. پس از مرگ او، خانانان محمد
 قاسم، فرزند محمدعلی اصفهانی متخلص به «سراجار» دستور داد دیوان کاملی از آن
 تنظیم کردند. بدین ترتیب این دیوان در سال ۱۰۲۶ ق در ۱۴ هزار بیت گرد آمد.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق زیبا □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ تعداد برگ:
 ۱۰ برگ □ تعداد سطر: مختلف □ اندازه متن: ۱۱×۲۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: از برگ ۱۶ غزلیات «عرفی» شروع می‌شود. مجدول به

۱. درست آن نمکدان است، ولی در نسخه «نیک دان» آمده است.

طلا، قرمز، لاجوردی و مشکی است. رنگ برگ پایانی نسخه با بقیه فرق دارد.
 نک: فهرست نسخه‌های خطی مجلس سنا، ج ۱، شماره ۳۰۵؛ فهرست
 نسخه‌های خطی فارسی منزوی، ص ۲۴۳۷؛ الذریعه، ج ۱/۷۱۲.
 «شماره ثبت: P - K ۱۱/۳»

۵۴ گزیده دیوان
 ادب منظوم، فارسی
 از: شیخ فیضی ابوالفیض، فرزند مبارک ناگوری متخلص به فیضی. م. ۱۰۰۴ ق.
 آغاز:

«شکر خدا که عشق بتانست رهبرم
 در ملت برهنم و در دین آذرم
 بت چیست رخ نگاشته معنی دل بستن
 کاندر کلیسای ضمیرست مضموم
 استاد برهنم که به بتخانه خیال
 در سجده حضور فرود آورد سرم».
 انجام:

«طوطی نکته پرور هندم که در خیال
 با عیندلیب ... هـ مسرم ...
 ... در درکشم چو صبح نخستین بکام خویش
 تا از زبان درازی بیهوده بگذرم
 ... مردانه بسته‌ام کمری مضاف خود
 با داد درین مصادمه توفیق یاورم».
 گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق نازیبا و شکسته □ عنوانها و نشانها: مشکی □ تعداد
 برگ: ۳ و دو برگ افزودگی‌هاست.

ویژگیهای نسخه: مجدول به طلا، قرمز و مشکی است. خط خوردگی دارد. در برگ آخر
 (برگ چهارم) اشعاری به خط زیبای شکسته نوشته شده است. آغاز آن این چنین است:

«در کشتم تو خط به چه تقصیر می‌کشی

تیغ جفا بس است چرا تیر می‌کشی»

انجام:

«مهیمنی که شناسی ز خادمان درت

یقین شناس که از مخلصان دیرین است»

برگ ۲۹ نیز در افزودگیهای شعری است. آغازش بدین ترتیب است:

«بصرای هوس تاکی دلا سر در هوا کردی

نمی‌بینی رهی ترسم که گم کردی چو واگردی».

انجام:

«بناله بلبل مسکین که از گلزار خود افتد

قیامت آن زمان باشد که بار از یار خود افتد».

نک: نسخه‌های خطی فارسی منزوی، ص ۲۴۷۴؛ فهرست نسخه‌های خطی

خاورشناسی روسیه، شماره ۸۵۶.

«شماره ثبت: ۱۱/۴ - K - P»

۵۷ ساقی‌نامه ادب منظوم، فارسی

از: امیدوی تهرانی = خواجه ارجاسب امیدوی تهرانی. م. ۹۲۹ ق.

آغاز:

«حریفی که این نیلگون خم ازوست

شراب طهور سقا هم ازوست

درین بزم ساقی گلچهره‌ایست

مغنی تو هم بر کران گیر عود

که هر ساحری را ازو بهره‌ایست

که این آتش از من برآورد دود».

انجام:

«تتمه: فغان کاندیرین لاجوردی قفس

چو من بلبل را گرفته نفس

...فسوسا در این خانه پرفسوس

چه گلبانگ بلبل چه بانگ خروس

چو شد یاوه یاوه گویان بلند

امیدی لب از نکته سنجی ببند.

گزارش متن: دارای دو تتمه است. آغاز تتمه اول:

«به من ده که شد روزگارم سیاه

خلاصم کن از گردش مهر و ماه.»

انجام تتمه اول:

«سهیلی که آفاق خرم ازوست

نشاط دل اهل عالم ازوست.»

منزوی در فهرست نسخه های خطی فارسی می گوید: «امیدی گویا نخستین سراینده

ساقی نامه جداگانه است. او در تهران زاده شد و در همان جا هم درگذشت. او از

شاگردان ملاً محقق جلال الدین دوانی (م ۹۰۷) بود.»

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ تعداد برگ: ۲

□ تعداد سطر: ۵۳ بیت □ اندازه متن: ۱۲×۲۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: دارای جداول قرمز، مشکى و طلا است. این ساقی نامه در ضمن

میخانه چاپ شده و از برگ ۲۹ تا ۳۱ مجموعه می باشد.

نک: الذریعه، ج ۹، ص ۹۷؛ فهرست نسخه های خطی فارسی دانشگاه

استانبول، شماره ۱۲۲/۳؛ الذریعه، ج ۱۰۳/۱۲؛ فهرست نسخه های خطی فارسی،

ص ۲۸۶۱.

«شماره ثبت: P - K ۱۱/۵»

از: جمعی از شعرا.

آغاز:

«بخت آنم کو که تقریب سخن پیدا کنم

در دل سنگین آن بدخو جو آتسها کنم».

انجام:

«مشغول شدی بغیر چندان که دلم

آندم که بیاد رخ او جان دادم

... ز زلفت گره بیرون شد

جز داغ جنون نبود کس بر سر من».

گزارش متن: مشتمل بر غزلیات است. در این جنگ، اشعاری از شاعران ذیل آمده

است: «میرزا نظام، ملا عرفی، بابا طاهر، کمال، ملا شمس الدین و حکیم طفیلی».

آغاز اشعار طفیلی:

«صبحی که دم رنگست نوروز زد بهار

گل گاشت^(۱) درو باغ (یا زاغ) تمنای لاله زار».

تاریخی در زیر برگ ۳۴ بدین ترتیب آمده است: «شرف الدین ابن ... ۱۰۲۸ یا

۱۰۳۸ ق».

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ تعداد برگ: ۲ □ تعداد

سطر: ۵۹ بیت □ اندازه متن: ۱۲×۲۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۶×۲۹/۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: مجدول به طلا، قرمز و مشکی است.

«شماره ثبت: ۱۱/۶ - K - P»

ادب منظوم، فارسی

۵۱ روضه من خلد برین

م. ۹۹۱ یا ۹۹۲ ق.

از: وحشی یافقی یزدی.

۱. در نسخه «گاشت» آمده اما به نظر می رسد صحیح آن «گشت» است.

آغاز:

«خامه بر آورد صدای صریر^(۱) (صفر)

بلبلی از خلد برین زد صفر

هیچکم نیست بهمبایگی

تا زندم طعن ز بیمایگی

خلد برین ساحت این گلشن است

خامه بر آن بلبل دستان زنت».

انجام:

«خامه ز دست تو سیه کرده روی

پادشهی کشور مغنیست کو

سر زده آواز تو دود از گلوی

کوکبه در خور دعویست کو

گوش کند نوحه بر آن پادشاه

کو قلم اقلیم گشائی سپاه».

گزارش متن: مشتمل بر سه حکایت است و دو «روضه من خلد برین» دارد. این مثنوی عرفانی، در برابر مخزن الاسرار نظامی گنجوی سروده شده است و در داخل جنگ نورالدین، فرزند اسماعیل منجم گیلانی آمده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ کاتب: نورالدین، فرزند اسماعیل منجم گیلانی □ عنوانها و نشانیها: شنگرف، در دو جا خلد برین به عنوان سرمطلب به شنگرف ذکر شده است و کلمه‌های حکایت نیز شنگرف است □ تعداد برگ: ۶ □ تعداد سطر: مختلف □ اندازه متن: ۱۲×۲۶ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: مجدول به طلا، قرمز و مشکی است. دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ۷/۲۴۰ و ۱۷۱/۱۹؛ فهرست خطی فارسی، ص ۲۸۰۰.

«شماره ثبت: P - K ۱۱/۷»

۶. گزیده دیوان فغانی

ادب منظوم، فارسی

از: فغانی.

م. ۹۲۵ ق.

آغاز:

«ماه من از جامه خواب مهر سر برمی‌کند

خلعت مخموری خورشید در برمی‌کند

یار جانی تا کمر در زر نهران چون آفتاب

قلم دریغ مدار از سفینه عاشق

عاشق بی چاره جانی خاک بر سر می‌کند

که این سفینه باصلاح تو درست شود».

انجام:

«جانی که فغانی کند از دست تو شیون

بی‌دیده خونبار نشستن که تواند».

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ تعداد برگ: ۷ □ اندازه:

متن: ۱۲×۲۶ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: برگها از شیرازه جدا شده است. دارای جداول به طلا، قرمز و مشکی

است. در برگ پایانی این رساله، اشعاری از مولانا وحشی کاشی بدین آغاز آمده است:

«اگر عزمت ز پای جور بند عجز بردارد

الا تا عاشق از معشوق در هر گفتن و دیدن».

انجام:

«کشیدم از جگر آهی و گفتم

مگر نشنیده حرف بزرگان

زمین شوره سنبل برنیارد

درو تخم عمل ضایع مگردان

بسر در خانه قدح نوشی

رفتم و کردم التماس شراب

شیشه‌ای لطف کرد اما بود

چون حروف شراب نیش آب».

ترقیمه: «تم اشعار مولانا وحشی کاشی عن يد العبد الاقل الضعیف الاذل افضل». قبل از اتمام در پشت برگ ۵۳ در زیر بیت ذیل کلمه «تم» ذکر شده و بعد از آن ۷ بیت بدین آغاز آمده است: «باد از آر خصم جاه ترا

آنچه دارد ز باد صرصر کل».

نک: فهرست نسخه‌های خطی مؤسسه خاورشناسی روسیه، ۲۲۷ - B.

«شماره ثبت: ۱۱/۸ - K - P»

۶۱ دیوان

ادب منظوم، فارسی

از: بابا فغانی شیرازی.

م. ۹۲۵ ق.

آغاز:

«ای سر نامه نام تو عقل گره گشای را

ذکر تو مطلع غزل عشق سخن سرای را

آینه‌وار یافته یکنظر از جمال تو

دل که فروغ می‌دهد جام جهان‌نمای را».

انجام:

«آفتاب از افق طلوع کند

از رهش ماهتاب برخیزد

گیل چو در کوره گداز رود

بوی گل ز گلاب برخیزد

هر چه در کارگاه امکانست

پرده‌دار جمال جانانست».

گزارش متن: بابا فغانی سراینده دربار سلطان یعقوب (۸۹۶-۸۸۴) در تبریز و دربار شاه اسماعیل (۹۳۰-۹۰۷) بود. او شغلش چاقوسازی بوده و نخست «سکاکی» تخلص می کرده است.

آخرین بیتی که شاعر اسم خودش را تکرار کرده، بدین صورت است:
«ای فغانی بر آنکه کشف رموز

نشود از تعلّم و تعلیم

هر که را جوهریست در فطرت

بازماند ز طبع و فکر سلیم».

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق زیبا □ عنوانها و نشانیها: شنگرف و مشکی □ تعداد برگ: ۳۹-۸ برگ افزودگیا □ تعداد سطر: مختلف □ اندازه متن: ۱۲×۲۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۶×۲۹/۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: از برگ ۹۴ تا ۱۰۲ روایات و حکایاتی در موضوعات کلامی، اخلاقی و تاریخی مطرح شده است. موضوع آغازین آن عدل است: «بدان که مباشرت ولایت مسلمانان کار عظیم و اشتغال بر حکومت امری خطیر است حاکم یا پادشاه چون بر نهج عدل و احسان بودند و در اقامت حدود شرع و نفاذ احکام دین کوشند ... نایب و برگزیده حق و سایه الهی و خلیفه رحمانند ... وقتی که خلیفه بغداد عمارت خود را به اتمام رسانیده بود بهلول را طلب نموده که چیزی بر این دیوار بنویس. با انگشت این را نوشت: رفعت الطین، و وضعت الدین، رفعت الجص، و وضعت النض، ان کان من مالک فقد اسرقت، و الله لا یحبّ المرفین، و ان کان من مال غیرک فقد اظلمت و الله لا یحبّ الظالمین».

به دنبال آن وصیتهای ارسطاطالیس به اسکندر و سؤال بزرجمهر از استاد خود در مورد خدا را آورده است. همچنین روایات عظمت امام علی علیه السلام را ذکر کرده است. بسم الله و الله
انجام افزودگیا: «موسی - صلوات الله - روزی به طور سینا می رفت، مردی پیش آمد و گفت: یا موسی! چون از مناجات فارغ شوی خدا را بگو تا مرا دختر عمی است او را می خواهم ... و ما در ازل قسمت بندگان کردیم نصب وی از ما محبت و خودش بود. گویند که در طرفی از اطراف روم سواری می رفت ... بعد از چند روزی شخصی ... افتاد سربای بر آن مرده زد فی الحال بیفتاد

و بمرود؛ تمام شد».

عبارت: «اشعار فغانی شیرازی» در بالای برگ به رنگ قرمز نوشته شده است. برگها به دو رنگ زرد و سفید. مجدول به طلا، قرمز و مشکی است. عناوین درشت نوشته شده و خط کتاب در بعضی از برگها درشت و در بعضی ریز است. مؤلف شیعه بوده و تمام روایات از ائمه علیهم السلام است. علت تسمیه نجم‌الدین کبری دربرگ ۹۸ آورده شده است. و افزودگیها نیز مجدول به طلا، قرمز، مشکی و لاجورد است. دارای رکابه است.

نکده: فهرست نسخه‌های خطی خاورشناسی فرهنگستان روسیه، چاپ مسکو، ص ۶۰۱؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی تبریز، ج ۲، شماره ۳۰۵۱؛ الذریعه، ۸۴۰/۱؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی احمد منزوی، ص ۲۴۶۸؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه حضرت معصومه، شماره ۲۴۰؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی توپ قاپی ترکیه، ص ۳۱۱، شماره ۸۹۰.
«شماره ثبت: P - K ۱۱/۹»

۶۲ جنگ اشعار ادب منظوم، فارسی

از: جمعی از شعرا

موضوع: ادب منظوم. زبان: فارسی

آغاز اصفهانی:

«برق آهم ز فسون اثرم ساخته‌اند

پای تا سر ز دعای سحرم ساخته‌اند».

انجام:

«رقیب مانع قلمم چه می‌شوی بگذار

که مرگ پیش ولی بهتر از حمایت تست».

آغاز نظامی:

«بنمای رخ که دیدن گلزارم آرزوست

بگشای لب که قند بخروارم آرزوست

از بوستان وصل تو این طرفه ترکه من
دل در بهای عشق نهادن باختیار
خاری همی نیابم و گلزارم آرزوست
با شاهدان فتاده سروکارم آرزوست».
انجام:

«بروز حشر کنم شکوه تو در بر جدت
که مصطفی است علیه التحیه و صلواتی
...فزای بر در حاجت ثواب خود درجاتی».
آغاز خوانساری:

«بباغی طرح بزم افکند محمود
که رضوان خوشه چین گلبنش بود».
انجام:

«ای مخترع ستیزه‌رانی
بسنشینم با بلاشکیم
نوباوه باغ بیوفانی
با آن که ز صبر بی نصیبم».

گزارش متن: شاعرانی که در این جنگ، اشعارشان ذکر شده، بدین ترتیب است:
«شفانی اصفهانی یک صفحه، شیخ نظامی یک برگ، زلالی خوانساری و انوری یک
برگ».

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ تعداد برگ: ۳
□ اندازه متن: ۱۲×۲۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۶×۲۹/۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: مجدول به طلا، قرمز و مشکى
«شماره ثبت: P - K ۱۱/۱۰»

از: جمعی از شعرا.

آغاز:

«ای صفات تو بیانها را زبان انداخته

عزّت ذاتت یقین را در کمان انداخته

عقل را ادراک صنعت دیده‌ها بردوخته

نطق را وصف تو قفلی بر دهان انداخته».

آغاز صوفی:

«آه از این آسمان آتش‌بار

داد از این روزگار مردم‌خوار».

انجام ملا محمد صوفی:

«اثر حال ماست گفته ما

فانظروا بعدنا الی الآثار».

انجام:

«در دو عالم جای او در کنج خزلان آمده

هر که را قهر تو دورا راستان انداخته».

گزارش متن: در اوّل رساله نوشته شده: «من دیوان کلام اسماعیل فی التوحید». دو

بیت در ادامه از عبدالغنی و اشعاری نیز از ملا محمد صوفی آمده است. در آخر رساله دو

بیت از میر فروزی، دو بیت از فارغ‌گیلانی و یک بیت نیز از ملا امیدی ذکر شده است.

انجام رساله:

«کتاب فضل ترا آب بهر (بحر) کافی نیست

که تر کنی سرانگشت و صفحه بشماری».

این اشعار در توحید ذات الهی و از ملا امیدی است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ عنوانها و نشانیها: شنگرف است □ تعداد برگ: ۲

□ تعداد سطر: ۲۲ بیت □ اندازه متن: ۱۲×۲۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: مجدول به طلا، قرمز، مشکی و لاجورد است.

«شماره ثبت: ۱۱/۱۱ - P»

ادب منظوم، فارسی

۶۲ جنگ اشعار

از: جمعی از شعرا

آغاز:

«بهار می‌گذرد فیضی از درون رکش

دمی که راه نسیم شمال می‌کرد

پاکان که کل وصال گیرند

گلگشت نظر و بال گیرند».

آغاز قصاید فیضی:

«شکر خدا که عشق رهبرم

در ملت برهمن و در دین آذرم».

انجام:

«فیضی لب ازین بام نام به بند

دوازده معنی برخ خام به بند

... بچشم سفاکین مریز آبرو را

ز چشم زحاحین ابای طلب کن».

انجام قصاید:

«در وصولی که عارفان (وصلند)

همگنان را دوست استظهار

هست فرقی میان دیدن و وصل

هست ... در ایمن گفتار».

گزارش متن: از برگ ۱۲۳ مجموعه تا ۱۲۶ اشعاری از شاعران زیر آمده است: امیر

علی مازندرانی، مولانا نظری، محمد علی سلیم، ابوسعید ابوالخیر، انوری، قاضی نوری،

مرشد سرمست، حکیم رکنا، تقی، خاقانی، شیخ بهاء الدین محمد، خیام، ضرباب، مثنوی

خواجوی کرمانی و میرزا فصیحی. در این جنگ، بیشتر اشعار از «فیضی» است. گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ تعداد برگ: ۱۳ برگ و ۳ برگ نیز افزودگیها □ اندازه متن: ۱۲×۲۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۶×۲۹/۵ سانتیمتر □. ویژگیهای نسخه: مجدول به طلا، مشکی، لاجورد و قرمز است. نسخه رطوبت دیده و در اثر رطوبت جوهر خطوط پخش شده است.

«شماره ثبت: P - K ۱۱/۱۲»

۵۰ شرح بیتهای از مثنوی

از: جامی - نورالدین عبدالرحمان، فرزند احمد جامی. م. ۸۹۸ ق.

آغاز:

«آنکه چنین جنبش پسرگار کرد

نام مرا مرکز ادوار کرد

نقش ازل بین که بسطح و بسیط

مرکز من دایره را شد محیط

...حلقه امید بکوش عتاب

حاشیه جلوه بدوش حجاب

شرح بیتهای از ملا جامی علیه الرحمة:

عشق جز نائی و ما جز نی نه ایم

وی دمی بی ما و ما بی وی نه ایم

نی که مردم نغمه آرائی کنند

در حقیقت از دم نائی کنند

این سطری چند است بعضی منشور و بعضی منظوم بقلم صدق آورده، نیت و خلوص

طوبیت مرقوم در بیان معنی «نی» حکایت شکایت وی که در مفتاح مثنوی حضرت

مولوی ... جعلتها تحفته لحضرة من حضّ بالمواهب الجلیّة والمراتب العلیّة ورسمتها

خدمت لصدّه من فاز ...

آن که چون در مدحش اندیشم مقال
 ناطقه حیران بماند عقل لال
 ... مدح خورشید از نکو یار هوشمند
 فیض نور او بود مدحش پسند...
 مثنوی:
 بشنو از نی چون حکایت می‌کند
 وز جدائی‌ها شکایت می‌کند
 تکلمه:
 کیست نی آنکس که گوید دم بدم
 من نیم جز موج دریای قدم...
 انجام:
 «تحفه‌ام من خلاص کرده تو
 صد نوا یافته ز پرده تو
 ... ناگهان با خر از عقب برسید
 تحفه را افتاده مرده بدید
 او هم از بیدلی بخاک افتاد
 پیش آن پاک جان پاک بداد
 هر دو را شیخ کور^(۱) و کفن
 بعد حج رو نهاد بسوی وطن
 رحمت حق نثار ایشان باد
 جای ما در جوار ایشان باد...
 گزارش متن: این رساله در شرح بیت: «بشنو از نی چون حکایت می‌کند - وز
 جدائیا شکایت می‌کند». از مولانا جلال‌الدین رومی به وسیله ملا نورالدین

عبدالرحمان جامی است. چند بیت در اوّل رساله مربوط به شرح نیست. این رساله در داخل جنگ «نورالدین اسماعیل منجم گیلانی» آمده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: جمادی الاول ۱۰۳۱ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۶ □ تعداد سطر: مختلف □ اندازه متن: ۱۲×۲۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: مجدول به طلا، مشکی، قرمز و لاجورد است. مرمت شده است. قسمت بالای برگ ۱۰۴ مجموعه افتاده است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی فارسی دانشگاه استانبول شماره ۱۰۸۴/۲؛ فهرست نسخه‌های خطی مشکاة (دانشگاه تهران)، ج ۳، شماره ۸۶۷. «شماره ثبت: P - K ۱۱/۱۳»

۶۶ جنگ اشعار ادب منظوم، فارسی

از: جمعی از شعرا.

آغاز:

«بیدار شو دلا که جهان پر فرورست

بر نخل روزگار نه برگست و نی برست

افلاک عاقل افکن دیوانه برکش است

ایام آشناکش بیگانه پرورست.»

انجام:

«نایافته عزّ التفاتی

پیش تو زمین و آسمان هم

کونین نواله خوار خودت

افلاک طفیلی وجودت

روح الله با تو خرسواری

روح القدس رکابداری.»

گزارش متن: این جنگ از شاعران ذیر است: «سعد کافی، عبدالرزاق، علی نقی کمره، حکیم شفای، سعدی، طالب آملی و ملاظهوری».

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ تعداد برگ: ۷ □
 □ تعداد سطر: ۱۰۰ بیت □ اندازه متن: ۱۲×۲۵ سانتیمتر.
 و یوگیهای نسخه: آغاز اشعار جمال‌الدین عبدالرزاق؛
 «ای از بر سدره شاه‌راحت

وی قبه عرش بارگاهت».

انجام:

«گشت جنون مایه تخمیر عشق

داد خرد دست بزنجیر عشق».

آغاز اشعار علی نقی کمره:

«وقت خوش آن بود که سلطان حسن

پرده‌نشین بود در ایوان حسن».

انجام:

«من رند خرابیات نشینم چه توان کرد

کو خلق بدانند چنینم چه توان کرد».

آغاز: ترکیب‌بند حکیم شفای:

وی کیسه تهی تمتی از تو

«ای خانه خراب تقوی از تو

لاغر چه کنی میان یاری

ای پهلوی فریبی از تو».

انجام:

«اسرینجه عشق کو دل من

مفشار که نم درو نمائدت

خنجر چه زنی بزخم مانور

ویران چه کنی... معمور».

آغاز: ترکیب بند ملاً ظهوری:

«ای خوی تو خصم دوستداری

بسیار زعهدت استواری

از گردن خود فکند طاقت

در عهد تو باربرداری».

انجام:

«که گر نوش دارو دهندت بشریت

در آن دم کند کار زهر هلایل

و در ادامه ترجیع بند سعدی و اشعاری از طالب آملی و مشنوی طالب آملی آمده است.

این جنگ در برگ ۱۳۹ مجموعه بدین انجام پایان می‌یابد.

«چو طالب تا بکی هامون‌نوردی

یکی باز آی ازین بیهوده گردی»

«شماره ثبت: مجموعه P - K ۱۱/۱۴»

۶۷ دیوان

ادب منظوم، فارسی

از: مولانا وحشی کاشی یزدی = کمال‌الدین بافقی یزدی مستخلص به

وحشی. م. ۹۹۱ ق.

آغاز:

«به محشر چون علم سازم لوای دادخواهی را

غضب بر هم زند هنگامه رحم الهی را

ز عصیان تا بکی مشغول مشق معصیت باشی

بآب توبه زایل کن ز لوح دل سیاهی را».

انجام:

«دلا پیوسته دربند رضا باش»

چو شاهین عدل میزان قضا باش».

گزارش متن: ایشان از شاعران دوره شاه طهماسب صفوی و از شاگردان

شرف‌الدین علی یزدی باقی بوده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: شگرف □ تعداد برگ:

۳۰ □ اندازه متن: ۱۲×۲۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: مرمت شده، و مجدول به طلا، قرمز، مشکی و لاجورد است. در حاشیه

برگ ۱۷۹ مجموعه تاریخ ۱۰۳۸ ق ذکر شده و به خط کاتب است که می‌تواند نشانگر تاریخ کتابت

باشد. در حاشیه تصحیح شده است. در ادامه یک صفحه شعر از خود وحشی به این رساله لاحق

شده؛ ولی حالت جدائی از بخش اول دارد. در ادامه اشعاری نیز به صورت افزودگی از

اقدسی، علی نقی کمره، زلالی خوانساری، میرزا نظام، فیضی، ملا شرمی، ملا طنبلی، ملا

احسنی، سارو خواجه، ابوالحسن فرهانی، شفائی، انوری و شیخ فیضی آمده است، در سه برگ

مطالب تاریخی بدین آغاز آمده است:

«چون مسموع سلطان محمود شد که در خوارزم نزد مأمون خوارزمشاه فوجی از حکیمان

بفرینه و بیهمتا چون شیخ ابوعلی و ابوسهل مسهی و ابوالخیر و ابوریحان بیرونی و ابونصر

عراقی ... مجتمع گشته‌اند».

انجام: «از سخنان ابواسحق است ... مدام محروم بود یعنی سیری از دنیا باید و توانگری

بقناعت و حاجت از حق و السلام والا کرام». نا برگ ۱۸۸ مجموعه افزودگیها ادامه دارد. سه برگ

پایانی به نظم و نثر و بقیه به نظم است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۱۸۱۸؛ الذریعه، ج ۹، ص ۱۲۶۴.

«شماره ثبت: P - K ۱۱/۱۵»

ادب منظوم، فارسی

۶۸ رساله الصفات

از: مولانا سایل همدانی.

آغاز:

«ای جنبش این طارم نه طاق از تو

وین غلغله اندر همه آفاق از تو

دردیست نهان در دل عشاق از تو

سوزیست درون جان مشتاق از تو

لک الحمد یا ذا الجود والکمال یا مظهر العشق و معطی الحال المنزه عن صفة

الحدوث و سمة الزوال...».

مناجات: «الهی غبار غشاوه غفلت و غرور از حدقه دیده بی نور ما دور کن».

انجام:

«سایل که نه واقف از سلوک است نه سیر

نی سالك راه کعبه نه ساکن دیر

چون نامه هستیش تمام از تو بود

تَمَّ بِالْخَيْرِ رَبِّ وَاخْتَم بِالْخَيْرِ

یا صاحب العشق انظر الی مقالی

واعرف منه حالی هذا مقالات ملالی

تم: «بعون الله تعالی و حسن توفیقه» فی یوم السبت ثالث عشر من شهر اول جمادین

گزارش متن: این رساله به صفحه تقسیم شده و مشتمل بر ۹ صفحه است. دارای

۳۰ رباعی و یک مناجات است. از برگ ۱۸۹ تا ۱۹۲ جنگ منجم گیلانی است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: نورالدین ابن اسماعیل منجم گیلانی □ تاریخ

کتابت: روز شنبه ۱۳ جمادی الاوّل ۱۰۳۱ □ عنوانها و نشانیها: کلمات «رباعی و صفحه

و مناجات و اسم رساله» به شنگرف است □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۴ و ۵ برگ

افزودگیهاست. □ اندازه متن: ۱۱×۲۵ سانتیمتر □.

ویژگیهای نسخه: برگها مجدول به طلا، قرمز، مشکی و لاجورد است. به دنبال این رساله

دو حکایت مشهور بدین ترتیب در دو برگ آمده است؛ «اوّل: یک افسانه است و دوّم: استدعای پند

مأمون از حضرت امام رضا علیه السلام است». بدین آغاز: «از دیار مغرب زمین عرصه‌ای است چون

ساحت سینه کریمان ... از غایت گرما و کثرت ریگ روان زیاده عمارتی ندارد ... در یک کاستان

شهریست که در آن زنان باشند و اگر مردی در آنجا رود از اقتضای آب و هوا شهوتش ساقط شود ... در آنجا چشمه‌ای است که نسوان چون در آن چشمه نشینند حامله شوند و دختر آرند ...
انجام: «و اندک خود را بهتر از بسیار دیگران دان و با جاهلان و زنان منشین و با پدر و مادر و استاد در مقام اطاعت و خدمت باش! والسلام».

و در ادامه سه برگ متخعی از تذکره شیخ کمال قوشچی آورده شده است؛ آغاز: «که شاعر تخلص اثیر سه نفرند یکی اثیرالدین اومالی که در غزل‌گویی عدیل ... و دیگر اثیر دادا که در قصیده‌گویی بی‌مثل بوده و دیگر اثیرالدین اخسبکت که گوی سبقت در قصیده و غزل ... ریوده».
انجام: «شرف الملک بعد از تأسف ... «هر که جان در راه جانانی نباخت - یا ز دل»^(۱) دویست یا جانش نیست».

نک: فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ایران، ج ۶، ص ۱۰۵، شماره ۲۵۸۰.
«شماره ثبت: P - K ۱۱/۱۶»

عرفان، فارسی

۶۱ وصیت‌نامه غجدوانی

از: میرزا عبدالخالق غجدوانی.

آغاز: «وصیت می‌کنم ترا ای فرزند من به علم و ادب و تقوی در جمیع احوال که تتبع آثار سلف کنی و در ملازمت مشایخ و علما باشی فقه و حدیث آموزی و همیشه نماز به جماعت گذاری».

انجام: «و دین به دنیا مفروش و بدینا مغرور مشو باید که دل تو اندوهگین باشد و دیده تو گریان ... جامه تو کهنه و خانه تو مسجد و مونس تو حق - سبحانه تعالی - و بس».

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: نورالدین ابن اسماعیل منجم گیلانی □ تاریخ کتابت: ۱۳ جمادی الاول ۱۰۳۱ □ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۷۴ □ اندازه متن: ۱۲×۲۵ سانتیمتر □.

ویژگیهای نسخه: بعد از وصایای غجدوانی تاریخ جنگ صفین سپس احوالات رستم پهلوان و افزودگیهای تاریخی آمده است و تا برگ ۲۶۹ مجموعه شماره ۱۱ افزودگیهای منظوم و مشهور بدین ترتیب آمده است: رساله محمد مصطفی از برگ ۲۰۶ تا ۲۰۸ و غزلیات سعدی و حکایات و رساله افیون و حکایت از روضه الصفا و انبیا شاملو و شاه میرزا طاهر نصرآبادی در تعریف هشت بهشت و شاهنامه و حکیم شنای و ... است. در برگ ۲۷۰ مهر مربعی کوچک وجود دارد که تنها کلمه «محمد» خوانده می‌شود.

«شماره ثبت: P - K ۱۱/۱۷»

۷. قضا و قدر ادب منظوم، فارسی

از: حکیم رکنای طبیب کاشی = مسیحای کاشانی = حکیم رکن‌الدین مسعود
فرزند. حکیم نظام‌الدین علی شیرازی مشهور به حکیم رکن
م. ۱۰۶۶ ق.

آغاز:

«شنیدم روزی از پاکیزه‌رایی

سرای عاریت را کدخدائی

جوانی داشت یکتای زمانه

ز معشوقی سراپا عاشقانه

نهالی از دل ما سرکشیده

ز دوزخ گلبن خرم دمیده».

انجام:

«لب او گر نمی‌شد خنده‌آلود

ملاحظ تا قیامت بی‌نمک بود

ملاحظ را فرستاده به شبگیر

که گیرد باج از خوبان کشمیر».

گزارش متن: رساله قضا و قدر حدود ۶۵ بیت است و به غیر از جبر و اختیار

اوست. حکیم رکن در کاشان زاده شد و در نزد شاه عباس صفوی از سال «۹۹۵ -

۱۰۲۸» محبوبیت پیدا کرد. به علت می‌گساری از دستگاه صفوی رانده شد و به هندوستان رفت. پس از جهانگردی به میهن خود بازگشت و در کاشان درگذشت.
 گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: نورالدین اسماعیل منجم گیلانی □ تاریخ کتابت: جمادی الاول ۱۰۳۱ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۲ □ تعداد سطر: ۱۸ □.

ویژگیهای نسخه: در پایان رساله ایبانی از عبدی گونابادی ذکر شده است. آغاز آن: «بی‌گفتی نزد شهبی محتشم - گشت به قتل چو خودی متهم - گفت که تا پرده‌کارش کشند - در سر بازار بدارش کشند». انجام آن: «بر فلک از قدر سرافراختش - همدم هم صحبت خود ساختش - خیر تو عبدی غم عالم مخور - مرگ از آن عمر نکوتر بسی - کش نه بعشرت گذراند کسی».

نکته: فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۲۵۲۷؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه سپهسالار، بخش پنجم، ص ۴۰۶، شماره ۲۹۳۱؛ الذریعه، ج ۹، ص ۱۰۴۲؛ فهرست نسخه‌های خطی مجلس شورای اسلامی، ج ۳۷، شماره ۱۳۶۷۹/۵؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ملک، ج ۸، شماره ۴۷۱۹/۳۳.
 «شماره ثبت: P - K ۱۱/۱۸»

۷۱ بساتین الانس تاریخ، فارسی

از: محمد صدر علاء احمد حسن دبیر عبدسی ملقب به تاج معروف به اختصار.
 آغاز: «صد هزار جواهر زواهر حمد و سپاس بیقیاس نثار حضرت با جلالت آفریدگاری که مناشید آفریدگاری نافذ الحکم ازلی بتوقیع مزین و محلیست و ذات مقدس او جز بر ساکنان ممالک بیکران عالم افلاک و متوطنان عرصات بی‌پایان مرکز خاک».

انجام: «خانه امروز بهشت است که رضوان اینجاست - ... جان است که جانان اینجاست - آن‌که او را ادب مجلس شاهان نبود».

گزارش متن: این کتاب جزو جنگ «نورالدین اسماعیل منجم گیلانی» است.
 گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق ریز □ کاتب: نورالدین اسماعیل منجم گیلانی

□ تاریخ کتابت: جمادی الاول ۱۰۳۱ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف و مشکى □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۷۶ □ تعداد سطر: ۱۸ □ اندازه متن: ۹×۲۰ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح شده است. برگها به رنگ زرد، سفید، نارنجی و مایل به سبز است و بعضی از برگها حاشیه نویسی شده است. نسخه رطوبت دیده و از انجام افتادگی دارد. مرمت شده و قسمتهای از آن موقع مرمت، ناخوانا شده است. دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی آکادمی علوم شوروی، مسکو، ۱۹۶۴، ج ۱، ص ۷۳، شماره ۳۲۱.

«شماره ثبت: P - K ۱۱/۱۹»

۷۲ تاریخ عالم آرای عباسی
از: میرزا اسکندر بیگ منشی.
م. سده ۱۱ ق.
آغاز: «ج ۱» «بعد از سپاس بیقیاس حضرت پادشاه علی الاطلاق و مالک الملک باستحقاق درود خجسته بر سید المرسلین و خاتم النبیین... ادع الی سبیل ربك بالحکمة و الموعظة الحسنة و جادلهم بالتی هی احسن».

انجام: «ج ۱» «کلب آستان ملایک آشیان آن حضرت میشارد و بدان افتخار دارد و بطریق رموزی التزام تفتن عبارات و سلامت الفاظ و استعارات بقید کتابت درآورده... بلاغت شعار را مصالح و دست‌افزاری باشد».

آغاز: «ج ۲» «بعد از حمد و سپاس خالق آسمان و زمین و ستایش و نیایش دادار جهان آفرین که».

انجام: «ج ۲» «تو توفیق مسکین نوازش ده - بر اعدای دین سرفرازش ده... خواهان تواضع جاه و حشمت این خسرو بلند قدر گردون... پایدارش تمتع و برخورداری ده؛ آمین یا رب العالمین».

انجام دیگر: «این معنی وقوع نیافته باشد که در عهد این شهریار حق شناس بنده نواز وقوع یافت و در ذکر سایر وزرای... فایده نیست».

گزارش متن: قسمت اول از جلد اول، مکالمه شاه طهماسب با ایلچیان روم است.

مؤلف در تاریخ ۱۰۲۵ ق تألیف کتاب را آغاز کرده و در سال ۱۰۳۸ ق به پایان رسانده است. دارای یک مقدمه و ۱۲ مقاله و یک خاتمه در سه مجلد است و با بیان نسب صفویّه و احوال آبائشان شروع می‌شود. موضوع آن، «تاریخ ملوک صفویّه» است، و در ۱۳۱۳ در ایران به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: جمعه ۲ ذی‌الحجه الحرام ۱۲۶۶ ق □ عنوانها و نشانیها: سنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۹۹۶ □ تعداد سطر: مختلف □ اندازه متن: ۱۲/۷ × ۲۶/۷ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰/۸ × ۳۴/۷ سانتیمتر □ نوع جلد: تیباج قهوه‌ای دارای ترنج و سرترنج به طلا، مزین به گل و بوته و دارای لچک است. ویرگیهای نسخه: دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۳، ص ۲۶۳، شماره ۹۸۷؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرعشی‌ره، شماره ۱۱۰۹.

«شماره ثبت: P - K ۱۲»

۷۲ مقصد الاقصی فی ترجمه المستقصی تاریخ، فارسی

از: حسین، فرزند حسن خوارزمی کبروی = ملّا کمال‌الدین حسین، فرزند حسن خوارزمی کبروی. م. ۸۴۵ ق.

آغاز: «[افتاده]...» موت و محبت آن و کراهت زندگانی و عیش دنیا وصیت فرمود و آن عهدنامه را بوی داد و از حضار استرضا به این امر طلبید... استغناء و عدم رضا بامر خلافت نمود مفید نیفتاد و ابویکر با وی گفت.»

انجام: «بسر علیه و آله التحیه من الملك الاکبر در کامل التواریخ مسطور است که در بیست و هشتم ماه رمضان این سال... از خلفا علویّه مقرب در مدینه... وفات یافت عمر او چهل و دو سال و هشت ماه و نیم بود مدت خلافتش بیست و یک سال بعزیمت تسخیر بلاد... [افتاده].»

گزارش متن: به صورت وقایع نوشته شده است؛ مثلاً وقایع سال پنجم از رحلت خاتم النبیین (ص) و ذکر وقایع سال فلان... تاریخ اسلام بعد از رحلت پیامبر ﷺ را به طور مفصل آورده است. ملا کمال الدین حسین از مریدان خواجه ابی الوفاء خوارزمی بود و از جمله دیگر آثار مهم او جواهر الاسرار و ذواهر الانوار در شرح مشنوی جلال الدین رومی است. اصل کتاب از ابوبکر عبدالسلام، فرزند محمد، فرزند ابی الحسن علی حلی فردوسی اندرسفانی است و کمال الدین آن را ترجمه کرده است. کمال الدین حسین در خوارزم به سال ۸۲۹ق و شیخ ابوالوفاء استادش به سال ۸۲۵ق به دست ازبکان در خوارزم کشته شدند.

گزارش نسخه: نوع خط: متن نستعلیق زیبا - سرفصلها نسخ □ تاریخ کتابت: سده ۱۲ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف و مشکی □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۲۷۹ □ تعداد سطر: ۲۹ □ اندازه متن: ۱۵/۵ × ۲۵/۴ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۳/۵ × ۳۳/۹ سانتیمتر □ نوع جلد: تیباج ساغری جلد سوخت مشکی دارای تریج و سرتریج به طلا و جدول.

ویژگیهای نسخه: دارای مهر بیضی در برگ ۴۸ است که نوشته شده: «محمد حسین ۱۲۴۰ق» و اواخر نسخه رطوبت دیده تا حدودی جوهر خطوط پخش شده و به زحمت خوانده می شود. آغاز و انجام نسخه افتاده است. شیرازه کتاب از بین رفته است. خط خوردگی دارد و در بعضی از برگها موقع کتابت جوهر مشکی پاشیده شده است. دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۲۲، ص ۱۱۱، شماره ۶۳۰۶؛ فهرست نسخه های خطی کتابخانه مرعشی، ج ۵، ص ۲۸، ج ۳۲، شماره ۱۱۰۰۸.

«شماره ثبت: ۱۳ - P - K»

۲۲ کنز اللغات = کنز اللغة لغت، فارسی

از: محمد، فرزند عبدالخالق، فرزند معروف. م. ۸۸۳ق. آغاز: «ابتدای هر سخن آن خوبتر در هر مقام - که بود با حمد معبود خدای پاک نام جواهر کنوز لغات حمد و ستایش نثار بارگاه حضرت متکلمی که زبان اصناف آدمیان را کلید گنج خانه سخن گردانید... اما بعد چنین گوید محتاج مغفرت حضرت غفور رؤف

محمد ابن عبدالخالق ابن معروف عفا الله تعالی».

انجام: «بِزْرِي: نیزه منسوب به ذو بَزْن که پادشاه جَمِیر بوده است، یلی: نزدیک می شود و او فعل مضارعست مشتق از وَلِي یائی جمع یوه یوه است؛ تَم بِالخیر».

گزارش متن: محمد عبدالخالق از زیدیه جارودیه است. این کتاب را به اسم سلطان محمد و ولیعهد و پسر او سلطان میرزا علی نوشته است. و این کتاب مکرر در ایران به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: معنای لغات نستعلیق و سرفصلها و خود لغات نسخ □ تاریخ کتابت: چهارشنبه ۲۰ رجب ۹۹۸ ق / ۱۵۹۰ م □ محل کتابت: اصفهان - دارالسلطنه □ عنوانها و نشانیها: شنگرف و لغات به خط درشت مشکی نوشته شده □ نوع کاغذ: شرقی - مایل به زرد □ تعداد برگ: ۴۱۱ □ تعداد سطر: ۱۹ □ اندازه متن: ۱۴×۲۳/۴ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۳×۳۵/۳ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشکی، مجدول و دارای ترنج و لچک ضربی است و از گوشه های جدول خطی به صورت ضربدر به ترنج متصل شده است. درون، پارچه گلداز و لایه از تخته است. و دو بند از تیماج دارد که دو طرف جلد را به هم می بندد و بندهای طرف دوم افتاده است.

ویژگیهای نسخه: تملک نامه ای در پشت برگ اول بدین صورت آمده است: «من تملکات محمد حسن حکیم زاده ولد حاجی محمد معصوم - مهر نامبرده - تاریخ ۱۱۱۶ ق» و در بالای پشت برگ اول نوشته شده «انا افصح العرب ... ائی من القریش ...». مهری به شکل گلایی (امرودی) در بالای برگ اول وجود دارد که در آن نوشته شده «چون که دارد عذرخواهی بیحد چرا نرسد از حرم - محمد حسن ۱۱۳۴ ق» و مهر کوچک مربعی در کنار آن وجود دارد که نوشته شده «الطف اللہی منتظر ... ۱۱۵۸». در آخر کتاب نوشته شده: «این کتاب را بدست میرزا و حکیم آقا با چند جلد کتاب عوض کرده و مالک شده». اسم مالک پاک شده، ولی تاریخ ۱۱۶۴ ق موجود است؛ و در برگ پایان کتاب اسامی کتابهای میرزا ابراهیم آمده است. دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۱۸، ص ۱۶۴، شماره ۱۲۰۵؛ فهرست نسخه های خطی کتابخانه مرعشی (ره)، شماره ۵۵۶.

«شماره ثبت: ۱۴ - K - P»

۷۵ روضة الصفا فی سیره الملوك و الانبياء (ج ۱) تاریخ، فارسی

از: محمد میرخواند، فرزند خاوندشاه، فرزند محمد، فرزند سید برهان‌الدین = محمد، فرزند خداوندشاه، فرزند محمود خاوندشاه کمال‌الدین خوارزمی حسینی. م. ۹۰۳ ق.

آغاز: «زیب فهرست نسخه مفاخر انبیای عالی مکان زینت دیباچه مجموعه مآثر سلاطین گردون توان شکر منعمی است... قدیمی که اوایل تواریخ بی خطبه حمد و ثنای الهی او نظام نگردد».

انجام: «معارف یقینیه فرماید سینه با سکینه‌اش محل ودیعت کنوز حقایق و صحیفه قلب سلیمش محبط و رموز دقایق دریای طبیعت صافی... در قسم دویم از کتاب و ایرادبندی از حکایات رسول و آل و اصحاب صلی... فضل ربانی... فیاض مقرب حضرت سلطانی مؤل آنه علی ما یشاء قدیر و بالاحسان جدیر و السلام».

گزارش متن: با مقدمه‌ای در بیان فواید علم تاریخ و احتیاج ارباب فرمان‌بدان شروع و با ذکر سلطنت یزدگرد خاتمه می‌یابد. اگر اسم دومش را اخذ کنیم، از نسل زید فرزند علی السجّاد فرزند امام حسین علیه السلام است. تاریخ مفصلی در شش مجلد است؛ ولی نظر مؤلف بر ۷ جلد بوده که تقدیر الهی مجالش نداد و پسرش حبیب‌السیر به‌عنوان تکمیل تاریخ پدرش، یک جلد دیگر نیز به آن افزود. این جلد مشتمل بر تاریخ سلطان حسین میرزا بایقرا و احوالات ائمه [دوازده گانه] علیهم السلام و بدین جهت نیز صاحب ریاض او را احتمالاً از علمای شیعه امامیه شمرده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی - مایل به زرد □ تعداد برگ: ۴۴۳ □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه متن: ۱۳×۱۹/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰×۲۸/۷ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج دورو قهوه‌ای جلد سوخت ضری، مجدول و دارای ترنج و سرترنج مزین به گل و بوته و بلبل است و مجدول، درون تیماج قهوه‌ای مایل به قرمز است. ویژگیهای نسخه: مجدول به مشکی و طلا است و دارای سرلوح مزدوج مربع و خطوط اسلیمی است. مرصع به رنگهای لاجوردی، قرمز، مشکی، سفیدآب، طلا، زرد و صورتی است. در برگ ۴۴۰ مهری شش ضلعی موجود است که در چهار ضلع آن «محمد و علی» نوشته شده و در کنار

آن متنی بدین مضمون آمده است: «جلد ششم کتاب ... اقل حاج محمد ولد حاجی ... اسماعیل است». دارای رکابه است.

نکا: الذریعه، ج ۱۱، ص ۲۹۶، شماره ۱۷۸۱.

«شماره ثبت: ۱۵ K - P»

۷۶ مرصاد العباد عرفان، فارسی

از: ابوبکر عبدالله، فرزند محمد، فرزند شاهاور الاسدی الرازی معروف به نجم‌الدین دایه. ۹۲ شماره ثبت: ۶۵۴.م

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة علی نبیه وحبیبه محمد وآله اجمعین و بعد حمد بیحد وثنای بی‌عدد پادشاهی را که وجود هر موجود حمد و ثناگویان جود او که و آن «من شیء الا یسبح بحمده».

اما بعد: اعلوا اخوانی فی الهدی و اعوانی علی التقی و فقتنا الله و ایاکم للترقی». انجام: «مطلوب رساند یا مطلوب را به در طالب آرد چنانکه مصنف فرماید: گسر دولت درد دین ترا دست دهد - یا باد ارادت و طلب بر تو جهد - ... یا موی کشان ترا بر شیخ برند - یا او به دو اسبه روی سوی تو نهد. اللهم اجعلنا من عبادک الصالحین».

گزارش متن: این کتاب دارای پنج باب و جهل فصل است: باب اول در دیباجه کتاب که مشتمل بر سه فصل است؛ باب دوم: در بیان مبدأ موجودات، دارای پنج فصل است: ۱. بیان فطرت ارواح و مراتب و معرفت آن؛ ۲. شرح ملکوتیات و مدارج آن...؛ باب سیم: در بیان معاش خلق، باب چهارم: در معاد نفس سعدا و اشقیاء؛ باب پنجم: در بیان سلوک طوایف مختلف. صاحب الذریعه مؤلف مرصاد العباد من المبدأ الی المعاد را نجم‌الدین رازی ملقب به دایه می‌داند که به اسم نجم‌الدین کبری به چاب رسیده است و به سلطان علاء‌الدین کیقباد ابوالفتح کیخسرو، فرزند قلیچ ارسلان سلجوقی پیشکش کرده است. این کتاب در بیان آداب تصوف، تزکیه نفس، بیان شیخ و مرید، ذکر و مکاشفه و سیر و سلوک است. نگارش آن به سال ۶۱۸ق شروع و در سال ۶۲۰ق در «سیواس» به پایان رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: متن نستعلیق - آیات نسخ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف - لاجورد و طلا □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۴۸ □ تعداد سطر: ۱۹ □ اندازه متن: ۱۵/۵×۲۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱/۵×۳۱/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای لولایی دورو، عطف و لبه‌ها نیز تیماج قهوه‌ای روشن، و درون تیماج مشکی، دارای شمس، مزین به گل و بوته است. ویژگیهای نسخه: مجدول به لاجورد، طلا و دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۲۰، ص ۳۰۸، شماره ۳۱۲۹؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرعشی (ره)، ج ۱۲، ص ۲۵۶، شماره ۴۶۶۹، ص ۲۵۳، شماره ۳۴۵۴.

«شماره ثبت: ۱۶ P - K»

۷ دیوان ادب منظوم، فارسی

از: حکیم سنائی غزنوی، ابوالمجدالدین، فرزند آدم = ابوالمجد، محدود، فرزند آدم، متخلص به سنائی = ابوالحسن علی، فرزند آدم. م. ۵۲۵ ق.

آغاز: «مکن در جسم و جان منزل که این دونست و آن والا
قدم زین هر دو بیرون نه نه اینجا باش نی آنجا
بهر چه از راه باز افستی چه کفران راه چه ایمان
بهر چه از دوست و امانی چه زشت آن نقش چه زیبا».

انجام: «از نکته فاضلان باندام تری
از سیرت زاهدان نکونام تری...
برخاک نهم پیش تو سرگر خواهی
در خاک کنم دیده ترگر خواهی».

گزارش متن: مشتمل بر قصائد و ترجیع بند، مدح، مرثیه، مقطعات، غزلیات و رباعیات است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۸۵ □ تعداد سطر: ۱۶ □ اندازه متن کتاب: ۸×۱۴/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۶×۲۳/۲ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشکی دارای ترنج و سرترنج مزین به گل و بوته و

مجدول.

ویژگیهای نسخه: نسخه‌ای از آن که مربوط به روزگار سراینده است در کتابخانه ملی تهران وجود دارد. از انجام افتادگی دارد و دارای رکابه است و چاپ شده است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی فارسی گنجینه «مولان» ترکیه، ص ۳۴، شماره ۴۶؛ الذریعه، ج ۱، ص ۴۷۱، شماره ۲۶۸۳؛ فهرست مجلس، ج ۸، شماره ۲۴۳۴؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۱۸۷۲.

«شماره ثبت: ۱۶/۱ P-K»

۷۸ شرف‌نامه تاریخ الوار و اکراد، فارسی

از: شرف‌خان، فرزند شمس‌الدین بدلیسی.

م. سده ۱۱ ق.

آغاز: «افتتاح سخن حمد و ثنای پادشاهی باید که ثنای ستایش از ضمیر منیر خورشید جهانگیر تا مدارج سپهر برین برآید. اما بعد بر ضمیر منیر اکثر ناظمان درر بلاغت ... غرر فصاحت».

انجام: «خدایا که این شاه فیروز بخت - مراتب فزاینده تاج و تخت - پیماناد در کامرانی بسی - مرفه به اقبال او هر کسی - ... سلاطین ایران و توران که معاصر خواقین آل عثمان بوده‌اند ... در سلک تقدیر و تقرر کشید».

گزارش متن: این کتاب دارای فصول، شعبه، فرقه، خاتمه و مقدمه است. خاتمه در ذکر سلاطین آل عثمان و پادشاهان ایران و مقدمه در ذکر انصاب^(۱) طوایف اکراد و شرح اطوار انسان است. در سال ۱۰۰۵ ق در تاریخ الوار و اکراد نوشته شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته □ تاریخ کتابت: پنجشنبه ۷ ذی‌القعدة الحرام ۱۲۶۲ ق / ۱۸۴۵ م □ محل کتابت: دارالانشاط ارومی □ عنوانها و نشانیها: شگرف □ نوع کاغذ: شرقی - مایل به زرد □ تعداد برگ: ۲۰۹ □ تعداد سطر: ۲۳ □ اندازه متن: ۲۱×۱۳ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱/۳×۲۳/۸ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشک، دارای تزیین و سرتزیین گرمی

۱. درست آن «انساب» است. ولی در نسخه «انصاب» آمده است.

ضری، مجدول.

ویژگیهای نسخه: در برگ «۹۹» وقف نامه کتابخانه احمدی، فرزند محمد طاهر یک ذکر شده است. در حاشیه تصحیح شده است و در پایان نسخه شرط کرده مقابله شود؛ ولی علامت بلاغ ندارد. دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی فارسی دانشگاه استانبول، ص ۱۱۲، شماره ۲۲۳؛
فهرست نسخه‌های خطی دانشکده الهیات تهران (عکس)، ج ۲، ص ۱۷۸، شماره ۱۷۴؛
نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم (نشریه)، ص ۱۷۳.
«شماره ثبت: P - K ۱۷»

۷۱ انوار سهیلی ادب، فارسی

از: ملا حسین، فرزند علی واعظ کاشفی بیهقی م. ۹۱۰ ق.
آغاز: «حضرت حکیم علی الاطلاق حبت حکمته که وظایف لطایف و ثناتی او بحکم دان من شیء الا یسیح بحمده بر زبان جمیع موجودات علوی و سفلی جاری و دایر است و فواید آلائی بی‌منتهای او بقاعده مستمره» و اعطی کل شیء خلقه ثم هدی» و آخر این مجموع مبدعات ارضی و سموی ساری و سایر است.
انجام: «گریه و گر پلنگ فکندم به پیش - پوش بر من به نکوئی خویش - چونکه بدین پایه رساندم کلام - به که کنم ختم سخن والسلام».

گزارش متن: اصل کلیله و دمنه به زبان هندی بوده که بعضی از حکمای هند آن را برای ارشاد و هدایت سلطان خودشان نوشته و به زبان حیوانات و پرندگان آوردند تا اثر آن در مردم بیشتر باشد. سپس در زمان انوشیروان به فارسی قدیم ترجمه شده است. عبدالله بن مقفع آن را در زمان منصور عباسی به عربی ترجمه کرد. سپس در زمان سامانیان از عربی به فارسی برگردانده شده و به جهت آنکه ملاحسین کاشفی این را به اسم امیر احمد مشهور به سهیلی جغتایی (۹۱۸) تألیف کرد، نام آن را انوار سهیلی گذاشت.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ کاتب: نجفعلی، فرزند محمد حسین □ تاریخ

کتابت: چهارشنبه ربیع الاولی ۱۲۱۸ ق / ۱۸۰۴ م □ عنوانها و نشانیها: شگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۲۲۱ □ تعداد سطر: ۲۳ □ اندازه متن: ۱۲/۳ × ۲۴ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰/۱ × ۳۲/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: ساغری مشکی، طرف اول با سوختن آسیب دیده است. ویژگیهای نسخه: برگها به رنگ آبی روشن است. از انجام افتادگی دارد. تعداد زیادی از برگها از شیرازه جدا شده است. حاشیه‌نویسی دارد. دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۲، ص ۴۳۰، شماره ۱۶۹۲؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی منزوی، ص ۳۵۲۳

«شماره ثبت: P - K ۱۸»

۸. گوهر مراد فلسفه، فارسی

از: ملاً عبدالرزاق، فرزند علی، فرزند حسین لاهیجی قمی متخلص به فیاض. م. ۱۰۷۲. ق.

آغاز: «گوهر مرادی که غواص فکرت را از دریای حیرت در کف اندیشه آرد و دردانه مقصودی که جوهر طبیعت را در رشته حسرت گوشه بساط آراید اقرار کردن و اعتراف نمودن است بجز از شکر».

انجام: «از این جهت که ملاحظه حق است و آینه جمال مطلق کند ... چون عارف به این مقام رسد هر آینه بحق وصول رسیده باشد بلغنی الله و جمیع اطالی الحق الی ذلک المقام بمحمد و اهل بیته علیهم السلام و هذا ... والصلوة والسلام علی رسوله و اهل بیته العزّ الکرام».

گزارش متن: تقسیم‌بندی این کتاب با مقاله و باب است. عبدالرزاق شاگرد ملاً صدرالدین شیرازی معروف به ملاً صدرا است. و این کتاب مشتمل بر یک مقدمه و سه مقاله در امّات مسائل فلسفی است و خاتمه در مباحث اخلاقی و عرفان می‌باشد. و مؤلف این کتاب را به شاه عباس دوم پیش کش کرده است. و خود مؤلف این کتاب را خلاصه کرد و سرمایه ایمان نامید.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ کاتب: حسین ملی^(۱) □ تاریخ کتابت: ۱۱۹۴ ق / ۱۷۸۰ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۶۲ □ تعداد سطر: ۲۳ □ اندازه متن: ۱۱/۵ × ۲۱/۸ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۷/۲ × ۲۷/۴ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشکی دورو، دارای ترنج، سرترنج و لچک به رنگ کرمی مزین به خطوط اسلیمی و مجدول است، درون تیماج قهوه‌ای روشن.

ویژگیهای نسخه: در پشت برگ اول نسخه مهر بیضی که مربوط به مالک نسخه است، بدین صورت وجود دارد: «من تملک... زاهدی ... خلف تبریزی ۱۱۴۱». مهر مربعی در آخر کتاب وجود دارد در آن نوشته شده است: «لا اله الا الله الملك الحق المبين: حسینعلی». در این نسخه دوایر نجومی وجود دارد. دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۱۸، ص ۲۵۰، شماره ۲۵۸.

«شماره ثبت: ۱۹ - K - P»

۸۱ هشت بهشت تاریخ، فارسی

از: ادریس، فرزند حسام‌الدین بدلیسی یا بتلیسی. م. ۹۲۱ ق.

آغاز: «ج ۱» «صغری در شرح استخلاف سلطان و تصدی ولایت توصلیت پدری و تمکن استقرار و استقلال او بر تکیه گاه اورنگ قیصری ... حضرت حی سبحانه و تعالی چون به مقتضای سابقه عنایت ازلی و با استدعاء رابطه لم یزلی».

آغاز «ج ۲» «هست بسم الله الرحمن الرحيم - منبر حمد خداوند کریم - منبری بر لوح محفوظش ثبات - ازین منبر عیان عین الحیوة».

انجام: «ج ۲» «آفتاب جهانتاب روح قدسی آن سلطان فلک اقتدار بر آفاق کشور ... ارتفاع نمود و در حین اختفا بشام انعدام و بعد از زوال ... (افتاده)».

انجام «ج ۱» «سارعوالی مغفرة من ربکم ... و ما علی الرسول الا البلاغ ... هوای طبع گمراه جرأت و اقدام می‌رفت توبه نصح کردم ... از تفصیل آن کلام نصایح انجام

تفحص کرده توجه همت بر تدارک ما سلف گمارند». گزارش متن: این نسخه شامل دو جلد (جلد اول و دوم) است. ادریس بدلیسی از امرای اکراد بود که از ترس شاه اسماعیل صفوی به دولت عثمانی گریخت و با استقبال و توجه سلطان بایزید خان ثانی روبه‌رو شد. در آنجا کتابی به‌عنوان هشت بهشت در تاریخ عثمانی نوشت. در زمان حکومت سلطان سلیم خان به کردستان روانه و به امارت موصل، دیار بکر و کردستان منصوب شد و در تاریخ مذکور نیز درگذشت.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف - مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۲۸۵ □ تعداد سطر: ۲۷ □ اندازه متن: ۲۰×۱۱/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۸/۷×۱۹ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای لولائی دورو، جلد سوخت ضریبی، دارای تزئین، سرتزیج و لچک، درون تیماج قهوه‌ای روشن، و لولای نیز دارای دو لچک و نصف شمه است. ویژگیهای نسخه: دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۲۵، ص ۲۲۲، شماره ۳۸۶؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی دانشگاه استانبول، شماره ۷۶۹؛ فهرست نسخه‌های خطی عارف افندی استانبول، شماره ۱۹۴۶.

«شماره ثبت: P - K ۲۰»

مجمع الانشاء = جامعه مراسلات اولوالالباب مکاتیب، فارسی از: ایواغلی حیدر، فرزند ابوالقاسم.

آغاز: «حضرت افادت و افاضت پناه فضائل و کمالات آکنده حقایق و معارف آگاه حاوی انواع المعالم و الافادات حامد اصناف المکارم و السعادات جامع العقول والمنقول مستجمع فنون الفروع والاصول.»

انجام: «اسماعیل ابن حیدر ابن جنید الصفوی و جهت تبلیغ این اخبار مسرت آثار... والختم بالصلوة علی محمد و آله الطاهیرین الی یوم الدین.» گزارش متن: در سده ۱۱ هجری در دو جزء نوشته شده است. و حاوی نامه‌ها و فتحنامه‌های شاهان ایران به روم و به سایر شاهان و جواب نامه‌ها است که، بیشتر

نامه‌ها مربوط به صفویان است. و نخستین نامه منشور نواب همایون به سعدالدین خواندگار روم است و آخرین نامه فتحنامه شاه اسماعیل صفوی بعد از قتل شییک خان ازبک به قاضو انوری است و حاوی مباحث ادبی بسیار است. ایواغلی از ادیبان و نویسندگان دوره صفوی است. او مراسلاتی که سلاطین سلجوقی و پادشاهان صفوی نوشته‌اند جمع کرده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: ربیع الاول ۱۲۴۲ ق / ۱۸۲۶ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی مایل به زرد □ تعداد برگ: ۲۷۳ □ تعداد سطر: ۱۶ □ اندازه متن کتاب: ۱۲×۲۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹/۳×۲۸/۳ سانتیمتر □ نوع جلد: نیمجاق قهوه‌ای مجدول دارای تریج و سرتریج ضریبی.

ویژگیهای نسخه: در پایان شعری از قائم مقام فراهانی آورده شده که در هجو خان قاجار است. «به هنگام که هنگام گیر است رو در پی جان باش - که جان سخت عزیز است جان است نه آن است که آسانش توان ...». در پشت برگ اول برنده‌ای زیبایی نقاشی شده است. دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ایران، ج ۳، ص ۸۹، شماره ۱۰۷۱.
«شماره ثبت: P - K ۲۱»

۸۲ تجزیة الامصار و تجزیة الاعصار = تاریخ و صاف الحضرة = تاریخ و صاف

شیرازی «ج ۴» تاریخ، فارسی

از: خواجه عبدالله، فرزند فضل‌الله، فرزند عبدالله یزدی. م. ۷۳۰ ق.

آغاز: «ابتسم الورد بنشر النسم - بشری بین یدی رحمته».

انجام: «از تخته ایام بخوانند که این بود

کوران نظری بر نسق ملکیت دین بود

و ز عقل بپرسند که چند است بگویند

هیئات همین بود و همین بود و همین بود ...

... در بیخ مرا گسر مریی بودی

زبان ناطقه کردی به بندگیش اقرار
توفیق در افاضت احسان که کفیل عمر ثانیست لایزال روزگار دولتیار محذوم
جهانیان را کرامت باد».

گزارش متن: در این مجموعه رساله تشبیهیه و رساله تذکار الاخلاق نیز مندرج است. مؤلف این راه سبک تاریخ المعجم پدرش نوشته است و مقصود وی از نوشتن این، بیان مهارت خود در صنعت انشاء است. و این کتاب در پنج جلد نوشته شده و نسخه حاضر جلد چهارم آن است. در ۱۲۷۲ق در ایران به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته و نستعلیق □ کاتب: سید محمد حسن مطیب □ تاریخ کتابت: شب ۸ ذی القعدة ۱۱۵۱ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۲۶۱ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن کتاب: ۱۰/۷ × ۲۲/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸/۲ × ۳۲/۲ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج دورو؛ بدون به رنگ زیتونی تیره، مجدول؛ درون = تیماج قرمز.

ویژگیهای نسخه: در پایان، مهر بیضی کوچک وجود دارد که نوشته شده است. «حاج نجفقلی» و علامت بلاغ دارد. در پشت برگ اول نوشته شده است. «شرع فی عشا لآخر من شهر شعبان المعظم و تم فی عشر الاول من ذی القعدة الحرام ۱۱۵۱ق». دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۳، ص ۳۵۸، شماره ۱۲۸۸؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه بزرگ مرعشی (ره)، شماره ۴۶۰۷.

«شماره ثبت: ۲۲-P-K»

۸۳ روضة الصفا فی سیره الملوك والانبیاء (ج ۲) تاریخ، فارسی

از: محمد، فرزند برهان الدین محمد خاوند شاه، فرزند سید کمال الدین محمود بلخی ملقب به میر خواند یا امیرخواند م. ۹۰۳. دوم ذی القعدة.

آغاز: «بسم الله تیمناً بذكره الجلیل عنوان صحیفه مرادات و فهرست مجموعه سعادات بینی از حکایات».

انجام: «امارت را بر حصین که از جمله عباد ایشان بود عوض کردند قبول نکرد
 آنگاه بر این ابی اوتی عبسی عرض نمودند او هم... [افتاده است].»

گزارش متن: بحث آخر آن، ذکر شمه‌ای از حالات خوارج و احوال ایشان است.
 بحث اول، در بیان نسب حضرت رسول (ص) بر سبیل تفصیل است. مؤلف از مشاهیر
 ادبا و مورخان عهد سلطان حسین بایقرا است که در علم تاریخ و وقایع عمومی، متبحر
 بود. با عبدالرحمان جامی هم عصر و مورد توجه خاصه امیر علی شیرنوائی بود. وی
 آثار ارزشمندی از خود به یادگار گذاشته، از آن جمله روضة الصفا درباره وقایع
 عمومی عالم از بدو خلقت تا زمان خود را با قلم فارسی فصیح و شیوا به نگارش در
 آورده است. این کتاب را به نام امیرعلی شیرنوائی نوشته است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: محمد حسن چشم بوربور □ تاریخ کتابت:
 ۱۰۹۴ق ۱۶۸۵م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف و مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی - زرد و سفید □ تعداد
 برگ: ۳۴۵ □ تعداد سطر: ۲۰ □ اندازه متن کتاب: ۲۱×۱۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۸×۱۶/۶
 سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای دارای تریج و سرتریج ضربی مزین به گل و بوته به شکل
 اسلیمی - عطف و لبه‌ها تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: مجدول به مشکی و لاجوردی است. در برگ آخر مهر مربعی وجود دارد.
 نوشته شده است: «محمد حسن» و از انجام افتادگی دارد. سر لوح اول کتاب بریده شده و اثری از
 آن نمانده است. بعضی از قسمتهای ۳ برگ اول کتاب، ناخوانا و ترمیم شده است. دارای رکابه
 است.

نک: الذریعة، ج ۱۱، ص ۲۹۶، شماره ۱۷۸۱؛ ریحانة الادب، ج ۶، ص ۵۴؛ فهرست
 نسخه‌های خطی کتابخانه بزرگ مرعشی (ره)، ج ۴، ۲۷، شماره ۱۰۷۹۲ و ۲۴۰۳.
 «شماره ثبت: P-K-۲۳»

۸۲ فرهنگ جهانگیری = فرهنگ نورالدین جهانگیری لغت، فارسی

از: جمال الدین عضدولله حسن، فرزند فخرالدین حسین اینجوشیرازی یا
 جمال الدین حسین، فرزند فخرالدین حسن اینجوشیرازی. م. سده ۱۱ ق.

آغاز: «آنکه بر لوح زبانها حرف اول نام اوست

آن همی گوید آله آیین ایزد و آن بنگری

دیسباچه فرهنگ خود از حمد تو سازم

تا هر ورقی گیرد از آن قیمت دیباج

حمد بی حد و سپاس بی قیاس مرصاعی را سزاوار است که کاخ و باغ صدرنشینان

محل سخترانی».

انجام: «هیون با اول مفتوح و ثانی مضموم و واو معروف شتر را گویند. حکیم

ناصر خسرو و راست. مرکب شعر و هیون علم و ادب را - طبع سخن سنج من عنان و

مهارست. مؤلفه: مرتب گشت این فرهنگ نامی - به اسم شاه جمجاه جهانگیر - جو

جستم سال تاریخش خرد گفت - زهی فرهنگ نورالدین جهانگیر - ... ملتس از ارباب

عقل و انصاف و اصحاب کبر و لاف آنکه اگر به سهوی یا سقمی رسند به حک و اصلاح

آن کوشند و بوطای عطای خطای آن پوشند». ترقیمه: «تا کتاب فلک از قوس و قزح -

دارد از سرخ و سبز شیرازه - صاحب این کتاب راهر روز - رسد از غیب دولتی تازه».

گزارش کتاب: این کتاب مشتمل بر ۲۴ باب و یک مقدمه و یک خاتمه است. مؤلف

برای نوشتن این فرهنگ از ۴۴ فرهنگ و نه کتاب دیگر استفاده کرده است و برای اغلب

لغات استشهاد شعری آورده است و در تاریخ ۱۰۷۲ق به خاطر طولانی بودن این

کتاب، مولانا عباس کردستانی آن را خلاصه نمود و مختصر فرهنگ نام نهاد. و این

کتاب به دستور جلال الدین محمد اکبر شاه غازی از تاریخ ۱۰۰۵ تا ۱۰۱۷ نوشته شده

است. و خاتمه در بیشتر نسخه‌ها وجود ندارد ولی نسخه حاضر دارای خاتمه است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: رضی کتابدار □ تاریخ کتابت: اواخر

ربیع الاول ۱۰۶۵ - ۱۶۵۵م □ عنوانها و نشانیها: لغات و فصول به شنگرف است □ نوع

کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۴۵۶ □ تعداد سطر: ۲۴ □ اندازه متن کتاب: ۱۲/۷ × ۲۲ سانتیمتر

□ اندازه جلد: ۱۹/۵ × ۲۸/۷ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج ساغری جلد سوخت دورو به رنگ

مشکی - دارای ترنج و سرترنج کرمی - مجدول و درون تیماج قرمز است.

ویژگیهای نسخه: در پشت برگ اول کتاب مهر مربعی وجود دارد که مربوط به بهمن میرزا،

فرزند فتحعلی شاه قاجار است. در آن نوشته شده است: «یگانه گوهر دریای خسرو بهمن». و در زیر همان مهر این متن آمده است: «در عهد دولت روز افزون خاقان کشورستان فتحعلی شاه قاجار خداالله ملکه فرهنگ جهانگیری در سال یک هزار و دویست و سی و پنج هجری به عرض کتاب خانه نواب مستطاب شاهزاده اعظم بهمن میرزا بهین، فرزند کامکار نواب مالک رقاب اقدس نایب السلطنه العلیه دامت شوکت رسید. تحریرا شهر شعبان سنه ۱۲۳۵ حرّره رضی کتابدار». در برگ ۴۵۴ مهر مربعی وجود دارد که در آن نوشته شده: «بهمن بن نایب السلطنه عباس میرزای قاجار». مهر دیگر مربعی وجود دارد که تنها کلمه «منصور» آن خوانا است. این کتاب به دستور آقا محمد مهدی نوشته شده است.

نک: الذریعه، ج ۱۶، ص ۱۹۷، شماره ۶۸۷؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه بزرگ مرعشی (ره)، ج ۳، ص ۱۸۱، شماره ۹۸۸.

«شماره ثبت: P-K ۲۴»

۵۰ فرهنگ جهانگیری = فرهنگ نورالدین جهانگیر لغت، فارسی

از: فخرالدین جمال‌الدین حسین ملقب به عضدالدوله. م. سده ۱۱ ق.

آغاز: «آنکه بر لوح زبانها حرف اول نام اوست

آن همی گوید اله ایسن ایزد و آن بنگری

دیباچه فرهنگ خود از نام تو سازم

تا هر ورقی گردد از آن قیمت دیباچه».

انجام: «به حک و اصلاح آن کوشند

و بوطای عطا خطای آن پوشند».

گزارش متن: مؤلف این فرهنگ را به اسم جهانگیر پادشاه از تاریخ ۱۰۰۵ ق تا

۱۰۱۷ تألیف نموده است. فرهنگی است در اصطلاحات و کنایات و استعارات و دستور

زبان فارسی که به دستور اکبر پادشاه (۱۰۱۴ ق) نوشته شده است. و دارای یک مقدمه و

دوازده آئین در دستور زبان فارسی و بیست و چهار باب در لغت به ترتیب اول کلمه و

یک خاتمه در کنایات و اصطلاحات و استعارات در پنج «در» می‌باشد.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: یوسف فرزند مصطفی □ تاریخ کتابت: ۹ ذی القعدة ۱۱۲۰ ۱۷۰۹ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی سفید □ تعداد برگ: ۳۱۴ □ تعداد سطر: ۱۹ □ اندازه متن کتاب: ۱۱/۵ × ۲۱/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸/۵ × ۲۸/۱ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای عطف و لبه مشمی قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه کتاب تاریخ وفات بعضی از علماء آمده است برای نمونه: تاریخ وفات و تولد شیخ یوسف ۲۹ رجب شب سه شنبه ۱۲۱۳ ق. در آخر کتاب مهر مربعی وجود دارد که در آن نوشته شده «محمد ابن شیخ یوسف». در حاشیه کتاب اشعاری از خواجه حافظ به خط زیبایی از محمد ابن شیخ یوسف در تاریخهای ۱۱۷۹ - ۱۱۸۳ ق به چشم می‌خورد. وجود مهر به این نام و ذکر وفیات و نوالد خاندان شیخ یوسف نشانگر این است که مالک نسخه محمد ابن شیخ یوسف بوده است. نسخه کامل و دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۱۶، ص ۱۹۷، شماره ۶۸۷، فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه بزرگ مرعشی (ره)، ج ۳، ص ۱۸۱، شماره ۹۸۷.

«شماره ثبت: P-K ۲۵»

۸۶ کنز اللغات = کنز اللغه لغت، فارسی

از: محمد، فرزند عبدالخالق، فرزند معروف گیلانی. م. ۸۸۳ ق.

آغاز: «ابتدای سر هر سخن آن خوبتر در هر مقام... جواهر کنوز لغات حمد و ستایش نثار بارگاه».

گزارش متن: مؤلف به سلطان محمد و ولیعهد او و پسر او سلطان میرزا علی پیش کش کرده است. در این کتاب لغات عربی را آورده و به فارسی معنای آن را توضیح داده است. چند بار در ایران به چاپ رسیده است. دارای بیست و هشت کتاب به عدد حروف تهجی و هر کتابی نیز دارای چند باب است و در هر باب مصادر، افعال مجرد، افعال مزید و غیر مصادر را به ترتیب ذکر می‌کند.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: میرزا محمد، فرزند حبیب همدانی □ تاریخ کتابت: ۱۲۳۶ ق ۱۸۲۱ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۴۲۳

□ تعداد سطر: ۱۹ □ اندازهٔ متن کتاب: ۷/۵×۱۶ سانتیمتر □ اندازهٔ جلد: ۲/۲۶×۲/۱۵ سانتیمتر □
نوع جلد: تیماج - لولایی - برنگ قهوه‌ای دارای ترنج و سر ترنج به رنگ کرمی عطف و لبه تیماج به
رنگ کرمی.

ویژگیهای نسخه: در آخر مهر مربعی وجود دارد که در آن نوشته شده است. «میرزا محمد...
تاریخ ۱۲۱۱ق» لغات به سنگرف نوشته شده است.

نکات: الذریعه، ج ۱۸، ص ۱۶۴، شماره ۱۲۰۵، فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه
بزرگ مرعشی (ره)، ج ۲، ص ۱۵۷، شماره ۵۵۶.

«شماره ثبت: P-K ۲۶»

۸۷ اختیارات بدیعی = مفتاح الخزاین طب، فارسی

از: علی، فرزندان حسین انصاری شیرازی معروف به حاج زین العابدین
عطار. م. ۸۰۶ق.

آغاز: «امداد حمد بی عد و اعداد و سپاس بی قیاس مبدعی را که آمار [آثار] ابداع
بر هر ورقی از اوراق و هر شجره از اشجار».

انجام: «تیمه نباتیست که آن را بشیرازی... موش صحرائی گویند و موشیست که در
صحرا می‌باشد و گفته شد در قاف یلجوج عودست گفته شد».

گزارش متن: مرتب و مشتمل بر دو مقاله است؛ اولی در ادویه مفردة و دومی در
ادویه مرکبه است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: ۱۱۱۳ق □ عنوانها و

نشانیها: سنگرف □ نوع کاغذ: شرقی، مایل به زردی □ تعداد برگ: ۱۶۴ □ تعداد سطر: ۱۵

□ اندازهٔ متن کتاب: ۹/۵×۱۸ سانتیمتر □ اندازهٔ جلد: ۴/۲۶×۱۶/۱ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج

قهوه‌ای، عطف و لبه تیماج قهوه‌ای روشن دارای ترنج و سرترنج ضربی در سرترنج اسم صحاف
آمده ولی ناخوانا شده است.

ویژگیهای نسخه: مجدول به ۶ رنگ ۱- لاجورد ۲- سفیدآب ۳- قرمز ۴- طلا ۵- نارنجی ۶-

مشکی و سر لوح را به خاطر زیبایی و ذی قیمتی آن بریده‌اند. ولی آن نیم برگ که آغاز را در بر دارد

با یک برگ دیگر به کتاب جلوه خاصی بخشیده است. بین مطور طلا، به شکل دندان موشی است. مرصع به گل و بوته به شکل اسلیمی با گل‌های لاجورد، زرد، قرمز، صورتی و غیره است، دارای رکابه است. مهری بیضی در برگ ۱۶۲ وجود دارد، نوشته شده «محمد شریف».

نک: الذریعة، ج ۲۱، ص ۳۲۸ و ج ۱، ص ۳۶۸، شماره ۱۹۲۱؛ فهرست نسخه‌های خطی مشترک پاکستان، ج ۱، ص ۴۷۷ و ص ۴۷۸.

«شماره ثبت: P-K ۲۷»

۸۸ دیوان (غرة الکمال) ادب منظوم و دیباجه، ادب منثور و منظوم، فارسی
از: امیر خسرو دهلوی = ابوالحسن خسرو، فرزند امیر سیف الدین محمود.

م. ۷۲۸ یا ۷۲۵ ق.

آغاز: «غزة کمال انسان از دیباجه حمد مخترعی است که مطلع دیوان بشریت را بتثیب کتابه خلق الانسان علمه البیان متجلی کرد و غزه کلام القاب بصحیفه شکر صاعی است که مبداء کتابت را بتثیب کتابت خلق آدم علی صورت متجلی گردانید».

انجام: «باد پائی که به من داد ملک - آسمان را تک او حیران کرد - لیک نعل چو هلال او را - لنگی باقدری نقصان کرد - لنگی از باد بود دفع شود - باد چون لنگ بود چه توان کرد».

گزارش متن: در اول دیوان دیباجه بزرگی در ۶۲ برگ آمده بعد از آن غرة الکمال شروع می‌شود. امیر خسرو دهلوی از شاعران نامی ترکستان می‌باشد که در اصل از طائفه لاخلین از امرای هزاره و بلخ و کشن بود. پدر او در زمان حمله مغولها، به هندوستان فرار کرد و او در بلده «اگره» (مؤمن آباد) متولد شد. و از آثار قلمی او پنج دیوان به نامهای غرة الکمال، تحفة الصغر، وسط الحیات، بقیة نقیته، نهایت الکمال، و غیر از اینها آثار دیگری نیز دارد از جمله آنها: هزلیات، شکایات، مثنوی فتح‌نامه یا فتح الفتح، مطلع الانوار، خسرو و شیرین، مجنون و لیلی، آئینه اسکندری، هشت بهشت، قران السعدین و دولرانی خضرخانی و نه سپهر اوست.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: ۷ ذی الحجة ۱۱۹۹/۱۵۹۱ م
 □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی مایل به زرد □ برگ: ۱۸۳ □ تعداد سطر: ۱۷
 □ اندازه متن کتاب: ۱۷/۵ × ۹ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۵ × ۱۴/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با
 متوا به رنگ حنائی، عطف و لبه تیماج قهوه‌ای، دارای تزیین و سرترنج به رنگ قرمز، مجدول.
 ویژگیهای نسخه: پیشانی ساده‌ای دارد. و تمام برگها مجدول به قرمز و لاجورد است. و
 تمام صفحه‌ها به دو ستون تقسیم شده و ابیات در داخل ستون نوشته شده است. و بیت آخر که
 همان بیت تخلص شاعر است در داخل مستطیل نوشته شده است. دارای رکابه است.
 نک: الذریعه، ج ۹، شماره ۱۷۵۳؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ج ۴، ص ۳۰۱۳.
 فهرست نسخه‌های خطی مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۳۳۳، شماره ۲۲۶، ریحانة
 الادب، ص ۱۷۹؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه بزرگ مرعشی (ره)، ج ۹،
 شماره ۳۵۳۶، شماره ۱۲۱۶۷.

«شماره ثبت: P-K ۲۸/۱»

۸۱ فتحنامه = فتح الفتوح = مفتاح الفتوح ادب منظوم، فارسی
 از: امیر خسرو دهلوی = ابوالحسن خسرو، فرزند امیر سیف الدین محمود. م. ۷۲۵
 یا ۷۲۸ ق.

آغاز: «سخن بر نام شاهی کردم آغاز - که بر شاهان در دولت کند باز».
 انجام: «سکندر که ملک کیانش باد - فزون از خضر زندگانش باد».
 گزارش متن: امیر خسرو این مثنوی را در هشتصد ۸۰۰ بیت در تاریخ ۹۰۰ هجری
 ساخته است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۷ ذی الحجة ۱۱۹۹/۱۵۹۱ م
 □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی مایل به زرد □ تعداد برگ: ۵۲ □ تعداد سطر: ۱۵
 □ اندازه متن کتاب: ۱۷/۵ × ۹ سانتیمتر.
 ویژگیهای نسخه: تمام برگها مجدول به قرمز و لاجوردی است و دارای رکابه است.
 نک: دارالکتب، قاهره، شماره ۶۴، بخش فارسی؛ فهرست تاجیکستان، ج ۲، ص

۱۵۸، شماره: ۵۳۷، چاپ دوشنبه؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ج ۲، ص ۳۰۱۳.
 «شماره ثبت: ۲۸/۲ - P-K»

۱۰ دیوان ادب منظوم، فارسی

از: مولانا وحشی بافقی یزدی. م. ۹۹۱. ق.

آغاز: «ای امت از درگاه عالی - شود پروانه شمع لایزالی - ... برای ما خط آزادی
 آورد - بما یا رب خط آزادی ده - غلام خویش خوان شادی ده - که تا در جمع آزادان
 در آیم - بسلك قنبر و سلمان در آیم».

انجام: «خدایا پرده بر عیب من کش - زبان عیب جویان در دهن کش - بند مهری
 برین قلب زراندد - که در ملک جهان رایج شود زود - به این زیبا عروس نو رسیده -
 که از نو پرده از طلعت کشیده - بده بختی که عالم گیر گردد - نه از بیر^(۱) طالعیا پیر
 گردد».

گزارش متن: مشتمل بر مثنوی و قصاید اوست.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: ۱۱۱۱ق □ عنوانها و نشانیها: مشکی
 □ تعداد برگ: ۴۶ □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه: متن کتاب: ۱۶×۷ سانتیمتر □ اندازه:
 جلد: ۲۱/۳×۶/۱۲ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: مهر مربع مشکی در برگ «۲۶» وجود دارد که ناخوانا است. تاریخ
 تصنیف بدین صورت به نظم کشیده شده است: «کسی کین نظم دور اندیشه خواند - اگر تاریخ و
 تصنیفش نداند - شمارد پنج نوبت سی تضعیفاً - که با شش باشدش قانون تصنیف».

در برگ «۴» مینیاتور زیبایی وجود دارد. در بالای مینیاتور این شعر آمده «چراغی را که از
 آتش شرارت - کجا بر پرتو او اعتبار است - چنین القصه لطف آن وفا کیش - ... دمی بی یکدیگر
 آرامشان نه - بغیر از دیدن هم کامشان نه - در پشت برگ «۲۲» مینیاتور زیبایی وجود دارد که
 متأسفانه از وسط پاره شده ولی افتادگی ندارد، مزین به گل و بوته و بلبل و شیرو طاووس و دو آهو

است؛ در زیر آن این شعر آمده «کشید آن شیر زن بر شیر شمشیر - چو شیری حمله آورگشت بر شیر - ...» و مینیاتور سومی در برگ «۲۷» وجود دارد متأسفانه قسمت چپ پایین آن افتاده است - در این مینیاتور میدان جنگ تن به تن و سواره به تصویر کشیده شده است. در آن این شعر آمده: «چنان شهزاده اش زد بر کمر تیغ - که بگذشتش ز پهلوی دگر تیغ». و در برگ «۳۶» چهارمین مینیاتور خودنمایی می‌کند. متأسفانه رنگ قسمتهای از درخت و گل و بوته از بین رفته است. در تصویر چند آهو و یک زن و مرد و بلبل به چشم می‌خورد و در کنار آن این شعر آمده است. «بهوش آمد چو آمد شاهزاده، بدید از دور ناظر افتاده، سرش را بر سر زانوی خود ماند، بروی او خروشان روی او ماند».

نک: نسخه‌های خطی فارسی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۷۴ (نشریه).

«شماره ثبت: P-K ۲۹/۱»

۹۱ فرهاد و شیرین = شیرین و فرهاد
از: مولانا وحشی بافقی یزدی. م. ۹۹۱ ق.

آغاز: «الهی سینه ده آتش افروز - در آن سینه دلی و آن دل همه سوز - هر آن دل را که سوزی نیست دل نیست - دل افسرده خود جز آب و گل نیست - ... دلم پر شعله گردان سینه پر درد - زبانم کن بگفتن آتش آلود».

انجام: «شد خوبی عنان جنبان نازی - کزان گونه شود پست و درازی - چون حسن و عشق در جولانگه ناز - ... ننگه بانان زهر سو در رسیدند - دو مرغ هم تداوم در کشیدند - حکایت ماند بر لب نیم گفته - شکسته منقب و درم سفته».

گزارش متن: بافقی گویا در پایان زندگی خود هزار بیت این مثنوی را سروده و در گذشته است. سپس وصال شیرازی نزدیک هزار و هشتصد بیت بر آن افزوده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۲۲ □ تعداد سطر: مختلف □ اندازه متن کتاب: ۷×۱۶ سانتیمتر

ویژگیهای نسخه: نسخه رطوبت دیده و برگها از شیرازه جدا شده است. و دارای مینیاتور

زیبایی در پست برگ «۸۳» است.

نک: الذریعة، ۱۶/۱۸۹؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی منزوی، ص ۳۰۲۳.

«شماره ثبت: P-K ۲۹/۲»

۱۲ سراج المنیر اخلاق، فارسی

از: قاضی محمد شریف، فرزند محمد کاشف شیرازی. م. ۱۰۶۰ ق.

آغاز: «ستایش کریمی را که حلیه خلعتش زیورست زبینه و رشحه محبتش گوهریست ارزنده گلشن امید از نسیم عنایتش تازه روی و غنچه امل از نغخه هدایتش مشکبوی جرعه نوشان رحیق تحقیقش سرمست... باغ سراغش بداغ شوریدگی معنون، - مجنون تو کوه زصحرا نشناخت - دیوانه عشق تو سر از پا شناخت».

انجام: «من از کجا ترسم سرای بستان عرفان که هنوز پس از بیغوله و بستان جهل بدر نبرده‌ام... اکنون توقع از مشاطگان چهره سخن آنکه چون نظر التفات بر عارض نو عروسان معانیش گشایند روح مؤلفش بدعای شاد نمایند... چون غنچه کسی سر چه در حبیب خویش - سخن گو که روز خموشیست بس - درین دم که هستیم باشیم و شد - که خواهم این روز را کرد یاد، تمت بعون الملک الجبار - ۱۱۱۱ ق».

گزارش متن: در آداب و اخلاق اسلامی به روش ادبی و با عباراتی شیوا نوشته شده است و مشتمل بر بیست ۲۰ لمعه است. و در خاتمه هر یک از لمعات حکایتی مناسب مقام درج شده است. لمعه اول: در شرایط آداب، لمعه دوم: در حیا، لمعه سوم: در فواید حلم، لمعه چهارم: در مناقب عدل، لمعه پنجم: محامد احسان، لمعه ششم: در حلاوت صبر، لمعه هفتم: در عذوبت عشق، لمعه هشتم: در چاشنی محبت، لمعه نهم: در مکارم سخاوت، لمعه دهم: در محاسن شجاعت، لمعه یازدهم: در مراعات صحبت، لمعه دوازدهم: در مرازات ادبار، لمعه سیزدهم: در نتایج خاموشی، لمعه چهاردهم: در عزت قناعت، لمعه پانزدهم: در ذل طمع، لمعه شانزدهم: در ثمره قنوت، لمعه هفدهم: در حسن تدبیر، لمعه هجدهم: در در شأمت ظلم، لمعه نوزدهم: در مذمت خدعه، لمعه بیستم: در ملامت حسد.

در برگ «۱۵۳» اسم مؤلف ذکر شده است و تألیف این کتاب در سال ۱۰۳۲ق به پایان رسیده است.

گزارش نسخه: □ تاریخ کتابت: ۱۱۱۱ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف و مشکی □ نوع کاغذ: شرقی - زرد □ تعداد برگ: ۶۷ □ تعداد سطر: ۱۴ و ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۵/۱۸ × ۸/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۵/۲۱ × ۱۲/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشکی - جلد سوخت - دارای ترنج، سرتنج و مجدول است عطف تیماج مشکی - گوشه‌های جلد آسیب دیده است. ویژگیهای نسخه: در بالای برگ اول مهریضی کوچک وجود دارد و به خاطر ریزی و کم رنگی ناخوانا است. و نسخه مرمت شده است. در زیر آیات و روایات خط قرمز کشیده شده است و هر شعری را که آورده کلمه «شعر» قبل از بیت به صورت درشت و به رنگ قرمز نوشته شده است. حاشیه نویسی شده و دارای رکابه است. نسخه خط خوردگی دارد. از برگ «۱۲۴» به بعد رطوبت زیاد دیده و مرکب خطوط پخش شده ولی ناخوانا نشده است. در طرف داخل جلد مالکیت نسخه نوشته شده ولی ناخوانا است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی مرعشی (ره)، ج ۸، شماره ۲۸۰۸، ص ۹؛ فهرست نسخه‌های خطی پترزبرگ شماره ۲۲۳۸، چاپ مکو، ۱۹۶۴م؛ الذریعة، ۱۲/۱۶۱؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۱۶۲۸.

«شماره ثبت: P-K ۲۹/۳»

۱۳ کلیات (عرفی) / ادب منظوم

از: جمال الدین محمد حسینی، فرزند خواجه بلوی (علوی) زین الدین، فرزند جمال الدین سیدی معروف به «چادر باف» متخلص به عرفی شیرازی. ۹۹۹م یا ۱۰۰۲ق.

آغاز: «بسم الله الرحمن الرحيم - موج نخست زبحر قدیم - تا برم این تحفه بر تکمیل عرش - زوکنم آرایش قندیل عرش به که بنام صمد بی نیاز - نامه نواز آیم و عنوان طراز».

انجام: «از گریه کرم دیده آشنا کست - آلوده بخون و از تماشا با کست»^(۱)

از بسکه شکسته‌ایم از بیم نگاه - گوی که مرا دیده بر از خاشاکست».

گزارش متن: مشتمل بر غزلیات، قصاید و رباعیات اوست.

آغاز نسخه مربوط به مجمع الابدکار عرفی است. مجمع الابدکار در برابر مخزن الاسرار نظامی نوشته شده است. این کلیات مشتمل بر دیوان و مجمع الابدکار و قصیده و ترجمه‌الشوق عرفی است از برگ «۱» تا برگ «۵۵» مثنوی و از «۵۵» تا «۱۱۱» غزلیات و از «۱۱۱» تا «۱۶۵» قصائد و از «۱۶۵» تا «۱۶۷» رباعیات اوست. عرفی از مشاهیر شاعران شیراز می‌باشد و در آثار او غالباً در اثر زیادی تشبیهات و استعاراتی که در کلمات خود به کار می‌برده اصل مقصد مجهول و مخفی می‌باشد.

و بدین جهت با آن همه دقت و متانت که داشته در نظر فضلاء و ارباب کمال مقبول نیفتاد. به هندوستان سفر کرد و در دربار اکبر شاه تقریب یافت. و اثر معروف او قصیده رانیه که در صد و هشتاد بیت است. عرفی در ۳۶ سالگی در هند وفات یافت و بعد از مدتی به نجف اشرف منتقل شد.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق و نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی و فرنگی □ تعداد برگ: ۱۶۷ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن کتاب: ۱۵×۷/۳ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱/۶×۱۲/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا در طرف اول عکس یک دخترکی و در طرف دوم عکس پسری وجود دارد عطف مضمعی سفید.

ویژگیهای نسخه: خط خوردگی دارد. کاغذ کتاب دو نوع است، سفید و زرد آهار مبره شده و در حاشیه تصحیح شده است. مجدول به قرمز، تا برگ ۱۱۸ است. در پشت برگ اول نوشته شده: «حاجی قاسم ایروانی»، مهر بیضی نیز در زیر آن به اسم حاجی قاسم ایروانی است. دارای رکابه است.

با نسخه خطی شماره ۴۲۶۵ موجود در کتابخانه آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) تطبیق شد.

نک: ریحانة الادب، ج ۴، ص ۱۲۳؛ الذریعه، ج ۹، ص ۷۱۲، شماره ۴۹۲۳؛ فهرست
نسخه‌های خطی کتابخانه بزرگ مرعشی، ج ۲۶، شماره ۱۰۰۸۳، و شماره ۴۲۶۵.
«شماره ثبت: P-K-۳۰»

۱۲ معرفت تقویم = مختصر معرفت تقویم تقویم، فارسی

از: نظام الدین عبدالغفار، عبدالقادر، فرزند حسن رویانی لاهیجی. م. ۹۲۵ ق.
آغاز: «الحمد لله العلی الولی والصلوة علی النبی الامی و بعد این مختصریست در
معرفت تقویم خالی از اطناب مشتمل بر مقدمه و دو باب و خاتمه... مقدمه بدانکه
علامات تقویم بر دو قسم است یک قسم تعلق بحروف نامهای آخر کواکب و حساب
جمل بدین طریق است، ابجد».

انجام: «که متصل بود به نحس بنظر دشمن [دشمن] و بالجمله اتصال قهر بر وجه
پسندیده به هرکویی کاریرا شاید که منسوب بود به آن کوکب و قمر باذن... خالی از
سیر خاصه که آن نحس منصرف هیچ کاری را نشاید و الله اعلم بالصواب».

گزارش متن: دارای یک مقدمه و دو باب است. مقدمه در علامات تقویم و باب اول
در علامتهای حروف جمل، در چهار فصل است. باب دوم: در علامتهای حروف جمل
در کواکب، و دارای دو فصل است. و خاتمه در مدار احکام در آنهاست و آن نیز در هفت
فصل است. و یک برگ حکایتی در مورد ساخت ساعت هیئت آورده است که سلطان
طغرل روزی خواجه ابوالمعزل بلخی را خواست و دستور داد روزنامه‌ای برای او بسازد
که سعد و نحس را بداند و او با مهلت ساخت و در این برگ تشریح شده است، و
عبدالقادر رویانی از شاگردان ملا علی قوشچی بوده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ کاتب: ابراهیم، فرزند فتح حسینی □ تاریخ
کتابت: ۲۲ رجب ۱۲۴۵ □ محل کتابت: رویان □ عنوانها و نشانیها: جد اول شنگرف است □ نوع
کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۷ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن کتاب: ۱۵ × ۹/۵ سانتیمتر □ اندازه
جلد: ۲۱ × ۱۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیباج یک لای مشکی - مجدول.

ویژگیهای نسخه: حاشیه نویسی شده و در حاشیه تصحیح شده است. دارای رکابه است

نک: الذریعه، ج ۲۱، ص ۲۵۳، شماره ۴۸۹۶؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه بزرگ مرعشی (ره)، ج ۲، ص ۲۹۱، شماره ۶۹۶

«شماره ثبت: P-K ۳۱/۱»

۱۵ سی فصل تقویم، فارسی

از: خواجه نصیرالدین محمد، فرزند محمد، فرزند حسن طوسی. م. ۶۷۲ ق.
 آغاز: «الحمد لله رب العالمین حمد الشاکرین والصلوة علی خیر خلقه محمد و آله الطاهرین اجمعین اما بعد این مختصریست در معرفت تقویم مشتمل بر سی فصل... بترتیب ایقغ - بکر - جلش - دمت - هنت و سخ - زعد - حفص...»

انجام: «چهارم نیکمال بود و اعمال سلطانرا باید که قمر در شرف بود دریا در خانه آفتاب ناظر بدوستی و تجارترا در برج منقلب مسعود بمشتری با عطار... بدین قیاس و باین قدر اختصار کردیم پس اگر زیادتر ازین خواهند با کتب علم رجوع کنند. تمت کتاب. ترقیمه: علی ید اقل الطلاب ابراهیم حسینی فی لیلۀ الاثنین ثانی و عشرون شهر رجب المرجب بعد خمس و اربعین و مأتین بعد الالف من الهجرة النبوی».

گزارش متن: دارای سی فصل است. فصل اول در حساب جمل است، تا فصل بیست و سوم تشریح شده، بعضی از جداول رسم شده ولی پرنشده است.

گزارش نسخه: نوع خط: □ کاتب: ابراهیم حسینی □ تاریخ کتابت: شب دوشنبه ۲۲ رجب ۱۲۴۵ □ عنوانها و نشانها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۸ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن کتاب: ۱۵×۹/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: برگها از شیرازه جدا شده است. حاشیه نویسی شده و در حاشیه تصحیح شده است. دارای رکابه است.

«شماره ثبت: P-K ۳۱/۲»

۱۶ فارسی هیئت = هیئت فارسی هیئت، فارسی

از: علاءالدین علی، فرزند محمد قوشچی. م. ۸۷۹ ق.

آغاز: «الحمد لله رب العالمين حمد الشاكرين والصلوة على خير خلقه محمد وآله اجمعين اما بعد اين كتابيست مشتمل بر مقدمه و دو مقاله و مقدمه در... و آن دو قسم است قسم اول در آنچه تعلق به هندسيات دارد».

انجام: «قطر عطار د صد و نه فرسخ است و جرم او يك بخش از دوازده هزار و هفتصد و شصت و نه بخش زمين است و اعظم ثوابت مرصوده دو يست بيست و دو برابر زمين است و اصغر ثوابت مرصوده بيست برابر زمين است؛ تم».

گزارش متن: در بيشتر منابع از اين كتاب به «فارسي هيئت» ياد شده است از آنجايي كه در کشور عثمانی تدریس می شده و زبان فارسی نیز زبان علمی آن دیار بوده كثر استعمال موجب علمیت این اسم بر این كتاب گشته است و طبق دستور زبان تركی «فارسی» صفت و «هيئت» موصوف است.

در «ج ۱» فهرست نسخه های خطی كتابخانه آیت الله مرعشی ره به شماره ۴۳ به احتمال فتحیه قوشچی دانسته شده ولی فتحیه غیر از این است.

و ایشان یکی از بزرگان ریاضی و هیئت سده نهم بود. خودش و پدرش در دربار الغ بیگ بودند و کتابهای زیادی در هیئت و ریاضی و حکمت نگاشته است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ کاتب: ابراهیم، ابن فتاح حسینی دهخوارقانی □ تاریخ کتابت: ۲۰ شوال مکرم - ۱۲۴۵ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف و مشکى □ نوع کاغذ: فرنگی مایل به زرد □ تعداد برگ: ۳۵.

ویژگیهای نسخه: دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه های خطی مشترك پاکستان، ج ۱، ص ۱۸۸؛ كشف الظنون، ج ۵، ص ۵۸۸؛ فهرست نسخه های خطی فارسی، ص ۳۷۰؛ فهرست نسخه های خطی كتابخانه بزرگ مرعشی (ره)، شماره ۲/۱۱۴۸۶ و ج ۱، شماره ۴۳.

«شماره ثبت: P-K ۳۱/۳»

۱۷ فقه منظوم = مقدمه الصلوة = آداب نماز = نام حق

فقه و عقاید حنفی، منظوم فارسی

- از: شرف الدین بخارائی خراسانی
 آغاز: «ابتدا می‌کنم بنام خدا
 کز دو حرف آفرید از^(۱) سما...
 هر چه او گفت غیر آن کردن
 نیست سودی بجز زیان کردن...
 شکر حق را که پیشوا داریم
 پیشوای چو مصطفی داریم
 مهتر بهتر کزین همه
 بر در خاتم نگین همه
 او شریعت بیان کز ما را
 انجام: «صلوة خدای بی پایان
 او طریقت عیان کز ما را».
 بر رسول بر آل بر یاران
 .. نام حق چون نوشت کشت تمام
 گفت شد والسلام و الاکرام
 تمت الكتاب بعون الملك الوهاب».
 گزارش متن: این اشعار در سال «۶۹۹ق» سروده شده است؛ چون ناظم می‌گوید:
 «نود و نه گذشت ششصد سال
 از وفات رسول تا امسال
 نیمه از جمادی الاول
 بود کین نظم گشت مستکمل».
 و مشتمل بر ده باب و هر باب دارای چند فصل، در فقه حنفی است.
 در فهرست مرعشی ره آقای اشکوری این را از «میر محمد حسین بخاری حنفی»

۱. در نسخه «از سما» آمده؛ اما صحیح آن «ارض و سما» است.

در گذشته «۱۰۹۰ق» دانسته است و هیچ منبعی این گفته را تأیید نمی‌کند.
 گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق درشت □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی
 □ تعداد برگ: ۸ □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن کتاب: ۱/۱۵×۸/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد:
 ۲/۲۵×۱۵ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی یا مقوا به رنگ زیتونی، دارای تریج و سرتریج، به رنگ
 زرد، مجدول، ضربی، عطف و لبه تیماج قرمز است.

ویژگیهای نسخه: دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۳۵۲؛ فهرست
 نسخه‌های خطی کتابخانه مرعشی ره، ج ۳، ص ۹۶، شماره ۹۰۶؛ فهرست
 نسخه‌های خطی لاهور دانشگاه شیرانی، ج ۴/۱۰۱۱ و ۴۰۶۳.
 «شماره ثبت: PAC-۳۱/۳»

۹۸ آداب المتعلمین اخلاق، فارسی

از: خواجه نصیرالدین طوسی محمد، فرزند محمد، فرزند حسن جهرودی
 طوسی. م. ۶۷۳ یا ۶۷۵ یا ۶۷۲ ق.

آغاز: «الحمد لله على الائه والشكر على نعمائه والصلوة على سيد انبيائه وخير
 اوصيائه اما بعد: فكثير من طلاب العلم لا يتيسر لهم التحصيل وان اجتهدوا ولا يتنفعوا من
 ثمراته».

انجام: «ولابد من ان يتعلم شيئاً من الطب و يترك بالانار الواردة فى الطب الذى
 جمع الشيخ الامام ابوالعباس المستغفرى فى كتاب المسمى بطب النبى صلوات الله و
 سلامه عليه و آله... رب العالمين؛ تم الكتاب».

گزارش متن: ایشان از اکابر حکمای متبحرین و از مفاخر شیعه بلکه از مفاخر عالم
 اسلام است. خواجه در یک دوره خفقان و تاریکی که مسلمانان خصوصاً ایران و
 ایرانیان در اثر حمله لشکر شقاوت پیشه مغول که شهر به شهر می‌رفتند و حتی به طفل
 شیرخوار نیز رحم نمی‌کردند این نایغه عالم اسلام قیام کرد و وزارت هلاکو خان را قبول
 کرد و بدین طریق مغول خونخوار را رام نمود. خواجه در فنون مختلف بخصوص در

کلام و حکمت و ریاضیات و الهیات و علوم اسلامی همیشه مورد نظر ارباب فن و محل استفاده فحول سنی و شیعه است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ کاتب: ابراهیم حسینی دهخوارقانی □ تاریخ کتابت: شنبه ۳۰ محرم الحرام ۱۲۴۲ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ تعداد برگ: ۸ □ اندازه متن کتاب: ۱۴×۸ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح شده است. خواجه نصیر طوسی در بغداد وفات یافت؛ جنازه‌اش را با شکوه فراوان برای تدفین طبق وصیت خود به کاظمین منتقل کردند و در پایین پای آن امام همام دفن و بر لوح قبرش نوشتند «وکلّیهم باسط ذراعیه بالوصید». دارای رکابه است.
نک: ریحانة الادب، ج ۲، ص ۱۷۹.

«شماره ثبت: P-k ۳۱/۴»

بحر المعانی عرفان، فارسی

از: محمد، فرزند نصیرالدین جعفر مکی حسینی. م. ۸۹۱ق / ۱۴۸۶م.
آغاز: «آن خدایی که انگبین شیرین نوش را از قوّاره تلخ نیش زنبور بقدرت خویش چکاند و آن سبحانی که نبات در قطره عطا از شاخ نومیدی رسانده و آنملکی که دیده بر ابر که تو او را باران خوانی... المکتوب الاول فی الایمان».

انجام: «در هر ساعت از ساعات لیل و نهاراً نزول فرمای اولیاء دین را و علماء یقین را و سالکان حضرت سید المرسلین را بر چشمه نجات برسان و فرو مانده گان طریقت را بوصال جمال بمنزلت و حقیقت برسان بمنه و کمال کرمه و صلی الله علی محمد و آله اجمعین مشوی: من بگفتم رسم و آداب و طوک - زانکه نتوان گفتم بر جهل این سلوک - ...»

دل جو فارغ گشت تن در هم نهی - بیدل و جان سر در آن درگه نهی».
گزارش متن: این کتاب مجموعه‌ای از «۳۶» مکتوب عرفانی نگارنده است که در سالهای ۸۲۴ق و ۸۲۵ق به رشته تحریر در آورده است. مکتوبات دقایق المعانی نیز از ایشان است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: سید اشرف، ابن سید حمید حسینی بخاری

□ تاریخ کتابت: چهارشنبه جمادی الثانی ۱۰۷۴-۱۶۶۳م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی - مایل به زرد □ تعداد برگ: ۱۹۹ □ تعداد سطر: ۱۹ □ اندازه متن کتاب: ۱۸×۹ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۲×۱۴ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا عطف و لبه مشمی سفید. و یژگیهای نسخه: این نسخه را در تاریخ ۲۶ صفر الحرام ۱۰۹۷ ق کامل بیگ، فرزند عوض بیگ، فرزند باقی بیگ، فرزند حیدر بیگ خریده است و مبری در زیر آن وجود دارد که ناخوانا شده است. مهر دایره‌ای دیگری وجود دارد که تاریخ «۱۱۱۳» و کلمه «محمد» از آن خوانده می‌شود. در پایان نسخه نیز مهر و همان متن ملکیت موجود است.

این کتاب را محمد، ابن نصیر الدین حسینی مکی با درخواست و التماس ملک محمود شیخین نوشته است. در اول نسخه شجره طبقه حضرات خواجگان چشت با تفصیل ذکر شده است. دارای سرلوح گنبدی شکل مذهب و مرصع به طلا و لاجورد، سرمه‌ای، سفید آب، مشکی و بنفش است و تمام برگها جدول به قرمز است. در حاشیه تصحیح شده و دارای رکابه است. نک: فهرست نسخه‌های خطی فارسی گنجینه ملی پاکستان کراچی، ص ۲۰۴؛ فهرست نسخه‌های خطی خاورشناسی روسیه، ۱۴۲۶- C.

«شماره ثبت: P-K ۳۲»

۱۰۰ دیوان
از: فتحی
آغاز: «زهی ذات نهانی ما سوی از آن نمان پیدا - که از آثار صنع او جهان اهل جهان پیدا
زمین و آسمان لوح و قلم هم عرش هم کرسی - رواق طاق نه الوان زخون کن فکان پیدا
زدریای وجود وحدتش امر جهان ظاهر - ولی نه خود نه مرکز شد ساحل نه کران پیدا
بخاک تیره کون گاهی هزاران جان کند پنهان - هزاران جان کند گاهی زخاک تیره سان پیدا».

انجام: «ها) عید غدیر است که با قطعه دلکش - در پیش... شاعر بی پا و سر آمد -
بخشاحلّام تا شود این شهره که شاعر -

آری دل حیدر ز نسیمی بود آگاه - کز سر سویدای جهان با خبر آمد
تا است به تعداد شهر آور آنکه ز... - شد ماه محرم بری پی پس صفر آمد
بدخواه ترا شام و سحر باد محرم - چون عیش موالی تو شام و سحر آمد».

ترقیمه: خطّم مشوّش است پریشان چو زلف یار - عییم مکن که در شب هجران
نوشته‌ام

بایع از مشتری بپاه خواهد - کاتب از ناخوانا دعا خواهد - ... والسلام علی من اتبع
الهدی».

گزارش متن: این دیوان مشتمل بر غزلیات، ترجیع بند و قصاید اوست.
چند نفر شاعر به این نام وجود دارد مشخص نشد این دیوان از کدام است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق نازیا □ کاتب: کربلا علی قویونجی □ تاریخ
کتابت: ۱۵ ربیع الاول سه ساعت از شب گذشته ۱۳۰۵ ق □ عنوانها و نشانیها: مشکئی □ نوع
کاغذ: شرقی - زرد □ تعداد برگ: ۴۳ □ اندازه متن کتاب: ۱۷/۵ × ۱۱ سانتیمتر □ اندازه
جلد: ۲۱/۵ × ۱۷/۱ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا، ابری خالدار، عطف تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: کاتب در برگ آخر نسخه می‌گوید: «یک قصیده بحر طویل در کتاب
قصاید نوشته نشده است، تکرار خوشم نیامد».

در پایان دیوان یک برگ اشعار ترکی آمده است. دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۹، ص ۹۰۸، نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر
هشتم (نشریه)؛ ص ۱۷۴، فهرست نسخه‌های خطی فارسی دارالکتب مصر، ج ۱.
«شماره ثبت: P-K ۳۳/۱»

۱۰۱ غزلیات / ادب منظوم، فارسی

از: وفائی

آغاز: «بسته‌ام باز به پیمانه می پیمان را - تا ز پیمانه می تازه کنم ایمان را - جز دل

من که زند یک... بر انجم زلف - کس ندیده است که کس لطمه زند چوکان را - ... دید تا چاه زرخندان تو را یوسف دل - برگزید از همه آفاق چه^(۱) و زندان را». *غزل شماره ۱۱۰*

انجام: «وفائی از همه عالم برید و بست بدوست - زده است رشته الفت به زلف یارکشی - ... - تاجر عشقم عشق تو مرا دربار است - راهی... که زبهر تو جان دربار است - ... - سخن از زلف تو گر باز کنم در همه - ... زانکه سخن بسیار است».

گزارش متن: چند بیت در ادامه دارد به خاطر بدی خط مشکل خوانده می شود.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق نازیبا □ کاتب: کربلا علی قویونجی □ تاریخ کتابت: ۱۳۰۵ ق □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ تعداد برگ: ۶ □ اندازه متن کتاب: ۱۷/۵ × ۱۱ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه نیز اشعاری از وفائی آمده است. دارای رکابه است.

«شماره ثبت: P-K ۳۳/۲»

۱۰۲ دیوان ادب منظوم، فارسی
از: خرم

آغاز: «بسم اللهم کو نام بر در اول دفتر مرا - دفتر شود آخر اگر باشی تو نام آور مرا لب سایه بسم الله گشا کان آیه را در تحت باد - از ابتداء تا انتها گردیده شد مقمر مرا».

انجام: «ای گشته زما پنهان از کثرت پیدائی - مردم بنظر تاکی بر شکل دگر آئی - در کون و مکان مرکز غیر از تو نمی دیدم - در دیده ما باشد گر قوت بینایی - مشکل که زما ذره یک ذره نشان ماند - مهر رخت از برقع روزی که تو بنمائی - گفتم که نگهدارم من سرّ محبت را - دردا که کشید آخر عشق تو بر سوائی».

گزارش متن: مشتمل بر غزلیات اوست.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق نازیبا □ کاتب: کربلا علی قویونجی □ تاریخ

کتابت: دوشنبه ۱۵ شعبان ۱۳۰۵ □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۳۲ □ تعداد سطر: ۱۹ □ اندازه متن کتاب: ۸/۵×۱۳ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تمام برگها اشعار از خود او نوشته شده است. دارای رکابه است.

نک: نسخه‌های خطی کتابخانه شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۷۴، (نشریه) ۴ فهرست نسخه‌های خطی دانشگاه تهران، ج ۱۳، ص ۳۱۶۲؛ فهرست نسخه‌های خطی خاورشناسی روسیه، شماره ۴۲۷۰.

«شماره ثبت: P-K ۳۳/۳»

۱۰۳ قطعه السفینه = مشاعره ادب منظوم، فارسی

از:

آغاز: «الا یا ایها الساقی ادرکأساً و ناولها - مضی فی غفلة عمری فقم تمش الی اللصی - ... الا من عاشق أحياناً دلا فی الموت شکراناً - عفا الله رحماناً فیاً طویبی له طویباً».

انجام: «یعنی ای جان در دل مرأت تو - را نماید جمله آیات [ناخوانا شده] ... یندفع السوء والبلوی بحیثم - و یستراید الاحسان... [ناخوانا] - یکسر بکارگاه هدایت گشاده دست - یکسر بیارگاه امامت نهاده پا؛ تم».

گزارش متن: این رساله جهت مشاعره نوشته شده است. و به ترتیب تهجی است و با حرف «الف» شروع و با حرف «ی» پایان می‌یابد و در بالای هر قسمت که مصراع اول به آن حرف شروع می‌شود همان حرف نوشته شده است مثل: «حرف الجیم و الدال». مثال: «لعل لب نگارم یاقوت را برد دل - کی با لب عقیفش مرجان شود تقابل».

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نازیا □ کتابت: کربلا علی قویونجی □ تاریخ کتابت: ۱۳۰۵ □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی - زرد □ تعداد برگ: ۸ □ تعداد سطر: ۱۹ □ اندازه متن کتاب: ۹/۵×۱۶/۶ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه نیز اشعاری برای مشاعره آمده است - دارای رکابه است.

نک: نسخه‌های خطی فارسی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۷۴

(نشریه).

«شماره ثبت: P-K ۳۳/۴»

۱۰۲ قصه چوپان با موسی ادب منظوم، فارسی

از: ناشناخته

آغاز: «بشنوید از من صغار دهم کبار - نکته از رحمت پروردگار - آن قدر رحم آورد بر بندگان - که کند مهمانی او را شبان - در زمان موسی عمران کسی - داشت شوق خالق خود را بسی - شد کلیم الله اندر کوه طور - رو کند سوی خداوند غفور».

انجام: «گفت موسی را خداوند کریم - می کنم عفو آن گناهان عظیم - گریب خشد او تو را از صدق دل -».

چونکه موسی کرد با آن در دو دل - کرد موسی را بصدق دل خجل

چونکه راضی گشت از مرد خدا - بعد از آن راضی نگشت از وی خدا

غافل ای دل از خدای خود مشو - ره واری [ناخوانا].. بی ره مرو».

گزارش متن: در این رساله کوچک داستان حضرت موسی (ع) و چوپان به نظم نوشته شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نازیا □ کاتب: کربلایی علی قویونجی □ تاریخ

کتابت: ۱۳۰۵ق □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۷ □ تعداد

سطر: ۱۹ بیت □ اندازه متن کتاب: ۱۷×۹/۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: دارای رکابه است.

نک: نسخه های خطی کتابخانه های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۷۴ (نشریه).

«شماره ثبت: P-K ۳۳/۵»

۱۰۵ شرح بیست باب تقویم، فارسی

از: ملا مظفر، فرزند محمد قاسم منجم جنابذی (گنابادی). م. ۱۰۲۸ق.

آغاز: «حمد و ثنای بی ریب و ریا قدریرا^(۱) سزاست که کلک صنعت او، اوراق افلاک را بر مقتضای. «اما زینا السماء الدنيا یزینة الکواکب» بارقام ثوابت و دراری سیما مرقوم و مصور ساخت و شکر و سپاس بیحد و قیاس حکیمی را رواست».

انجام: «وصول کفّ الخضیب به دایرة نصف النهار در این باب مشهور و معروف است. این قدر که... اینجا کافی است و زیاده از این به طول منقضی است» و الله خیر الواقفین و احکم الحاکمین؛ قد تمت و کلمت تشریح هذه الابواب».

گزارش متن: ملا مظفر گنابادی از مشاهیر منجمان و ریاضی دانان عهد شاه عباس اول می باشد که با شیخ بهایی (ف ۱۰۳۱ ق) هم عصر بوده است.

مؤلف می گوید: «چون اکثر کتب هیئت، مجمل و با رمز نوشته شده این کتاب را به زبان فارسی روان و به طور تفصیل نوشتم تا برای دوستداران این علم مفید واقع شود». متن آن از ملّا نظام الدین عبدالعلی بیرجندی است که ملّا مظفر گنابادی آن را شرح کرده است. شارح آن را به اسم شاه عباس اول صفوی نوشته است و تاریخ شمسی را نیز در اثناء شرح بدین صورت (در سنه نهصد و شصت و شش یزدگردی ۹۶۶ شمسی) آورده است. اولین بار در ایران، در تاریخ ۱۲۷۱ ق به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته □ تاریخ کتابت: ۲ رجب المرجب ۱۲۴۰ / ۱۸۲۴ م □ عنوانها و نشانیها: دوایر و علامتها شنگرف است □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۸۵ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۵/۱۴ × ۷/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۹/۲۰ × ۱۴/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج یک لایه به رنگ یشمی تیره، دارای تورنج و سر ترنج و مجدول است. ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح شده است.

در آغاز کتاب حدیث «انا مدینه العلم» و حدیث «منزلت» و «آیه تطهیر» در شأن ائمه آمده و دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۱۳، ص ۱۳۱، شماره ۴۳۳؛ فهرست نسخه های خطی فارسی، ج ۱؛ ص ۳۱۴؛ فهرست نسخه های خطی کتابخانه بزرگ مرعشی (ره)، شماره ۶۹۲۹.

«شماره ثبت: P-K-۲۴»

۱۰۶ روضات الجنات فی اوصاف مدینة الهرات

از: معین الدین محمد زمجی اسفزاری متخلص به نامی. م. سده ۱۰ ق.

آغاز: «سپاس و ستایش مالک الملکی را سزاست که شهر بند بدن انسان را که تختگاه پادشاه عرفان است به چهار بازار عناصر و پنج دروازه حواس بیاراست و چون اقطار امطار قدرتش از اسحاب نیسان ارادت باران کشتزار».

انجام: «اراضی اموات بود از احداث انهار و اجراء قنوات احیاء یافت از جمله آنکه از خطه مرغاب تا مرو شاهجان قریب بسی فرسخ -

ای ملک ز جو بیار عدلت سیراب - باران گفت هست جو...»

در دور تو چیست بگویند به ملک - جز خانه دشمنت نیابد خراب».

گزارش متن: معین اسفراینی از منشیان دربار سلطان حسین میرزا بایقرا

(۸۴۲-۹۰۶) به نام قوام الدین خوافی وزیر نامدار او در ۸۹۷-۸۹۹ ق در تاریخ هرات

حاوی ۲۶ روضه، هر یک را در چند چمن نگاشته است و در سال ۱۳۴۹ خورشیدی

نسخه ناتمام آن در دو جلد به کوشش محمد کاظم امام و با پیشگفتار او چاپ شده

است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: شنبه ۱۳ ربیع الاول وقت نماز ظهر

۱۱۱۰ ۱۶۹۸ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۲۶۵ □ تعداد

سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۷×۱۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۳×۲۳/۲ سانتیمتر □ نوع

جلد: تیماج جلد سوخت قهوه‌ای مجدول، دارای ترنج و سرترنج کرمی ضربی و در سرترنج آمده

است. «عمل ملا اسماعیل صحاف». درون، مقوا به رنگ قرمز و دارای ترنج و سرترنج و در

سرترنج باز اسم صحاف آمده است.

ویژگیهای نسخه: در زمان حکومت سلطان حسین نوشته شده است و مجدول به لاجورد،

قرمز و دارای سرلوح ساده و مزدوج است و رکابه دارد.

نک: فهرست نسخه‌های خطی فارسی دانشگاه استانبول، ص ۳۱۵، شماره ۱۶۹۸

فهرست نسخه‌های خطی خاورشناسی روسیه، C.۴۷۴.

«شماره ثبت: ۳۵-P-K»

۱۰۷ دیوان ادب منظوم، فارسی

از: میرزا محمدعلی تبریزی متخلص به صائب. م. ۱۰۸۱ یا ۱۰۷۷ ق.

آغاز: «مدار از دامن شب دست وقت عرض مطلبها - که باشی بادبان کشتی دل دامن شبها».

انجام: «بت پرست از بت پرستی سیر شد - من همان آدم پرستم یللی

این غزل را صایب از فیض سعید - بی تکلف نقش بستیم یللی».

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته □ عنوانها و نشانها: مشکي □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد

برگ: ۲۶۰ □ تعداد سطر: ۱۸ □ اندازه متن کتاب: ۹/۸ × ۱۳/۶ سانتیمتر □ اندازه

جلد: ۱۰/۷ × ۱۹/۷ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمی برنگ سرمه‌ای، عطف تیماج مشکي.

ویژگیهای نسخه: خط خوردگی دارد - مهر بیضی در برگ ۳۲ وجود دارد که در آن نوشته

شده «لا اله الا الله الملك الحق المبين - رستم».

وکلیات او در سال ۱۳۳۴ شمسی در تهران به چاپ رسیده است. دارای رکابه است

نک: الذریعه، ج ۹، ص ۵۶۹، شماره ۳۱۴۸؛ فهرست مراد ملا استانبول ترکیه به

فهرست نسخه‌های خطی فارسی کتابخانه‌های ترکیه، ص ۱۷، شماره ۱۲؛

نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۷۵ (نشریه).

«شماره ثبت: ۳۶-P-K»

۱۰۸ دستور معما = جمایع الحق. معما - فارسی

از: حسین، فرزند محمد حسین حسینی معنائی نیشابوری. م. ۹۰۴ ق.

آغاز: «بنام آنکه از تألیف و ترکیب - معمای جهانرا داد ترتیب

گشایند از معما نام اما - شد از نامش گشاده هر معما».

انجام: «خواهی ز وفادلا بر آری نامی - سر نه تو بجای قدم بنده‌او

میر زبهر رسیدن بعزّ و شرف چون این نامه را خانهٔ خوش خرام بیاراست اول از آن نام به که باشد بر و نیز ختم کلام».

گزارش متن: این کتاب، نصایح و پند در قالب معما است.
 گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۱۶۰ قی ۱۷۴۷ م □ عنوانها و نشانیها: شتگر □ نوع کاغذ: شرقی و مایل به زرد □ تعداد برگ: ۴۲ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۷/۵ × ۱۴/۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۳/۶ × ۲۱ سانتیمتر □ نوع جلد: نیم‌اج یک لایه دارای ترنج به رنگ قهوه‌ای و مجدول ضریبی است.
 ویژگیهای نسخه: حاشیه نویسی شده و در حاشیه تصحیح شده است. دارای رکابه است
 «شماره ثبت: P-K ۳۷»

۱۰۹ گلستان ادب منظوم و منثور، فارسی

از: مشرف، فرزند مصلح الدین سعدی، فرزند عبدالله شیرازی. م. ۶۹۱-۶۹۰ ق.
 آغاز: «بکوفت دست اجل - ای دو چشمم وداع سر بکنید ای کف دست و ساعد و بازو - همه تودیع یکدیگر بکنید - بر من افتاده حال دشمن کام - همه‌ای دوستان گذر بکنید».

انجام: «کرت»^(۱) زدست بر آید چون نخل باش کریم - ورت زدست نیاید چو سرو شو آزاد - «کر» نیاید بسمع رغبت کس - بر رسولان پیام باشد و بس».
 گزارش متن: او در آغاز سدهٔ هفتم در شیراز زاده شده و در همانجا سال «۶۹۱ یا ۶۹۰ یا ۶۹۴ ق» در گذشته است.

و این کتاب یکی از کتابهای ارزشمند ادب فارسی است که در هشت باب به نام سعدالدین زنگی در سال «۶۵۶ ق» نگاشته شده است. فهرست بابها چنین است: باب اول: در سیرت پادشاهان، باب دوم: در اخلاق درویشان، سوم: در فضیلت قناعت، چهارم: در فواید خاموشی، پنجم: در عشق و جوانی، ششم: در ضعف و بیری، هفتم: در

تأثیر تربیت، هشتم: در آداب صحبت است. نسخه نفیسی است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: ۹۹۴ ق ۱۵۸۵ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی - مایل به زرد □ تعداد برگ: ۸۸ □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه: متن کتاب: ۸×۱۳/۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱/۵۱۸/۱۲ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای است. جلد کتاب عوض شده ولی تیماجی که جلد اصلی کتاب است به طرف اول چسبانده شده و دارای تریج و سرتریج و مجدول، عطف مشمی قهوه‌ای و جلد ترمیم شده مشمی مشکی است.

ویژگیهای نسخه: چند بار ترمیم شده و از آغاز افتادگی دارد.

نک: الذریعه، ج ۱۸، ص ۲۲۰، شماره: ۲۰۲؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه بزرگ مرعشی (ره) ج ۳، ص ۷، شماره ۸۰۸.

«شماره ثبت: P-K-۳۸»

۱۱. نظام و مشق اهل نظام = نظام ناصری فنون جنگی، فارسی
از: بهرام میرزا، فرزند فتح علی شاه. م. سده ۱۳ ق.

آغاز: «الحمد لله الذی ارسلنا الانبیاء لنظام العالمین و صلی الله علی خیر الانبیاء و المرسلین و سید الناظمین و علی آله و عترته سیما ابن عمه و خلیفته و وصیه امیر المؤمنین و افضل الموحدین اما بعد چون بنای امر الهی بنظام».

انجام: «باروط خشک گذاشته و میان صندوق را مس بگیرند که نم باران به فشنگ نرسد و عدد فشنگ را در روی صندوق نوشته تا معلوم شود شکل کاغذ فشنگ این است».

گزارش متن: «این کتاب به دستور محمد شاه قاجار نوشته است».

صاحب الذریعه می‌گوید: به دستور برادرش عباس میرزا نوشته سپس در تاریخ «۱۲۶۷ ق» به اسم ناصرالدین شاه تکمیل کرده و بر ۸ هشت باب و یک خاتمه مرتب نمود.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق زیبا □ عنوانها و نشانیها: اعداد و اشکال به شنگرف است □ نوع کاغذ: شرقی - مایل به زردی □ تعداد برگ: ۷۶ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه

متن کتاب: ۷/۷×۱۴/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۳/۸×۲۰/۷ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج دو لایه، برون مشکی و درون قرمز - عطف و لبه تیماج قرمز - مجدول.
نکته: الذریعه، ج ۲۴، ص ۱۹۴، شماره ۱۰۱۳.

«شماره ثبت: P-K ۴۰»

۱۱۱ لطایف الطوائف = لطایف الظرایف لطایف، فارسی

از: فخرالدین علی، فرزند حسین کاشفی بیهقی مشهور به صفی شیعی.

م. سده ۱۰ ق.

آغاز: «رحمت الهی و لجهای مغفرت نامتاهی بجوش در آمده و موج یاوج رسانیده بعزة ربّ العزة که اگر یکبار دیگر عف گویی خلق اولین و آخرین از عذاب خلاص یابند».

انجام: «بر در دروازه وصال نشسته‌ام و انتظار آن می‌برم که کسی باشد که این در باز شود. منتظر باش و چشم بر در دار - کو نظر را در انتظار نهاد».

گزارش متن: این کتاب را پس از آزادی از زندان یکساله در هرات به گرجستان رفته و در سال ۹۳۹ ق به نام شاه محمد سلطان محمد نصیرالدوله شاه گرجستان در چهارده باب و هر بابی در چند فصل در لطایف و حکم و قصص نگاشت. باب ۱. استحباب مزاح ۲. لطائف ائمه معصومین با بعضی از خواص ۳. لطایف ملوک ۴. أمراء ۵. ادب ۶. اعراب بلغا ۷. مشایخ و قضات ۸. حکماء متقدم و متأخر ۹. شعراء ۱۰. ظرفاء رجالاً و نساءً ۱۱. بخلاء ۱۲. طماعین ۱۳. اطفال و عبید ۱۴. بلهائ و مدعین نبوت از دروغ‌گویان.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ کاتب: یوسف، فرزند قوچ احمد □ تاریخ کتابت: ۲۶ جمادی الاخر شنبه ۱۰۵۵ ق ۱۶۴۶ م □ محل کتابت: □ عنوانها و نشانیها: شنگرف - مشکی □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۲۵ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن کتاب: ۶×۱۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۲/۳×۲۱/۲ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای لولائی، عطف و لبه تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: حاشیه نویسی شده و در حاشیه تصحیح شده است. از آغاز افتادگی دارد و شیرازه کتاب از بین رفته است. در پایان کتاب دو برگ افزودگیهایی در احادیث و مطالب دیگر آمده است. دارای رکابه است

نک: الذریعه، ج ۱۸، ص ۳۱۵، شماره ۲۷۴؛ فهرست نسخه‌های خطی راجعۀ محمود آباد لکهنو، شماره ۲۰۵۶؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملک، ج ۹، ص ۳۰۷، شماره ۶۲۸۱.

«شماره ثبت: P-K ۴۱»

۱۱۲ دیوان (قصاید) ادب منظوم، فارسی

از: سید حسین طباطبائی اصفهانی متخلص به مجمر «مجتهد الشعراء» م. ۱۲۲۵ق. آغاز: «تو آن بیرحم و آن بیباک و آن بیمهر و آن دلبر - که سازد جنگ و ریزد خون و جوید شور و اردشیر^(۱) - لب و رخسار و قد و زلف و گفتار و دهان تو - شراب و شاهد و شمع و شب و شیرینی و شکر».

انجام: «غرض آن بانوی جنت مکانرا - جو صدر محفل جنت مکان شد - بتاریخش رقم زد کلک مجمر - بنا کامی روان سوی جنان شد».

گزارش متن: این کتاب دیوان قصاید مجمر است که جدا از کلیات او توضیح داده می‌شود.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ کاتب: جعفر □ تاریخ کتابت: ۱۲۲۳ هـ □ عنوانها و نشانها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۷۱ □ تعداد سطر: ۱۴ □ اندازه متن کتاب: ۶/۱۴/۵ × ۷/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۵/۲۰/۴ × ۱۴ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج دولایی، برون تیماج قهوه‌ای دارای ترنج و سرترنج ضربی به رنگ سبز روشن، با گل و بوته طلایی، درون تیماج مشکی است.

ویژگیهای نسخه: دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی تبریز، ج ۲، شماره ۲۶۹۰.

«شماره ثبت: P-K ۴۲/۱»

۱۱۳ دیوان غزلیات مسمی به تحفه الملوک ادب منظوم، فارسی

از: مجمر اصفهانی - سید حسین طباطبائی اردکانی اصفهانی ملقب به مجتهد الشعراء. م. ۱۲۲۵ ق.

آغاز: «سبحان یدبّر فی الارض و السماء - عارٍ عن الذنّاة عالٍ عن العلی -

خارج زهر چه آن بجز او لیک از آن پدید - داخل بهر چه آن بجز او لیک از آن جدا».

انجام: «مجمر بخاک در گه جانانه جان ما - بر یاد استانه شه گستریده‌اند - ظل

خدای فتحعلی شد که ملک و دین - در زیر ظل رایت او آرمیده‌اند».

گزارش متن: او در سال ۱۱۹۰ هجری زاده شده و در سال ۱۲۲۵ هـ در گذشته

است. دیوان او در سال ۱۳۱۲ با پیشگفتار میرزا ابوالحسن جلوه اصفهانی در ۳۰۲

صفحه چاپ شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ کاتب: جعفر □ تاریخ کتابت: ۱۲۲۳ ق □ عنوانها و

نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۰ □ تعداد سطر: ۱۴ □ اندازه متن

کتاب: ۷/۵ × ۱۴/۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۴/۴ × ۲۰/۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: کمی رطوبت دیده است. دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۲۵۱۱؛ فهرست نسخه‌های خطی

مجلس، ج ۳، ص ۳۹۶؛ الذریعه، ج ۹، ص ۹۶۶.

«شماره ثبت: P-K ۴۲/۲»

۱۱۴ دیوان غزلیات = تحفه الملوک ادب منظوم، فارسی

از: مجمر - سید حسین طباطبائی اصفهانی متخلص به مجمر ملقب به «مجتهد

الشعراء».

آغاز: «ای نام تو زیب داستانش - عنوان صحیفه بیانها - سودای تو هر که راست در

سر - سودش همه بر سر زیانها».

انجام: «کاروان رفته و من کم شده‌ای باد چه باشد - که صدایش بکوش از من گم گشته رسانی - مجمر از جور تو جانداد و نداند بکه نالد - که بهر کس نکرد باز با و بهتر ازانی».

گزارش متن: از برگ ۱۰۲ الی ۱۱۰ رباعیات مجمر است.

آغاز: «یارب بسبو کشان مستم بخشای - بر مغبچه کان می پرستم بخشای. - بر این منکر که باده بر دست منست - برآنکه دهد باده به دستم بخشای».

انجام: «هر جا که بدستی نکرد کوزه آبی - پیداست که از تشنه چه آواز بر آید نیکوست جور گر چه نکویان بما کنند - لیک آنچنانکه گاه وفا کم جفا کنند».

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ کتاب: جعفر □ تاریخ کتابت: ۱۲۲۳ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۲۰ □ تعداد سطر: ۱۴ □ اندازه متن کتاب: ۷/۵×۱۴/۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۴/۴×۲۰/۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: در آخر نسخه نوشته شده است: «حسب الحکم پادشاهی سید حسین این دلپذیر را ساخت و از برای شاه زاده محمد تقی میرزا نوشته شد». دیوان او با پیشگفتار میرزا ابوالحسن جلوه در تهران به سال ۱۳۱۲ چاپ شده است. این نسخه در حیات مؤلف نوشته شده است. دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۲۵۱۱؛ الذریعه، ج ۹، ص ۹۶۶؛ فهرست نسخه‌های خطی دانشگاه استانبول، شماره: ۱۵۰۶.

«شماره ثبت: P-K ۴۲/۳»

گلشن راز ۱۱۵ عرفان منظوم، فارسی

از: شیخ محمود شبستری - شیخ محمود سعدالدین، فرزند عبدالکریم. م. ۷۲۵. یا ۷۱۹ یا ۷۱۸ق.

آغاز: «سلام هی حتی مطلع الفجر - بسم الله الرحمن الرحیم - بنام آنکه جان را

فکرت آموخت - چراغ دل بنور جان بر افروخت - ز نورش هر دو عالم گشت روشن -
ز فضلش خاک... «ناخوانا» گشت گلشن - توانایی که مادر یکطرفه‌العین - زکاف و نون
پدید آورد کونین».

انجام: «بنام خویش کردم ختم پایان - الهی عاقبت محمود گردان».

گزارش متن: وفات شیخ محمود در ۲۳ سالگی در شبستر واقع شده و قبر شریفش
هنوز باقی و مزار است و در خیابانی که به نام خود او است واقع شده است.

شیخ محمود از اکابر عرفای نامی که جامع علوم عقلیه و نقلیه بوده و در روزگار خود
از مشاهیر مشایخ این سلسله بوده و در زمان اولجایتو سلطان و ابوسعید خان در تبریز
مقیم و مرجع خاص و عام بوده و میر حسینی سادات هروی که در خراسان اشتهار
داشته هفده بیت مشتمل بر هفده سوال دایر بر حقایق سیر و سلوک و عرفان خدمت او
فرستاده او نیز به اشاره پیر خویش بهاء‌الدین یعقوب تبریزی در مقابل هر بیتی یک بیت
در جواب آن نگاشته و پس از چندی به خواهش بعضی قدری بسط داده و ابیات و
مطالب دیگری نیز افزوده و مراتب حکمت و عرفان و توحید را با عبارات فصیح و
شافی به نظم کشیده است و شرحهای زیادی بر این کتاب نوشته شده و بهترین آنها شرح
لاهیجی شیرازی بنام مفاتیح الاعجاز است و از آثار قلمی او است: ۱- حق الیقین ۲-
سعادت نامه ۳- گلشن راز ۴- مرآت المحققین.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته زیبا □ تاریخ کتابت: ۱۲۳۰ق □ عنوانها و
نشانیها: شنگرف و طلا □ نوع کاغذ: فرنگی برنگ آبی روشن □ تعداد برگ: ۴۵ و ۴ برگ افزودگیها
□ تعداد سطر: ۱۲ بیت □ اندازه متن کتاب: ۱۶×۹ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۲×۱۴ سانتیمتر □ نوع
جلد: تیماج قهوه‌ای و مجدول ضری، جداول به رنگ طلا است.

ویژگیهای نسخه: دارای سر لوح زیبا مرصع به رنگهای لاجورد، طلا، سبز، قرمز و آسمانی
(آبی روشن) مزین به گل و بوته، و اطراف دو صفحه اولی منقش به گل و بوته به شکل اسلیمی
است. بین سطور طلااندازی شده است و عناوین در همه برگها در داخل کتیبه گل و بوته دار نوشته
شده است. ختم کتاب به اشعاری با جلوه خاص زینت داده شده است. و متن کتاب با نقوشی به
شکل برگ به رنگهای طلا، قرمز و لاجورد تزئین شده است. آغاز ختم: «باشنو این زمزمه از من که

درین دم نه منم - یخود از باده پنهان او پس قرنم - گدش دل ساز رهین ازلی در عدنم - روزها فکر
من این است و شیها سختم - که چرا غافل از احوال دل خویشتم». - انجام: «نه هر کلکی شکر دارد
نه هر زیری زبر دارد نه هر چشمی نظر دارد نه هر بحری گهر دارد - ... الا یا شمس تبریزی به
صورت گرچه دوزی تو - بمعنی روح پاک تو میان... [ناخوانا]».

تمام برگها مجدول به طلا، لاجورد و قرمز و دارای رکابه است. این کتاب از برگ «۴» تا «۴۹»
است و بارها در ایران و سایر کشورها به زبانهای مختلف به چاپ رسیده است.

در اول کتاب دو برگ نانوشته است. نمونه‌ای از افزودگیاها در برگ «۳»: «به جهت هر مطلب
هشت روز روزی هشتاد بار این رباعی را بخواند: در گردش افلاک اتفاق انجم - سرگشته^(۱) کار
خویشن کردم کم - از پای فتاده‌ام مرا دست بگیر - ای قبله هفتم ای امام هشتم».

نک: ریحانة الادب، ج ۲، ص ۲۹۸؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۳۰۷۳؛
الذریعه، ج ۱۸، ص ۲۲۶؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۵۰۵.

«شماره ثبت: P-K ۴۳/۱»

۱۱۶ دیوان ادب منظوم، فارسی

از: عبدالله مغربی

آغاز: «سلام می حتی مطلع الفجر - بسم الله ... بیا در بحر ما یکسوز ما کن این من و
مارا - که تا دریا نگردی تو ندانی عین دریا را - اگر موجت از آنصحر ابدین دریا کشد
روزی - چنانت غرقه گرداند که نابری یاد صحرا را».

انجام: «با سبزه و گل چه کار داریم - ما لاله عذار می پرستیم - ما مغربی جمال رورا
- در لیل و نهار می پرستیم - ما توبه زهد را شکستیم - ما مغیبه روبرو نشستیم».

گزارش متن: انجام مجموعه: «سر تسلیم و رضائی که تو داری حافظ - غافلی
ازکرم حضرت باری حافظ - تا که در میکده دهر درائی حافظ - کار خود گر بخدا
بازگزاری حافظ - ای بساعیش که با بخت خدا داده کنی».

این مجموعه مشتمل بر غزلیات و ترجیح بند از شیخ عبدالله مغربی و غزلیات و ترجیح بند از شمس تبریزی و غزلیات نور علیشاه و قصیده از عطار و دو مخمس از استاد^(۱) آورده شده است.

و اولین کتابی که در این مجموعه آمده «گلشن راز» شبستری است. در این مجموعه افزودگیهای شعری نیز بدین آغاز آمده است: «بر هر چه نظر کردم سیمای تو می بینم - سرهای سر اقران در پای تو می بینم - ... چون شعله برقصم من در بحر تو غرقم من - صد کون و دو صد کونین غوغای تو می بینم». انجام: «چشم بگشا که جلوه دلدار - در تجلی است از در و دیوار - نحن اقرب الیه آمده است - دور افتاده تو از پندار». ترتیب مجموعه بدین صورت است: از برگ «۴ تا ۴۹» گلشن راز و از برگ «۴۹ تا ۵۲» از شمس تبریزی و از برگ «۵۳ تا ۱۵۰» دیوان مغربی است و از برگ «۱۵۱ تا ۱۵۲» غزلیات شمس تبریزی است و از برگ «۱۶۰ تا ۱۶۰» ترجیح بند شمس تبریزی است و از برگ «۱۶۰ تا ۱۷۸» دیوان نور علیشاه و در برگ پایانی دو مخمس آمده است. و هر کدام در جای خود جداگانه معرفی شده است.

گزارش نسخه: □ کاتب: محمد علی خلف محمد اسماعیل نائینی مازندرانی □ تاریخ کتابت: چهارشنبه ربیع الثانی ۱۲۸۰ □ محل کتابت: دارالخلافة طهران □ عنوانها و نشانیها: شنگرف - طلا □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۹۷ □ تعداد سطر: ۱۲ □ اندازه متن کتاب: ۱۶×۹ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: در اول کتاب دو سرلوح وجود دارد یکی در برگ اول و دیگری در برگ دوم و مرصع و منقش به گل و بوته و برگ و غنچه و خطوط به شکل اسلیمی است. در سرلوح اول قبل از بسم الله الرحمن الرحیم «سلام هی حتی مطلع الفجر» نوشته شده است. سرلوح و حاشیه برگ اول مرصع به طلا، سبز، لاجورد، قرمز و سفید آب است. وسط سطور برگ اول به شکل دندان موشی طلااندازی شده است. ایات تخلص داخل مستطیل نوشته شده و در دو طرف آن گل با چند برگ و بوته وجود دارد که زیبایی نسخه را افزون کرده است. در آخر مطلبی بدین صورت آمده

۱. معلوم نکرده منظور از استاد چه کسی است.

است: «در یوم چهارشنبه سلخ شهر ربیع الثانی سنۀ هزار و دوست و هشتاد در دارالخلافه طهران در ارك مبارک سلطانی در میدان توپخانه حسب الفرمایش قبله اعظم مقصود معظم یاور حلقه محبت و صفا سرهنگ فوج مهر وفا سردار لشگر بخشش عطا و ملاذ و ملجأ فقرا گنجینه به احسان محمد صادق خان سرهنگ توپخانه مبارکه خلف سرکار عظمت مدار حاجی اسماعیل پاشاخان ارومیه ای از طایفه کبار افشار اشعار و غزلیات شیخ عبدالله مغربی رحمت الله علیه صورت اتمام پذیرفت که انشاء الله تعالی این نسخه متحسن و مقبول نظر شریف ایشان خواهد بود. نظر مرحمت و محبت خود را از این حقیر فقیر محمد علی ابن مرحمت پناه محمد اسماعیل نائینی مازندرانی». دارای رکابه است.

در برگ «۱۶۰» دستور محمد صادق خان تکرار شده است و در همان برگ سرلوح مرضع وجود دارد که از پایین آن اشعار نور عیشاء شروع می شود.

نک: فهرست نسخه های خطی ربو، ج ۲، ص ۶۳۲؛ فهرست نسخه های خطی فارسی گنجینه مولانای ترکیه، ص ۳۰، شماره ۴۸۴.

«شماره ثبت: P-K ۴۳/۲»

۱۱۷ نصاب الصبیان لغت منظوم، فارسی

از: ابونصر فراهی = ابونصر مسعود، فرزند ابی بکر، فرزند حسین، فرزند جعفر الادیب فراهی». م. ۶۴۰. ق.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین الصلوة والسلام علی خیر خلقه محمد و آله الطیبین الطاهرین چنین گوید ابونصر فراهی کتاب من بخوان گر علم خواهی، حُسد حافده حاسده ما حرکت الشمال النخل الدقیق و تحرکت الشمال النخل الدقیق».

انجام: «ناس و انس و اناس آدمیان - پدر و مادر آدم و حوا».

انجام در حاشیه: «تنوُّش است و طلع با ترتیب - خوشه عوزه شکوفه خرما».

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: ۱۲۳۱ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف

□ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۵۳ □ تعداد سطر: ۸ □ اندازه متن کتاب: ۱۶ × ۹ سانتیمتر

□ اندازه جلد: ۲۱ × ۱۴/۳ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه ای، دارای تزیین و سرتزیج مشکی،

ضربی، عطف و لبه مشتمعی آبی.

ویژگیهای نسخه: در برگ اول کتاب مهر مربعی شکل مشکی وجود دارد که نوشته شده «اکبر ابن حسین محمد» و مهریضی شکل کوچکی در همان صفحه وجود دارد تنها «الله اکبر» در آن نوشته شده است.

تمام برگها مجدول به چهار خط، طلا، مشکی، شنگرف و لاجورد است و تمام صفحه‌ها دارای کمند شنگرف هستند. در همه برگهای کتاب میان سطور خط طلا کشیده شده است. در پایان نسخه نیز مهر مربعی مشکی کوچک وجود دارد که در آن نوشته شده است: «ابراهیم خلیل ۱۲۱۴».

در داخل سر لوح کتاب عبارتی بدین صورت آمده است «وجه تسمیه کتاب بنصاب ظاهر این باشد که اصل نظم کتاب دو بیست بیت است و نصاب نقره هم دو بیست درهم است. همچنانکه صاحب نصاب نقره بحسب مالی غنی می‌شود خواننده این هم در علم غنی می‌شود و چون مناسبت دارد مبتدی لهذا اضافه صبیان نمود». عبارتهای سخت و کلمه‌های مشکل به فارسی در زیر سطور ترجمه و تشریح شده است. حاشیه‌نویسی شده است. دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه بزرگ مرعشی (ره)، ج ۲۹، ص ۶۱۵ شماره ۱۱۷۹۸/۲، ج ۷، ص ۵۴، شماره ۲۴۵۹.

«شماره ثبت: P-K ۴۴»

۱۱۸ نقد الحلل

معما و لغز به نظم و نثر، فارسی

از: ابوالفتح محمد، فرزند امین، فرزند ابوسعید تاج السعیدی اردبیلی معروف به میرابوالفتح. م. حدود ۸۷۵ ق.

آغاز: «اسم القدیم تعالی بالتعدیم اولی اول کل قول یُجهَرُ او یُخفی و ان تجهر بالقول فانه یعلم السر و اخفی الله لاله الا هو له الاسماء الحسنی و له من الثناء السنی علی الوجه الاتم ... بعد از سپاس بی قیاس علیمی که ذات متفرد صفات الف را بر سریر سروری و منصفه منصب مهتری از حله خلت خلعتی فردوسی بر قدوسی او افراخته».

انجام: «خوان ترا این دو نواله سخن - دست ندیدست بدان دست کن ... شکر که این نامه بعنوان رسید - بیشتر از عمر بیایان رسید - در شرف ساخت نظامی نظام - تاج

سعیدی بسعادت تمام الحمد لله رب العالمین و الصلوة...».

گزارش متن: ایشان شاگرد قاضی زاده رومی و عصام الدین اسفراینی بوده است. این نسخه دارای جیب در بیان مبادی در ضمن سه وصله است. وصله اول: در بیان صور اصلی حروف؛ وصله دوم: در بیان مناسبت معنی با کلام کامل است؛ وصله سوم: در بیان موضوع این فن که قصد مؤلف تدوین آن است. از چند حله و حجله و طراز و پیرایه تشکیل شده است. حله اول: در بیان ماهیت معنی و اقسام و احکام آن و ذکر بعضی از امور مهم در این فن در ضمن یک حجله و دو طراز، حجله: در تعریف معما و بیان مراتب آن بحسب کمال و نقصان، طراز اول: در بیان احکام معما و استحکام بنیان آن در ضمن دو پیرایه. اول: در بیان احوال اجراء معمی و استکشاف اوصاف و اصناف آن - جلوه: لواحق محسنه که تعلق او بمعنی معما استحضانی است نه وجویی. در ضمن کتابی به این نام در هدیه العارفین برای او ذکر شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: علی، فرزند پیرتاج جیلی □ تاریخ کتابت: اواسط ربیع الاخر ۸۵۱ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی مایل به زرد □ تعداد برگ: ۱۳۵ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۱۱×۷ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۶/۲×۱۰ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشکی لولائی مجدول، دارای ترنج و سرترنج و لچک که مزین به خطوط حصیری است و درون تیماج قهوه‌ای است.

ویژگیهای نسخه: شمارش برگها به حروف ابجد نوشته شده است. دارای رکابه است.

نک: هدیه العارفین اسماء المؤلفین و آثار المصنفین، ج ۶، ص ۲۰۷، واژه اردبیلی.

«شماره ثبت: مجموعه P-K ۴۵/۱»

۱۱۹ قواعد معما معما منظوم، فارسی

از: میر حسین، فرزند محمد حسینی نشپوری.

آغاز: «بعد از حمد و ثنای دانا بر هر پوشیده و پوشیده از هر دانا تبارک و تعالی که قدرت شاملش بر حسب حکمت کامل ابتدا خلق اشیاء بسخن فرمود و سخن را اقصی

غایت کمال بر حبیب واجب الترجیب و الاجلال صلی».
 انجام: «آن کو شده بهر مرد و زن کارگزار - گه ساده گه آراسته از نقش و نگار
 با صد سرو پا بدست پویه گه کار - یکپاره و جارسو میان یک و جار».
 گزارش متن: این نسخه مشتمل بر سه فصل و هر فصل مشتمل بر چند ضابطه
 است. و به صورت نظم نوشته شده است. و در این نسخه هر معما به نام یک نفر است که
 در بالای بیت اسم او آمده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: روز جمعه ۲۶ جمادی الاول ۸۰۱
 □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی - مایل به زرد □ تعداد برگ: ۵۳ □ تعداد سطر:
 ۱۵.

ویژگیهای نسخه: در فواصل رساله‌ها معمیاتی از حسینی و مولانا ضیاء اردو پادی آمده
 است. دارای رکابه است. و این رساله از برگ «۱۶۷ تا ۱۲۰» مجموعه است.
 نک: الذریعه، ج ۲۱، ص ۲۷۰، شماره ۵۰۰۳؛ نسخه‌های خطی کتابخانه‌های
 شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۷۶ (نشریه).

«شماره ثبت: P-K ۴۵/۲»

۱۲. معما

از: مولانا عمادالدین و عارف ترکستانی.
 آغاز: «خال عنبر بار او چون جانب ما را گذاشت - سیل اشک ما روان شد آنچنان
 کز سر گذشت (از خلیل) - بیخود شده محیط ز دریای جود او - دریای او فتاده و همجو
 ید آب رو».

انجام: «حسن بی انتهای مه رویان - از دل ما گرفت است کمال».

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ کاتب: صفر شاه □ تاریخ کتابت: ۸۸۸ق
 □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۳۵ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه
 متن کتاب: ۷×۱۱ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۰×۱۶/۲ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: یک برگ در آخر نسخه افزوده آمده است. و دارای مهر دایره‌ای است که

تنها کلمه «الملک و محمد» خوانده می‌شود. تاریخ ۸۸۸ ق در آخر نسخه آمده است. دارای رکابه است.

نک: نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۷۶، (نشریه).
 «شماره ثبت: P-K ۴۵/۳»

۱۲۱ فرس نامه جانورشناسی، فارسی

از: محمد، فرزند محمد. م. اواخر سده ۷.

آغاز: «و آیات بیّنات در این باب زیاد از آنست که درین مختصر توان گنجانید و در ... آورده‌اند که انصار از حضرت رسول پرسیدند که یا رسول الله خواهیم بدانیم که از طاعتها و اعمال خیر کدام نزد حق تعالی دوست تر است تا بدان مشغول گردیم».

انجام: «جمله را در هم بکوبید و به شیر اسب ... شد و در اسب مالد سفید شود دیگر اگر اسبی را کمین گرفته باشد پول کودکان و کاسنی در گلوی اسب ریزد ... هفت نوبت بخواند که باسانی بزیاد و آیه این است: *أَوَكُمُ يٰۤاَذٰلِذِیۡنَ کَفَرُوۡا... سُبْحٰنَ رَبِّکَ رَبِّ الْعَزَّهٖ عَمَّا یَصِفُوۡنَ و سَلَامٌ عَلٰی الْمُرْسَلِیۡنَ... و آله اجمعین برحمتک یا ارحم الراحمین*».

گزارش متن: این نسخه از دو کتاب تشکیل شده است: کتاب اول، در شناخت اسب در «۴۰» باب است و هر باب چند فصل دارد. کتاب دوم در امراض اسب و معالجه آنها در ۶۰ شصت باب است. باب اول در معالجه علتی که در سر اسب باشد و باب شصتم در تدبیر ضعیف شدن اسب است. و در تاریخ رمضان ۷۶۷ ق تألیف شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ و نستعلیق □ کاتب: ابوطالب، فرزند ملا ابومحمد خسروشاهی □ تاریخ کتابت: ۱۲۳۸ ق - ۱۸۲۳ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۰۰ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۱۲×۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۷/۳×۱۱ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمعی مشکی، عطف تیماج قرمز.

ویژگیهای نسخه: نسخه ترمیم شده و جلد اصلی عوض شده است.

در پشت برگ اول این جمله نوشته شده است: «این نسخه از جمله لیست کتب محمود فرزند فتحعلی شاه قاجار است ۱۲۶۶ ق» و دارای مهر بیضی است که نوشته شده «محمود ابن نعمت الله»

و در حاشیه تصحیح شده است. (از آغاز افتادگی دارد.) دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۱۶، ص ۱۷۰، شماره ۴۹۹.

«شماره ثبت: P-K ۴۶»

۱۳۲ نزهة الارواح

عرفان، فارسی

از: امیر حسین، فرزند عالم، فرزند ابی الحسینی غوری.

م. ۷۱۸ ق.

آغاز: «بتوفیقش چو روشن دیدم آواز - سخن را هم به نامش کردم آغاز

بگو ای مرغ زیرک حمد مولا - که هست او را سپاس و منت اولی - سپاس و بیقیاس

و منتهای بی منتها ملکی را که ملکش بی نیاز است».

انجام: «از دیده ناپسندیده هر ناحفاظ که یحرفون الکلم عن مواضعه و یرون الناس

ولا یدکرون الله الا قلیلاً... از حال ایشان خبر می دهد محفوظ بماند انشاء... تعالی».

گزارش متن: این کتاب به سال ۷۱۱ ق نوشته شده است.

و در نشریه جلد هشتم و کاتالوگ انستیتوی تفلیس به اشتباه بوستان سعدی

معرفی شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا - حواشی شکسته زیبا □ کاتب: فخرالدین احمد

صدیقی □ تاریخ کتابت: روز جمعه وقت الصلاة جمادی الثانی ۱۰۳۱ □ عنوانها و

نشانیها: شتگرف □ نوع کاغذ: شرقی مایل به زرد □ تعداد برگ: ۱۶۵ □ تعداد سطر: ۱۱ □ اندازه

متن کتاب: ۵×۱۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۹/۷×۱۸/۶ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه مجدول.

ویژگیهای نسخه:

این نسخه مرمت شده است. دارای رکابه است و حاشیه نویسی شده و در حاشیه تصحیح شده

است. برگها مجدول به سه رنگ لاجورد، طلا، سبز می باشد، و کاغذ برگها به دو رنگ زرد آهار

مهره شده و زرد تیره و چند برگ از اول کتاب موقع ترمیم نونویسی شده است. و زمینه تمام برگها

طلالاندازی شده است.

نک: الذریعه، ج ۲۴، ص ۱۱۱، شماره ۵۸۰.

«شماره ثبت: P-K ۴۷»

۱۳۳ قرابادین شفائی یا قرابادین مظفری طب، فارسی

از: سید مظفر، فرزند محمد حسینی شفایی. م. ۹۶۳ ق.

آغاز: «الحمد لله الحكيم العليم والصلوة على خير من اوتى الحكمة والكتاب الكريم و هو يشفى بلطفه السقيم... پوشیده نماند که فقیر حقیر مظفر... باب اول الصاد صیفی باب دوم الضاد ضما».

انجام: «از هر یک سی مثقال غسل صاف بقدر احتیاج بطریق معهود معجون سازند شربتی یک مثقال بعد از چهل روز؛ تمت».

گزارش متن: مشتمل بر ۲۷ باب و باب ۲۷ بیست و هفتم یا قوت است و این کتاب در ادویة مرکبه است.

قرابادین یک کلمة یونانی است که به معنی علم به خواص ادویه و گیاهان دارویی است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق و نسخ □ تاریخ کتابت: ۱۲۱۲ ق □ ۱۷۹۸ م □ عنوانها و نشانیها: بابها و اسامی گیاهان شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۳۷ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۱۸×۱۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰/۷×۱۳ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج یک لایه برنگ یشمی تیره و مجدول.

ویژگیهای نسخه: کاغذ کتاب به دورنگ زرد و سفید است. دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۱۷، ص ۶۰ و ص ۶۱ و ص ۶۳، شماره ۳۲۲ و ۳۲۸؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه بزرگ مرعشی، ج ۵، شماره ۱۸۳۰، وج ۲، ص ۲۳۴، شماره ۶۳۴.

«شماره ثبت: P-K-۴۸»

۱۳۴ دستور العامل فی تصحیح الجدول = دستور العمل فی تصحیح الجدول

هیئت، فارسی

از: محمود، فرزند محمد، فرزند قاضی زاده رومی، مشهور به میرم چلبی. م. ۹۳۱ق.
 آغاز: «تبارک الذی له ملک السموات والارض و ما بینهما عنت علم الساعة
 حکیمی واهبی العظیة که بمقتضای تقدیرات باهرة و حکمت کامله اجسام سفلیه را از...
 انا زینا السماء الدنيا زینت الکواکب».

انجام: «تا آفتاب آسمان نور و سایه زمین که و تابنده و پاینده ای تابنده و پاینده باد
 و طالع کامیابش ورمطالع بادشاهی به تیسیر توفیق و تیسیر تقدیر عطای کبری پاینده،
 آمین یا رب العالمین والحمد لله علی ما وفقنی فی المفتتح و المنتهی لما یرضی...
 وقع انفراق عن تسویده و تألیفه علی يد احوج خلق الله المنعم محمود فرزند محمد
 قاضی زاده رومی المشتهر بمیرم».

گزارش متن: میرم چلبی، از مشاهیر علمای عثمانی در سده دهم هجری است. وی
 در تاریخ، ادبیات عرب، هیئت و ریاضی استاد بود. این نسخه شرح الغ بیگک می باشد
 که او در رجب سال ۹۰۴ ق به دستور سلطان بایزید خان ثانی (هشتمین سلطان
 عثمانی) به فارسی شرح کرد و به دربار عثمانی هدیه نمود.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته □ تاریخ کتابت: ۱۲ رجب ۹۰۴ م □ عنوانها و
 نشانیها: شنگرف و مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۹۹ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن
 کتاب: ۱۰×۱۴/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۵/۲×۲۱ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشکی دارای
 تریج، سرتریج، لچک و مجدول ضربی.

ویژگیهای نسخه: در برگ سوم از طرف مالک این مطلب نوشته شده است: «دخل فی
 سلک ملک الفقیر حسن الشهیر بیهائی موقت جامع سلطان محمد خان غازی المدرس بمدرسه
 کاتب علی» و ملکیت دیگری نیز آمده است: «مما ساعه التقدير الی سلک ملک ابوه عنایت الله
 احمدی عنی الله عنهما الصمد».

در حاشیه تصحیح شده است. در ابتدای نسخه دو برگ افزودگی دارد.

نک: ریحانة الادب، ج ۶، ص ۷۸؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ج ۱،

ادب منظوم، فارسی

۱۲۵ کلیات

از: سلمان ساوجی = جمال الدین سامان، فرزند علاءالدین محمد. م. ۱۲ صفر

۷۷۸ق.

آغاز: «هر دل که در هوای جمالش مجال یافت

عنقای همش دو جهان زیر بال یافت

هر جان که ماه بلای ولایش گرفت... ناخوانا

از نعمت و نعیم دو عالم ملال یافت».

انجام: «یاد کرد جمشید ملک چین:

زشوق چنین ملک آهی بر آورد

نه کس زاراب از کل در آورد

شد از آه ملک خورشید در تاب

ملک را گفت کای شمع جهان تاب

ترا این دود سرد از آن چراغت

ترا این سوز زان در دوداغست

بدین گشود نخواهد دل نهادن

سریر ملک چنین بر باد دادن».

گزارش متن: بعد از آخرین بیتی که در انجام آمده دیگر ابیات ناخوانا شده است.

از برگ «۱ تا ۱۵۸» مشتمل بر قصائد و از «۱۵۸ تا ۱۶۳» کتاب ترجیعات و از

«۱۶۳ تا ۱۹۴» کتاب مقطعات و از «۱۹۴ تا ۲۷۶» کتاب غزلیات و از «۲۷۶ تا ۲۸۵»

کتاب رباعیات و از «۲۸۵» یک برگ فردیات اوست. و از ص «۲۸۶» کتاب فراق نامه

شروع و در ص «۳۱۳» پایان می‌یابد. و از ص «۳۱۳» خورشید و جمشید شروع و در

ص «۳۸۳» خاتمه می‌یابد که ختم مجموعه به آن است. ساقی نامه سلمان ساوجی در

این کلیات نیامده است.

آغاز: فراق نامه: «به نام خدای که با تیره خاک

برآمیخت این جوهر جان پاک».

انجام: «بمعرفان معروف پر^(۱) سری

که پایان کارم بخیر آوری».

آغاز خورشید و جمشید: «الهی پرده پندار بگشای

در گنجینه اسرار بگشای»

سلمان ساوجی از نامداران شاعران ایرانی می‌باشد که همیشه به نام خود، سلمان

تخلص می‌کرد مانند پدران خود در فن محاسبات دقتی مهارتی بسزا داشت لکن

بیشتر به شعر و انشاء و فنون ادبی می‌پرداخته است. در تمامی اقسام شعر مقامی عالی و

به خصوص در قصیده و غزل نظیری نداشت. تمام اشعار او مورد قبول ادباء و شعراست

و نوادر و لطایف زیادی از او نقل شده و بعضی از آنها در محبت و دوستی اهلیت رسول

الله (ص) است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق زیبا □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ:

شرقی زرد □ تعداد برگ: ۲۸۵ □ تعداد سطر: ۲۴ □ اندازه متن کتاب: ۹×۱۹/۲ سانتیمتر □ اندازه

جلد: ۱۴×۲۴/۱ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج ساغری مشکی، دارای ترنج و سرترنج، ضربی،

عطف مشمی مشکی و لبه مشمی به رنگ آبی است.

ویژگیهای نسخه: چند بار ترمیم شده است. جدول به قرمز و اشعار در دو ستون نوشته شده

است. نسخه رطوبت دیده است.

نکات: فهرست سپهسالار، ج ۲، ۵۰۶؛ الذریعه، ج ۱، ص ۴۶۲، شماره ۲۶۴۵؛ فهرست

کتابخانه ملی ملک، ج ۸، شماره ۴۷۵۱/۲.

«شماره ثبت: P-K ۵۰/۱»

از: سلمان ساوجی = جمال الدین خواجه سلمان، فرزند علاء الدین محمد ساوجی
 م. ۷۷۸ ق.

آغاز: «بنام خدای که با شیره خاک

بر آمیخت این جوهر جان پاک

چو با یکدیگر کردشان آشنا

دگر بارشان ساخت از هم جدا».

انجام: «الهی به خاصان درگاه تو

تن و جان فدا کرده در راه تو

بمعرفان معروف سرّ سری

که پایان کارم بخیر آوری».

گزارش متن: این مثنوی از برگ ۲۸۶ شروع و در ۳۱۳ خاتمه می‌یابد. این کتاب به

نظم لطیفی نوشته شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی -

مایل به زردی □ تعداد برگ: ۲۷ □ تعداد سطر: ۲۴.

ویژگیهای نسخه: جدول و در دو ستون نوشته شده است. دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۱۶، ص ۱۵۳، ریحانة الادب، ج ۲، ص ۴۱۸؛ فهرست کتابخانه

ملی ملک، ج ۸، شماره ۵۱۲۹/۲.

«شماره ثبت: P-K ۵۰/۲»

۱۲۷ خورشید و جمشید = جمشید و خورشید   ادب منظوم، فارسی

از: جمال الدین خواجه سلمان، فرزند علاء الدین محمد ساوجی   م. ۷۷۸ ق.

آغاز:

«الهی پرده پندار بگشای   در گنجینه اسرار بگشای ...

... تو کار ما به لطف خویش بگذار   به کار خویش ما را باز مگذار».

انجام: «تو می‌دانی که جم‌ه‌ارای چین است - ز جیبان تا بدخشان در نگین است.

بدین کشور نخواهد دل نهادن - سریر ملک چین بر باد دادن».

گزارش متن: به اسم سلطان معزالدین اویس فرزند شیخ حسن ایلخانی به نظم کشیده شده است. در الذریعه نام این مثنوی جمشید و خورشید آمده است.

گزارش نسخه: □ عنوانها و نشانیها: سنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۷۰ □ تعداد سطر: ۲۴ □ اندازه متن کتاب: ۹×۱۹/۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۴×۲۴/۱ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: تمام برگها مجدول است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ملک، ج ۸، شماره ۵۱۲۹/۱؛ ریحانة الادب، ج ۲، ص ۴۱۸؛ الذریعه، ج ۵، ص ۱۳۳.

«شماره ثبت: P-K ۵۰/۳»

۱۲۸ شجره ثمره = شجره و ثمره = ثمره و شجره = اشجار و اثمار

نجوم - (در تقویم و احکام طالع و غیره) فارسی

از: علی شاه، فرزند محمد، فرزند قاسم خوارزمی، معروف به علای بخاری یا علاء منجم.

م. سده ۷ یا ۸ ق.

آغاز: «آغاز (ج ۱): «حمد و ثناء آفریدگاری را که افلاک دوایر و نجوم سوایر بیافرید...»

و شکر و سپاس واجب الوجودی را که عناصر و ارکان در وجود آورد و از اثر علویات و تأثیر سفلیات مزاجها ساخت...».

آغاز (ج ۲): «از شجره رابع در احکام موالید مشتمل بر هفده شعبات. شعبه اول در کیفیت احوال موالید پنج اثمار، شعبه دوم...».

انجام (ج ۱): «پس معظم تأثیر کسوف بعد از گذشتن ربعی بود... و اگر کسوف با خسوف بر افق مشرق واقع شود معظم تأثیرش اول... بظهور رسد؛ تم».

انجام: «(ج ۲): «در عبارت سهل آورد و در شرح تطویل کرد و آنچه دورتر بود ترک آن واجب دید و در خاطر بود که این کتاب هفت شجره باشد ششم او در طالع تحویل و برج انتهاء و هفتم در... حال اگر بعد از این عمر وفا کند آن باقی نیز ساخته

گردد و اگر چه این بنده خود را در عدد مصنفان ندانست که نشانی ساخت و از حق تعالی توفیق خواست...! تمت».

گزارش متن: مشتمل بر پنج شجره است و هر شجره نیز شعباتی دارد و هر شعبه نیز دارای چند ثمره است. شجره اول: در صفات و منسوبات بروج و کواکب است؛ شجره دوم: در احکام قرانات و اتصالات؛ شجره سوم: در احکام عالم؛ شجره چهارم: در احکام موالید؛ شجره پنجم: در احکام اعلی تسیرات است. به سال ۱۲۹۱/۶۹۰ ق/م در دو جلد نگاشته شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نازیبا □ تاریخ کتابت: روز جمعه ۲۱ ذی الحجه ۱۲۶۷ ق □ محل کتابت: دارای الخلافه تهران □ نوع کاغذ: شرقی، زرد □ تعداد برگ: ۱۱۰ □ اندازه متن کتاب: ۱۷/۳ × ۱۰/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۲/۳ × ۱۶/۳ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج یک لای به رنگ قهوه‌ای، مجدول، ضری.

ویژگیهای نسخه: تا برگ ۸ نانوشته است و از برگ ۸ کتاب شروع می‌شود. در پایان جلد «۱» نوشته شده: «این سه شجره با نسخه اصلی مقابله گردید».

نک: فهرست نسخه‌های خطی فارسی گنجینه ملی پاکستان - کراچی، ص ۴۴ «شماره ثبت: P-K ۵۱/۱»

۱۲۱ گزیده برهان الکفایه نجوم، فارسی از:؟

آغاز: «الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد و آله الطاهرین احکام بودن صاحب طالع در دوازده خانه مولود با سائل بودن».

انجام: «داشتن خاصه بدست زن و انباز و... در ملک خویش کنند بودن صاحب او هم در نهم صالح گرد آمدن مال وی در غربت بود».

گزارش متن: اصل کتاب برهان الکفایه از علی بن محمد بن یحیی شریف بکری موصلی در سیر کواکب و طالع بینی است و این کتاب منتخبی از برهان الکفایه است. چند منتخب برای برهان الکفایه در منابع آمده ولی مشخص نشد این منتخب از کیست.

به احتمال قوی این انتخاب از علی بن نجم الدین تونی است.
 گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نازیا □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ تعداد برگ: ۱۰
 □ اندازه متن کتاب: ۱۰/۵×۱۷/۳ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: خط خوردگی زیاد دارد و دارای رکابه است.
 نک: الذریعه، ج ۳، ص ۱۰۰، شماره ۳۲۱، ج ۲۲، ص ۳۷۸؛ فهرست کتابخانه
 مرعشی، شماره ۶۹۰۲، ص ۲۲۶.

«شماره ثبت: P-K ۵۱/۲»

۱۳. اختیارات علانی = الاختیارات العلانیة فی الاختیارات السماویة اختیارات
 ایام (نجوم)، فارسی

از: فخرالدین محمد، فرزند عمر رازی، م. ۶۰۶ ق.
 آغاز: «ثنای بی منتها مرحضرت کبریا آن خدای راکه ذات او از مناسبت مکان
 میراست و صفات او از مقارنت حدوث و امکان معرا و آفریدگاری او از حاجت
 مقاصد...».

انجام: «باید که خداوند طالع متولی بود بر صاحب سابع باید که خداوند سابع در
 طالع مادر ثانی بود در جایگاه نامقبول و متصل بکوکبی ساقط اگر خداوند طالع و
 خداوند سابع بیکدیگر».

گزارش متن: مشتمل بر دو مقاله در ۶۲ فصل در اختیار و سعد و نحوس ایام به نام
 علاءالدین تکش خوارزمشاه نوشته شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نازیا □ کاتب: علانی □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع
 کاغذ: شرقی - زرد □ تعداد برگ: ۱۸ □ اندازه متن کتاب: ۱۰/۵×۱۷/۳ سانتیمتر.
 ویژگیهای نسخه: نسخه از انجام ناقص است و ۲۰ برگ نانوخته وجود دارد. و دارای رکابه
 است.

نک: فهرست کتابخانه مرعشی، ج ۲۷، شماره ۱۰۵۸۵، ص ۲۳۱.

«شماره ثبت: P-K ۵۱/۳»

۱۳۱ دیوان

ادب، منظوم، فارسی

از: فرخی سیستانی = حکیم ابوالحسن، علی، فرزند جولوغ، م. ۴۲۹-۷-۱۰۳۸.

آغاز: «برآمد نیلگون ابری ز روی نیلگون دریا

چو رأی عاشقان گردان چو طبع بیدلان شیدا

چو گوگردان گشته سیلابی میان آب آسوده

چو گوگردان کرد باد تند کردی تیره اندروا

بیارید و زهـم بگست و کـردان کشت برکردان

چو پیلان پراکنده میان آبگون صحرا».

انجام: «قصیده: عید مبارکت می خواه ازو

می بر رخ او بلب همی کل حدی

چشم مخالف بیا زن بتیر

همجو کف و دل برز آذری».

گزارش متن: آغاز ترجیع بند: «همیگفتم که کی باشد که خرم روزگار آید

جهان از سر جوان گردد بهار غمگسار آید

بهار غمگسار آمد که هر کس را بکار آید

بهاری کاندرو هر روز میرا خواستار آمد».

انجام ترجیع بند: «مقدم بادی اندر پادشاهی هر مقدم را

مطیع خویش گردانیده جباران عالم را

بدین شایستگی جشنی و بدین بایستگی روزی

ملک را در جهان هر روز جشنی باد و نوروزی».

آغاز غزلیات: «بحق آنکه مرا هیچکس بجای تو نیست

جفا مکن که مرا طاقت جفای تو نیست

جفا چه باید کردن بدانکه در تن

که... شیرین تر از هوای تو نیست».

انجام غزلیات: «من و این ساده دلی بیهده در هر سخنی
 بیای در گویم^(۱) تا چون کنند آن...
 چند کردم بر آنکسی که نگردد بر من
 چند گویم که مرا تو ز دل و جان بدلی».

آغاز رباعیات: «ای دوست مرا دیده همی نتوانی بیهوده ز من روی چرا گردانی
 بی جرم و جنایتی که از من دانسی
 چون سر چرا ز پیش من ترسانی».
 انجام رباعیات: «آن مشک مسلسل است یا سنبل تر
 زلف و خط آن سرو قد سیمین بر
 زان زلف گرفته عنبر و مشکین خط
 در خط بیفزود ز روی زینت و فر
 قصاید از برگ «۱ تا ۱۹۴» و ترجیع بند از برگ «۱۹۴ تا ۱۹۹» و غزلیات از برگ
 «۱۹۹ تا ۲۰۳» و رباعیات از برگ «۲۰۳ تا ۲۰۵» می باشد.

این دیوان بارها چاپ شده است. فرّخی سیستانی کشاورز بوده و در موسیقی نیز
 دست داشته و از تنگدستی به دربار ابوالمظفر جفانی روی آورده سپس به دربار محمود
 غزنوی راه یافت. در سفرها نیز همراه محمود غزنوی بوده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۲۶۳ هجری □ عنوانها و
 نشانها: مشکی و جداول شنگرف است □ نوع کاغذ: شرقی - آهار مبره شده □ تعداد برگ: ۲۰۵
 □ تعداد سطر: مختلف ۱۷-۱۸-۱۹ □ نوع جلد: تیماج قهوه ای تیره، مجدول به رنگ طلا.

ویژگیهای نسخه: دارای سرلوح ساده و خالی از گل و بوته است. مجدول به قرمز، طلا،
 لاجورد و مشکی است. و دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۹، ص ۸۱۹؛ فهرست خطی مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۱۱؛

بهرت کتابخانه ملی، ج ۲، شماره ۴۱۹؛ آستان قدس رضوی، ج ۷، ۴۷۷؛ بهرت
خطی کتابخانه ملی ملک، ج ۲، شماره ۵۳۸۴.

«شماره ثبت: P-K ۵۲/۱»

۱۳۲ دیوان ادب منظوم، فارسی

از: ابوالحسن، رودکی = ابوالحسن، محمد یا ابوعبدالله، جعفر، فرزند محمد م. سده
سوم و چهارم ق.

آغاز: «تادل من در هوای نیلگون گشت آشنا
در شرشک دیده ام گمگردون نیاید آشنا
تا مرا پند بلا با کس نگیرد دوستی
تا مرا پند هوا با کس نگرده آشنا
من بدی را نیکتر دیدم که مردم را بدی
من بلا را بیشتر خواهم که مردم را بلا».
انجام: «با آنکه دلم از غم هجرت خون است
شادی بیغم توام ز غم افزون است
اندیشه کنم هر شب گویم یا رب - هجرانش چنین است وصالش چون است
چشمم ز غممت بهر عقیقی که بسفت
بهر چهره هر از زازم بشکفت
رازی که دلم زجان همی داشت نهفت - اشکم بزبان با خلق نگفت:
تمت ال دیوان ال دستاوی ابوالحسن رودکی».

گزارش متن:

رودکی از مردمان رودک NSF بوده و در روزگار نصرین احمد سامانی می زیسته
است. و دیوان او چند بار چاپ شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکره نستعلیق زینا □ کاتب: □ تاریخ کتابت: جمادی الاخر

۱۲۶۲ هـ □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ تعداد برگ: ۲۲ □ تعداد سطر: ۱۹.

ویژگیهای نسخه: کاملاً سالم و خوانا است. دارای رکابه است و مجدول به قرمز و طلا، لاجورد، و دارای سرلوح ساده و خالی از نقوش است. و تمام برگها مجدول به قرمز است که اشعار داخل آنها نوشته شده است.

در پایان نسخه تاریخ خرید بدین صورت آمده است: «در شهر ارومیه در سه شنبه آخر ربیع الثانی ۱۲۹۸ هجری خردی شد مبارکست انشاءالله». به نام مالک اشاره نشده است.

نک: الذریعه، ج ۹، ص ۳۸۹؛ فهرست کتابخانه مرعشی، شماره ۸۰۷۲؛ فهرست دانشگاه استانبول، شماره ۷۴۰/۵.

«شماره ثبت: P-K ۵۲/۲»

۱۳۳ دیوان ادب منظوم، فارسی

از: عنصری = ابوالقاسم، حسن، فرزند احمد، عنصری بلخی. م. ۴۳۱ق-۱۰۴۹ق.

آغاز: «دل مرا عجب آید همی زکار هوا

که مشکبوی سلب کشت و مشکبوی صبا

زرنگ و بوی همی دانم و ندانم از آنک

چنین هوا ز صبا کشت یا صبا ز هوا».

انجام: «باید که تو اینقدر بدانی که یقین

کان کر چو تونی بر آرد از خاک زمین

ناخواسته داد آنچه بایست همه

ناگفته دهد هر آنچه پس ازین

گرنه بنمودی خدایم یاوری

میرسیدی کی با تمام عنصری».

گزارش متن: مشتمل بر قصاید و رباعیات اوست و چندین بار چاپ شده است.

عنصری ملک الشعرا دربار محمود غزنوی بوده است.

انجام قصاید: «دهانی چویک ناروانه دو نیم

مرا هست در دل از آن نار نار».

آغاز رباعیات: «ورنه رخ تو به زلف پنهان بودی

عنبر به بهاء همیشه ارزان بودی».

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: جمادی الاخر ۱۲۶۳ هـ ق

□ عنوانها و نشانیها: مشکى □ تعداد برگ: ۵۳ □ تعداد سطر: ۱۹.

ویژگیهای نسخه: مجدول به لاجورد، قرمز، طلا و مشکى است و اشعار در داخل جداول نوشته شده است. دارای رکابه است. کل مجموعه به یک خط نوشته شده است. بنا بر قرائن موجود کاتب نسخه یک نفر بوده است.

نک: فهرست مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۱۲؛ فهرست خطی کتابخانه ملی، ج ۵،

شماره ۲۸۱۳.

«شماره ثبت: P-K ۵۲/۳»

۱۳۳ هیئت هیئت، فارسی

از: علاءالدین علی، فرزند محمد، مشهور به قوشچی. م. ۱۷۹۰ هـ ق / ۱۴۷۴ م.

آغاز: «اجسام مستدیره اشکال مثلث را غیر آنچه مذکور شده دو قسمت دیگر است اول باعتبار اضلاع و آن منقسم بر سه قسم است متساوی الاضلاع که هر سه ضلع وی مساوی باشد».

انجام: «ایراد و اشکال مانند تخریب ابنیه و اشکال در غایت تسهیل و اسهال است اما وقع اعتراض و استشکال بتصدی برهان بذالک».

گزارش متن:

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: ذی الحجة الحرام ۱۲۳۰ هـ

۱۸۱۵ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف - مشکى □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۲۰۶ □ تعداد

سطر: ۱۸ □ اندازه متن کتاب: ۲۰ × ۱۱ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۷ × ۱۷ سانتیمتر □ نوع

جلد: تیماج قهوه‌ای یک لائی. عنوان کتاب: هندسه فیثاغورس

ویژگیهای نسخه: قلم خوردگی زیاد دارد. حاشیه نویسی شده و در حاشیه تصحیح شده

است. از آغاز و انجام افتادگی دارد. دارای رکابه است.

نک: کشف الظنون، ج ۵، ص ۵۸۸.

«شماره ثبت: P-K ۵۳»

۱۳۵ مجمل الحکمة = ترجمه اخوان الصفا دایرة المعارف (حکمت، تزکیه نفس،

منطق، ریاضی، الهی و طبیعی و غیره...)، ترجمه به فارسی

از: خواجه نصیرالدین طوسی.

م. ۶۷۲ ق.

آغاز: «سپاس و ستایش آنخدایا که واجب الوجود است و هر چه جز اوست ممکن الوجود است و هر چه ممکن الوجود است کرده اوست هر چیز را جداگانه از اجناس و انواع علتی پدید کرده... اما بعد ازین بدانند که کتابهای حکمت بسیار است و بیشتر بلغت تازی است و اندکی به لغت فارسی است... و ما هیچ کتاب نیافتیم از آنچه در حکمت بکار آید که از ریاضی و منطقی و طبیعی و الهی جمله در وی باشد... همچون مدخلی است در کتاب ارثماطیقی خلاصه رساله اول در ارثماطیقی از جمله پنجاه و یک رساله که معروفست به اخوان الصفا و خلان الوفا...»

انجام: «سقراط حکیم گفت که مادام که در طلب شرف بودم نفس من نگذاشت که بدن من بیاساید و هر جرعه که نفس را دادم مرا تشنگی بیفزود تا واجب الوجود را شناختم... چه نیکونها! است ناموس شریعت بسبب منع کردن لذتها و لکن در این معنی حکمت قوی تر است از آنکه در شریعت لذتها را باکراه منع می کنند و در حکمت بطبع و همچنین در شریعت ترک لذت بتقلید می کنند و در حکمت بعلم و الله اعلم بالحقیه والصواب والیه المرجع والمآب.»

گزارش متن: به نظر نگارنده بیشتر کتاب افتاده بوده موقع ترمیم در عصر قاجار تکمیل شده است یا دو نسخه ناقص بوده و هر دو را در یک نسخه جمع کرده اند و نسخه کاملی ساخته اند و به دستور تیمور گرگان به فارسی دری ترجمه شده است. در این کتاب خلاصه پنجاه و یک رساله اخوان الصفا و خلان الوفا را آورده است. که هر یک از رساله ها در یکی از دانشهای روزگار نگارندگان آنهاست. در پایان این ترجمه از مولانا محمد بن الحسن طوسی دانسته شده است. و «براون» نیز در صفحه ۱۵۲ ترجمه را از

روزگار سید بهاء‌الدین سیف الملوک شجاع الملک شمس الخواص تیمور گرگان دانسته است ولی در اکثر نسخ ناشناخته است و کشف الظنون نویسنده را از خراسان می‌داند و می‌گوید: مردی از خراسان رموز رسائل اخوان صفا را در این کتاب جمع و توضیح کرده است.

گزارش نسخه: نوع خط: چند برگ اصل کتاب نستعلیق زیبا و بقیه کتاب به شکسته نستعلیق است. □ تاریخ کتابت: سده ۱۱ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی و شرقی به زرد سفید □ تعداد برگ: ۲۱۵ □ تعداد سطر: ۱۶ □ نوع جلد: نیم‌جای قهوه‌ای، جلد سوخت، عطف تیماج قهوه‌ای، روشن و طرف دوم جلد سوخت نیست.

ویژگیهای نسخه: کمی رطوبت دیده است. در حاشیه تصحیح شده است. قسمت اصلی نسخه که «موقع ترمیم نونویسی نشده‌اند» حاشیه‌نویسی شده است. برگ اول و پنج برگ پایانی نسخه شرقی و به رنگ زرد است و بقیه نسخه به کاغذ فرنگی و دارای رکابه است.

نک: فهرست مشترک پاکستان، ج ۱، ص ۸۳۰؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۶۰۴؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۶۸۳؛ الذریعه، ج ۳، ص ۳۸۳ و ج ۴، ص ۷۶؛ فهرست کتابخانه مجلس، ج ۱۶، شماره ۵۲۲۴.

«شماره ثبت: P-K ۵۴»

۱۳۶ انجیل مقدس انجیل، فارسی

از: ابن اسماعیل، حسینی، محمد باقر، خاتون آبادی. م. ۱۱ ق.

آغاز: «بسم الله الرحمن الرحيم و به تفتی -

«تعالی الله کلک ننگ ظرف تنگ حوصله - و خامه سید جامه تهی مغز را کجا -

جرات و کی فوت و قدرت آنست که بدایع افکار صحیفه حمد و ثنا و نقش پرداز

کارنامه ستایش بیمنت‌های مالک الملک لایزالی گردد»^(۱).

انجام: «و کارهای بسیار دیگر را که اگر آنها یکان یکان نوشته می‌شد گمان می‌کنم

که عالم اگر همه صحیفه می بود گنجایش آن نداشت.
الحمد لله والمنه که شاهد حسنای مرام... تمثیت این امر لازم الامتثال و سعادت
یابی...

و درجات علیای آن ذخر عواقب اعلیحضرت گردون بسطت شاهنشاهی و نواب
کامیاب... آنه علی ما یشاء قدیر و بالا جابه جدیر».

گزارش متن: این انجیل را چهار نفر از دانایان به نام های متی، مرقش، لوقا، یوحنا
و مشتمل بر ۱- انجیل یسوع مسیح ۲- انجیلی که تألیف نموده آن را پدری که بطربک و
رسول و پاک است یعنی ماری مرقش انجیلی ۳- انجیل پدر فاضل لوقا انجیلی ۴-
انجیلی که تألیف نموده آن را پاکی که بزرگ و شاگرد و رسول یعنی یوحنا پسر زبدی
دوست پروردگار مایسوع مسیح.

انجیل اولی: ۴۹ برگ و ۱۰۱ فصل دارد و دومی از برگ ۴۹ تا ۷۶ دارای ۵۴ فصل و
سومی از برگ ۷۶ تا ۱۲۰ دارای ۸۶ فصل است و چهارمی از برگ ۱۲۰ تا ۱۵۲ دارای
۴۶ فصل است. انجیل کتاب آسمانی مسیحیان است که ملامحمد باقر خاتون آبادی به
فارسی ترجمه کرده است و به دستور شاه سلطان حسین صفوی و به نام او توسط زبان
دانان ترجمه کرده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ کاتب: ابن اسماعیل حسینی محمد باقر □ تاریخ
کتابت: ۱۱۰۸ ق ۱۶۹۷ م □ عنوانها و نشانیها: سرفصلها شنگرف است □ نوع کاغذ: شرقی، ملیل به
زرد □ تعداد برگ: ۱۵۲ □ تعداد سطر: ۱۸ □ اندازه متن کتاب: ۱۳×۶/۶ سانتیمتر □ اندازه
جلد: ۲۰/۶×۱۳/۹ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمی قهوه ای روشن و عطف قهوه ای.

ویژگیهای نسخه: ترمیم شده و جلد نیز عوض شده است. به دستور شاه سلطان حسین
صفوی بهادر خان نوشته شده است. حاشیه نویسی شده است، دارای رکابه است و در حاشیه
تصحیح شده است.

نک: فهرست سپهسالار، ج ۳، شماره ۲۱۹۱، ص ۱۹۷.

«شماره ثبت: P-K ۵۵»

۱۳۷ دیوان ادب منظوم، فارسی

از: فیاض = مولانا عبدالرزاق، فرزند علی، فرزند حسین، لاهیجی. م. ۱۰۷۲. ق.
 آغاز: «قصاید:» چنانکه آید ابر بهار هست بخار
 شدست مایه ابر تموز هم زد خان
 چو آه عاشق کشت است ابر آتش بار
 چو ابر آه بود آتشش بود باران
 بوصف گرمی آب و هوا در این ایام
 زیبانه ایست مراد در دهن بجای زبان
 زبسکه روی زمین داغ شد ز آتش مهر
 زبسکه انجمن شعله گشت لاله ستان
 چنانکه موی نمیروید از نشانه داغ
 بصد بهار نگرده ز دشت سبزه عیان».
 انجام: «هرگز دلی از ناله خود شاد ندارم
 فریاد که من طالع فریاد ندارم
 تابود دلم بسته زنجیر بلا بود
 در عمر خود آسودگی یاد ندارم...
 خویان بگرفتاری من دام مسازید
 من آهوی شوخم سر صیاد ندارم».
 گزارش متن: مشتمل بر قصائد از برگ «۱ تا ۶۱» است انجام قصاید: «حاصل کزین
 سوال که در بند فکر تست - چون غنچه دوختی لب نطق من از جواب».
 و از برگ ۶۱ الی ۶۴ ترجیع بند اوست - آغاز:
 «بازم سرزلف چوون کمندی
 از هر سوی نهاده ببندی
 صد کاسه زهر در گلو ریخت
 بازم لب لعل نوشخندی».

و انجام: «بنشینم و ترک کام گیرم

شاید که بکام دل بمیرم».

آغاز غزلیات «الهی فیض مشرب ده که دلگیرم ز مذهبها

نمی دانم چرا می خوانند این طفلان بمکتبها

مشقتهای راه آمد بر برای راحت منزل

اگر مقصد تویی پس مختلف از چیست مذهبها».

و یک برگ در آخر کتاب مناجات به درگاه خدا و باتوسل به ائمه معصومین آمده

است.

آغاز: مناجات: «باغی از سلطان دین علی رضا قبله هاشمین - بحق تقی سرور اتقی -

امام امم رهنمای هدا - دارای ۶۶ بیت است».

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ کاتب: محمد میرزا، مشهور به رومی □ تاریخ

کتابت: ۱۲۲۵ هـ □ عنوانها و نشانها: مشکى □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۲۰۲ □ تعداد

سطر: ۱۷ □ اندازه متن کتاب: ۷×۱۶/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۳/۲×۲۲ سانتیمتر □ نوع

جلد: تیماج قهوه‌ای دارای تریج و سرتریج و جدول، ضریب.

ویژگیهای نسخه: نسخه رطوبت دیده و حاشیه کتاب از بین رفته است. در برگ ۳۰ مطلبی

که بر تاریخ کتابت و کاتب دلالت دارد بدین صورت آمده است: «در خانه جانان همی خاندم الله

محمد علی میخواندم کاتب الحروف محمد میرزا مشهور به رومی سنه ۱۲۲۵ هـ». از آغاز و انجام

افتادگی دارد و در حاشیه تصحیح شده و دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۲۴۷۳؛ فهرست کتابخانه مجلس، ج

۳۷، شماره ۱۳۵۴۴، ص ۴۱.

«شماره ثبت: P-K ۵۶/۱»

ادب منظوم، فارسی

دیوان ۱۳۸

از: فیاض لاهیجی = مولانا عبدالرزاق، فرزند علی، فرزند حسین،

م. ۱۰۷۲. ق.

لاهیجی.

آغاز: «شوق هر کس را که در راه طلب سرمی دهد
گر در آرد اول از پا آخرش پسر می دهد...
ما به آتش همچو شمع اینجا قناعت کرده ایم
خشک اگر هم شد نهال کام ما بر می دهد».

آغاز هاشم: «وقت مردن میرسد چندی صبوری پیشه کن
دختران را روزگار آخر بشوهر می دهد
سوز ما رانیت پایانی خوشا احوال شمع
کر تبش در شام می گیرد سحر سر می دهد».

انجام: «بریزد از کف افلاک ناخن مه نو
رسد اگر گره کار خصم از او بگشاد...
زانستقامش اگر اذن ییافت خواهد رفت
بسه پیش تربت پرویز تیشه فرهاد».

انجام هاشم: «بود ترانه جغد اینکه گر خرابه به من
کسی نشان بدهد باد خانه اش آباد
بباغ خرمی روزگار در عهدش
گلی نرست که از خسته برسد...».

گزارش نسخه: نوع خط: نکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۲۲۵ هـ □ عنوانها و
نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۲۴ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن کتاب:
۱۶/۵ × ۷ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: اشعاری که در هاشم نوشته شده بیشتر در مدح صاحبقران ثانی سروده
شده است. در سر برگ اول کتاب نوشته شده «یادگار میر محمد روانی». متن و هاشم هر دو
مربوط به فیاض لاهیجی است و به یک خط نوشته شده اند.

نک: نسخه های خطی فارسی کتابخانه شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۷۱،
(نشریه ها).

«شماره ثبت: ۵۶/۲-P-K»

۱۳۱ تحفه عباسی

عرفان، فارسی

از: ملا محمد، فرزند علی، مشهور به مؤذن سزواری. م. ۱۱۰۱ ق.

آغاز: «تحفه: حمدی که پاکباران عالم وحدت و عندلیبان سخن سرای چمن محمدت نثار بارگاه پادشاهی کنند... قل هو الله احد بگوش هوش عالمیان رسانیده و سیاس بیحد و قیاس و ستایش مقدس از حد و اقتباس که عالمان و عارفان پیشگاه جلال».

انجام: «باوجودی که حالشان این بود دایم اندر عبادت معبود چون سگ اهل کهف در پیشان باش کلب در گهشان».

گزارش متن: ملا محمد علی سر سلسله صوفیان ذهبیه می باشد. این نسخه مشتمل بر یک مقدمه و دوازده باب و چند فصل و یک خاتمه است. مقدمه مشتمل بر پنج فصل است. ۱- فصل اول: در بیان معنی تصوف و صوفی و کم بودن ایشان در میان خلق. ۲- فصل دوم: در بیان اعتقاد صوفیه در توحّد. ۳- فصل سوم: در بیان اعتقاد در صوفیه در نبوت و امامت. ۴- فصل چهارم: در بیان اعتقاد صوفیه در معاد. ۵- فصل پنجم: در بیان استاد صوفیه با همه معصومین علیهم السلام. باب اول: در بیان فضیلت علم و عالم و اصناف آن، باب دوم: در بیان زهد و ریاضت، باب سوم: در بیان صمت، باب چهارم: در بیان جوع و شهر، باب پنجم: در بیان عزلت، باب ششم: در بیان ذکر، باب هفتم: در بیان توکل، باب هشتم: در بیان رضا و تسلیم، باب نهم: در بیان عبادت کردن چهل و صبح، باب دهم: در بیان جور استماع آواز خوش در بیان آنکه هر آواز خوشی عنانی، باب یازدهم: در بیان وجد و عیشت، باب دوازدهم: در بیان احتیاج به پیری در بیان آداب پیری و مریدی، خاتمه در بیان اقاویل صوفیه. در هر باب به شاه عباس موسوی صفوی حسینی ثانی در سال ۱۰۷۲ ق پیش کش نوشته شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: اول ذی القعدة، ۱۰۷۵ ق -

۱۶۶۷ م □ محل کتابت: نجف اشرف و کربلا □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □

تعداد برگ: ۲۰۳ □ تعداد سطر: ۱۴ □ اندازه متن کتاب: ۱۴/۲ × ۶/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹/۸ × ۱۱/۳ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای مجدول ب رنگ طلا و دارای سه شکل مثل برگ درج تونج و سرتونج، ضریبی.

ویژگیهای نسخه: چهل برگ اول کتاب مجدول به طلا است. دارای رکابه است. برگها از شیرازه جدا شده است. دارای سر لوح ساده‌ای است که در آن نوشته شده: «یا کیکیج یا کیکیج یا کیکیج». و در برگ آخر ملک نامه بدین مضمون آمده است: «تاریخ غزه ذی الحجة الحرام ۱۲۷۲ در بندر بمبئی خریداری شد حاج محمد». در سال ۱۳۴۲ در هامش «سبع المثانی» چاپ شده است.

نک: فهرست خطی فارسی منزوی، ص ۱۰۷۵؛ الذریعه، ج ۳، شماره ۱۶۴۶؛ فهرست دانشگاه تهران، ج ۱۰، شماره ۲۶۹۷/۱؛ فهرست حضرت شاه چراغ شیراز، ج ۲، شماره ۶۳۲

«شماره ثبت: P-K ۵۷»

۱۳۰ دیوان

ادب منظوم، فارسی

از: عباس قلی خان، متخلص به مظهر خوبی = میرزا عباسقلی خان، فرزند زین العابدین چا پارچی باشی.

م. ق ۱۳.

آغاز: «^(۱)برابت داده بکف پر چشم جادو را

بصید شیر برد بامداد آهورا

براتت داده بکف پیر چشم جادو را

بصید شیر باید او آهورا

بگناه خنده سر زلف را بلب گیرد

نهفته خون کبوتر دهد پرستو را».

۱. بیت اول با تفاوتی در منابع آمده و ماهر دو بیت را آوردیم. ولی درست آن به نظر نگارنده این است: براتت داده بکف پیر چشم جادو را - به صید شیر برد بامداد آهر را.

انجام: «گفت بر تو مرحبا جانم فدا

از کجا دانسی تو معراج مرا

شاه مردان پیشوای راستین

دست بیرون کرد و آنگه راستین».

گزارش متن: انجام نسخه مربوط به ابیات نُه بیت مانده به پایان کتاب است. به خاطر ناخوانا شدن نُه بیت پایانی نوشته نشد.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته زیبا □ تاریخ کتابت: رمضان ۱۳۰۱ ق - ۱۸۸۴ م □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: شرقی - چند رنگ □ تعداد برگ: ۳۶ □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن کتاب: ۸×۱۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۳×۲۰/۶ سانتیمتر □ نوع جلد: تیباج یک لایه به رنگ قهوه‌ای مجدول، در وسط جلد چهار خط متقاطع به شکل ضرب در وجود دارد. ویژگیهای نسخه: برگها به رنگ زرد و سبز و بنفش، شیری، قهوه‌ای روشن و دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۹، ص ۱۰۶۳، شماره ۵۹۲۱؛ فهرست کتابخانه مجلس، ج ۲۵، شماره

۷۲۴۵

«شماره ثبت: P-K ۵۸»

۱۲۱ شرح بیست باب

تقویم، فارسی

از: ملا مظفر، فرزند محمد قاسم، منجم جنابذی (گنابادی). م. ۱۰۳۸ ق.

آغاز: «حمد و ثنای بی ریب و ریا قدیرا (قادری را) سزاست که کلک صنعت او

اوراق...».

انجام: «اعظم ثوابت مرصوده دویست و بیست برابر زمین است... بیست و نه برابر زمین است و الله اعلم بالحقایق».

گزارش متن: خاتمه کتاب در معرفت ابعاد اجرام است. بیست باب نوشته ملا نظام

الدین عبدالعلی، فرزند محمد بیرجندی، در گذشته ۹۳۴ ق است، که مظفر منجم آن را

شرح کرده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ کاتب: ملا ابراهیم □ تاریخ کتابت: ۱۲۵۱ ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی مایل به زرد □ تعداد برگ: ۱۳۴ □ تعداد سطر: ۲۰ □ اندازه متن کتاب: ۷/۵ × ۱۶/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۴/۵ × ۲۳/۹ سانتیمتر □ نوع جلد: تِمَاج حنائی. و یژگیهای نسخه: دارای رکابه است. مجدول یک لائی.

نک: الذریعه، ج ۳، ص ۱۸۸، شماره ۶۷۱ و ج ۱۳، ص ۱۳۱، شماره ۴۳۳.

«شماره ثبت: ۵۹-P-K»

۱۲۲ دیوان ادب منظوم، فارسی

از: حیدر کلیجه هراتی = ملاحیدر، کلیجه پز، هروی. م. ۹۵۸-۱۵۵۱ م ق.
آغاز: «رندی نصیب ما شده بود از دم نخست

یار ب کس چه چاره کند سرنوشت را
بر حرف هیچکس ننهی دست رد که هست

بر آستان میکند ره خوب و زشت را
انجام عزلیات: «درین غم که کنی فکر کار خود حیدر

که افتاد مرا کار با جفا کاری».
آغاز رباعیات: «تا چند بغیر آشنای کردن

بیگانه صفت ز ما جدای کردن».
انجام: «آن شوخ زمن بچشم کین می گذرد

چین از سر ناز بر جبین می گذرد
یار ب همه عمر اینچنین خواهد بود

افسوس ز عمری که چنین می گذرد».
گزارش متن: مشتمل بر غزلیات و رباعیات اوست. گویا فردی بی سواد بوده و گفته

شده کلیج از نواحی طارم است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۸۷ □ تعداد

سطر: ۱۲ □ اندازه متن کتاب: ۹×۱۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۲/۲×۲۴/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشکی دارای تزیین و لچک و جدول، ضریبی.

ویژگیهای نسخه: تمام برگها مجدول به سبز، لاجورد و طلاست. و جدول بندی شده است و در تمام برگها شعری را به نحو زیبایی در وسط برگها جاسازی و نوشته شده که به زحمت خواننده می شود و شیرازه کتاب از بین رفته است. در اصل حواشی با عرض ۳/۵ سانتیمتر مرصع و مزین به گل و بوته و خطوط اسلیمی به رنگ طلا بوده موقع ترمیم حاشیه های مرصع را بریده و به جای آن کاغذ معمولی چسبانده شده است.

نک: الذریعه، ج ۹، ص ۲۷۰، شماره ۱۶۲۷؛ فهرست مشترک پاکستان، ج ۷، شماره ۶۸۳؛ فهرست انستیتو آثار خطی تاجیکستان، ج ۱، شماره ۹۷۹.

«شماره ثبت: P-K ۶۰»

۱۲۳ دیوان ادب منظوم، فارسی

از: کربلانی علی خان، زیاد اغلو، متخلص به مصاحب گنجوی.

آغاز: «یا من احاط فضلک تقصیر کلنا

عدل تو کرده است بفضل تو مرحبا

ما ناقصیم اگر چه کمال تو کامل است

کوتاهیم بفضل تو یا رب شود ریا».

انجام: «گر پیر شدیم ما جوانان برسند

بیگانه ایسم آشنایان برسند

تاراز کلام ما توانند شناخت

جمعی که چو ما رویم ایشان برسند

گزارش متن: گزارش متن: انجام غزلیات در برگ ۱۱۸:

نگه را آنچنان بی باک دارد خیل مژگان

که آهوی ختن در پنجه شیر است پنداری».

آغاز ترجیع بند در برگ ۱۱۸:

- «ساقی قدحی ده که زسودای تو مستیم
از ما مکن اندیشه که باده پرستیم».
- انجام ترجیع بند در برگ ۱۲۰:
- «صد شکر ما توبه دیرینه شکستیم در پای خم افتاده همان باده پرستیم».
- آغاز ترکیب بند در برگ ۱۲۰:
- «خون دل دارم بکف ساغر نمی دانم که چیست
زهر می نوشم زغم شکر نمی دانم که چیست».
- انجام ترکیب بند در برگ ۱۲۳:
- «دردمند است مصاحب بجزار زنده تست
رایگانش نفروشی که سگ و بنده تست».
- آغاز معمیات او در برگ ۱۲۳:
- «در دم ترعم بیالین گرنه یار آید مرا
در حقیقت حاصل عمرم چکار آید مرا».
- انجام آن در برگ ۱۲۶:
- «چون سواد زلف شب بنمودیش آن ماه را
شد زیان و سود از مویش دل آگاه را».
- آغاز رباعیات در برگ ۱۲۶:
- «ما فات معنی و ما سیاتیک فاین
ای غافل ازین دو وقت بگشا عین».
- گزارش متن: مشتمل بر غزلیات، ترجیع بند و ترکیب بند اوست و ایشان از ندما شاه عباس دوم بوده است. مصاحب در سال ۱۰۷۴ ق برابر با ۲۲ سال جلوس شاه عباس ثانی بیگلر بیگی قزلباغ و گنجه شده گویا تا زمان شاه سلیمان در این منصب مانده است.
- گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق درشت □ تاریخ کتابت: ۱۵ صفر ۱۰۹۸ ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف - مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی مایل به زرد □ تعداد برگ: ۱۳۱ □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه: متن کتاب: ۱۲×۲۲/۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹×۲۷/۶ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج ساغری قهوه‌ای - یک لایی.

ویژگیهای نسخه: شیرازه کتاب از بین رفته است. دارای رکابه است.

نک: فهرست خطی کتابخانه آستان قدس رضوی، ج ۳ (از احمد گلچین معانی، ص

۵۱۳، شماره ۴۷۵۹؛ فهرس المخطوطات الفارسیة فی دارالکتب المصریة، ج ۱؛
الذریعة، ج ۹، ص ۱۰۵۳.

«شماره ثبت: P-K ۶۱»

۱۳۳ کنوزالحکمة و رموزالمصوفه = کنوز الانبیاء و رموز الاولیاء

ادب منظوم، فارسی

از: حکیم سنائی غزنوی = ابوالمجد الدین، فرزند آدم. م. ۵۲۵ ق.

آغاز: «طلب ای عاشقان خوش رفتار

طرب ای نیکوان شیرین کار».

انجام: «احباب ترا باد خوانش چو بهاری

اعدای ترا باد بهارش چو خزان».

گزارش متن: در برخی نسخ نام این کتاب کنوز الانبیاء و رموز الاولیاء و ... آمده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □

تعداد برگ: ۹۳ □ تعداد سطر: ۱۶ □ اندازه متن کتاب: ۸×۱۴/۵ سانتیمتر □ اندازه

جلد: ۱۶×۲۳/۲ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشکی دارای ترنج و سرتنج مجدول است.

ویژگیهای نسخه: از انجام افتادگی دارد و نسخه‌ای از دیوان سنائی که مربوط به روزگار

سراینده است در کتابخانه ملی تهران نگهداری می‌شود. دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۱۸۷۲؛ فهرست خطی مجلس

شورای اسلامی، ج ۸، شماره ۲۴۳۴؛ الذریعة، ج ۹، ص ۴۷۱، شماره ۲۶۸۳؛ فهرست

نسخه‌های خطی فارسی گنجینه «مولانا»ی ترکیه، ص ۳۴، شماره ۴۶.

«شماره ثبت: P-K ۶۲»

۱۳۵ دیوان ادب، منظوم، فارسی

از: حسرت

آغاز: «ای نام نیکوی تو آرایش دیوانها

ای زنده به مهر او گلها و گلستانها

فرهاد ترا بستر در کوی بلا خاره

مجنون ترا بالین حاشاک سامانها».

انجام: «بسر بر نهد افسر و فرّ و زینبصر من الله ففتح قسریب».
 گزارش متن: مشتمل بر غزلیات، رباعیات و ساقی نامه اوست، در زمان
 فتحعلی شاه قاجار نوشته شده است. و در زمان فتحعلی شاه قاجار نوشته شده است.
 آغاز ساقی نامه:

«بده ساقی آن غره شرک سوز بسوحدت چراغ دلم بر فروز».
 و انجام ساقی نامه:

«الهی بصاحب مصاحب کنش مصاحب الهی بصاحب کنش».
 آغاز رباعیات:

«عمریست که بت پرستی آیین من استکف سر زلف نو خطان زین من است».
 انجام رباعیات:

«حسرت اگر از کی حمایت طلبد در ظل حمایت پناه تو خوش است».

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته زیبا □ کاتب: کریم ۷ فرزند مصطفی افشاری □ تاریخ
 کتابت: ۱۲۷۹ ق - ۱۸۶۳ م □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: شرقی، زرد □ تعداد برگ: ۱۱۲:
 □ تعداد سطر: ۱۴ □ اندازه متن کتاب: ۶/۸ × ۱۴/۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۴/۸ × ۲۱/۸ سانتیمتر
 □ نوع جلد: تیماج مشکى یک لایى، دارای تریج و سرتریج و مجدول ضری.

ویژگیهای نسخه: اشعاری در حاشیه آمده است. دارای رکابه است

نک: الذریعه، ج ۹، ص ۲۳۸؛ فهرست دانشگاه استانبول، شماره ۳۲۲ و ۴۶/۲،
 نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۷۹، (نشریه).

«شماره ثبت: P-K ۶۳»

۱۴۶ تاریخ محمدیه تاریخ اسلام

از: آخوند، ملا جواد، فرزند بن میرزا رحیم دربندی.

آغاز: «الحمد لله الذی انام عیون الفتن با یقاظ قلوب السلاطین و اجری عیون الامن
 بین الانام بانطماس مجاری المعادات من بین السلاطین و زین سریر الملک و المملکه
 بوجود السلطان العادل».

انجام: «همیشه برای عمر بن خطاب سه گروه در سپاه می بود یک گروه در بلاد شام بود و دیگری در بلاد عراق بود و آند دیگری در بلاد آذربایجان که در حیثیت مسافت در جانب طول از همدان تا باب الابواب دریند است».

گزارش متن: مشتمل از سی فصل است. فصل ۱- در میلاد حضرت عیسی ۲- کیفیت واقعه روم و ایران ۳- ظهور خاتم الانبیاء ۴- دعوت پیامبر ۵- غزوات پیامبر ۶- ارسال رسول به سلاطین ۷- ذکر گزارشها و رفتار ملوک پارسولان ۸- ذکر مخاطب با حاکم اسکندریه ۹- نامه شجاع ابن اسدی ۱۰- سلیط ابن عمر و عامری ۱۱- واقعات بعد از پیامبر ۱۲- توجه خالد بن ولید ۱۳- خروج سجاج ۱۴- بعد از وفات ابوبکر ۱۵- فتح دمشق ۱۶- توجه خالد بن بعلبک ۱۷- محاربه با ترسیان روم ۱۸- ..... فصل سیم: محاربه نهاوند و غلبه لشکر عرب بر سپاه عجم و خاتمه واقعات و سوانحات.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۲۷۲ق - ۱۸۵۵م □ محل کتابت: دریند □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۷۰ □ اصل کتاب و افزودگی ها □ تعداد سطر: ۱۴ □ اندازه متن کتاب: ۸/۸×۱۵/۱۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۱/۴×۱۶/۴ سانتیمتر □.

ویژگیهای نسخه: کتاب از برگ ۸ تا ۷۸ است.

نک: نسخه های خطی کتابخانه های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۷۹، (نشریه).

«شماره ثبت: P-K ۶۴/۱»

تاریخ، فارسی

۱۳۷ احوالات اهالی داغستان

از: ابوالفتح، ضیاء الدین، ملا محمد رفیع

آغاز: «بر ارباب بصیرت و اصحاب جزت مخفی نماند آنچه در کتب تواریخ قدیمه مذکور است.

انجام: «نقل شده است از تألیفات محمد ملا رفیع که کنیه اش ابوالفتح و لقب آن ضیاء الدین است».

گزارش متن: دارای هفت فصل و یک خاتمه است: فصل اول: در بیان سلوک

ملوک داغستان؛ فصل دوم: کیفیت خراج گرفتن ملوک داغستان؛ فصل سوم: بیان سبب اسلام آوردن اهالی داغستان و اسامی محاربه کنندگان؛ فصل چهارم: بیان اصل و نسب ملوک داغستان و سلوک آنها با طایفه ایشان «خواجه»؛ فصل پنجم: بیان آمدن اولاد حمزه بصواب داغستان؛ فصل ششم: بیان خروج کردن امیر سلطان؛ فصل هفتم: بیان خصومت افتادن میان امراء قوم و سلاطین خیداق، و خاتمه کتاب در بیان فتوحات واقعه... عمر بن خطاب است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۲۷۲ شهر شعبان □ محل کتابت: دربند □ عنوانها و نشانیها: شتگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۸ □ تعداد سطر: ۱۴ □ اندازه متن کتاب: ۱۶×۱۱ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۶ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: رساله از برگ «۷۹ تا ۸۷» است.

نک: نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۷۹، (نشریه).
«شماره ثبت: ۶۴/۲ P-K»

۱۲۸ بوستان = سعدی نامه

از: مشرف، فرزند مصلح الدین، عبدالله سعدی، شیرازی. م. ۶۹۱-۶۹۰ ق.

آغاز: «مقیمش در انصاف و تقوی بدار مرادش بدنی (دنیا) و عقبی بر آر غم از دشمن نا پسندش مباد ز دوران گیتی گزندش مباد باب اول در عدل و انصاف و جهان داری».

انجام: «یکی گفتش از همنشینان دشت چه دیدی که حالت دگرگونه گشت تو اول زمین بوسی کردی سه جای نیبایستی آخر زدن پشت پای بـخندید کاؤل ز بیم امید همی لرزه بر تن فتادم چو بید باخـر زتـمکین الله بس نه چیزم به چشم اندر آمد نه کس، تمّت».

گزارش متن: شیخ سعدی در یک خانواده مذهبی در شیراز متولد شده و در جوانی به بغداد رفته و آنجا در مدرسه نظامیه و حوزه‌های دیگر درس و بحث، به تکمیل علوم دینی و ادبی پرداخته و به عراق، شام و حجاز مسافرت کرده و حج گزارده و در اواسط

سده هفتم هنگامی که ابوبکر سعدبن زنگی از اتابکان سلغری در فارس فرمانروایی داشت به شیراز باز آمده و در سال ۶۵۵ ق کتاب معروف بوستان را در پنج هزار بیت در بحر تقارب نوشته است.

بوستان و گلستان سعدی یک دوره کامل از حکمت عملی است، علم سیاست و اخلاق و تدبیر منزل را به جوهر کشیده و در این دو کتاب به دلکش ترین عبارات در آورده است و در عین اینکه در نهایت سنگینی و متانت است از مزاح و طبیعت هم خالی نیست و چنان که خود می فرماید: «داروی تلخ نصیحت به شهد ظرافت بر آمیخته تا طبع ملول از دولت قبول محروم نماند» و انصاف این است که بوستان و گلستان را هر چه مکرر بخوانند اگر اندکی ذوق باشد ملالت دست نمی دهد^(۱).

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: غره ربیع الاول ۹۸۷ ق □ عنوانها و نشانیها: شگرف □ نوع کاغذ: شرقی - زرد □ تعداد برگ: ۱۵۰ □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن کتاب: ۱۶×۸/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۲ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمی به رنگ قرمز و عطف قهوه ای روشن است.

ویژگیهای نسخه: تمام برگها مجدول به طلا، لاجورد، مشک و زعفران است و اشعار در دو ستون مجدول نوشته شده است. و در برگ ۱۴۹ مهر بیضی شکل مشک و وجود دارد ولی ناخوانا است. و مهر مربعی در برگ ۷۵ وجود دارد که «بسم الله الرحمن الرحیم» نوشته شده است.

نسخه به اسم حسن بیگ کتابت شده و آغاز دیاچه کتاب افتاده است. دارای رکابه است. ترقیمه کاتب: «غریق رحمت یزدان کسی باک که کاتب را بالحمدی کنند یاد» نک: الذریعه، ج ۱، ص ۴۴۷ و ج ۳، ص ۱۵۵، شماره ۵۴۲.

«شماره ثبت: P-K ۶۵»

۱۲۹ ناصریه = ناصر الملوك طب قدیم، فارسی

از: ابوالقاسم، فرزند محمد جعفر، نائینی اصفهانی، ملقب به سلطان الحکماء.

آغاز: «ناصر مطلق و ملک الملوک بحق راستایش رواست که در مدرسه دارالفنون امکان طالبان قبول فیض را که مواد قابلۀ ممکنات و اعیان ثابتۀ ماهیات معبّر از آن است».

انجام: «هر ساعت و هر آن حکمی دارد و مرض مقتضی بکنوع تدبیر است که ذکر جمیع تدبیر است آن در این موضع متعذّر بلکه تحریر آن از معتنعات است؛ تم».

گزارش متن: مشتمل بر یک مقدمه و دو مقاله و یک خاتمه است. مقدمه در تعیین و تشخیص درجات ادویۀ مفردۀ و مرکبۀ و مشتمل بر سه مفتاح است. مقاله اول: در بیان استخراج ادویۀ، مقاله دوم: در ذکر ادویۀ مرکبۀ، خاتمه: در بیان حقیقت و با و کیفیت علاج آن.

مؤلف از نوادگان سلطان محمد شاه خدابندۀ مغولی است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته □ کاتب: ابوالقاسم نائینی اصفهانی □ تاریخ کتابت: ۴ رمضان ۱۲۷۷ ق □ عنوانها و نشانیها: مشکئی □ نوع کاغذ: شرقی، زرد □ تعداد برگ: ۲۲۴ □ اندازه متن کتاب: ۱۱/۵ × ۱۵/۷ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۶/۷ × ۲۱/۷ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشکئی.

ویژگیهای نسخه: در اول نسخه از برگ «۱ الی ۲۸» مقدمه‌ای در موضوع «خواص دارو» آمده که بیشتر امراض و داروهارا تعریف نموده است. با فصل نهم شروع و با جدول امراض خاتمه می‌یابد. برگها سفید و آبی روشن است.

نک: الذریعة، ج ۲۴، ص ۱۶، شماره ۸۱؛ فهرست خطی کتابخانه ملی ملک، شماره ۴۴۲۲.

«شماره ثبت: ۶۶ P-K»

۱۵. اخلاق ناصری

اخلاق، فارسی

از: نصیرالدین محمد، فرزند محمد، فرزند حسن طوسی. م. ۶۷۲ق.

آغاز: «حمد بی حد، و مدح بی عد، لایق حضرت عزّت مالک الملکی باشد که... و فطرت اولی که و هو الذی یدعی الخلق که حقایق انواع را از مطالع ابداع برمی آورد...».

انجام: «هر که امروز بتو محتاج بود بر آوردن حاجت او با فردا میفکن که تو ندانی که فردا چه حادث شود... مگر آنکسی که بعمل به خود گرفتار باشد تا سخن متخاصمان مفهوم.»

گزارش متن: مشتمل بر سه مقاله و سی فصل است و اوّلین سرفصل آن درسی که باعث شد بر تألیف این کتاب. و با فصل هشتم خاتمه یافته است و شرح بر طهاره الاعراق ابن مسکویه رازی می باشد و خواجه نصیر دو مقاله دیگر بنام تدبیر المنزل و سیاست مدن به آن ضمیمه کرده است.

و این کتاب در قهستان به نام ناصرالدین عبدالرحیم نوشته شده است.
گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی مایل به زرد □ تعداد برگ: ۱۲۲ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن کتاب: $7/2 \times 14/7$ سانتیمتر □ اندازه جلد: $11/7 \times 21/4$ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج حنائی، مجدول، ضریبی.
ویژگیهای نسخه: در پشت برگ اول آمده است «عاریه من عواری الدهر لدئ صارلی بعد ما کان لعری و سیکون کما کان و أنا العبد محمود ابن محمد تبریزی؛ خامس شهر شوال فدهدی الی جناب النجباء حاج تیمور پاشادنبلی، فرزند مرحوم حسین خان».

در حاشیه تصحیح شده است. و دارای سرلوح مزدوج مرصع به رنگ طلا و لاجورد، قرمز، زرد و منقوش به گل و بوته اسلیمی است و اسم کتاب نیز به طلا در سرلوح آمده است. و تمام برگها مجدول به لاجورد، طلا و مشکی است. خط خوردگی دارد. به نظر نگارنده نسخه مربوط به عصر صفوی است.

نک: الذریعه، ج ۱، ص ۳۸۰، شماره ۱۹۷۳؛ فهرست کتابخانه مرعشی، شماره ۱۷۲۷.
«شماره ثبت: P-K ۶۷»

۱۵۱ دیوان
از: مولانا مسعود، فرزند سعد، فرزند سلمان - لاهوری جرجانی الاصل یا الهمدانی.
م. ۵۱۵ - ۵۲۵ هـ.
آغاز: «چون نای نوایم ازین نای بی نوا شادی ندید هیچکس از نای بینوا»

با کوه گویم آنچه از آن پر شود دلم   زیرا جواب گفته من نیست جز صدا»
 انجام: «تا نسبت کرد اخوت شعر بمن   می فخر کند ابوت شعر بمن
 بفرمود چو کوه قوت شعر بمن   شد ختم در بنوت شعر بمن»
 گزارش متن: او تاریخ را در کلمه بنوت مستور ساخته است و در زمان حکومت
 سلطان مسعود غزنوی در غزنین می زیست و بارها در حصار «نای» زندانی شد که
 قصاید الحبسیات او مشهور است. و سه دیوان فارسی و عربی و هندی دارد و این دیوان
 همان دیوان فارسی او است که سنائی غزنوی این دیوان را در حیات سعد سلمان جمع
 آوری کرده است و این نسخه مشتمل بر قصاید اوست.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته زیبا □ تاریخ کتابت: قرن ۱۸ □ عنوانها و نشانیها: مشکى
 □ نوع کاغذ: شرقی مایل به زرد □ تعداد برگ: ۲۴۴ □ اندازه متن کتاب: ۱۳×۲۳/۷ سانتیمتر
 □ اندازه جلد: ۱۸/۵×۳۰/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای روشن، مجدول، ضریب.
 ویژگیهای نسخه: در حواشی نیز قصائد شاعر آمده است و دارای رکابه است
 نک: الذریعه، ج ۹، ص ۱۰۳۶، شماره ۶۷۵۰؛ فهرست مرعشی، شماره ۷۷۹۱؛ فهرست
 کتابخانه ملی، ج ۳، شماره ۱۳۵۰.

«شماره ثبت: P-K ۶۸»

تاریخ اسلام و امراء، فارسی

۱۵۲ زینت المجالس

از: امیر مجد الدین محمد، فرزند ابوطالب، حسینی مجدی. م. قرن ۱۱ ا.ق.
 آغاز: «دراز کرده سلسله را بگرفت مردم از این قضیه متعجب مانده کسی در آن
 زمان برین حیل و قوف نیافت و شیخ امین عصا را گرفته بدست بدین تزویر جواهر ثمین
 را ببرد... ذکر بعضی احکام که از سلیمان نبی علیه السلام صادر شده: آورده اند که سلیمان علیه السلام
 انجام: «مدینه مکرمه: و آن شهر را یثرب می گفتند چون سید عالم آن بلده را مدینه
 خواند... در هیج ولایتی خرمای بآن خوبی نمی باشد... ولید ابن عبدالملک بر آن
 عمارت افزوده... مهدی عباسی آنرا وسیعتر ساخت... امیر جوپان غربی آن مدرسه،
 حمامی ساخته... مزار فیاض الانوار امیرالمؤمنین حسن و امام زین العابدین... دیار

حمیر».

گزارش متن: مرتب بر ۹ جزء و هر جزء نیز مشتمل بر ۱۰ فصل است. شامل تاریخ عمومی از زمان حضرت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله تا زمان مؤلف است و در تاریخ ۱۰۰۴ هـ تألیف و به شاه طهماسب پیش کش شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ عنوانها و نشانیها: سرفصلها - شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۲۸۲ □ تعداد سطر: ۲۰ □ اندازه متن کتاب: ۱۱×۲۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸/۷×۲۷/۸ سانتیمتر □ نوع جلد: ساغری مشکی جلد سوخت - دارای تریج و سرتریج ضربی، عطف، تیماج مشکی، درون تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: طرف دوم جلد افتاده است و از آغاز و انجام افتادگی دارد.

نک: الذریعه، ج ۱۲، ص ۹۴، شماره ۱۸؛ فهرست کتابخانه مرعشی، شماره ۴۰۳۲، ص ۳۶. «شماره ثبت: P-K ۶۹»

۱۵۳ دیوان ادب منظوم، فارسی

از: مجدود، فرزند آدم، سنائی غزنوی.

آغاز: «ای در دل مشتاقان از عشق تو بستانها

(بر) از حجت بیجونی از صنع تو برهانها

در ذات لطیف تو حیران شده فکرتها

بر علم قدیم تو پیدا شده پنهانها».

انجام: «ای تهی روی ز سعی تو که بزم و سخا

وی قوی پشت ز عون تو که رزم ظفر

دو پسر چون تو نزنند درین شش دوران

هفت سیاره و نه دایره و چاگهر».

گزارش متن: مشتمل بر قصائد اوست و چندین بار چاپ شده است. سنائی حدود ۴۶۴ قی زاده شده و در ۵۲۵ نیز در گذشته است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق، شکسته نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۵۱ □ اندازه متن کتاب: ۸×۲۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹/۱×۳۱/۱ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشکی یک لای.

ویژگیهای نسخه: در پایان نسخه پنج برگ شعر از ظهیرالدین ابوالفضل طاهرین محمد فاریابی بدین آغاز آمده است:

«شرح غم تو لذت شادی بجان دهد»

ذکر لب تو طعم شکر در دهان دهد».

انجام: «چه مه رنجها دیدم که حالم (را) بدانی تو

کنون نست حال من که گویی من ندانستم».

دارای رکابه است. ظهیرالدین در سال ۵۹۸ق در تبریز درگذشت و در مقبره الشعراء آن شهر مدفون شده است. و در یک صفحه نیز اشعاری از ناصر علوی در ادامه آمده است.

نک: الذریعه، ج ۹، ص ۴۷۱ و ج ۹، ص ۱۶۵۹؛ فهرست نسخه‌های خطی مجلس شورای اسلامی، ج ۸، شماره ۲۴۳۴.

«شماره ثبت: P-K ۷۰»

۱۵۲ کلیات

ادب منظوم، فارسی

از: خاقانی شیروانی = ابو بدیل، افضل‌الدین ابراهیم یا عثمان، فرزند علی نجار،

معروف به حسان العجم.

م. ۵۸۲ - ۵۹۰ق.

آغاز: «طفلی هنوز بسته گهواره فنا

مرد آن زمان شوی که شوی از همه جدا

جهدی بکن که سلسله صور در رسد

شاه دل تو کورده بود کاخ را رها».

انجام: «سیمرغ که وارث سلیمان مانده است

شهباز سخن را اجابت خوانده است».

گزارش متن: مشتمل بر قطعات، قصائد، غزلیات و رباعیات اوست.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: ۱۲۳۹ق □ عنوانها و نشانیها: مشکى

□ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۲۳۵ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن کتاب: ۱۲×۲۳/۲

سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹×۲۹ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمی به رنگ فیوهای و عطف به رنگ مسی.

ویژگیهای نسخه: در حواشی نیز اشعار خاقانی نوشته شده است و دارای رکابه است. از اول

تا برگ «۲۳۰» مشتمل بر قصائد و غزلیات و قطعات و از «۲۳۰ تا ۲۳۴» رباعیات است و از برگ

«۲۳۵» تحفة العراقرین شروع می‌شود. و تحفه به صورت جداگانه معرفی شده است.

نک: الذریعه، ج ۹، ص ۲۸۰، شماره ۱۶۸۴؛ فهرست کتابخانه مرعشی، شماره ۱۸۹؛

فهرست کتابخانه ملی، ج ۵، شماره ۲۳۲۷.

«شماره ثبت: P-K ۷۱/۱»

۱۵۵ تحفة العراقرین ادب منظوم، فارسی

از: ابوبدیل، افضل الدین ابراهیم یا عثمان، فرزند علی نجار، معروف به حسان العجم، متخلص به خاقانی شیروانی.

م. ۵۸۲ - ۵۹۰ ق.

آغاز: «مائیم نظر کنان غمناک زین حقه سبز و مهرة خاک».

انجام: «دارنده دین احمد احمد مخدوم جهان جهان مفرد ... -

بی نقش سجل اوست مبهم زان باده خطوط این سجل وار

تا طی شود آسمان سجل وار تا ازنده بدوست....».

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: ۱۲۳۹ ق □ عنوانها و نشانیها:

مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۳۵ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن کتاب: ۱۲×۲۳/۲ سانتیمتر □.

ویژگیهای نسخه: در حواشی نیز اشعار خاقانی نوشته شده است. در پایان نسخه در حاشیه

نوشته شده: «۱۲۲۹ خریداری شد». و مهر بیضی در کنار آن وجود دارد که نوشته شده «هلاکو». و

تاریخ خریداری با تاریخ کتابت نمی سازد. ولی تاریخ «۱۲۲۹ هـ» برای کتابت درست به نظر

می رسد. از برگ «۲۳۵ تا ۲۷۰» کلیات خاقانی است.

نک: فهرست کتابخانه ملی، ج ۵، شماره ۲۳۲۷؛ فهرست کتابخانه مرعشی، شماره

۱۸۹؛ الذریعه، ج ۹، ص ۲۸۰.

«شماره ثبت: ۷۱/۲ P-K»

۱۵۶ سفینه المحمود = بیان المحمود تذکره الشعراء، فارسی

از: محمود میرزا، فرزند فتحعلی شاه قاجار، متخلص به محمود. زنده در ۱۲۷۱ ق.

آغاز: «سفینه» وجود موجودات به امر ناخدای در بحر امکان جاری^(۱) «است که

بی مدد لنگر و بی اعانت بادبان لیل و نهار آن سفینه ها را در جریان آورده به ساحل مراد

می‌رساند»...

... و عالم ملکوت و جبروت را... به عجز معترف آید دست بر دامان خلیفه بلافصل
غالب کل غالب علی ابن ایطالب را که فخر موجودات است و اصل منظورات».

انجام: «همه زندگانی به شادی برم

بیرامش همه شب بروز آورم

ستایش کنم روز و شب بر بشاه

...بفرافزم به ماه

هماره جهاندار پاینده باد

جهانش بجان روز و شب بنده باد

بویزه به محمود ناسازمند

به مهر جهان شهریار آزمند».

گزارش متن: این کتاب تذکره گونه و شامل یک مقدمه و چهار مجلس است. مقدمه در ذکر مؤلف و سبب تألیف و مدح شاه قاجار است. مجلس اول: در بیان نتایج افکار و احوال پادشاه عالم و نوبادگان سلطنت؛ مجلس دوم: در بیان خیالات وزراء و ارباب دانش است؛ مجلس سوم: در بیان خیالات شاعران بلاد ایران و غیره به ترتیب حروف ابجد در پنج مرتبه به این ترتیب قرار داده شده است: ۱- شاعران عراق ۲- شاعران فارس ۳- شاعران خراسان و هند ۴- شاعران مازندران و گیلان ۵- شاعران آذربایجان؛ در آغاز مراتب پنج گانه اسامی شهرها و شاعران آمده است. قسمت دوم کتاب مشتمل بر غزلیات از شاعرانی است که در فهرست کتاب نام آنها آمده و ابیات با منظور داشتن حروف اول و آخر به طریقی که جوانان را در مشاعره به کار آید، آمده است. این قسمت مشتمل بر یکصد و هشتاد باب است و هر باب نیز دارای ردیفهایی به ترتیب حروف می‌باشد.

مثال: باب «اشک را قاصد کویش کنم ای ناله بمان

زانکه صد بار به رفتی اثر نیست ترا».

او در این تذکره اشعار شاعران معاصر خود را در حدود ۲۵۰۰ بیت جمع کرده است. و این کتاب بر حسب ترتیب ردیفهای آنها مرتب به حروف تهجی و به لحاظ حروف اول اشعار نیز مرتب به همان ترتیب می‌باشد و محمود میرزا آثار منشور و منظوم خود را در یک جا جمع کرده و به نام مجمع المحمود نامیده است. آغاز و انجام در اکثر نسخه‌ها مختلف است. و با نسخه شماره «۴۳۰۶» کتابت «۱۲۶۲» هجق تبریز کتابخانه

حسین نخجوانی مطابق است و در اکثر نسخه‌ها تقسیم بندی کتاب به «مقدمه» و «قسمت» است. محمود میرزا در سال ۱۲۱۴ متولد شده و به قول مجمع الفصحاء (۱: ۵۶) چهاردهمین پسر فتحعلیشاه قاجار است.

و در سال ۱۲۴۰ فتحعلی شاه دستور به نوشتن این کتاب داده و به سال ۱۲۴۷ به پایان رسیده است.

گزارش نسخه: □ تاریخ کتابت: ۱۲۴۷ هـ □ محل کتابت: □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۲۳۰ □ تعداد سطر: ۲۵ □ اندازه متن کتاب: ۱۲/۵ × ۲۲/۱۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹/۴ × ۲۷/۶ سانتیمتر □ نوع جلد: تِمَاج ساغری یک لایه به رنگ قهوه‌ای دارای تریج و سرتریج، مجدول، ضری.

ویژگیهای نسخه: سه برگ اول آسیب دیده تنها قسمتی از وسط و اطراف برگ اول سالم مانده است. تمام برگها مجدول به سبز، قرمز و مشکی است. در آخر کتاب بعد از کلمه «تمت» عبارتی به این ترتیب آمده است: «کتاب بنده درگاه است». دو برگ پایانی نیز شدیداً آسیب دیده ولی خواناست.

نک: تاریخ تذکره فارسی، ج ۱، ص ۱۳۷، ص ۷۲۸؛ فهرست خطی آستان قدس رضوی، ج ۱/۷، ص ۲۵، شماره ۴۴۶۰ و ۴۴۶۱؛ فهرست خطی مجلس شورای اسلامی، به شماره ۸۱۵.

«شماره ثبت: P-K ۷۲»

۱۵۷ پنج گنج امیر خسرو دهلوی = خمسة دهلوی ادب منظوم، فارسی
از: امیر خسرو دهلوی = امیر خسرو دهلوی، ابی الحسن، فرزند سیف‌الدین، محمود
م. ۷۲۵-۷۲۸ ق.

آغاز: «بسم الله الرحمن الرحيم»

خطبه قدس است بملک قدیم

شمسه نه منظر هرد و سرای

مطلع دیباچه وحی خدای».

انجام: «چو بگشایند فردا پرده راز

نهرسی از من این بازیچه را باز

جو بر خسرو سر آید زندگانی

گناهش عفو کن دیگر تو دانی».

گزارش متن: تاریخ وفات امیر خسرو مطابق با عبارتهای «عَدیم المثل» و «طوطی شکر مقال» است. مصنف این پنج گنج را که معروف به خمسۀ امیر خسرو دهلوی است، در سه سال به نظم کشیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ تاریخ کاتب: چهارشنبه دوازدهم صفر ۱۰۶۲ ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی - مایل به زرد □ تعداد برگ: ۱۶۷ □ تعداد سطر: ۲۰ □ اندازه متن کتاب: ۱۳/۴ × ۲۳/۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹/۵ × ۳۰ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای، لولایی، مجدول، ضربی.

ویژگیهای نسخه: در اول کتاب آمده است: «کاتب در اینجا اشتباه کرده کلام از امیر خسرو دهلوی است» از پایین نسخه قسمتی در اثر حادثه کنده شده و تا برگ ۳۲ یک مصراع از بین رفته است. در پایان نسخه که هشت بیشت او آمده است کاتب به اشتباه «خسرو و شیرین» معرفی کرده است. دارای رکابه است و مثنوی خسرو و شیرین در تاریخ ۱۰۶۱ و هشت بیشت در ۱۰۶۰ ق کتابت شده است. مثنوی مطلع الاتوار از برگ «۱ تا ۴۵» و خسرو و شیرین از «۴۵ تا ۹۷» و لیلی و مجنون از «۹۸ تا ۱۳۱» و آئینه اسکندری و هشت بیشت از «۱۳۲ تا ۱۶۷» می باشد.

نکات: الذریعه، ج ۷، ص ۲۵۹، شماره ۱۲۶۱؛ فهرست کتابخانه ملی تبریز، ج ۱، شماره ۲۶۰۱؛ فهرست کتابخانه مرعشی، ج ۳۰.

«شماره ثبت: P-K ۷۳»

۱۵۸ دیباچه گنجینه نشاط / ادب، فارسی

از: معتمد الدوله، میرزا عبدالوهاب، نشاط اصفهانی، متخلص به نشاط. م. ۱۲۴۴ ق.
 آغاز: «ناظم العوالم بدیع المناظم احتبس الهواء واحترس العلماء واتکا علیه ولبت ثم استوی و جلس ثم تنفس و بعث من ثم هواء و ثم تطور الهواء من السنة الاسماء و مخارج الصفات بکلمات التامات فرکب الکلمتين اولهما... ناظمی که بی مقیاس قیاس اقتیاس نخست شاهد آن کثرات معانی را از مطلع نزول امکانی تا مقطع صعود انسانی در بیست وحدت دمساز داشت.»

انجام: «بر رخساری که ربیع افلاک از خجلت آن گاه بیگانه متغمد به منع است تیغ دلاک کشیدن بسی دریغ است نظارت کل را از حضارت سبزه... پرتو ماه را در سواد شب نمایش بی سبزه چشمه حیات نشاید و لبان نباتی بی نبات نباید ستردن خطی که نگاشته خامه صنع خداست خطا نیست... سهل است خاطرمان را ازین پیش ریش نخواهند و از ما زیاد در خط شوند و بیشتر از من در خط نگاهند علیکم بحسن الخط

یعنی گاهی هم مشقی فرموده باشید».

گزارش متن: مشتمل بر وقفنامه‌ها و نکاح نامه‌ها و نامه‌های قاجار به سایر کشورها از جمله: فرانسه، فرنگ، روم ... تبریکات امیران به شاه قاجار و قسمت دوم شامل مثنویات، قصاید، غزلیات، رباعیات و مقطعات اوست.

در برگ ۱۹ این نسخه وقف نامه‌ای که مربوط به بناهای جدید قم است بدین صورت آمده: «عنوان وقفنامه عمارات جدید بنای دارالامان قم - الحمد لله الواقف بیت النبوة لختامها و الفاظ بنت الولاية لعاصمها الحسنین... فتحعلی شاه قاجار... وقف صحیح شرعی فرمود عمارات مبارکات را که از اینیه جدیدة البنای سلطانی است با جمله ملحقات و خدام و بیوتات و فروش (فرشها) و مضافات بر زهره زوار روضه مقدسه...» و در ادامه دعوات و چند قبالة نکاح از جمله حسنعلی میرزا و عبدالله میرزا آمده است. دارای متون ادبی والایی است. در روزگار فتحعلی شاه قاجار نوشته شده و در برگ ۱۷ به ن مطلب اشاره دارد.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته زیبا □ کاتب □ تاریخ کتابت: سده ۱۳ □ محل کتابت: دارالسلطنة طهران □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: شرقی زرد □ تعداد برگ: ۶۳ □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه متن کتاب: ۸×۱۸/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۶/۵×۲۸/۹ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشکى یک لایى و مجدول، ضربی.

ویژگیهای نسخه: نسخه ترمیم شده. و از آغاز و انجام ناقص است، و از آغاز فصل وقفنامه‌جات نیز دو سطر سقوط کرده است.

نک: فهرست کتابخانه مرعشی، ج ۴، ص ۱۰۶، ۱۳۲۱ و ۱۴۰۵.

«شماره ثبت: P-K ۷۴/۱»

۱۵۱ گنجینه نشاط

ادب منظوم، فارسی

از: میرزا عبدالوهاب، معتمد الدوله، متخلص به نشاط. م. ۱۲۴۴ ق.
آغاز: «ای خوشا آغاز غم پرداز عشق
ای خوشا انجام به زآغاز عشق
عشق از نو داستان پرداز شد
دوستان دستی که داستان ساز شد
باز زنجیر جنون برداشتند
بند بر پای خرد بگذاشتند

عقلها را وقت آشفتن رسید
 رازها را نوبت گفتن رسید
 ...ای طفیل بود تو بود همه
 بود در سودای تو سود همه».

انجام: «مشرقی ترسان همی تا پیش کیوان شد روان
 ماه را با زهره دید از ره هراسان می‌رسد
 گفت کیوان چون شد آن ترک جفا چو زهره گفت
 مانده ار هستی بره افتان و خیزان می‌رسد
 گفت با مه هیچ دانی تا چرا مانده است مهر
 گفت او را نسبی با رأی سلطان می‌رسد».

گزارش متن: دارای پنج «درج» ادبی است که به نظم و نثر می‌باشد. درج اول: در
 خطب و وقفنامه‌ها، دوم: در نامه‌های فتحعلی شاه قاجار به شاهان و علما و... سوم: در
 عرایض و مراسلات که به دوستان نوشته شده، چهارم: در قصایدی که در مدح شاه گفته
 شده است، درج پنجم: در غزلیات و رباعیات خود نشاط است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق زیبا □ عنوانها و نشانها: مشکى □ نوع
 کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۲۵ □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه متن کتاب: ۸×۱۸/۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: در بالای برگ ۸۳ عبارتی بدین صورت آمده است: «در مقاصد این
 قصیده اگر بدیده تحقیق توانند دید از شجر پر خطر مقصود شد ثمری بیخطر توانند
 چید: «قصیده»: هوا باد و هوس باران طمع خاک و خطر خضرا
 درین گلشن زهی نادان که بندد دل گشاید»^(۱)

و دارای رکابه است.

نک: فهرست خطی کتابخانه مرعشی، ج ۴، ص ۱۰۶، شماره ۱۳۲۱؛ فهرست
 مشترک پاکستان، ج ۱، ص ۱۷۲۹؛ فهرست خطی سلطنتی، ج ۲، شماره ردیف ۴۹۶، ص
 ۱۲۴۴؛ فهرست کتابخانه نوربخش، ج ۱، شماره ۱۱۵/۲.

«شماره ثبت: P-K ۷۴/۲»

ادب منظوم، فارسی

۱۶ دیوان

از: میرزا عبدالوهاب معتمدالدوله، نشاط اصفهانی. م. ۱۲۴۴. ق.

آغاز: «پیداست سر وحدت از اعیان اماتری
العکس فی المرا یا والنفس فی القوی
شد مختلف بمخرج اگر نه چه شد که هست
یک صوت و یک ترانه گهی مدح و گه هجاء
... گاهی صواب نام نهی گهی خطا
گه ناخدا خطاب دهی گهی خدا
با زلف و روی او نه اثر ماند از نشاط
لا الشمس فی الدخیه لا البدر فی الضحی
انجام: «هر صبح چو سر زند بریدی
با مزده فتح بر درت باد
هر روز که شب شود شرابی
از صاف طرب ساغر تباد».

گزارش متن: آغاز رباعیات: «یارب از هر چه جز از تو بیزارم کن
بی مونس و بی رفیق و بی یارم کن
اول از خویش بی خیر ساز مرا
و آنگاه زخویشن خیر دارم کن».

انجام رباعیات: «ای ساقی بخت جام نصرت برگیر
ای شاهد دولت از ظفر زیور گیر
ای چرخ بـیر زمان غم را زین سان
از دور زمانه نگـیرمان کـمتر گـیر».

میرزا عبدالوهاب موسوی نشاط اصفهانی از عرفای عهد فتحعلی شاه قاجار بوده و در خط نستعلیق و شکسته استاد و در ادبیات، حکمت عقلی، ریاضی و طبیعی متبحر و در نظم و نثر عربی، فارسی و ترکی توانا بوده است. در قاموس الاعلام تاریخ وفات نشاط ۱۱۶۰ ق در عهد صفویه آمده است ولی صحیح به نظر نمی‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته زیبا □ تاریخ کتابت: سده ۱۳ □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: شرقی م ل به زرد □ تعداد برگ: ۲۵ □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه متن کتاب: ۸×۱۸/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۶/۵×۲۸/۹ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه این دیوان بخشی از کتاب مهیج الاشواق آمده است. رباعیات

از برگ «۱۱۶ تا ۱۱۷» است و غزلیات از برگ «۹۲ تا ۱۱۶» است. دارای رکابه است.
 نک: ریحانة الادب، ج ۴، ص ۱۹۳، شماره ۳۴۶؛ فهرست کتابخانه خطی مرعشی،
 ج ۱۲، ص ۱۲، شماره ۴۴۱۱؛ فهرست خطی کتابخانه ملی، ج ۲، ص ۲۲۲، شماره ۷۱۵.
 «شماره ثبت: P-K ۷۴/۳»

۱۶۱ مقالات

عرفان - فارسی.

از: خواجه عبدالله، فرزند محمد انصاری. م. ۳۷۶ - ۳۹۴ - ۴۸۱ ق.
 آغاز: «در نصیحت فخرالوزراء خواجه نظام الملک طوسی رحمة الله علیه در مواجهه
 فرموده که با نظام در رعایت دلها کوش و عیب مردم بیوش و دین بدنیا مفروش هر که
 این ده خصلت شعار خود سازد در دنیا و آخرت کار خود سازد با خدای بصدق با خلق
 بانصاف با نفس بقهر با درویشان بلفظ با بزرگان به خدمت، با خردان بشفقت با دوستان
 بنصیحت با دشمنان بحلم با جاهلان به خاموشی با عالمان به تواضع برسید که در حق
 دنیا چگویی گفت چگویم در حق چیزی که برنج بدست آرند و بخست نگاه دارند و
 بحسرت بگذارند. دیگر فرمود که سرمایه عمر مغتتم شمار و طاعت حق را غنیمت دان
 از آموختن ننگ مدار نجات نفس در عبادت جوی.»
 انجام نصیحت: «باطن را بهتر از ظاهر دار که ظاهر نظرگاه خلق است و باطن نظرگاه
 حق کاری نکنی... شرمسار گردی توفیق رفیق باد.»
 انجام کتاب: «خاک قدم مردانرا آب ده
 و سقا هم رهم کدام است شراباً طهوراً تمام است
 از عرش تا اثری محمد را غلام است هر که او را
 دید جان او بخندید و هر که باو رسید غم باو نرسید.»
 گزارش متن: در وسط یک برگ نانوخته است، سپس با «بسمک القدوس قدسنی
 منی الهی این چه فضلست که با دوستان خود کرده که هر که ترا شناخت ایشانرا
 یافت...» ادامه مقالات آغاز می شود.
 رساله های هشتگانه او که مشتمل بر راز و نیازهای عارفانه اوست به نامهای: ۱- دل
 و جان ۲- کنز الصالحین ۳- واردات ۴- قلندر نامه ۵- هفت حصار ۶- محبت نامه ۷-
 مقالات ۸- الهی نامه، که چاپ شده اند.
 گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۴ □ تعداد
 سطر: ۲۱ □ اندازه متن کتاب: ۸×۱۸/۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: دارای رکابه است.

نک: فهرست کتابخانه مرعشی، شماره ۷۶۱/۶، ص ۳۶۹، ج ۲؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی منزوی، ص ۱۰۴۸، ص ۱۴۱۴؛ الذریعه، ۳۰۶/۹.

«شماره ثبت: P-K ۷۴/۴»

۱۶۲ حسن و دل عرفان، فارسی

از: ملا یحیی، فرزند سیبک یا «شیبک» نیشابوری، متخلص به فتاحی. م. ۸۵۲ق.
آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی محمد و آله اجمعین الطیبین الطاهرین، چنین گوید مخترع این حکایت و مبتدع این روایت که در شهر یونان پادشاهی بود عقل نام تمام دیار مغرب مسخر احکام او از هیچ مراد بر خاطر بندی نداشت جز آنکه از بهر قائم مقام فرزندی نداشت... شایسته صدر پادشاهی شد عقل را حصری بود در غایت استحکام آنرا قلعه بدن نام دلرا بپادشاهی در آن قلعه نامزد کردند...».

انجام: «کسب نام نیک شعار خود ساخت... فرزندان او بسیارند و آثار خیر از و در جهان یادگار یکی از فرزندان او این داستانت که نو باوه بوستان و تذکره دستان زماست^(۱) مخترع منظوم و منثور او اقل عبادالله فتاحی شاپوری.»

گزارش متن: داستان فلسفی عرفانی در رابطه با عشق و عقل است که عقل را پادشاهی دانش دوست نامیده که به دنبال آب حیات می‌گشت تا به کنیزکی به نام «فتنه» دست یافت. با این حکایت افسانه‌ای خواسته شده ارزش عقل و تربیت فهمانده شود. از حیث ادبی ارزشمند است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته زیبا □ عنوانها و نشانها: مشکي □ نوع کاغذ: شرقی، مایل به زرد □ تعداد برگ: ۸ □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه متن کتاب: ۸×۱۸/۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: دارای رکابه است.

نک: فهرست کتابخانه مرعشی، ج ۱۸، شماره ۷۱۱۷/۲، ص ۲۷۲؛ فهرست کتابخانه ملی ملک، ج ۹، شماره ۶۴۵۶/۶؛ فهرست کتابخانه مغنیا، شماره ۲۶۹۱/۱.

«شماره ثبت: P-K ۷۴/۵»

۱۶۲ مهیج الاشواق = معجون الهی تصوف، عربی

از: محمود فرزند محمد علی، فرزند محمد باقر بهبهانی.

آغاز: «الحمد لله الذی نور قلوب العارفين بانوار معرفته، فهم فی بیداء محبتہ والهون واضاء ضمائر المشتاقین بشمس هدايته... ان هذه مهمات الاشواق افنده الطالبین و محرکات لسلسلة قلوب الراغبین و مکملات لنفوس ناقصه اضلها الشهوات».

انجام: «ان ادنی ما انا صانع بهم ان انزع خلاوة مناجاتی من قلوبهم و کیف یکون قلوبهم قابله لذوق مناجاته و هی مشغولة لغيره ملوئه بحب الدنيا وزینتها و ملخبه بفضله النفاق و العناء... و کذالك ناجية و هو انما یکون... «ناتمام».

گزارش متن: بخشی از مهیج الاشواق بهبهانی است. مهیج الاشواق کتابی در موضوع عرفان تصوفی به عربی با شعرهای فارسی است که بیشتر آنها از خود مؤلف است و در تاریخ شوال ۱۲۴۷ ق تألیف شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته زیبا □ تاریخ کتابت: سده ۱۳ □ محل کتابت: □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: شرقی مایل به زرد □ تعداد برگ: ۳ □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه متن کتاب: ۸×۱۸/۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: از برگ «۹۲ تا ۹۵» است و در حاشیه نوشته شده است.

نکده فهرست نسخه‌های خطی فارسی منزوی، ص ۱۴۳۲.

«شماره ثبت: P-K ۷۴/۶»

۱۶۳ شرح دیوان خاقانی ادب منثور شرح

از: شارح: محمد، فرزند داود، فرزند محمد علوی.

آغاز: «جواهر زواهر سپاس بقیاس نثار حضرت صمدیست جل شأنه سزاوارست که بکرم عمیم و نعیم جسم خود لالی نطق در اصداف افواه انسان نهاده و نوع انسان را بر سایر حیوانات تفضیل و ترجیح داده...».

انجام: «نوعی از مگس بزرگ و کیبوست... و معنی بیت آنست که از آتش دان شراره آتش برمی آید و شعاع آتش بدان می افتد... بالا برمی آید و بر... سبز دورنگ سرخ است؛ تمت».

گزارش متن: شرح بر ابیات مشکل دیوان خاقانی است. نخست بیتی را نوشته، سپس واژه‌های دشوار آن توضیح داده شده است. سپس شرح شده است. شارح به روزگار شاه ناصر الدین خلجی (۹۰۶ - ۹۱۶) این شرح را نوشته است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف است
 □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۲۲۹ □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه متن کتاب: ۸/۵ × ۲۰ سانتیمتر
 □ اندازه جلد: ۱۵/۳ × ۲۶/۴ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشکلی، مجدول و دارای ترنج و سرترنج
 که تقریباً از بین رفته است.
 ویژگیهای نسخه: نسخه نفیسی است. دارای قلم خوردگی و رکابه است.
 نک: الذریعه، ج ۹، ص ۲۸۰، شماره ۱۶۸۴، در ضمن دیوان خاقانی شیروانی آمده است.
 فهرست کتابخانه ملی، ج ۳، شماره ۱۱۷۶.

«شماره ثبت: P-K ۷۵»

۱۶۵ زینت المدايح = مدايح خاقان
 از: میرزا محمد صادق مروزی، متخلص به همای.
 م. سده ۱۳ ق.
 آغاز: «و پیکر الفاظ را جان پاک نیایش او معنی را بلفظ نتوان ستود و جانرا بجسم
 نباید وصف کرد از مطلع ازل تا مقطع ابر فردی سزاوار قصیده حمدش کسی نخوانده...».
 انجام: «بغیر از ابر جود او کزان خرم بود خاطر
 کجا بارید بر کشت امیدي ابر احسانی
 بعیش زیب بزم خسروی شهزاده عباس آن
 که گیتی هست جسمی و همایون شخص اوجانی».
 گزارش متن: به دستور فتحعلی شاه نوشته شده است. در این کتاب میرزا محمد
 صادق، مدايح فتحعلیشاه و تراجم سرایندگان مدايح مثل «مدايح معتمدیه» را نیز جمع
 آوری کرده و تذکرة الشعراء به حساب می آید.

او از مرو شاهجان بوده که اکنون در ترکمنستان واقع است و تحصیل علوم را از
 خدمت حاج محمد حسین خان مروی که بنیان گذار مدرسه خان مروی در تهران بوده
 استفاده نموده است. سپس به عراق رفته بعد در کاشان و مدتی در قم می زیسته سپس به
 تهران رفته وقایع نگار فتحعلیشاه گردیده و از تاریخ ۱۲۱۱ تا ۱۲۵۰ در تهران بوده و از
 آثار او تحفة عباسی و زینة المدايح را می توان نام برد.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □
 تعداد برگ: ۲۲۲ □ تعداد سطر: ۱۲ □ اندازه متن کتاب: ۹/۲ × ۱۵/۵ سانتیمتر □ اندازه
 جلد: ۱۳/۵ × ۲۰/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای، دارای ترنج و سرترنج، ضربی.
 ویژگیهای نسخه: تمام برگها مجدول به قرمز و دارای رکابه است. از آغاز و انجام افتادگی

دارد.

نک: فهرست نسخه‌های فارسی منزوی، ص ۱۵۶۱؛ فهرست ملی تبریز، ج ۱، ص ۳۶۸؛ الذریعه، ج ۱۲، ص ۹۵، شماره ۶۲۱ و ج ۹، ص ۱۲۹۷؛ فهرست مسجد اعظم قم، شماره ۲۴۰، ص ۲۲۴.

«شماره ثبت: P-K ۷۶»

۱۶۶ علم قیافه

از: گال فرانسوی

آغاز: «علم انسانی بر دو نوعست علم جسمانی و علم غیر جسمانی در علم جسمانی شمریم طب حقیقی را که عبارتست از تعریف اعضاء مفرده و مرکبه بدن و بیان اعمال آنها...».

انجام: «بخش آخر وصیت نامه است... در علم قیافه احتیاط خود در ابراز مطالب قیافه داشته فقط جهت فهم و تربیت خود نه جهت شهره و مضمون گویی بیحاصل بتکمیل در علم قیافه مشغول گردد».

گزارش متن: در دو «قسم» و پنج «مطلب» نوشته شده است. قسم اول دارای ۲۹ فقره و قسم دوم در ۴ فقره است و متن اصلی علم قیافه از گال فرانسوی است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق درشت زیبا □ کاتب: □ تاریخ کتابت: ۱۲۸۱/۱۸۷۲ □ محل کتابت: □ عنوانها و نشانیها: مشکي □ نوع کاغذ: فرنگی - زرد □ تعداد برگ: ۷۴ □ تعداد سطر: ۱۱ □ اندازه متن کتاب: ۸/۵ × ۱۵/۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۵/۷ × ۲۲/۳ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا برنگ زرد، عطف مشمی به رنگ کرمی.

نک: نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۷۷، (نشریه).

«شماره ثبت: P-K ۷۷»

۱۶۷ بحر الفضائل فی منافع الافاضل لغت - علوم مختلف - عربی به فارسی.

از: محمد، فرزند قوام، فرزند رستم، فرزند احمد، فرزند محمود پدر، خزانه البلخی، معروف به کری^(۱).

آغاز: «متداول میان فصحا بود همه را بگزید مروید و قسم بر جهل و دو باب و هفت

۱. کری: منسوب به کره مانک پور در حوالی الله آباد هند

فصل در کتابی خفیف الهجم و کثیر الفوائد جمع گردانیدم اما صنایع و بدایع و بحور و آوردن اشعار سبب آنکه در کتاب جواهر المعادن...»

انجام: «الملیح: بی نمک و نمکدار - المته: قوت و ضعف - المولی: آزاد و آزاد کننده - صریم: اللیل و الصبح - والصارخ: معیشت و مستغنیث - الثصول: افتادن همگان از... - الٹاهل: تشنه و سیراب - الوادی بیابان و رود - الورا: پیش و پس - الهاجد: تهجد کننده و خفته».

گزارش متن: مشتمل بر دو قسم است، قسم اول: در لغات اهل فضل و ایشان در بیست و هشت باب به ترتیب حروف تهجی است. به عبارت دیگر شامل لغات شاذی است که در ادب عربی، فارسی و ترکی به کار می‌رود. قسم دوم: ابواب متفرقه و در این قسم چهارده باب و سی و شش فصل است. باب اول در اسامی برخی از اولاد، کارداران، غزوات، اسبان و اسباب پیامبر ﷺ باب دوم: در الفاظ ادوات و غیر آن، باب سوم: در کنیتها و در این چهار فصل است، باب چهارم: در اسامی ماهها و ایام هر ملت و در این هفت فصل است، باب پنجم: در اسامی کواکب و ستاره (سیاره) و ثابته و در این سه فصل است، باب ششم: در اسامی اقلیمها و بعضی شهرهای مشهور، باب هفتم: در حیلۀ آدمیان، باب هشتم: در وزن دینار، رطل، صاع، من و غیر آن، باب نهم: در الفاظ صنعتها که اهل فضل رابه کار آید و در این شش فصل است، باب دهم: در الفاظ متناسب از هر نوع و در این نه فصل است، باب یازدهم: در اسامی خمار و اوانی و اسباب آن، باب دوازدهم: در اسامی پرده‌ها و اوقات سرود، راکها و اسامی مزامیر و آنچه نوازند و در این سه فصل است، باب سیزدهم: در اسامی ۷۲ ملت اهل بدعت و بعضی اسباب و مقام ایشان و در این سه فصل است، باب چهاردهم: در الفاظ هندویی که در نظم استعمال می‌کنند.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ - متن فارسی، نستعلیق □ کاتب: ابن محمدرضا، حکیم تونی □ تاریخ کتابت: روز سه شنبه در دهۀ آخر صفر ۱۰۸۹ هق □ عنوانها و نشانیها: متن مشکى (مشکی) و ترجمه به شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی مایل به زرد □ تعداد برگ: ۱۶۶ □ تعداد سطر: ۹ □ اندازه متن کتاب: ۷/۵×۱۸ □ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۱/۸×۲۳/۳ سانتیمتر □ نوع جلد: تپماج مشکى و مجدول

ویژگیهای نسخه: مهریضی شکل در برگ اول وجود دارد که نوشته شده: «ابن محمد علی ابن علی...» دارای رکابه است. از آغاز و انجام افتادگی دارد.

نک: فهرست مشترک پاکستان، ج ۱۴، دانشگاه شیرانی لاهور، شماره ۱۶۸۹/۴۷۴۲، ص

۱۴۱: فهرست خطی فورت ویلیام (کلکته) هند، شماره ۴۸۷، ص ۳۴.

«شماره ثبت: P-K ۷۸»

۱۶۸ شرح دیوان انوری = شرح قصاید انوری ادب منظوم و منثور، فارسی
از: میرزا ابوالحسن، حسینی فراهانی.

م. ۱۰۳۹ ق.

آغاز: «بازین چه جوانی و جمال است جهانرا

وین حال که نوگشت زمین را و زمانرا

هم چهره بر آورده فرو برده نفس را

هم فاخته بگشاد فرو بسته دهان را

«جرمه» بنا بر مشهور بخاری که در آخر زمستان از زمین بر می آید و در اصطلاح تازیان حدوث آن بخار را در زمین سقوط جرمه گویند».

انجام: «قصیده: ای قبله کوی خاکی و آبی - رای فخر همه قبیله آبی - شرح در مدح مرد میراب گفته و مراد از «قبیله آبی» میرآبست که ممدوح باشد شرح متن: اجرام زرشک پایه قدرت - پوشیده... دُول بضم دال، دلو آب این است که آنچه بی تأمل در شرح قصاید بر زبان آمده متمم».

گزارش متن: شارح در سال ۱۰۳۹ ق در شیراز کشته شده است. در این کتاب اشعار انوری به ویژه قصاید او کلمه به کلمه توضیح و تشریح شده است. این شرح در دو بخش نگاهشده شده است: ۱- شرح قصیده ها که در جوانی نگاهشده است و از اینکه در آن بررسی دقیق نکرده پوزش می خواهد. ۲- بخش دوم شرح بیتهای مشکل دیوان اوست که پس از سالیان دراز آن را به رشته تحریر در آورده و مطالب پخته تر است.

این شرح را در نشریه نسخه های خطی کتابخانه های شوروی، ج هشتم و فهرست انستیتوی تفلیس (ککلیدزه چاپ ۱۹۷۷) به اشتباه به شادی آبادی نسبت داده اند و در فهرست نسخه های خطی فارسی منزوی نیز ناشناخته معرفی شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: رجب ۱۲۸۲ ق □ عنوانها و نشانها: کلمات شرح و متن و لغات انتخاب شده شگرف است □ نوع کاغذ: شرقی - مایل به زرد □ تعداد برگ: ۱۱۶ □ تعداد سطر: ۱۰ □ اندازه متن کتاب: ۱۴ × ۲/۸ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰/۷ × ۱۴/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشکی مجدول به طلا.

ویژگیهای نسخه: در برگ پایانی کتاب نوشته شده: «کتاب شرحی انوری آق عبدالله».

دارای رکابه است.

نک: فهرست کتابخانه دانشگاه استانبول، ص ۲۵۲، شماره ۶۵۴۷ فهرست کتابخانه مرعشی ره، شماره ۲/۶۴۸۳، ج ۱۶، ص ۳۴۰ و ج ۲۹، ص ۵۸۰، شماره: ۱۱۷۷۷؛ فهرست نسخه‌های خطی مسجد اعظم قم، شماره ۲۸۸۰ و شماره ۲۹۷۹، ص ۲۴۵؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی منزوی، ص ۳۴۶۲.

«شماره ثبت: P-K ۷۹»

۱۶۹ گلدسته اندیشه
از: محمد امین، فرزند عبدالفتاح، وقاری طبسی.
م. حدود ۱۰۸۳ ق.
آغاز: «باب الف عربی:

إِجْذَا إِذْرَا أَبْكَأ إِشْفَا إِرْضَا أَعْطَا
ایستادن انداختن وریختن گریانیدن آتش برافروختن خوشنودشدن بخشیدن

أَنْظَا إِزْوَا اسْمَا اَعْمَا أَذَانْ أَعْوَانْ أَقْرَانْ
بخشیدن سیراب کردن نام برآوردن نام برآوردن کورکردن بانگ نماز یاران و یاوران همه

سران

انجام:

مُؤْتَمَنٌ مِخَنٌ مُرْدَادٌ مِخْلَبٌ مَرْكُومٌ مَاكِيَانٌ

صاحب اعتبار محنت ورنج برج اسد چنگال و حوش بر سر هم چیدن مرغهای خانگی که تخم گذرانند

مُهَنْدٌ مَدٌّ مُنْضَدٌ

تمام قوت

گزارش متن: از دو قسم تشکیل شده است: «۱- قسمت عربی به فارسی ۲- قسمت فارسی به فارسی». و در آخر حروف ابجد با اعداد معادلشان آورده شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ و نستعلیق نازیبا □ کاتب: عبدالمحمد فرزند عبدالشکور □ تاریخ کتابت: ۱۲ صفر ۱۲۳۴ □ فی عنوانها و نشانیها: لغات شنگرف و معنای آن مشکی است □ نوع کاغذ: فرنگی به رنگ لاجورد □ تعداد برگ: ۴۱ □ تعداد سطر: ۱۷ و ۱۶ □ اندازه متن: کتاب: ۷×۱۵/۸ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۳/۵×۲۱/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: رنگ کاغذ رساله آبی آسمانی است و نسخه ترمیم شده است. کلمات عربی به رنگ قرمز و درشت نوشته شده و در زیر هر کلمه معنای آن به رنگ مشکی و کمی ریزتر از متن عربی نوشته شده است. و هر حرف به ترتیب حروف فارسی یک باب شمرده شده است. مثلاً «باب الف و باب الباء الموحدة باب التاء - باب الثاء و باب الجیم المعجمة... باب الیاء» و حرفی که در عربی نیست بدین صورت آمده است: «باب الجیم الفارسی = مثل چمانه - باب الزاء الفارسی = مثل ژنده. باب الکاف الفارسی = مثل گنگ - گنبد». و در پایان در یک برگ لغات میم دار به صورت منفرقه آورده شده است. و در ادامه نیز حروف ابجد به صورت تقطیع آورده شده است و دارای رکابه است.

نک: فهرست کتابخانه مرعشی ره، ج ۱۹، شماره ۷۲۸۴.

«شماره ثبت: ۸۰/۱ P-K»

۱۷۰ گلدسته اندیشه
از: محمد امین، فرزند عبدالفتاح وقاری، طبسی، یزدی. م. حدود ۱۰۸۲ ق.
آغاز: «دیباچه که حضرت آخوندی جامع کمالات صوری و معنوی امیدوار بکرم باری آخوند مولانا وقاری بر منشآت خود نوشته بفارسی خالص نخستین غنچه که از گلین خامه دبیران سخن پرداز گلشن راز شکفتن آغاز نماید و نور پس شکوفه که در چمن نامه پروانه نویسان خرده دان بارگاه آگاهی».

انجام: «و نامحرومشان مگذارید اگر نام بُودی نُمُشته شده باشد بلفظ خود عَف»^(۱) نماید شما می‌دانید که ما انلا و امشایی نداریم و لوط قلم نخوانده‌ایم و اسلام^(۲) و الاکرام. صورت خط مصنف.

گزارش متن: ملا محمد امین، پسر ملا عبدالفتاح شیرازی از شاعران نامی و بسیار متقی که در بسیاری از علوم متداوله به ویژه در معما و انشاء و فنون شعری ماهر و زبردست بوده و از ذوق شعری زیبایی برخوردار بوده است و آثاری از خود بر جای گذاشته از جمله آنها انشاءات اوست.

این رساله دیباجه‌ای از آخوند مولانا و قاری بر منشآت خودش است که به فارسی روان در تاریخ ۱۰۸۳ق نوشته است که گزیده‌ای از نامه‌هایی که در مناسبت‌های گوناگون نوشته می‌شود جهت آموختن نامه‌نگاری آورده شده است.

در دوازده «برگ» نوشته شده است: برگ اول: در دیباجه‌ها، برگ دوم: نکاح نامه‌جات، برگ سوم: تشهدات و محضرها، برگ چهارم: نوشتجات به پادشاهان، برگ پنجم: در مکاتبت مشتمل بر دو رنگ است، برگ ششم: در جواب مکاتبت، رنگ نخستین آن در نسبت به افاضل و اعالی است. و رنگ دوم در مصاحبان است، برگ هفتم: در تهنیت مولود و غیره، برگ هشتم: در تعزیت متضمن دو غنچه است، برگ نهم: در رقصات، برگ دهم: در پرسش برگ، یازدهم: در مکاتبت به معشوق، برگ دوازدهم: در نوشته‌های ظرافت‌آمیز، و در «تاریخ دوشنبه ۲۲ شعبان ۱۰۸۳» تألیف این کتاب به پایان رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ کاتب: سبزه‌علی بابا احمدی □ تاریخ کتابت: ۴ ربیع الاول ۱۰۹۳ق □ محل کتابت: دارالسلطنه اصفهان □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۹۶ □ تعداد سطر: ۱۷ و ۱۶ □ اندازه: متن کتاب: ۷×۱۵/۸ سانتیمتر □. ویژگی‌های نسخه: در حاشیه تصحیح شده است. از آغاز افتادگی دارد و صورت خط

مصنف در پایان کتاب بدین صورت آمده است: «صورت خط مصنف بتاریخ الاثنین العشرین من شهر شعبان...» و این کتاب را مؤلف به دقت مقابله کرده است و در صفحه آخر کتاب آمده است: «من اوله الی آخره بنظر کمترین سید و بدیده تدقیق سراپای... العبد الفقیر الی الله الباری محمد امین الوفاری عفی عنه... امید که چیزی...» و مهر کوچکی وجود دارد که ناخوانا شده و بتابیر قرائن مربوط به وقاری است. دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۱۸، ص ۲۱۱، شماره ۴۵، ریحانة الادب، ج ۶، ص ۲۳۸ فهرست کتابخانه: مرعشی ۵، ج ۱۹، شماره ۷۲۸۴.

«شماره ثبت: ۸۰/۲-P-K»

۱۷۱ نسخه جات = منشآت و ترسل انشاء، فارسی

از: میرزا مهدی، فرزند محمدنصیر، استر آبادی.

م. سده ۱۲ ق.

آغاز: «حیداً این بیاض دلارا که تدر و رنگین پروبالیست از جلد نگارین شهر پر نقش نگار گشود و طاوس پر خط خال که وقت گشودن اوراق از صفحات رنگین چتر ملون نمود».

انجام: «و مباشرین اعمال و اشغال مملکت و کلاتران و اصناف برایا و عامه سکنه و متوطنین و مترددین مشارالیه را قابل این امور دانسته از قول و فعل او تخلف جایز و رواندارند تم بالفراغ والعافیه منه میمونه مبارکه پارس پل».

گزارش متن: مؤلف از طرف نادر شاه برای ضبط و ثبت وقایع مأمور بوده و در نتیجه این کتاب به دستور نادرشاه نوشته شده است، چنان که این مطلب را مؤلف در اول کتاب درّه نادریه آورده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق زیبا □ کاتب: محمد حسین □ تاریخ کتابت: ۶ شعبان ۱۸۵۸/۱۲۴۷ م □ عنوانها و شانیهها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۸۲ □ تعداد سطر: ۱۶ □ اندازه متن کتاب: ۸/۵ × ۱۴ □ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۵/۲ × ۲۰/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشکى یک لائی.

ویژگیهای نسخه: در پایان نسخه نوشته شده «کیف اقول هذا ملکی و الملک لله تعالی

حرره الفقير الحقير المذنب العلي». مهر دایره‌ای در برگ اول وجود دارد نوشته شده: «محمد باقر بن علی محمد».

و وقتنامه‌ای در برگ ۱۴ بدین صورت آمده است: «باکیر اولاد و ارشد ولد و بعد هم بر اعلم و افقه بلد بحيث لا بیاع و لا یوهب و لا یرتهن و لا ینقل عن البلد فان نقل فتولیته الی عالم بلد زیاده بر شش ماه پیش کسی نگذارند و بدون و قبض ندهند».

نک: الذریعه، ج ۲، ص ۳۹۴، شماره ۱۵۸۲؛ فهرست کتابخانه ملی ملک، ج ۵، شماره ۱۸۱۹/۲؛ فهرست کتابخانه مرعشی ره، شماره ۱۵۶۰.

«شماره ثبت: (P-K ۸۱)»

۱۷۲ مقصد الاقصی = زبده الحقایق = شروح حدیث اقوالی - عرفان، فارسی

از: عزیزالدین، فرزند محمد، نسفی نخشی. م. سده ۷ ق.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والعاقبة للمتقین والصلوة والسلام علی خیر خلقه محمد و اله الطاهرین و بعد: چنین گوید اضعف الضعفاء و خادم الفقراء... که جماعت درویشان کثر هم الله از این بیچاره درخواست».

انجام: «در لقمه حلال و صحبت نیکانست و گرفتاری آدمی و تفرقه آدمی در دنیا و آخرت در لقمه حرام و صحبت بدانست... که از وی آزاری بکسی نرسد و بقدر آنکه می تواند راحت می رساند اینست کار آدمی... این است خلاص و نجات آدمی سخن کوتاه شد الله اکبر».

نسفی از علماء بزرگ صوفیه می باشد که در قرنهای ششم و هفتم می زیسته و در حمله مغول در سال ۶۱۶ ق فرار کرده و در ابرقوه در گذشت و تألیفات زیادی داشته از جمله آنها: خلاصه کلمات مجمع الفصحا و ریاض العارفین و کشف الحقایق و مقصد الاقصی و منازل السائرین.

گزارش متن: بر «۲۰» فصل در سخن اهل تصوف و سخن اهل وحدت است با عناوین «ای درویش ای درویش» موضوعهای شناخت ذات و صفات خداوند متعال و

ولایت، نبوت، مبدء و معاد و سیر و سلوک نگاشته شده است. و این رساله نیز به همراه سایر رسائل او در مجموعه‌ای به نام «انسان کامل» چاپ شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۲۰ شهر جمادی الاول ۱۳۱۶ ق - ۱۸۹۸ م □ عنوانها و نشانیها: سر فصلها و آیات شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۳۲ □ تعداد سطر: ۱۶ □ اندازه متن کتاب: ۱۶/۷ × ۱۰/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱/۲ × ۱۵/۷ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشکی، یک لائی مجدول.

ویژگیهای نسخه: دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۲۲، ص ۱۱۰، شماره ۶۳۰۴: ریحانة الادب، ج ۶، ص ۱۷۲؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی عشق آباد، ص ۱۵۹، شماره ۱۶۴.

«شماره ثبت: P-K ۸۳»

تاریخ، فارسی

۱۷۳ تاریخ مغول = زبدة التواریخ

از: شمس الدین، ابوالقاسم کاشانی.

آغاز: «الحمد لله الذى خلق الانسان من الماء المسنون، و انشاء الاشياء اذكاف امره مسّ النون، قدر الحیوة و قسّم الرزق و حکم بالمنون، الله یخلق ما یشاء اذا قضى امرأ فانما یقول له کن فیکون...».

انجام: «ووزراء روشن روان ملک آرای عدل اقرای رعیت پرور و مرحمت گستر و امرای نوشین روان... قباد همت خسرو عشرت بهمن صولة... نصرت کرامت کن رحم الله عبداً قال آمناً. تمّ المجلد الثالث بالحدّ الرابع و يتلوه المجلد الرابع».

گزارش متن: جلد نخستین آن درباره فارس است و مجلد دوم و سوم از سرگذشت کیخاتو خان که در آن کارهای غازی بدین ترتیب بر شمرده شده است: «مسجد و خانقاه، مسکن تعلیم و تعلّم شافعیان، دارالشفاء، بیت المتولی، بیت الکتب، رصد خانه، حکمیه یا پزشکی خانه. مدرسه حنفیه، حوض خانه، بیت السیادة، او در بهار سال «۶۹۸» کاخ دولت و سراستان مملکت را بنا کرد. همچنین اخراج و ضرب... نخستین

عنوان: «شرح حال اسامی که حادث شده در وضع حاد و ابطال او» و باز پسین عنوان:
«صادرات افعال سلطانی و مآثر عهد دولت معدلت غازی است».

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: ربیع الاول ۱۰۱۱، ۱۶۰۲
□ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی مایل به زرد □ تعداد برگ: ۱۰۵ □ تعداد
سطر: ۲۲ □ اندازه متن کتاب: ۹/۱ × ۱۹/۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۴/۷ × ۲۳/۱ سانتیمتر □ نوع
جلد: تیماج مشکی دارای تریج و سرتریج مشکی و مجدول، ضریبی.

ویژگیهای نسخه: مؤلف شیعه است. دارای رکابه است. تمام برگها مجدول به قرمز و
مشکی است. و در برگ اول سر لوح و کتیبه‌ای وجود دارد که در کتیبه «بسم الله...» نوشته شده
است. و سر لوح، رنگه نارنجی، قرمز، مشکی، زرد و لاجورد است و حاشیه سر لوح منقوش به گل و
بوته به صورت اسلیمی است.

نک: نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۷۸، (نشریه).

«شماره ثبت: P-K ۸۴»

۱۷۲ دستور معما = معما = قواعد معما معمای منظوم، فارسی

از: میر حسین، فرزند محمد حسینی، معمانی، نیشابوری. م. ۹۰۴ ق.
آغاز: «بنام آنکه از تألیف و ترکیب

معما جهان را داد ترتیب

کشانید از معما نام اما

شد از نامش گشاده هر معما».

انجام: «میر: زبهر رسیدن به عزّ و شرف

چو این نامه را خامه خوش خرام

بیاریاست اول از آن نام به

که باشد بدو نیز ختم کلام

وقع الفراغ من هذه النسخة الشريفة في المعميات، تم».

گزارش متن: مؤلف این رساله را به نام میر علی شیر نوائی (متوفی ۹۰۶ ق) نوشته

است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ کاتب: محمود فرزند عمر □ تاریخ کتابت: ۱۰۵۹ ق - ۱۶۴۹ م □ عنوانها و نشانیها: اسم افراد به شکرگرف است □ نوع کاغذ: فرنگی زرد - کرمی □ تعداد برگ: ۸۰ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن کتاب: ۷/۱۳ × ۷ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰ × ۱۲ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمی مشکي و عطف تیماج قهوه‌ای و ویژگیهای نسخه: کاغذ رساله به دو رنگ زرد و قهوه‌ای روشن است. در حاشیه برخی از برگها معما با اسامی مختلف آمده است: مثل به اسم جانی - به اسم رستم، به اسم شاه و غیره. نک: الذریعه، ج ۸، ص ۱۶۸، شماره ۶۸۶؛ فهرست کتابخانه مرعشی ره، ج ۲، ص ۲۱۸، شماره ۶۱۸/۳.

«شماره ثبت: مجموعه ۸۵/۱ P-K»

ادب منظوم

۱۷۵ بهارستان

م. ۸۹۸ ق.

از: نورالدین، عبدالرحمان، فرزند احمد جامی

آغاز: «چو مرغ امرزی بالای ز آغاز»

نه از نیروی حمد آید سپرواز

بمقصد نارسیده پر بریزد

فستد زان سان که دیگر برنخیزد

هزاران داستان حمد و ثنا از زبان مرغان بهارستان عشق و وفا که بر منابر اغصان

فضل و احسان بحسن اصوات و طیب الحان علی الدوام خوانند.»

انجام: خاتمه: «در دل چنان میکشت و در خاطر چنان میگذشت که این نامه

بزودی باخر... قطعه: بطر کن جامیا بساط سخن که از آن خوبتر نشاطی نیست... جامی

هر جا که نامه انتشار است در گفته کسی بعبادت هیچ نخواست... بمکارم اخلاق مطالعه

کنندگان آنکه چون به پر خللی مطلع شوند... آنکه در کیش آخر اندیشان غیب پوشی

زغیب جویی به... بوقتی شد آخر که تاریخ هجرت شود نه صد از هشت بروی فزایی و

المسئول من الله ذوالجلال والاکرام والظفر نبیل المرام وافوز بحسن الاختتام.»

گزارش متن: به جهت پسرش ضیاء الدین یوسف به روش گلستان سعدی جهت آموزش گلستان و مقدمات کلام عرب و قواعد فنون ادب نوشته است و مشتمل بر داستانهای عرفانی و پند و اندرزهای صوفیان معروف است که در سال ۸۹۲ به پایان رسیده است و دارای هشت روضه است و به سلطان حسین میرزا بايقرا پیشکش شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق نازیبا □ تاریخ کتابت: ۱۰۰۸ هـ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف و کمی در شتر از متن است □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۶۹ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن کتاب: ۱۴×۷ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰×۱۲ سانتیمتر □.

ویژگیهای نسخه: حاشیه نویسی شده و در بعضی برگها زیر کلمه‌ای که عربی یا غیر مأنوس هستند به فارسی روان ترجمه‌اش نوشته شده است. نسخه ترمیم شده و قسمت بالای کتاب موربانه خوردگی دارد که به خطوط آسیبی نرسیده است. در اول نسخه وقتنامه آمده ولی در اثر خط خوردگی ناخوانا شده و تنها «سلطان سلیمان» آشکارا خوانده می‌شود و در ضمن، عبارت «قد وقف هذا الكتاب المستطاب لله تعالى...» کاملاً واضح است.

در پایان نسخه این عبارت نوشته شده است «این کتاب مستطاب رساله معما از گفتار میر حسین است مال جناب عمدة النصحاء المتکلمین آقای آقا میرزا حسن مشهور به عندلیب زیده مجده العالی است و این بنده ارادت گیش که فدوی مخصوص شان است محض... چند روزی و بلکه چند ماهی برده بدون آنکه خیری بفهمم بمطالعه آن پرداخته و اینک که ۲۰ ذی الحجة ۱۳۱۸ با هزاران خجالت از تأخیرش تقدیم کردیم». به خط زیبای شکسته نوشته شده است و در زیر آن به خط لاتینی نوشته شده «حاج رحمت الله». این کتاب بارها چاپ شده و به زبان آلمانی و ترکی نیز ترجمه شده است.

نک: الذریعه، ج ۱، ص ۱۸۸؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی متزوی، ص ۳۵۳۵؛ فهرست کتابخانه مرعشی ره، شماره ۹۹۵۵ و ۷۱۲۰.

«شماره ثبت: P-K ۸۵/۲»

۱۷۶ نگارستان = تاریخ نگارستان تاریخ اسلام، فارسی

از: احمد، فرزند محمد، فرزند عبدالغفار، قزوینی غفاری. م. ۹۷۵ ق.

آغاز: «ای طرازنده بهارستان

وی نگارنده نگارستان

از کرم تازه کن بهارم را

رقم صدق ده نگار مرا

دور دار از عنای حسّادش

بسنّبی و لئی و اولادش...».

انجام: «منصوبست به کأنهم بنیان مرصوص و ساحت گردون مساحتش... مرموز بر

ضمایر انجم نظائر ارباب بصائر اتصال این خلافت عظمی و اقران...»

منه نسب این روزگار فرخنده آثار بر سایر نسب... سعدی سزدگر بدورش بنارم

چنان... سعدی گران جمله را کاتب املاء کند - مگر دفتری دیگر انشاء کند... چو در واقع

نگارستان چنین است - از آن آمد نگارستان واقع - (۹۵۹ق)».

گزارش متن: مشتمل بر تاریخ پیامبر ﷺ و تاریخ خلفا و ائمه اثنا عشر و تاریخ

امویها و عباسیها و... و حکام آق قویونلو است. و مؤلف برای تدوین این کتاب از ۳۱

کتاب به عنوان منبع استفاده کرده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ و نستعلیق □ تاریخ کتابت: صفر المظفر ۱۲۰۴ق یا ۱۲۵۴ق

□ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی، مایل به زرد □ تعداد برگ: ۲۱۹ □ تعداد

سطر: ۱۹ □ اندازه متن کتاب: ۸×۱۶/۷ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۲/۶×۲۲/۶ سانتیمتر □ نوع

جلد: تیماج مشکی، دارای ترنج و سرترنج، ضری و مجدول، عطف، مشمی مشکی».

ویژگیهای نسخه: ترمیم شده و دارای سر لوح ساده است. تا برگ «۱۱» مجدول به طلا،

لاجورد و مشکی است و رکابه دارد. حاشیه نویسی شده و در حاشیه تصحیح شده است. و در پایان

کتاب آمده است: «خریدم این کتاب را از تبریز امیرقلی در تاریخ ۱۳۱۱ق».

نک: الذریعه، ج ۲۴، ص ۳۰۸، شماره ۱۶۰۹؛ فهرست خطی مجلس شورای

اسلامی، ج ۲۱، شماره ۱۶۷.

«شماره ثبت: ۸۶ P-K»

۱۷۷ مجمع الفرس = فرهنگ سروری لغت، فارسی

از: محمد قاسم، فرزند حاجی محمد کاشانی، مشهور به سروری. م. سده ۱۱ ق.
 آغاز: «ابتدای کلام هر دانشمند سخنور و انتهای سخن هر خردمند هنر پرور...
 بتحقیق انمه معصومین... حضرت شاه اولیاء و سید اوصیاء...»
 انجام: «شیخ مصلح الدین سعدی شیرازی می فرماید: من آنچه بلاغست با تو
 می گویم - تو خواه از سخنم پندگیری و خواه ملال؛ تمّت».

گزارش متن: این فرهنگ شامل لغتهای فارسی به فارسی به ترتیب آغاز واژه ها در
 باب «باء» و با در نظر گرفتن پایان آنها در فصل است. در پایان کتاب نیز فصلی مشتمل
 بر اصطلاحات به عنوان «استعارات» آورده شده است. این کتاب را مؤلف به نام شاه
 عباس صفوی در سال ۱۰۰۸ ق تألیف نموده و در تدوین این کتاب از منابع زیادی
 استفاده کرده و لغتهای تعداد بسیاری از لغت نامه ها را در این فرهنگ جمع آوری نموده
 است. تلاش مؤلف بر این بوده که کلمات عربی را در این فرهنگ ذکر نکند.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: سده ۱۱ □ عنوانها و نشانیها: لغات به
 شنگرف است □ نوع کاغذ: شرقی - زرد □ تعداد برگ: ۳۶۵ □ تعداد سطر: ۱۹ □ اندازه متن
 کتاب: ۸×۱۳/۳ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۱/۸×۱۸/۶ سانتیمتر □ نوع جلد: تیباج فرمز، دارای
 ترنج و سرترنج و جدول، ضری.

ویژگیهای نسخه: دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۲۰، ص ۳۷، شماره ۱۸۲۳؛ فهرست کتابخانه مرعشی ره، شماره
 ۱۰۰۶۵، ص ۴۷، ج ۲۶.

«شماره ثبت: P-K ۸۷»

۱۷۸ دیوان ادب منظوم، فارسی

از: شیخ ابوالفیض، فرزند مبارک دکنی، متخلص به فیضی. م. ۱۰۰۴ ق - ۱۵۹۶ م.
 آغاز:

«مستانه سخن می‌رسد از دل بلبل ما

عشق است که بر بسته زبان ادب ما

مستیم از آن می‌که بقرا به بگنجد

زین ساغر و پیمانه نباشد طرب ما».

انجام:

«ایمن نامه که فیض بخش صد انجمنست

در خرمن اهل عشق آتش فکنت...

ایمن چشم زانصاف سپهرت مرا

کس ره ندهد بچشم بسی انصافان».

گزارش متن: مشتمل بر غزلیات، مقطعات و رباعیات اوست.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی - مایل

به زرد □ تعداد برگ: ۱۸۱ □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن کتاب: ۸/۳ × ۱۴/۶ سانتیمتر □ اندازه

جلد: ۲۰/۴ × ۱۲/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشکی یک لایه - مجدول و عطف مشمی

مشکی.

ویژگیهای نسخه: دارای مهر مریمی که تنها کلمه «بزید» از آن خوانده می‌شود. و بنابر قرائن

موجود این مهر مربوط به کاتب است. دارای رکابه است. چندین بار چاپ شده است و فهرست

مشار نشانی از یک چاپ آن را در ۱۸۹۴ م داده است.

نک: فهرست مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۷۲۹؛ الذریعه ۹، ص ۸۵۴ و ص ۸۵۳

فهرست نسخه‌های خطی گنجینه سالار، ج ۵، ص ۳۵۰.

«شماره ثبت: ۸۸ P-K»

۱۷۱ دیباچه دیوان حافظ

ادب مشور، فارسی

از: خواجه شمس الدین، حافظ شیرازی. م. ۷۹۱-۷۹۲-۷۹۴ ق.

آغاز: «حمد بیحد و ثنای بیعد حضرت خداوندی را که جمیع دیوان حافظان ارزاق

پیروانه سلطان اوست بی‌مانندی که رفیع بنیان... اما تعالیب اسالیب و تنوع تراکیب نظم

و نثر بسیار و بی‌شمار است و تفاوت حالات سخن‌وران... این مقدمات ذات ملک صفات بندگی مولانای اعظم... محمد حافظ بود».

«اگر چه خصم تو گستاخ رود جانی

تو شاد باش که گستاخیش چنان کرد

که هر چه در حق این خاندان دولت‌کرد

جزش در زن و فرزند و خانمان کرد

زمان عمر تو پاینده باد کین دولت

عطیه است که در کار انس و جان گیرد».

گزارش متن: در اول دیوان در نه برگ دیباچه منثور آمده است. در فهرست نسخه‌های خطی مشترک پاکستان که با آغاز نسخه ما تطبیق دارد این کتاب را دیباچه دیوان سعدی نام برده که همان دیباچه بیستون از علی بن احمد بن ابوبکر بیستون است ولی آقای دانش پژوه و ایرج افشار در «نشریه دفتر هشتم» دیوان حافظ نامیده‌اند. و با آغاز دیباچه بیستون، خطی موجود در کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی ره به شماره ۱۲۱۸۴ مطابقت ندارد. و در فهرست خطی مجلس شورای اسلامی این نسخه از خود خواجه حافظ دانسته شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ عنوانها و نشانها: طلا - سنگرف □ نوع کاغذ: شرقی - لاجورد روشن - زرد □ تعداد برگ: ۹ □ تعداد سطر: ۱۲ □ اندازه متن کتاب: ۱۶×۹ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰×۱۳ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا به رنگ مشکی، عطف تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: این نسخه بسیار نفیس است و تمام حواشی برگها مذهب به برگهای طلا است و همچنین تمام برگها مجدول به طلا، لاجورد و مشکی و طلااندازی شده است. و کاغذ نسخه به رنگ سبز، لاجورد، زرد، مایل به زرد، مایل به نارنجی و نارنجی است. دارای سر لوح مذهب و مزدوج با گل و بوته ریز به شکل اسلیمی است. و در برگ اول شمشه‌ای مرصع برنگ‌های لاجورد، طلا، قرمز، زرد، سفیدآب و... که اطراف آن مذهب به گل و بوته و در بالای آن سیمرغ و در پایین دو آهو هست که جلوه خاصی به نسخه داده است و در وسط شمشه نوشته شده: «صاحب خلیل ثانی

اعلی ذوالقدر».

نک: نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۷۸، (نشریه)؛
فهرست نسخه‌های خطی انستیتو ککلیدزه گرجستان، ص ۱۱۱؛ ج ۵، ص ۸، شماره
۵؛ فهرست خطی دانشگاه استانبول، شماره ۱/۱۴۱۲، فهرست نسخه‌های خطی
مجلس شورای اسلامی، ج ۳۷، ص ۳۲۶، شماره ۱۳۷۸۳.

«شماره ثبت: P-K ۸۹/۱»

۱۸۰ دیوان ادب منظوم، فارسی

از: حافظ شیرازی = خواجه شمس الدین محمد حافظ شیرازی.

م. ۷۹۲ یا ۷۹۱ ق.

آغاز:

«الا یا ایها الساقی ادر کاساً و ناولها

که عشق آسان نمود اول ولی افتاد مشکها

بسبوی نافه کاخر صبازان طره بگشاید

تاب جعد مشکینش چه تاب افتاد در دلها».

انجام:

«در دیده کشم ولی زخار مزه

از نازکی و لطافت و شیرینی وز سادگی و سلیمی و مسکینی...».

گزارش متن: این دیوان مشتمل بر غزلیات، مقطعات و رباعیات و از برگ «۹»
غزلیات شروع تا ۱۶۴ ادامه دارد و از ۱۶۴ مقطعات شروع و در «۱۷۷» پایان می‌یابد.
رباعیات در پایان کتاب در یک برگ آمده است. خواجه حافظ شیرازی از اکابر عرفای
ایرانی عهد آل مظفر است که بسیار قلندرانه امرار حیات نمود، در سایه عزت نفس تاج
عزت و مناعت بر سر نهاد، به هیچ کدام از ملوک و بزرگان سیاسی عصر خود اعتنائی
نکرد. در حقیقت شاعری او فرع بر مراتب عالیة علمیه اوست زیرا علوم ظاهر و باطن

بر او مکشوف بود، به ویژه در علوم قرآن ماندنی نداشت.

«قاضی نورالله شوشتری فرماید: «حافظ عارف شیراز، سر دفتر اهل راز در حقایق و معارف ممتاز، دیوان او لسان الغیب و صحت ایمان او مبری از عیب و ریب است.» حافظ قرآن مجید را با ۱۴ قرائت در حفظ داشت. او می گوید: «ندیدم خوشتر از شعر تو حافظ - به قرآنی که اندر سینه داری.»

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ عنوانها و نشانیها: طلا - شنگرف □ تعداد برگ: ۱۶۸ □ تعداد سطر: ۱۲ □ اندازه متن کتاب: ۸×۱۶/۷ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: نسخه نفیسی است. حدوداً مربوط به اوایل صفویان می شود. از انجام افتادگی دارد.

نک: الذریعه، ج ۹، ص ۲۲۲، شماره ۱۳۵۶؛ ریحانة الادب، ج ۲، ص ۱۳ و ص ۱۴ و ص ۱۵.

«شماره ثبت: P-K ۸۹/۲»

۱۸۱ ادبستان

ادب، فارسی

از: ناشناس

آغاز: «لوح اول دیباچه هدایت به سعادت بینهایت

پناه السلطان بن سلطان بن سلطان ناصرالدین شاه قاجار الله سبحانه...

زر ارزان قدر و بها یافت که در پای تو ریخت

قیمت گوهر از آن شد که بدامن آویخت...»

انجام: «اثر خدیو فرخنده فر گذشته هر یک یکان یکان بشرف امتحان شاه جهان

مشرف گشته بدین افتخار فرق به فرقدان و سر بر فلک...».

گزارش متن: این کتاب به نظر نگارنده از کتابهای درسی زمان ناصرالدین شاه

قاجار بوده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ کاتب: کیاژم^(۱) (کاظم)، فرزند احمد، فرزند علی
 مهتری □ تاریخ کتابت: ۱۳۰۲ق / ۱۸۸۴م □ عنوانها و نشانیها: لاجورد - شنگرف □ نوع
 کاغذ: روسی - زرد □ تعداد برگ: ۹۵ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۱۷/۲ × ۱۰/۴
 سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۲/۱ × ۱۶/۶ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا، رنگارنگ «زرد و
 کرمی»، عطف تیماج کرمی، گوشه‌ها مشتمی کرمی.
 ویژگیهای نسخه: به خط لاجورد، نوشته شده است و از انجام افتادگی دارد.
 نک: نشریه، ص ۱۷۸.

«شماره ثبت: P-K ۹۰»

۱۸۲ رساله در قافیه فارسی

از: برهان الدین، عطاء الله، فرزند محمود عطائی نیشابوری. م. ۹۱۹ق.
 آغاز: «سپاس و ستایش مرصاعی را که تأسیس بدایع مصنوعات و نظم سلسله
 موجودات بی دخیلی و شریکی نمود و بنور معرفت که رؤف هدایت است عارفان را
 از...»

انجام: «و چون حال ردیف نسبت به قافیه مشابه حال آنکس بود او را ردیف نام
 کردند

رباعی: قد تم رسالتی بعون الوهاب

امید که باشد همگی صدق و صواب

اگر سهو و خطائی شده باشد واقع

رب اغفرلی انک انت الوهاب».

گزارش متن: در علم قوافی و فن شعر که منتخب کوتاهی از کتاب تکمیل
 الصناعة است که به نام میرعلی شیرنوائی در نه «حرف» نوشته شده است؛ حرف اول:
 در تعریف قافیه؛ دوم: در تعداد حروف قافیه؛ سوم: در بیان حروفی که بعد از روی است؛

۱. در نسخه «کیاژم» آمده اما صحیح آن «کاظم» است.

چهارم: در بیان حرکات قافیه؛ پنجم: در بیان انواع روی؛ ششم: در بیان انواع قافیه باعتبار تقطیع؛ هفتم: بیان عیوب ملقبه قافیه؛ هشتم: بیان عیوب غیر ملقبه قافیه؛ حرف نهم: در بیان تحقیق حاجب و قافیه در ردیف.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته و نستعلیق □ کتاب: محمد هاشم تبریزی □ تاریخ کتابت: ۱۲۷۳ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی - مایل به زردی □ تعداد برگ: ۱۸ □ تعداد سطر: ۱۶ □ اندازه متن کتاب: ۷/۵ × ۱۳/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۳/۴ × ۲۱/۱ سانتیمتر □ نوع جلد: پارچه ای گلدار.

ویژگیهای نسخه: دارای مهر بیضی به رنگ لاجورد است که در آن نوشته شده: «محمد ابن عبدالله». کتاب در زمان حکومت عضدالدوله خاقانی کتابت شده است. دارای رکابه است.

نک: فهرست کتابخانه مرعشی، شماره ۵۷۶۵.

«شماره ثبت: ۹۱-P-K»

۱۸۲ نسخه جات = منشآت و ترسل انشاء، فارسی

از: میرزا مهدی خان، فرزند محمد نصیر، استر آبادی. م. سده ۱۲ ق.

آغاز: «حبذا این بیاض دلاراکه تذرورنگین پروبالی است که از جلد نگارین شهر پر نقش و نگار گشوده و طاوس بر خط و خالی است که در وقت گشودن اوراق از صفحات رنگین چتر ملون نمود و مجموعه الفت پروری است که شیرازه بند اوراق دلهای پریشان گردیده».

انجام: «خواست تا دام حیلہ بگشاید لیکن قراقوش تیز هوش که چشم به خون او تیز کرده بود نگذاشت... و کبک خوش خرام بال پریدن را به پای پریدن و دویدن ترجیح داده... میرزا مهدی خان طاب ثراه که از نوادر آثار است در بعضی نسخه جات بدون اعتنا به سهو و نقصانش نوشته شده بود چندی قبل... تصحیح شده... لهذا بنده کمترین به کمال دقت... قلمی نمودم تا اینکه برای خوانندگان و ملاحظه کنندگان نفع بهره مندی حاصل شود؛ تمت».

گزارش متن: این کتاب مشتمل بر مکتوبات و نامه‌های به افراد مختلف است که شیوه‌های گوناگون نگارشی را دربر گرفته است. دارای یک دیباچه و پنجاه و هشت مراسله، مکتوب، عقد نامه و وقننامه است و با صورت عقدنامه شاهزاده رضاعلی میرزا شروع و بانثانی که درباره فصل خزان است، پایان می‌یابد.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق ریز زیبا □ کاتب: حاجی محمد حسین اردبیلی فرزند حاجی مهدی خان اردبیلی □ تاریخ کتابت: روز جمعه پنجم ربیع الاول ۱۳۰۹ □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: جدید □ تعداد برگ: ۵۰ □ تعداد سطر: ۱۶ □ اندازه متن کتاب: ۱۱/۵ × ۱۷/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۴/۷ × ۲۰/۹ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج یک لایه به رنگ مشکی، مجدول، ضریبی، عطف تیماج مشکی است.

ویژگیهای نسخه: در زمان حکومت ناصرالدین شاه قاجار نوشته شده است و خاتمه می‌یابد. حاشیه نویسی شده و دارای رکابه است.

نک: فهرست کتابخانه مرعشی ره، شماره ۱۵۶۰.

«شماره ثبت: P-K-۹۲»

منطق، فارسی

۱۸۲ شرح تهذیب المنطق

از: مولا عبدالله، فرزند شهاب الدین، یزدی شاه آبادی. م. ۹۸۱ ق.

آغاز: «فهدا کلام مهذب غایه تهذیب الکلام یعنی این کتاب کلامی است پاکیزه غایت پاکیزگی کلام که غایت تهذیب الکلام مفعول مطلق تهذیب باشد کلام مهذب را انداخته‌اند و غایت تهذیب کلام را بجای او نهاده باشند و اعراب او داده باشند و این را مجاز در اعراب گویند... فی تحریر المنطق و الکلام یعنی در تحریر علم منطق و کلام و تحریر جهاتی است که خالی از زواید باشد».

انجام: «و مبالغه کند در تفحص این تا آنکه مشتبه نشود ضروریات و مسلمات یا مشهورات یا مشبهات... به مقاصد شبهه است و این ظاهر شد از بیان مذکور قدتم بعون الله و حسن توفیقه».

گزارش متن: شارح (یزدی) هم عصر مقدس اردبیلی بوده و صاحب حاشیه

معروفی بر تهذیب منطق به نام «حاشیۀ مولی عبداللہ» می‌باشد.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: شگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □
تعداد برگ: ۱۵۷ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۱۶/۹ × ۹/۹ سانتیمتر □ اندازه
جلد: ۴/۲۰ × ۱۴ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای دارای تریج و سرتریج و مجدول و ضریبی و
طرف آخر جلد تیماج مشکی است.

ویژگیهای نسخه: از اول افتادگی دارد و دارای رکابه است. در برگ «۱۲۱» مهر بیضی
شکل وجود دارد. در آن نوشته شده «محمد تقی ۱۲۲۱» و در برگ «۲۸» مهر بیضی وجود دارد
نوشته شده «محمد رضا، ابن محمد صالح».

نک: الذریعہ، ج ۱۳، ص ۱۶۲، شماره ۵۴۶؛ فهرست کتابخانۀ مرعشی، شماره

۱۰۶۰۹.

«شمارۀ ثبت: P-K ۹۳»

۱۸۵ دیوان ادب منظوم، فارسی

از: میرزا جلال اسیر = میرزا جلال، فرزند میرزا مؤمن شهرستانی متخلص به اسیر
اصفہانی. م. ۱۰۴۹. ق.

آغاز: «سیر نیرنگ تماشای تو گلزار دلم

که در آیینہ ہر حال خیالی دارد

نگہی از چمن فیض فصیحی است اسیر

کہ زہر زمزم گلزار مقالی دارد».

انجام: «چون یاد از آن چشمہ فسون ساز کنم

می‌زیید اگر دعوی اعجاز کنم

وقتست کہ از نگاہ کرم ساقی

چون نشاء بسال شعلہ پرواز کنم».

گزارش متن: مشتمل بر غزلیات و قصاید و مثنوی اوست.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: شرقی مایل

به زرد □ تعداد برگ: ۱۴۱ □ تعداد سطر: ۱۴ □ اندازه متن کتاب: ۱۵×۷ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱/۲۱×۳/۱۳ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمی مشکی.

ویژگیهای نسخه: نسخه ترمیم شده و از آغاز و انجام افتادگی دارد. میرزا جلال داماد شاه عباس اول بوده که در جوانی فوت کرد. دیوان اشعارش مشتمل بر بیست هزار بیت است که دارای قصاید، غزلیات و مثنوی در موضوعهای مختلف است. دارای رکابه است.

نک: الذریعه ج ۹، شماره ۴۲۵، ص ۷۴؛ فهرست کتابخانه مرعشی ره، ج ۳۰، شماره ۱۲۱۷۶.

«شماره ثبت: ۹۴-P-K»

۱۸۵ لطایف الکرام فی احکام الاعوام = لطایف الکلام فی احکام الاعوام احکام نجوم، فارسی

از: محمد حسین مدعو به سید منجم. م. سده ۹ ق.

آغاز: «چنین گوید محور این کتاب اضعف العباد محمد حسین المدعو بسید المنجم این مسوده ای است در معرفت قانون احکام منجمی به لطایف الکرام فی احکام الاعوام چه بر صاحب این فن واجب و لازم است که مداولات بروج...»

انجام: «سال یازده به سال کلب است چون سال سگ در آید سالی خشک بود و حیوانات عزیز گردد و میوه بسیار بود و بیماری در اسب و استر باشد... بیم وبا و طاعون و مرگ باشد و راهها امن گردد و... «افتاده»».

گزارش متن: این کتاب در سالهای ۸۲۳ و ۸۲۴ ق تألیف شده و مؤلف به جهت ضبط کامل ستاره شناسان و منجمان مدلولات بروج و کواکب را به طور مفصل بیان نموده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ عنوانها و نشانیها: سر فصلها شنگرف است □ نوع کاغذ: شرقی (به چند رنگ است) □ تعداد برگ: ۱۳۴ □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن کتاب: ۲/۱۳×۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲/۱۹×۱۱ سانتیمتر □ نوع جلد: نیمج مشکی و مجدول. ویژگیهای نسخه: مهر بیضی شکل در اول کتاب وجود دارد که کلمه «مرفضی» نوشته شده

است. و در بالای مهر نوشته شده: «هذا الكتاب مال المرطی».

برگهای نسخه به رنگهای نارنجی و سبز و سفیدآب و زرد و نخودی است. در برگ اول نسخه دعاهایی از کفعمی و غیره آمده است. برای نمونه قسمتی از آن ذکر می‌شود: «و هو هذا الاسم ۵۰۱۰۴۰۰۴۰۳۰۱۴۰۰۹۱۰۰۳۰۷۰۱۱۰ فاکتم هذا السر ولا تهون فيه ولا تطهر بغير مستحبه؛ تمت». دارای رکابه است.

نکد فهرست کتابخانه مرعشی ره، ج ۲۹، ص ۲۹۶، شماره ۱۱۵۸۲؛ الذریعه، ج ۱۸، شماره ۲۸۳.

«شماره ثبت: P-K ۹۵»

۱۸۷ ذخیره خوارزمشاهی = قرابادین طب، فارسی

از: زین الدین ابوابراهیم اسماعیل، فرزند حسن، فرزند احمد، فرزند محمد حسینی جرجانی م. ۵۳۱-۵۳۵ ق.

آغاز: «دانست کی از زخم او آماسی سخت سرخ و دردی صعب تولد کند و نوعی زنبور است بزرگ و سر او سیاه و بر تن دایره‌ها بسیار است درد زخم او به تشنج ادا کند... باب نهم... «افتاده است».

انجام: «و بکشد و بجنابند چنانچ این سر ران بجانب اندرون... جانب اسنی گویند اندر کشد تا بن ران... «افتاده».

گزارش متن: مؤلف این کتاب را به اسم سلطان علاء الدین، بوالفتح محمد، بن یعین‌الدین (ارسلان تکین) تکش خوارزمشاه نوشته است و به این جهت نیز ذخیره خوارزمشاهی نامیده است و در سال ۵۰۴ به اتمام رسانده و مشتمل برده باب است: ۱- شناخت خلطها ۲- شناخت حالهای بدن ۳- نگه داشتن بدن ۴- استخراج مرض ۵- انواع تبها ۶- بیماریهای اندامها ۷- علاج آماسها و ریشها ۸- پاکیزگی تن ۹- انواع زهرها ۱۰- داروها.

در فهرست گرجستان چاپ ۱۹۶۹ نام کتاب «قارابادین» یاد شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق نازیا □ عنوانها و نشانیها: مشکی و اطراف عناوین به خط طلا تزیین شده است □ نوع کاغذ: شرقی مایل به زرد است □ تعداد برگ: ۸۲ □ تعداد سطر: ۲۵ □ اندازه متن کتاب: ۱۱/۲ × ۱۸/۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۴/۸ × ۲۲ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی بامتوا به رنگ مشکی - عطف پارچه مشکی.

ویژگیهای نسخه: در کاتالوگ انستیتوی تفلیس به نام قارابادین نامیده شده است. از آغاز و انجام افتادگی دارد. دارای رکابه است.

نک: فهرست خطی کتابخانه مرعشی ره، ج ۱، شماره ۲۰۰ و ۲۸۷؛ الذریعه، ج ۱۰، ص ۱۰، شماره ۵۳.

«شماره ثبت: P-K ۹۶»

۱۸۸ ده قاعده = ده اصل عرفان، فارسی

از: سید علی همدانی = امیر سید علی همدانی.

آغاز: «حمد و ثنای نامتناهی به دادگاهی را که استحکام قواعد اسلام را... طالبان سوادات ملکوتی و اسماء زکیه نفوس معراج سالکان درجات جبروتی گردانید و اعتصام بجذبات عنایت ربانی را جناح طایران فضای ساحات لاهوتی نمود... و بعد: بدان ای عزیز که راههای طالبان حق به جناب بارگاه اهدیت بیشتر از آن است که آن را حصر توان کرد...».

انجام: «در بند انواع سلاسل و اغلال هموم تعاریف امور خشتی مشاهده می کنید... و از لذت حلاوت میوه ها حکمت و ولایت محروم ماند...».

وجعلنا الله و ایاکم محسن سعد بطاعته و فاز بمحبته انه قریب مجیب والحمد لله وحده والسلام علی من تبع الهدی فی ۲۷ ربیع الثانی ۱۳۰۲».

گزارش متن: این رساله شریفه در ده قاعده نوشته شده است. قبل از شروع به قواعد راههای رسیدن به خدا را بعدد الانفس دانسته و در سه قسم جمع کرده است ۱- قسم اول: راه ارباب معاملات است و آن به نماز و روزه و تلاوت و حج و غیره به دست

می‌آید، قسم دوم: راه اصحاب مجاهدات است به تبدیل اخلاق و تزکیه نفس و تصفیه حال و تخلیه روح، قسم سیم: راه اصحاب مشاهدات است.

۱- قاعده اول در توبه است، ۲- قاعده دوم در زهد است، ۳- قاعده سیم در توکل است، ۴- قاعده چهارم در قناعت است، ۵- قاعده پنجم در عزلت است (عزلت بیرون آمدن از آمیزش خلق را گویند)، ۶- قاعده ششم در ذکر است، ۷- قاعده هفتم در توجه است، ۸- قاعده هشتم در صبر است. حقیقت صبر بیرون آمدن از حظوظ نفسانی و حبس، ۹- قاعده نهم در مراقبه است، ۱۰- قاعده دهم در ریاضت و حقیقت رضا بیرون آمدن بود از رضایی خود.

این رساله ترجمه و توضیحی از اصول «عشرة» نجم الدین کبرای خسیوقی است و بسیار نزدیک به «ده اصل» شاه نعمت الله کرمانی است.

گزارش نسخه: نوع خط: آیات و روایات نسخ زیبا و شرح به شکسته ریز زیبا □ تاریخ کتابت: ۲۷ ربیع الثانی ۱۳۰۲ هـ □ عنوانها و نشانها: مشکى □ نوع کاغذ: شرقی آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۳ □ تعداد سطر: ۲۲ □ اندازه متن کتاب: ۸×۱۶/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۴×۲۲/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای روشن.

ویژگیهای نسخه: دارای رکابه است.

نکات: فهرست مشترک پاکستان، ج ۱۳، ص ۱۴۶۱، شماره ۲۶۳۸؛ فهرست کتابخانه مرعشی ۱۵، ج ۱۲، شماره ۴۶۵۰؛ فهرست دارالکتب مصر، ج ۱.

«شماره ثبت: ۹۷/۱-P-K»

۱۸۱ حکمت الموت

عرفان (حکمت)، فارسی

از: میرسید علی، فرزند شهاب الدین محمد حسین همدانی. م. ۷۸۶ق.

آغاز: «بدان این عزیز مرگ فعل حق است و فعل حق باطل نگردد بلکه در مرگ حکمتهای ساریست حکمت اول آنست که روح را سرمایه عقل بدادند و بیبزرگانی فرستادند...»

انجام: «کشف و تجلی حق بهتر باشد از محبوب بودن از حق پس مرگ بهتر باشد اللهم اجعلنا من المقربین واحشرنا مع التَّيِّبِينَ والمرسلین بحق محمد و عترته الطاهرین».

گزارش متن: حکمت الموت مشتمل بر ده حکمت است. و بعد از اتمام حکمتها یک برگ نیز در همین موضوع به رساله پیوست شده است، بدین آغاز: «هر صفت که در دنیا بر تو غالب است در برزخ به صورت مناسب آن خواهی بود...». و انجام: «لکنهما یشرکان فی کونهما عالماً روحانیاً و جوهرأ نورانیاً غیر مادی ممثلاً بمنال صور العالم فتبصر».

گزارش نسخه: نوع خط: عبارتهای عربی به نسخ زیبا و بقیه شکسته زیباست □ تاریخ کتابت: ۱۲۸۰ق □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ تعداد برگ: دو برگ - ۱ برگ اصل و ۱ برگ افزودگیها □ تعداد سطر: ۲۵ □ اندازه: متن کتاب: ۸×۱۶/۵ سانتیمتر □ اندازه: جلد: ۱۴×۲۲/۵ سانتیمتر.

نک: نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، (نشریه)، ص ۱۸۰؛ فهرست دانشگاه تهران، شماره: ۱۹۲۵/۶، ج ۸.

«شماره ثبت: P-K ۹۷/۲»

۱۱۰

کریمای = کریمای = نصیحة الموک = نصایح الملوک ادب منظوم، فارسی

از: شیخ مصلح الدین سعدی شیرازی. م. ۶۹۱ یا ۶۹۰ ق.

آغاز: «هذا کتاب کریمای شیخ سعدی علیه الرحمة که در سفر هندوستان بجهة

اطفال دبستان فرمود...

کریمای ببخشای برحال ما

که هستیم اسیر کمند هوا

نداریم غیر ار تو فریاد رس

توئی عاصیانرا خطا بخش و بس

... در نعمت سیر کاینات می فرمود:

زبان در دهان جای گیر

ثنای محمد(ص) بود دلپذیر

حبیب خدا اشرف انبیاء

که عرش مجیدش بود متکا

بهائی ندارد جهان ای سر

بغفلت میر عمر دروی بسر

انجام: «منه دل بر این کاخ خرم هوا

که می بارد از آسمانش بلا

مکن تکیه بر ملک و فرماندهی

که ناگه چون فرمان سر جان دهی

منه دل برین دیر ناپایدار

ز سعدی همین یک سخن یاددار؛ تمت.

گزارش متن: در حاشیه هر شعری که در موضوع مشخص است روایت آن آورده شده است. در شروع رساله این بیت آمده است «این نسخه مجموعه چون آب زلال - بحری است پر از جواهر مالا مال» و بعد از بسم الله الرحمن الرحیم این عبارت ذکر شده است «هذا کریمای شیخ سعدی علیه الرحمة که در سفر هندوستان به جهت اطفال دبستان فرمود و در هندوستان و افغانستان و ماوراء النهر و روم مشهور است و معروف در ایران متروک و غیر معلوف» و در بالای تمامی برگها «کریمای» نوشته شده است. این مثنوی مشتمل بر ثنای پیامبر، خطاب به نفس، مدح کرم، مدح سخاوت، مذمت بخل، صفت تواضع، مذمت تکبر، فضیلت علم، امتناء از صحبت جاهلان، صفت عدل، مذمت ظلم، صفت قناعت است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته □ تاریخ کتابت: ۱۲۸۰ ه. ق □ عنوانها و

نشانیها: شنگرف و مشکي □ تعداد برگ: ۸ □ تعداد سطر: ۱۵.

ویژگیهای نسخه: دارای رکابه است.

نک: فهرست کتابخانه ملی ملک، ج ۸، شماره ۱/۵۳۹۶؛ فهرست مشترک پاکستان، ج ۷؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی مزوی، ص ۳۲۷۵.

«شماره ثبت: ۹۷/۳-P-K»

۱۱۱ شیر و شکر ادب منظوم، فارسی

از: شیخ بهائی = شیخ بهاء‌الدین عاملی. ۱۰۲۰.ق.

آغاز: «الحمد لله علی جزیل آلائه و اصلی علی اشرف انبیائه و اوصیائه این شکسته بسته چند است در مجد جنب که در میان عرب مشهور و معروف است به شیر و شکر و در مابین عجم غیر مشهور است به خاطر فاطر افقر فقراه باب الله بهاء‌الدین محمد عاملی رسیده و...»

ای مرکز دایره امکان

وی زیاده عالم کون و مکان

توشاه جواهر ناسوتی

خورشید مظاهر . لاهوتی

تاکسی ز علایق جمانی

در چاه طبیعت خودمانی.»

انجام: «ای ساقی گلشن فرخ فال

دارم زحیات هزار مال

در ده قدحی ز شراب طهور

... در بحر غریب چه جلوه نمود درهای فرح بر خلق گشود

پیوسته خجسته همامش کن

مقبول خواص و عوامش کن.»

گزارش متن: به گمان نگارنده قسمت آخر از ساقی نامه شیخ بهائی است.

فصل و وصل شیر و شکر با این ابیات است.

نه رو بشریعت مصطفوی

نه دل بطریقت مرتضوی

نی بهره ز علم فروغ و اصل

شرمی بادت خدا و رسول

ساقی زکرم دو سه پیمانہ - وله -

در ده بیبھائی دیوانہ

زان می که کند زقضا دوری

یکجرعه از آن شودش روزی

از صفحه خاک رود اثرش

در قله عرش رود خیرش...

این منظومه یکی از چهار مثنوی است و مشتمل به یک دیباجه به نثر و ۶ بخش بدین

ترتیب است:

۱- هشدار به گمراهان ۲- پند بروان گمراه کننده ۳- بدی دانشهای رسمی و کلاسیک

۴- ستایش از دانشهای دینی ۵- آرزوی همنشینی با اهل حال و ذوق ۶- توبه

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته □ تاریخ کتابت: ۱۲۸۰ ه □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □

تعداد برگ: دو برگ و نصف صفحه □ تعداد سطر: ۱۸ و ۱۹.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح شده است و اسم کتاب در بالای ۸ برگ ذکر شده

است. این مثنوی در قاهره و استانبول و اصفهان چاپ شده است. در آخر نسخه ۸ بیت اشعار از

«میرزا سرور» آمده است. دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۲۹۷۸؛ الذریعه: ۲۷۹/۱۴ و ۲۳۱/۱۹.

«شماره ثبت: ۹۷/۴ P-K»

از: ابوبدیل افضل الدین، ابراهیم، فرزند علی نجار معروف به حسان العجم متخلص به خاقانی شیروانی

م. ۵۸۲ یا ۵۹۰ ق.

آغاز: «مائیم نظارگان غمناک

زین حقه سبز و مهرة خاک

کنین مهرة و حقه...

سر کیسه عمر نیک بیند

وین طرفه که بر بساط فرمان

مهرة زمینت و حقه گردان

خود بوالعجبان سحرکارند

گه قاقم و گاه قندزآرند».

انجام: «کز هر چه بکارگاه دینی است

از عدل دراز عمر تر نیست

نورالانوار برسرش باد

رب الاباب باورش باد

این رابگاه تهلیل آمین آمین کناد جبریل».

گزارش متن: کلمات سخت ایبات در زیر و یا در حاشیه توضیح و تشریح شده

است؛ می توان گفت همراه با شرح مختصر است.

و مشتمل بر شش مقاله است ۱- محاسن الفکر و مجالس الذکر ۲- معراج العقول و

منهاج الفحول ۳- سبحة الاوتاد و تحیه اوراد ۴- اوصاف البلاد (کوفه، مکه و مدینه)

۵- وصف مدینه الرسول ۶- العوصل و الشام این مثنوی سفرنامه عرفانی او با تخلص

حقایق، از سفری که از شیروان تا مکه مکرمه در سال ۵۵۱ هـ ق می کرده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: یوم الجمعة ۲ شهر شوال ۱۲۸۰

هـ ق □ محل کتابت: دارالخلافة طهران □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ تعداد برگ: ۸۳ □ تعداد

سطر: ۲۱ □ اندازه متن کتاب: ۸×۱۶ $\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۴×۲۲ $\frac{۱}{۲}$ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: تاریخ کتابت در آخر ذکر شده است و دارای رکابه است.
 نک: فهرست خطی فارسی منزوی، ص ۲۷۱۴.
 «شماره ثبت: ۹۷/۵-P-K»

۱۱۳ دیوان
 ادب منظوم، فارسی
 از: ابراهیم ادهم.

آغاز: «بنام آنکه از انوار هستی
 دو عالم را بلندی داد و پستی
 بفیض جام خویش از رشح یکجام
 که گیتی را نهاد آغاز و انجام
 تعالی الله چو فیاض وجود
 کز و دست عدم زد جام جودی».
 انجام: «زهی عشق و زهی شور و زهی شوق
 زهی دولت زهی لذت زهی ذوق
 ... خدادوندا بعز آل مبین
 به بخشا جرم ابراهیم مسکن...
 بماند باد خیری در میانه
 نمانم من بماند این فسانه
 چنه می گویم غرض... در این راهها
 زهر میل و غرض استغفرالله
 سبحانک انسی کنت من الظالمین
 ربی انسی مغلوب فانتصر».

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته □ تاریخ کتابت: شب یکشنبه ۱۵ ذی الحجة الحرام

۱۲۸۰ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۴۰ □ تعداد سطر: ۱۸ □ اندازه متن کتاب: ۸×۱۶/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۴×۲۲/۵ سانتیمتر.
ویژگیهای نسخه: شرح مختصری در حواشی دارد و دارای رکابه است.
نکات: نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۸۰؛ الذریعه، ج ۹، ص ۶۴؛ فهرست نسخه‌های فارسی، ص ۲۲۲۰؛ فهرست مشترک پاکستان، ج ۷، شماره ۲۶۶/۱۲.

«شماره ثبت: P-K ۹۷/۶»

ادب منظوم، فارسی

۱۹۲ غزلیات

از: نور علی شاه.

آغاز: «بشنو پیام دلکش و برخیز جان دهیم

صد جان...

طایر فرخ پیام را

... باکوی دوست روضه دارالاسلام را

نور علی همای بلند آشیان بود».

انجام: «دیدیم قسیم جنت و نار شد دوزخ و هم جنان فراموش دیدیم بدل علی مشتاق کردیم همه جهان فراموش».

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته ریز □ تاریخ کتابت: شب یکشنبه ۱۵ ذی‌الحجه الحرام ۱۲۸۰. □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۳ □ تعداد سطر: ۱۸.

ویژگیهای نسخه: چند برگ افزودگیهای شعری از شاعران مختلف از جمله میرعلی شیرنوائی (به ترکی ازبکی) آمده است. و غزلیات نور علی شاه از برگ «۱۴۶ تا ۱۵۹» است.

در حاشیه بعضی از کلمات شرح شده است. افزودگیها در ۱۲ برگ است و دارای رکابه است.

«شماره ثبت: P-K ۹۷/۷»

۱۹۵ گزیده دیوان ادب منظوم، فارسی

از: سلطان الشعراء امیر معزی نیشابوری = ابو عبدالله محمد، فرزند عبدالملک
برهانی نیشابوری یا سمرقندی ملک الشاعران سنجر سلجوقی. م. ۵۱۸-۵۲۰ق.

آغاز: «آفتاب اندر شرف بر جهان فرمان روا

کرد دگرگون زمین و کرد دگرگون هوا

کرد فرمان تا کند در باغ نقاشی سحاب

کرد یاری تا کند در راغ عطاری صبا».

انجام: «بشیرینی و زیبایی میان لشگر خوبان

مسلم شد ترا خوبی جوشاهی ناصرالدین را

جلال ملت مختار تاج ملت تازی

که او را زهد از شاهان بزرگی و سرافرازی

تم منتخب دیوان معزی».

گزارش متن: بیشتر اشعار در مدح سلطان سنجر سلجوقی و دیگر حکام است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۲۸۰ هـ □ عنوانها و
نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۱۶ □ تعداد سطر: ۲۱.

ویژگیهای نسخه: از برگ ۱۷۶ مجموعه الی ۱۸۱ رباعیات حکیم عمر خیام آمده است:

آغاز:

«ای مرد خردمند بکه تر برخیز

و آن کودک خاک.. را بنگر تیز

و آنگاه بکوش که بغفلت سبز

سغز سر کقیباد و چشم پرویز

«له ایضاً:

«از درس علوم زهد بگریزی به و

اندر سر زلف یسار آویزی به...»

انجام: «کنم تا گو چه گناه در جهان کیت بگو
 بی جرم و گناه چون توان زیست بگو
 من بدکنم و تو بد مکافات دهی
 پس فرق میان من و تو چیست بگو».
 اسامی افرادی که مدح شده‌اند به قرمز نوشته شده و در بالای برگها اسم معزی نوشته شده است.
 تمام مصراعها با یک خط کوچک قرمز که به عمودی کشیده از هم جدا شده‌اند. دارای رکابه است.
 نک: فهرست دانشگاه استانبول، شماره، ۳۳۵، ص ۱۶۲؛ فهرست خطی فارسی
 احمد منزوی، ص ۲۵۳۵؛ الذریعه، ۱۰۹۹/۹.

«شماره ثبت: P-K ۹۷/۸»

۱۹۶ بنگ و بادیه ادب منظوم، ترکی (آذری)

از: محمد، فرزند سلیمان بغدادی متخلص به فضولی.

آغاز: «ای ویرن بزم کایاتانه نسق

براتن^(۱) جام عشقه نشأ حق

عشق میخانه سین قیلن معمور

... کیم ایدوب اول غرور جاین نوش

اهل عشق اوله واله و مدهوش

جمله دل مخفی اوله اسراری».

انجام: «الله الله بو محض عصیاندر
غایت کفر و عین کفران در
چون فضولی ورور بنم تقیم
عجب اولمر که اولمر ادبم
وارامیدیم که غدرم اوله قبول
اولمیه هله جز و هله مسئول».

گزارش نسخه: نوع خط: شکته نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف و مشکى □ تعداد برگ: ۳ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۸×۱۶/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۴×۲۲/۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: پشت برگ ۱۸۳ نانوشته است و رکابه دارد.

نک: فهرست ملی تبریز، ج ۱، شماره ۱۲/۲۲۲۵.

«شماره ثبت: ۹۷/۹ P-K»

۱۷ لیلی و مجنون ادب منظوم، ترکی (آذری)

از: فضولی بغدادی = محمد، فرزند سلیمان بغدادی فضولی.

آغاز: «مکتبه انکلمه اولدی آدم

برنجه ملک مثال قیزهم

بیرصف قیز اتوردی بیرصف اوغلان».

شب هم... فغان و زاری

ایلردی مخاطب اول نگاری».

انجام: «تعذیب چکردی اهل مکتب

گزارش متن: این مثنوی از برگ «۱۸۴ تا ۱۸۶» است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ تعداد برگ: ۳ □ تعداد سطر: ۱۵.

ویژگیهای نسخه: دارای رکابه است.

«شماره ثبت: ۹۷/۱۰ P-K»

۱۸ جنگ اشعار ادب منظوم، فارسی

از: جمعی از شعرا.

آغاز: «آموخت ما را آن زلف و گردن

زنا بستن تب سجده کردن

آن مار زلفان در گردن او

هر کس که بیند خویش بگردن

با ما چه حاصل از عقل گفتن

ما را چه لازم دیوانه کردن».

انجام: «بروز وصل تو از بیم هجر می ترسم

که زهر میدهد ایام در نواله ما».

گزارش متن: در این مجموعه اشعار شاعران زیادی آمده است، که با اشعار «میرزا

رضی آرتیمانی یا آرسیمانی» شروع و با رباعیات «خیام» خاتمه می یابد، در این

گلبانگ از شاعران نامدار و بی نام و غیر مشهور نیز اشعار زیادی آمده به ذکر تعدادی

اکتفا می شود: «میرزا جعفر اصفهانی، حاتم کاشی، ملارضا کاشی، آقا شاپور فرهی

طهرانی، غیاث الدین ابرقوئی، ساقی نامه میرزا فرهادی، ساقی نامه میررضی، بابا افضل

کاشی، حکیم رکنی، نصرالله قزوینی بیهوش، اثیر الدین اخسیکتی فرغانه که به جنگ

غزل شاه نعمت الله رفته، نوری کیوان، میمندی، سام میرزا شاهین، همای شیرازی، قصد،

لامعی جرجانی، فاخته، پرتو اصفهانی، بسطامی فروغی، زخرف خراب، سلمان

ساوجی، خواجوی کرمانی، ملای رومی، میرزا الله جان اصفهانی خوش نویس،

کریمخان کلهر صبور، سلطانی کلهر، محمودخان کلهر، نقی علی آبادی منشی الممالک، ابوالخیر، شیخ شهاب الدین، شیخ بهانی، غلامحسین میرزا کلیم، رزاق اصفهانی، متورا یا مستورا، دختر ابوالحسن بیگ کردستانی، کمال الدین اسماعیل، سید نیاز شیرازی، باباظاهر مجدالدین همگر، طوفان، مهستی، مشتاق علی شاه، حسن خان شاملو، حسن بیگ ترک، میرزا نصیر، صباحی، اتابک سعد بن زنگی، لام قلی خان زنگی، عنصری، قآنی، مجمر، یغمای جندقی، حسینقلی بیگ، عاشق، علی حکمی مدرسی، میرزا واصل، سعدی، مصاحب، حکیم سوزنی، شمس الشعراء سروش، هاتق، میرزا کوچک وصال شیرازی، حامی، مایل، ابن محمود غزنوی، وفائی کرد شیراز، همایون کورگانی، قاضی میرزا پسر شاه اسماعیل، بیرام خان بهارلو، انیس شاملو، آلوسی جغتائی، رحیمی بهارلو، سهیل جغتائی، شوقی، مظهر، ظهیر فاریابی، معزی سمرقندی، منوچهری دامغانی، عسجدی و...»

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۹۱ □ اندازه متن کتاب: ۸×۱۶/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۴×۲۲/۵ سانتیمتر.
ویژگیهای نسخه: مشتمل بر قصاید، غزلیات، ترکیب بند، ترجیع بند و ساقی نامه‌های مختلف است. به نظر نگارنده این جنگ مجموعه ارزشمندی برای شناخت اشعار و شاعران مختلف است.

«شماره ثبت: ۹۷/۱۱-P-K»

۱۹۹ گزیده دیوان ادب منظوم، فارسی

از: عارف سبحانی نجفی.

آغاز:

«ماترک نهان و آشکارا کردیم روز عالم به عالم آرا کردیم»

با خلق دورنگ کار رونق نگرفت...»

انجام:

«آبی که نگشت همره رود قوی در خاک فرو شد و بدریا نرسد
از کار دو گون عار پیدا کردند مؤمن اقرار کرد و کافر انکار
مشتی بیکار کار پیدا کردند».

گزارش متن: این رساله از برگ «۱۸۶ تا ۱۸۸» مجموعه می‌باشد و مشتمل بر رباعیات اوست.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: شتگرف □ تعداد برگ: ۲ □
تعداد سطر: ۱۵.

ویژگیهای نسخه: دارای رکابه است.

«شماره ثبت: ۹۷/۱۲-P-K»

۲۰۰ شرح قصیده‌ای از خواجه حافظ شیرازی ادب، فارسی
از: ناشناس

آغاز: «بال مرصع به سوخت مرغ تلمع بدن

اشک زلیخا به ریخت یوسف گل پیرهن

از بال مرصع غرض لوح زیرجد نام فلک است... بخیه خرقه شرح این قصیده بدامان
رسید و رشته لباس دوختن این معانی به پایان کشید... اکنون شروع در شرح سایر
ایات... خواجه حافظ... ساقی حدیث سروده گل و لاله می‌رود... این بیت از اشعار
آبدار افصح المتکلمین و املح المتأخرین».

انجام:

«وقت دعاست طول مده عرض مدعا

- تضاد -

اکنون ادابنماطور اختصار (اختتام)

- حسن قطع -

تا روشنی و تیزیکی روز و شب بود

روشن شب محبت تو، روز عودت نار - تم.

گزارش متن: در این رساله به شرح قصیده خواجه حافظ شیرازی پرداخته شده است. و رساله مشکوة الطالبین به فارسی در یک شماره و هفت شمعدان در علم قوافی و ردیف و سجع نوشته شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: متن عربی نسخ و فارسی، شکسته زیبا □ تاریخ کتابت: روز چهارشنبه، ۲۸ شوال ۱۲۸۰ق □ محل کتابت: دارالخلافه تهران □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ تعداد برگ: ۱۰ □ تعداد سطر: ۲۱.

ویژگیهای نسخه: حاشیه نویسی شده است. از پشت برگ «۲۸۷» شروع می شود. در پنج برگ پایانی نوع اشعار را بررسی کرده است، مانند اشتقاق، تضاد و غیره. به نظر نگارنده این رساله همان «مشکوة الطالبین» از محمد قاسم قندهاری است و دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه های خطی دانشکده الهیات تهران، ص ۳۸۵، شماره ۲/۷۵۶.
«شماره ثبت: ۹۷/۱۳ P-K»

۲۰۱ شرح بیته از حافظ

«پیر ما گفت خطا بر قلم صنع نرفت آفرین بر نظر پاک خطا پوشش باد».

شرح عرفانی و فلسفی، فارسی، عربی

از: ملا جلال الدین محمد، فرزند اسعد دوانی. م. ۹۰۸ق.

آغاز: «بسم الله الرحمن الرحيم و به نستعين في التتميم، لك الحمد اللهم ملهم الصواب وعلی نبیک الاداب الصلوة المستجاب السلام المستطاب وعلی اتباعه من آل و الاصحاب و بعد چند کلمه در تبیین معنای یک بیت از اشعار».

انجام: «وارزقتنا اتباعه وارنا الباطل باطلاً و ارزقتنا اجتنابه... حمداً كثيراً تبلغ مبلغ الله شاهی و علی نبیه الصلوة والسلام والاكرام فی ۱۷ شهر ربیع الثانی».

گزارش متن: این رساله در شرح بیت مذکور از خواجه حافظ شیرازی است که در

چهار مقدمه نوشته شده است و مقدمات کاملاً فلسفی و عرفانی است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته، ریز و زیبا □ تاریخ کتابت: ۱۷ ربیع الثانی ۱۳۰۲ □ محل کتابت: دارالخلافه تهران □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ تعداد برگ: ۷ □ تعداد سطر: ۲۵.
 نک: فهرست نسخه‌های خطی دانشگاه تهران، ج ۱/۲۱/۹؛ الذریعه، ج ۱۳، ص ۱۱۲۹؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۱۲۱۸؛ فهرست نسخه‌های خطی مجلس شورای اسلامی، ج ۵، ص ۲۴۰.

«شماره ثبت: ۹۷/۱۴ P-K»

۲۰۲ شرح اشعار امرأ القیس   ادب منظوم با شرح، عربی و فارسی

آغاز: «الاعم صباحاً ایها الطلل البالی

و هل یعمن من كان من العصر الخالی - شرح: عم

اصله العم حذفته منه الالف والنون تخفیفاً و یجوز فی العین الفتح و الكسر».

انجام: «ولکنما اسمی لمجد مؤئل   و قد یدرک المجد المؤئل امثالی

شرح: هرگاه ازلیه به منزله فرزند باشد ابدیه به منزله فرزند فرزند خواهد بود

والسلام».

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته، ریز و زیبا □ تاریخ کتابت: ۱۷ ربیع الثانی - ۱۳۰۲

□ محل کتابت: دارالخلافه تهران □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ تعداد برگ: ۲ □ تعداد سطر:

۲۵

نک: فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۱۲۱۸؛ فهرست نسخه‌های خطی

دانشگاه تهران، ج ۹، شماره: ۱۰۲۱؛ فهرست نسخه‌های خطی مجلس، ج ۵، ص ۲۴۰.

«شماره ثبت: ۹۷/۱۵ P-K»

۲۰۳ ترجمه ابیات عربی خواجه حافظ شیرازی   ادب، فارسی

از: محمد قاسم قندهاری.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین و الصلوة علی محمد و آله الطاهرین، اما بعد چنین

گوید آثم جانی محمد قاسم قندهاری که چون ابیات عربیه شمس الدین محمد حافظ شیرازی قدس سره که سواد خوانان نظم و نثر فارسی از دریافت معانی آن عاجز بودند بعد از تصحیح ابیات که از تصرفات کاتبان نسخ شده بود بر شرح لغات و ترجمه عبارات آن پرداختم و به ضروریات اکتفا کرده از تحقیقات غریبه و ترقیقات ادبیه چشم پوشیدم و الله موفق والمعین قوله: «الا» یا ایها الساقی... «الا» کلمه تشبیه است یعنی آگاه باش «ادر» به فتح همزه و کسر دال و سکون.

انجام: «زابروی زنگاری کمان گرچه برداری عیان

تاقوس باشد در جهان هرگز نیبند مشتری

.... و نسبت به ابروی معشوق عاشق است در این بیت از صنایع بدیعی مراعات ایهام

تناسب و تسجیع است.

گزارش متن: یک بیت را آورده، بعد آن را شرح کرده است. شارح می‌گوید: بعد از تصحیح ابیات عربیه که از تصرفات کاتبان نسخ شده بود، بر شرح لغات و ترجمه عبارات آن پرداختم.

گزارش نسخه: نوع خط: عبارات عربی به نسخ زیبا و بقیه به شکسته ریز زیبا و شکسته نستعلیق نازیا □ تاریخ کتابت: روز چهارشنبه ۲۸ شوال ۱۲۸۰ □ محل کتابت: دارالخلافه تهران □ عنوانها و نشانیها: سنگرف و مشکی □ تعداد برگ: ۸ □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه: متن کتاب: ۱۶×۸ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۲×۱۴ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: حاشیه نویسی شده است. در دو برگ افزودگیهایی آمده و دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی دانشکده الهیات تهران، ص ۳۸۵، شماره ۷۵۶/۲.

«شماره ثبت: ۹۷/۱۶ P-K»

آغاز: «ایها الاهی عن العهد القديم - ایها الساهی عن النهج القویم».

انجام: «بشنو از نی چون حکایت می کند از جدایی ها شکایت می کند».

گزارش متن: این جنگ با مثنوی نان و حلوائی شیخ بهائی شروع و با اشعار ترکی نسیمی خاتمه می یابد. نام شاعرانی که اشعارشان در این مجموعه آمده بدین ترتیب است: «شیخ بهائی، امیرعلی شیرنوائی، امیر خسرو دهلوی، فتاحی، امرء القیس، ابن حجر کندی و مولوی».

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته، ریز و زیبا □ تاریخ کتابت: ۱۷ ربیع الثانی ۱۳۰۲ □
تعداد برگ: ۴ □ تعداد سطر: ۲۵ □ اندازه متن کتاب: ۸×۱۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۴×۲۲/۵ سانتیمتر.

«شماره ثبت: ۹۷/۱۷-P-K»

۲۰۵ منشآت = افضل الآداب

نامه نگاری، فارسی

از: ملک الشعراء = محمود خان ملک الشعراء، فرزند محمد حسین خان متخلص به عندلیب ملک الشعراء، فرزند فتحعلی خان صبا ملک الشعراء. م. ۱۳۱۱ق.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی سید الاولین والآخرین محمد و علی و آلهما الطیبین والظاهرین اما بعد بنفس روحانی و عقل آسمانی و فکر ناقب و رأی صائب آنان که در کشف معضلات و حل مشکلات مقصود قاصدانند».

انجام: «و سال آینده علی الظاهر اینطور است که مرقوم داشتیم اما زمام کار در دست خداست چه داند کسی غیر پروردگار... اختصار نامه را طوری بنویسید که در حقیقت اعتبار نامه باشد والسلام فی ۱۸ صفر ۱۲۸۶».

گزارش متن: با نامه به میرزا صادق وقایع نگار در حین مأموریت به جانب بغداد بعد از شکست چوپان اوغلی شروع و با نامه ناصرالدین شاه بعد از مراجعت از هرات و بعد از فوت ولیعهد که به خط قائم مقام به آصف الدوله نوشته شده است، خاتمه می یابد. در برگ اول مطلبی بدین صورت آمده است: «دییاجه کتاب: از منشآت خاطر نقاد و

طبع وقار مفتخر الكتاب منبع الفضل و الآداب قدوة اولاد^(۱) با تاج البلغا عالی مقرب الخاقانی محمود خان ملک الشعرا است که در دولت قوی شوکت قاجاریه خلد الله ملکهم بلقب ملک الشعرائی یوارثت واستحقاق خلفاً عن سلف سرافراز و مشارالیه بعلاوه فضایل سوری و معنوی و حسن خط و بیان و فنون نقاشی از دبیران ممتاز است اللهم تم بالخیر». محمود خان ملک الشعراء از ادبا و فضلا و خطاطان و شاعران دوره قاجاریه بوده و در دوره فتحعلی شاه سمت پیش خدمتی داشته و بعد در زمان حکومت محمد شاه حاکم گلپایگان و خوانسار و لرستان شد و در اوایل سلطنت ناصرالدین شاه سفارت ممالک خارجه نامزد شده ولی خودش از این کار استعفاء داد و چندی جز اعضای مصلحت خانه وزارت عدلیه و چندی نیز به ریاست امور روزنامه های دولتی منسوب بوده و شخصی محترم و با فضل و کمال و از مسکرات و مخدرات به دور بوده است و صاحب دیوان اشعار بوده که حدود ۲۵۰۰ بیت شعر دارد و از آثار نقاشی وی در کاخ گلستان موجود است. این کتاب مشتمل بر «۷۹» انشاء است.

ابتداء در دو برگ اشعاری از صدرالشعراء کاشی بدین آغاز آمده است.

«باز برآمد زکوه ابر بهاری ریخت لالی به باغ دشت و صحاری».

انجام: «پیشه تو باد زر و جایزه بخشی - شیوه ما باد مدح و شکر گزاری».

این شعر مذکور را سید محمود صدر الشعراء کاشی به جناب سردار کل عزیز خان در

مقابل قصیده شمس الشعرا سروده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۸ صفر المظفر ۱۲۸۶ □ محل

کتابت: تبریز □ عنوانها و نشانها: شنگرف و مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی، زرد □ تعداد برگ: ۲۳۶

□ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۱۲/۵ × ۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸/۳ × ۱۲ سانتیمتر □

نوع جلد: کاغذی با مقوا به رنگ سرخ، عطف: تیماج قهوه ای روشن.

ویژگیهای نسخه: در پایان نوشته ای بدین مضمون آمده است: «چون تحریر و ضبط این

کتاب در یک نسخه نمی گنجد لهذا دو نسخه خواهد شد». دارای رکابه است.

۱. در نسخه «اولاد» آمده اما «اوتاد» صحیح به نظر می رسد.

نک: تاریخ رجال ایران، سده‌های ۱۲، ۱۳، ۱۴ ج ۵، ص ۲۸۲؛ فرهنگ معین، ج ۶، ص

۲۰۱۶

«شماره ثبت: ۹۸ P-K»

۲۰۶ ریاضی الانشاء ادب، فارسی

از: عمادالدین محمود، فرزند محمد گیلانی.

م. سده ۹ ق.

آغاز: «و برهان چون استغناى صباح ازوشاح بدهات معلوم است،
مصراع:

چراغ بسپوه کجا شمع آفتاب کجا

جواهر محامد و زواهر مدایح که از مکانن کان فیضان در ساحت فیض مظاهر
خواطر وارد و سانح است».

انجام: «گوشه خواهم که گردم منزوی از کل کون

وآنگهی آرم بسخاک کوی وحدت افتخار

قصد قدرت باد در رفعت بحدی کاندرا

پرده باشد سما کیوان هند و پرده دار».

گزارش متن: مؤلف ساکن هندوستان بوده و این رساله را در عصر وزارتش در
آنجا به رشته تحریر در آورده است. به وفور از اشعار فارسی و عربی استفاده شده که
شبیبه به دیوان می‌باشد. و مشتمل بر منشآت از زبان سلاطین و بزرگان به شخصیت‌های
مختلف است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ و نستعلیق □ محل کتابت: بلده گلبرگ □ عنوانها و نشانها:
اشعار به شنگرف نوشته شده است □ نوع کاغذ: شرقی، مایل به زرد □ تعداد برگ: ۳۱۷ □ تعداد
سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۸/۱۱ × ۵/۹ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸/۶ × ۱۰/۳ سانتیمتر □ نوع
جلد: نیمج قهوه‌ای، دارای تریج، سرتیج ضربی و مجدول به طلا.

ویژگیهای نسخه: به سفارش مولانا فخرالدین اسفرانی در زمان حکومت بهمن شاه نوشته

شده است. «شد همایون شاه بهمن اصل دارا را که هست». از آغاز افتادگی دارد. حاشیه نویسی شده و در حاشیه نیز تصحیح شده است. دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه بزرگ مرعشی‌ره، ج ۵، ص ۹، شماره ۲۳۶۷، شماره ۶۱۶۰۴ الذریعه، ج ۱۱، ص ۳۲۰، شماره ۱۹۳۳.

«شماره ثبت: P-K ۹۹»

۲۰۷ دیوان ادب منظوم، فارسی

از: آقا محمد مشهور به عاشق اصفهانی = آقا محمد خیاط اصفهانی. م. ۱۱۸۱ ق.

آغاز: «در این خرابه پر غم که نیست جای سرور

خوش آنکه پیش نگیرد بجز طریق عبور

مخور فریب سراب اهل درین وادی

که هست قصه لب تشنگان او مشهور».

انجام: «دارای جهان چو گرد تقدیر وجود

وین مرگ و مصایبی از وی افزود

این حکم جهان مطاع چون فرمود

ای کاش به بیدلی چو من می‌بخشود».

گزارش متن: دیوان عاشق اصفهانی به کوشش آقای حسین مکی در تهران به سال

۱۳۱۸ چاپ شده است. مؤلف در ۷۰ سالگی در شهر اصفهان درگذشته است.

این دیوان مشتمل بر قصائد، غزلیات و رباعیات او است.

آغاز قصائد:

«در این خرابه پر غم که نیست جای سرور

خوش آنکه پیش نگیرد بجز طریق عبور».

انجام قصائد در برگ ۲۶:

«در این عزا بحلقه هر جمع گریه کن بنشین بحلقه و چون شمع گریه کن».

آغاز غزلیات از برگ ۲۶:

«زهی مثالی که چون جمالت نبسته نقشی زمانه زیبا

بخنده شیرین بسبزه شکر بغمزه لیلی بعشوه».

انجام غزلیات در برگ ۲۵۳:

«ماه بیمهرش که از روی مست استغنا گذشت

ناله بیتابی عاشق شنودی کاشکی».

آغاز رباعیات از برگ ۲۵۳:

«سوزی در دل زدلفروزی دارم   رحمی رحمی که طرفه سوزی دارم».

انجام رباعیات در برگ ۲۶۱:

«این حکم جهان مطاع چون میفرمود   ای کاش به بیدلی جو من می‌بخشود».

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق ریز و زیبا □ کتاب: محمد حسین □ تاریخ

کتابت: ۱۲۸۸ق - ۱۸۷۱م □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ تعداد برگ: ۲۶۲ □ تعداد سطر: ۱۷

□ اندازه متن کتاب: ۱۳×۵/۷ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹/۵×۱۵/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج

قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: این کتاب حسب الامر میرزا محمد هادی نوشته شده است. بیشتر برگها از

شیرازه جدا شده و دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی مجلس، ج ۱۸، شماره ۱۴ الذریعه، ج ۱، ص ۶۷۲.

شماره ۴۷۰۴؛ فهرست نسخه‌های فارسی، ص ۲۴۲۷.

«شماره ثبت: ۱۰۰ P-K»

فارسی

۲۰۸ پروانه

از: پروانه

آغاز: «تاکی در تیره روز بگذرانم روز را

یاکنم بر دل نهان این آتش جانسوز را

شمع وار از آتش غم پای تا سر سوختم
ایمه مجلس بیار آن آب آتش سوز را».
انجام: «جز نامه مراد من ای نامه قدر
هر حرف دلپذیر تو باید کشیده...
از دولت وصال تو پروانه ظن مبر
جور و جفای یار تو بیحد کشیده».
گزارش متن: مشتمل بر غزلیاتی از پروانه است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق زیبا □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع
کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۳۲ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۱۱×۱۹/۸ سانتیمتر
□ اندازه جلد: ۱۳/۸×۲۱/۶ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمی به رنگ بنفش، مجدول به خطوط
مشکی.

ویژگیهای نسخه: نصف کتاب مجدول به رنگ طلا است و برگ اول نسخه دارای پیشانی
ساده‌ای است. در حواشی نیز اشعار نوشته شده است و دارای رکابه می‌باشد.

نک: فهرست نسخه‌های خطی فارسی کتابخانه دانشگاه پنجاب لاهور،
گنجینه آذر (نوشاهی)، ص ۳۴۰.

«شماره ثبت: ۱۰۱-P-K»

انشاء، فارسی

۲۰۹ منشآت

از: ناشناس

آغاز: «حمد و ثنای نوابح روایح آن چونفایس الناس صبح نوعروسان حجله گلزار
رارنگ و بوی دهر و سپاس که نتایج فوایح آن چون مشاطگان نسیم صبا حسن و جمال
نازنینان سراپرده بهار را زین و زینت بخشد».

انجام: «سر تا به قدم غرق گناهم چه کنم جز آنک به لطف تو پناهم چه کنم
با این همه زلات معاصی که مراست از عفو تو عذر گر نخواهم چه کنم».
گزارش متن: آغاز دیگر: «سپاس بی قیاس و ستایش بی آرایش مرخدای را جل

جلاله و عمّ نواله که به صنع قدرت بیچون و امر نافذ کن... انا زینا السماء الدنيا بزینت
الکواکب و ارکان و قواعد ایوان فیروزه».

مشمّل بر دو جلد است: «ج ۱» دارای «۹۲» برگ و «ج ۲» دارای ۶۷ برگ است. به
نظم و نثر نوشته شده و مشتمل بر دو فصل و چند باب و مکتوب است.

فصل اول: دارای ۱۰ مکتوب است. مکتوب دهم، از زبان پادشاه وقت مشتمل بر
آیات و استغفار از اعمال دنیایی است. فصل دوم: در میاسیر و امثله دیوانیه و غیر آن
است.

در آغاز کتاب از شیخ مرشد ابراهیم و ابو عبدالله محمد بن الخفیف الشیخ الکبیر یاد
کرده است. گویا این کتاب را در شیراز نوشته و درباره آن یاد می‌کند.

در فهرست آغاز کتاب آمده است: ۱- رساله قلندریه به اصطلاح ابن طایفه
(۱۱۴ پ) ۲- رساله علم و عقل و شرع (۱۲۳ پ) ۳- رساله شفاء الصدور ۴- رساله
یوسفیه ۵- رساله نفثه الصدور ۶- مکتوب شرح احوال خود.
و همچنین در آن از مقالات «گوی و چگان» و مقاله «شب و روز» یاد شده
است.

و این کتاب دارای مقدمه‌ای است که مشتمل بر «استحداث خانگاه متبرکه کبیریّه
مرشدیّه و اسحاقیه حضرت کبیریّه و مایضاف الیها» است.

و از برگ «۱۲۳ پ» تا «۱۳۴ پ» رساله «علم و عقل و شرع» شروع می‌شود:
آغاز: «حمد و ثنایی که فوایح روایح آن چون نفایس انفاس صبح نوعروسان حجله
گلزار را رنگ و بویی دهد... چون مشاطگان نسیم صباحش... جمال نازنینان سرا پرده
بهار را». انجام: «در وظایف دعا دوام دولت... افزایش

کتاب عمرتان اندر سلامت بهم پیوسته بادا تا قیامت».

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته □ تاریخ کتابت: سده: ۱۰ □ عنوانها و نشانها: شنگرف
□ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۶۰ □ تعداد سطر: ۲۱ □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای جلد
سوخ، دارای شمع، ضری، عطف و لبه: تیماج زرد.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح شده است. از برگ «۱ تا ۹» وسط برگها فرسوده شده و نسخه رطوبت دیده است. از عبارت موجود در برگ ۴ بر می آید که نسخه را سرکار آقا مرزا احمد خان در «ع ۱۳۰۴/۲» - از کتابهای شاهزاده خریده است و دارای رکابه است.
 نک: نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۸۱، (نشریه).
 «شماره ثبت: P-K ۱۰۲»

۲۱۰ دیوان

ادب منظوم، فارسی

از: ملا محمد حسین نظیری نیشابوری.

م. ۱۰۲۳ ق.

آغاز: «این قصیده در توحید باری تعالی و تبیین صنع کاینات و نعت سیر و اخلاق

حضرت سید المرسلین...»

ای جلالت خلوت از اغیار تنها ساخته   حکمت تو از کرم وی کار فردا ساخته
 پرده از روی صفات ذات خود برداشته   آنچه پنهان بوده در علم آشکارا ساخته.
 انجام: «تقدیر ارادت بمرادت خیزند   جانها زعدم باعتمادت خیزند
 لوح تو کتاب محو و اثبات حقست   از سهو تو میرند و بیادت خیزند
 حرره العبد المذنب المحتاج...»

گزارش متن: مشتمل بر قصاید، غزلیات و رباعیات اوست. اولین قصیده، در

توحید و نعت و منقبت پیامبر ﷺ می باشد.

محمد حسین نظیری نیشابوری در نیشابور زاده شده و در خراسان و عراق زیسته و

در هند به سال ۱۰۲۳ ق درگذشته است. او نخست صیرفی بوده سپس بازرگان و

سرانجام صوفی شده و از غزل سرایان عهد خویش می باشد.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ کاتب: محمد سعید، ابن مرحوم حاجی محمد قلی

□ تاریخ کتابت: چهارشنبه، جمادی الاول، ۱۰۷۸ ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ:

شرقی، زرد □ تعداد برگ: ۲۶۴ □ تعداد سطر: ۱۴ □ اندازه متن کتاب: ۱۴×۲۰/۶ سانتیمتر □ اندازه

جلد: ۱۱×۲۰/۲ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای، دارای ترنج، سرترنج، ضربی، به رنگ طلا و

طرف دوم جلد افتاده است. عطف: تیماج قهوه‌ای روشن.

ویژگیهای نسخه: مهر مربع مشکی در پایان نسخه وجود دارد که تنها کلمات «عبد» و «علی» خوانا است و در بالای مهر نوشته شده: «...سبک سایر الکتب ۱۲۰۸» و در داخل نسخه یک برگ جدا از کتاب وجود دارد که دارای مهر بیضی مشکی است که اسم «محمد حسین» از آن خوانده می‌شود.

در برگ دوم که متن شروع شده مهری بیضی مشکی وجود دارد نوشته شده: «فتحعلی یا علی ۱۲۰۳» و مطلب دیگری در مورد خرید این کتاب در همین برگ نوشته شده و زیرش تاریخ ۱۲۰۸ ق آمده و دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ملک، ج ۲، ص ۳۶۵، شماره ۴۹۴۶، الذریعه، ج ۹، ص ۱۲۱۳، شماره ۶۸۸۵.

«شماره ثبت: ۱۰۳ P-K»

۳۱۱ نامه افاضل ماوراء النهر اعتقادات (مکاتبات دینی)، فارسی

از: محمد، فرزند فخرالدین علی مشکک رستمدراری. م. سده ۱۱ ق.

آغاز: «پوشیده نیست به هیچ مؤمن عالم که تعرض باموال و نفوس کسانی که گوینده حکمه طیبه «لااله الاالله محمدرسول الله» اند مادام که ایشان افعال و اقوالی که موجب کفر است صادر نشود و عمل به طریقه مرضیه سلف ائمه اثنا عشر رضی الله عنه می‌نموده باشند».

انجام: «فتوی بقتل فقیران دادند بارک الله عظم الله اجورکم و اصلح امورکم،

مکن مکن ره جور را کناره نباشد

مکن مکن که پشیمان شوی و چاره نباشد».

گزارش متن: مشتمل بر نامه‌ای از علماء اهل تسنن ماوراء النهر است که در آن به

شیعه حمله کرده‌اند و جوایبه از مولانا محمد مشکک است که مشتمل بر احتجاجات بر حقانیت شیعه و رد اهل تسنن می‌باشد.

نامه اول درباره اعتراض به لعن خلفای ثلاثه است. تاریخ نامه بستگی به تاریخ

واقعه دارد. بطور اختصار چنین بوده: عبدالله ازبک «مشهد مقدس رضوی» را در سال

«۹۹۶ - ۹۹۷ ق» محاصره کرده بود یکی از فقهاء شیعه مشهد نامهای به عبدالله می‌نویسد که مردم در سختی و مضیق‌اند و او پاسخ نامه را به دانشمندان اهل تسنن که در اردوی او بودند وا گذاشت و آنان به نامه پاسخ گفتند و دلایلی آوردند که شما چنین سمتها را شایسته‌اید و باز مؤلف به نامه آنان پاسخ داده است.

این رساله با عناوین و اسامی مختلفی در منابع بدین ترتیب آمده است:

۱- نامه از بکان و پاسخ رستمداری ۲- مکتوب رستمداری ۳- الامامة ۴- پاسخ اعتراضات علماء ماوراء النهر ۵- دو نامه ۶- نامه افاضل ماوراء النهر.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرفی، زرد □ تعداد برگ: ۱۰ □ تعداد سطر: ۱۴.

ویژگیهای نسخه: دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۲۲، ص ۱۶۳، ج ۵، ص ۱۷۵، ج ۸، ص ۲۸۲، ج ۲، ص ۳۳۷ فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ج ۲/۱، ص ۱۰۰۰؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرعشی‌ره، ج ۳۰، ص ۱۱۹، شماره ۱۲۰۶/۶.

«شماره ثبت: ۱۰۳/۲ P-K»

۲۱۲ مجموعه نیاز = مجموعه الخیال ادب منظوم، فارسی

از: مسیحی = مسیح کاشانی = نظام الدین علی کاشانی متخلص به مسیح^(۱) . م.

ق. ۱۰۶۶.

آغاز: «قصیده سیاسی که از مطلع بلوغ تا منقطع بلاغت از سر آید و غزل حمدی که از ابتدای مصرعه خودداری تا نهایت مستزاد بیشماری از زبان برآید بجناب فرد سزاوار است که سخن را زبان و زمان را سخن کرامت فرموده».

انجام: «مگر نقلی ز روی نسخه حسن تو بر دارد

که مه امشب کشید از هاله جدول صفحه رو را

رخ تو هر که در آئینه دید گریانست

چو مه زهاله نماید دلیل بارانست.

گزارش متن: مجموعه‌ای از اشعار شاعران مختلف است که به صورت گلچین جمع آوری شده است. به عبارت دیگر جنگ شعر فارسی است؛ به ترتیب موضوع از چشم و ابرو تا حرف هاء «هاله و ماه» با نام سرایندگان آمده است. بیتی که تخلص شاعر در آن آمده به این ترتیب است:

«جان مسیحی لب گفتار او روز و شب از نیک نهادی تمام».

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: سده ۱۰ق □ عنوانها و نشانیها: اسامی شعراء و سرفصلها شنگرف است □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۸۸ □ تعداد سطر: ۱۲ □ اندازه متن کتاب: ۱۵/۳ × ۹/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱/۷ × ۱۴/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشکی دارای تزیین، سرتزیج و مجدول به رنگ زرد.

ویژگیهای نسخه: به دستور بهادر علی خان و با کمک ملازمانش نوشته شده است. این مجموعه با حرف «هاء» خاتمه پیدا کرده و در آخر نسخه از برگ «۱۳۹ تا ۱۸۸» نانوشته است. کاغذ اصل نسخه زرد ولی قسمت نونویسی شده سفید می‌باشد و دارای رکابه است.

نکات: کشف الظنون، ج ۶، ص ۳۳۵؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی تبریز، ج ۲، شماره ۲۶۵؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ملک، ج ۲، شماره ۵۰۷۰.

«شماره ثبت: ۱۰۴ P-K»

۲۱۳ شاهنامه نادری = منظومه نادری = تاریخ نادری تاریخ، فارسی

از: میرزا محمد علی طوسی متخلص به فردوسی نانی خراسانی.

آغاز: «خدایا تویی چاره ساز همه به تو روی عجز و نیاز همه دهی هر که را هر چه بایستی است کسی را کرم جز تو شایستی است».

انجام: «معنی کجایی نوایت کجاست سرود خوش غمزدایت کجاست دمسی همدمم باش مانند نی که شد ساقیم عشرت افزا می».

گزارش متن: به نام نادرشاه افشار در «۵۳۱۳» بیت سروده شده است و به سال «۱۳۳۹» توسط احمد سهیلی در ایران به چاپ رسیده است. و به نام نادر شاه افشار در «۵۳۱۳» بیت سروده شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ کاتب: میرزا محمد طاهر □ تاریخ کتابت: ۲۱ ربیع الثانی ۱۲۱۱ □ عنوانها و نشانها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی سفید □ تعداد برگ: ۱۸۴ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۱۷×۱۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج دو لایه بدون مقوا، برون یشمی و دارای ترنج، سرترنج، ضریبی، مجدول، درون تیماج قهوه‌ای، عطف و لبه: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: دارای مهربی در اول نه است که نوشته شده «محمد کاظم». در برگ «۱۱۲» آمده است: «میرزا محمد طاهر را قم کتاب ۱۲۱۱ق». و مهر دیگر بیضی وجود دارد که کلمه «عبد ابوالفتح» در آن نوشته شده است.

نکات: نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۸۲، نشریه‌ها، ص ۱۸۲؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی گنجینه ملی پاکستان کراچی، ص ۵۹۱؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ملک، ج ۳، شماره ۳۹۱۶؛ الذریعه، ج ۹، ص ۱۰۰۱.

«شماره ثبت: ۱۰۵-P-K»

۲۱۴ مجموعه الصنایع = کامل الصنایع = مجمع الصنایع صنایع، فارسی

از: عبدالله حسینی.

آغاز: «حمد و سپاس بدیع الاساس حضرت صانعی را که مجموعه وجود و جمیع موجودات نقطه از پرتو آثار صنع و کمال قدرت اوست شعر:

آثار و صنع بین که در این گلشن کرم - هر دم (ناخوانا)».

انجام: «و هنرهای غریب و صنعتهای عجیب چنانکه عقل حیران بماند که در این کتاب شریف شروع نماید تمامی کل او را حاصل شود بتوفیق الله و تقدس تمت کتاب کامل الصنایع بتوفیق صاحب البدایع».

گزارش متن: مشتمل بر «۱۶۰» هنر در «۴۱» باب و مجموع بابها حاوی ۲۲۴ فصل است. باب اول: در ساختن مروارید... و باب ۴۱: در آتش بازی است.

در این کتاب صنایع مختلفی بحث شده است از جمله آنها «ساختن مروارید، حل طلاجات، صنعت رنگها، رنگ رزی، شنگرف، پادزرها، زینتهای کتاب، کاغذ، صنعت صمغ یعنی: شیرۀ درختان که در ساختن آلات تیراندازی به کار می‌رود و ادویه‌ای که برای رنگ موی انسان به کار می‌رود.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ درشت □ تاریخ کتابت: پنجشنبه ۸ جمادی الثانی ۱۲۴۶ - ۱۸۳۰ م □ عنوانها و نشانها: سرفصلها شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی - مایل به زرد □ تعداد برگ: ۸۸ □ تعداد سطر: ۱۲ □ اندازه متن کتاب: ۱۹×۸/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰×۱۴/۶ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمی به رنگ مشکی، عطف: تیماج زرد.

ویژگیهای نسخه: تا برگ ۹ حاشیه نویسی شده است در این نسخه مؤلف عبدالله حسینی است ولی در الذریعه آمده است: این کتاب به میریحی و در برخی نسخ دیگر به حکیم مغربی نسبت داده شده است و در بعضی نیز نام مؤلف ذکر نشده است. دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۲۰، ص ۸۸، شماره ۲۰۳۶.

«شماره ثبت: P-K ۱۰۶»

۲۱۵ سی فصل تقویم، فارسی

از: شیخ طوسی = خواجه نصیر الدین محمد، فرزند حسن طوسی. م. ۶۷۲ ق.
آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی خیر خلقه محمد وآله اجمعین
اما بعد: این مختصریست در معرفت تقویم مشتمل بر سی فصل در حساب جمل و آن بدین ترتیب است.

«الف» یک «ب» دو «ج» سه «د» چهار «ه» پنج «و» شش...».

انجام: «به سعد باید و بدین قیاس باید کرد و ما بدین قدر اختصار کردیم اگر کسی زیاده خواهد بکتاب این علم مراجعه نماید والله اعلم بالصواب».

گزارش متن: این رساله ترجمه و شرح رساله عربی خواجه نصیر است که هر دو از

خود اوست. و ایشان قوائد استخراج تقویم را با کمال اختصار در این سی فصل گرد آورده و فصل اول آن در علم حساب جمل است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۲۱۵ ق - ۱۷۹۸ م □ عنوانها و نشانها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۲۲ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۱۷×۵/۱۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۴ سانتیمتر □ نوع جلد: پارچه‌ای با مقوا و باگلهای درشت، مجدول، عطف و لبه: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: تمام برگها مجدول به دو خط قرمز و آبی است. دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۱۲، ص ۲۹۱، شماره ۱۹۵۲؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه بزرگ مرعشی ۵، ج ۲، شماره ۷۳۷ و ج ۱، ص ۵۴، شماره ۴۳.

«شماره ثبت: P-K ۱۰۷»

۲۱۶ مقدمة المعرفة = الخفي العلابي

از: شریف الدین اسماعیل، فرزند حسن، فرزند محمد، فرزند احمد گرگانی (جرجانی). م. ۵۳۱ یا ۵۳۵ ق.

آغاز: «بسم الله الرحمن الرحيم تيمنا بذكره الاعلى

الحمد لله رب العالمين... چنین گوید امیر سید امام اسماعیل ابن حسن ابن الحسین الجرجانی که... از جمع کتاب ذخیره خوارزمشاهی فارغ شدم بر لفظ عالی امیر اسفهلارا اجل... عالم عادل بهاء الدین عمده الاسلام».

انجام: «اما قانون علاج: همه زهرها آن است که هرگاه که حس آن بیاید که زهری داده‌اند در حال قی کند پیش از آنکه».

گزارش متن: مشتمل بر دو مقاله است. مقاله اول: در «تدبیر حس صحت» در شانزده باب است. مقاله دوم: در «اشارت کردن علاج بیماریهای اندامها» است.

شرف الدین اسماعیل از مشاهیر اطبای اسلامی اوایل قرن ششم هجرت بوده که در زمان حکومت و خلافت مستظهر، مسترشد، راشد و مقتفی از خلفای عباسی می‌زیسته

و عاقبت به مرو رفت و در دربار سلطان سنجر سلجوقی بود تا در همان شهر درگذشت. از آثار او اغراض الطیبات و الخفی العلائی و ذخیره خوارزمشاهیه است. گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف، و درشت تراز متن □ نوع کاغذ: شرقی زرد □ تعداد برگ: ۱۵۰ □ تعداد سطر: ۱۲ □ اندازه متن کتاب: ۸×۱۳ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۷×۱۲ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای دارای ترنج، سرترنج، مجدول، ضریبی، عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: وقف نامه‌ای در اول کتاب بدین صورت آمده است: «الباهر ابن ظهیر الدین میرزا محمدابراهیم، میرزا محمد طاهر وزیر کل ولایت آذربایجان این کتاب و جمله از کتب خودش را به اولاد ذکور خود وقف کرد» و در زیر آن نیز مهر «محمد طاهر» وجود دارد. از انجام افتادگی دارد و در یک برگ شرح «آیت الکرسی» آمده است. نک: فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه بزرگ مرعشی‌رفه، ج ۵، ص ۲۲۵، شماره ۱۸۳۹؛ ریحانة الادب، ج ۳، ص ۱۹۰؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی گنجینه پاکستان کراچی، ص ۸۷.

«شماره ثبت: ۱۰۸/۱-P-K»

۲۱۷ شرح ادویه مفرده طب، فارسی
 آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی خیر خلقه محمد و آله الطیبین اما بعد: این کتابیست در شرح ادویه مفرده بطریق قانون شیخ الطایفه ابوعلی سینا».
 انجام: «شد بتوفیق کردگار تمام نظم این ادویه بماء صیام
 با صد و سی گرفت نوبت سال ده و دو مانده زماء شوال
 مه به تثلث مشتری در حوت سرطان جای مشتری زیبوت».
 گزارش متن: این رساله به طریق قانون شیخ ابوعلی سینا و به ترتیب حروف تهجی نوشته شده است. در فهرست نستیتوی گرجستان چاپ تفلیس، ۱۹۶۹، این کتاب از ابوعلی سینا دانسته شده است.
 گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: ۱۸ شوال ۱۰۳۰ □ عنوانها و

نشانیها: سرفصلها و اسامی شنگرف □ تعداد برگ: ۵۲ □ تعداد سطر: ۱۲.

ویژگیهای نسخه: تمام برگها مجدول به شنگرف است.

نک: فهرست انستیتوی تفلیس (گرجستان)، چاپ ۱۹۶۹، ج ۱، ص ۱۲۸؛

نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۸۳، (نشریه).

«شماره ثبت: P-K ۱۰۸/۲»

۲۱۸ مرآت = جام گیتی نمای فلسفه، فارسی

از: قاضی زاده = قاضی کمال الدین میرحسین، فرزند معین الدین میدی یزدی. م.

۹۱۱ ق.

آغاز: «سپاس حکیمی را که افکار حکما و انظار علماء در معرفت کنه او متحیر و پریشانند و درود بر کاملان خاصه حضرت و آل و اصحاب او که غایت ایجاد عالم ایشانند».

انجام: «و طریق اسلم آنست که طالب قرآن و حدیث را میزان سازد و عقاید خود از آن تصحیح کنند و بعد از آن استحکام عقاید دینی در کلمات متکلمین و حکماء و صوفیه نظر کند... و ارزقنا اجتنابه بحق نبینا محمد سید المرسلین و سیدالاولین والاخرین واله واصحابه الطیبین الطاهرین والسلام علی من اتبع الهدی قد فرغت فی عاشر شهر رمضان المبارک در قصبه...».

گزارش متن: مشتمل بر ۲۹ مقصد، یک مقدمه و یک خاتمه است. مقصد اول: در

کنه واجب الوجود، مقصد دوم: در علم، مقصد سوم: در چگونگی علم خدا، مقصد

چهارم: در فعل خدا، مقصد پنجم: همه اشیا بر تو حق است، مقصد ششم: در عقل،

مقصد هفتم: در فلک، مقصد هشتم: در نفس ناطقه، مقصد نهم: در هیولا، مقصد دهم: در

جسم، مقصد یازدهم: در فلک آفتاب، مقصد دوازدهم: در فلک زهره، مقصد سیزدهم:

در فلک قمر، مقصد چهاردهم: در عطارد، مقصد پانزدهم: در افلاک بیست و پنج گانه،

مقصد شانزدهم: در حرکت افلاک، مقصد هفدهم: در زمین، مقصد هیجدهم: در فوق و

تحت مقصد نوزدهم: در نور کواکب، مقصد بیستم: در عناصر چهارگانه، مقصد بیست و یکم: آفتاب منطقه البروج، مقصد بیست و دوم: در دوایر صغار، مقصد بیست و سوم: در عناصر معتزج و متصرف، مقصد بیست و چهارم: در معتدل حقیقی، مقصد بیست و پنجم: در گفته‌های حکماء، مقصد بیست و ششم: در افراد انسان، مقصد بیست و هفتم: در نفوس فلکیه، و مقصد بیست و هشتم: عقل نه مقوله است. این کتاب در شیراز به سال ۸۹۷ق تألیف شده و به غیاث‌الدین دشتکی (م ۹۴۸ق) و به خواجه نصیرالدین (م ۶۷۲ق) نیز نسبت داده شده است. و در قواعد فلسفی به روش مشرب متأخرین از حکماء نوشته شده و به یکی از شاهزادگان تقدیم شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۰ رمضان ۱۲۹۴ □ محل کتابت: قصبه دهقان یا دلقان در نزدیکی تفرش □ عنوانها و نشانیها: شنگرف و درشتر از متن است □ نوع کاغذ: فرنگی سفید تیره □ تعداد برگ: ۱۰ □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه متن: کتاب: ۱۴×۹/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹/۸×۱۶/۳ سانتیمتر □ نوع جلد: تیباج یشمی تیره، مجدول، دارای تریج، سرتریج منقش به خطوط اسلیمی و سرتریج دارای گل و بوته است. و یوگیهای نسخه: نسخه ترمیم جزئی شده و دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه بزرگ مرعشی‌ره، ج ۲۸، ص ۴۴۵ شماره ۱۱۲۹۴/۵؛ الذریعه، ج ۵، ص ۲۵، ج ۹، ص ۱۱۱؛ اعیان الشیعه، ج ۲۷، ص ۲۸۲؛ ریحانة الادب، ج ۴، ص ۱۱۱، فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۷۶۷.
«شماره ثبت: ۱۰۹ P-K»

پزشکی، فارسی

۲۱۱ خلاصه التشریح

م. سده ۱۱ ق.

از: عبدالرزاق

آغاز: «لطایف حمد و ثنا حکیمی را سزد که بهتر تشریح ابدان انسان و ترویج اجسام ایشان انوار حکمتش چون روح در مجاری شرابین جاریست و آثار نعمتش چون خون در موارد آورده ساری. بیت: بتن کشیده چه عنصر چهار بازاری...»
انجام: «کم و کیف انسان در جای دیگر ذکر شده که انسان کامل چگونه بود و

چگونه عروج و ترقی می‌کند تا عروج را تمام کند. و صل الله علی نبینا محمد و آله اجمعین».

گزارش متن: متشکل از شش فصل، مقدمه، خاتمه و نوزده قول است. فصل اول: در تشریح استخوانها و غضروف، فصل دوم: در تشریح اعصاب، فصل سوم: در تشریح شرایین، فصل چهارم: در تشریح روده‌ها، فصل پنجم: در تشریح عضله، فصل ششم: در تشریح اعضاء مرکبه است.

و مشتمل بر ۱۹ قول است. قول نوزدهم: در تشریح رحم، خاتمه: در تکوین جنین است. نویسنده از پزشکان مشهور زمان خود و شاگرد «مولانا قطب الدین محمد آدم طبیب» معروف بوده پس از شرح مفصلی در منقبت قطب الدین، می‌گوید: غرض از این تألیف آشنایی به درون آدمی است؛ زیرا تشریح از اهمّ معلومات بشری است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته، ریز و زیبا □ تاریخ کتابت: ۲ محرم الحرام ۱۲۱۱ □ محل کتابت: قصبه دهقان یا دلقان □ عنوانها و نشانیها: سنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی - سفید تیره □ تعداد برگ: ۲۳۶ + ۲ افزودگیها □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه متن کتاب: ۱۴ × ۹/۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: در برگ «۱۳» مهر شیر و خورشید به صورت ضربی در حاشیه کتاب وجود دارد که نشانگر این است که کتاب در یک مرکز دولتی نگهداری می‌شده است. و نسخه خط خوردگی دارد. در ادامه از برگ «۴۸» مجموعه اشعاری (رباعی) از شاعران مختلف در دو برگ آمده که رباعی شاه اسماعیل صفوی نیز در برگ «۴۹» ذکر شده است. دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی رامپورهند، فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ایران، ج ۶، شماره ۲۶۰۹.

«شماره ثبت: ۱۰۹/۲ - P-K»

۲۲۰. مثنوی صادق تفرشی / ادب منظوم، فارسی

از: میرزا محمد صادق تفرشی متخلص به صادق. م. ۱۱۸۰ یا ۱۱۶۰ ق.

آغاز: «آتش می‌بینم ای یاران زحور / کرم میاید بچشم نخل طور
بنگرید این آتشین رخسار کیست / ایسن قبا دارایی کلنار کیست

مدتی بود آتشم افسرده بود آه کآمد باز یادم ز آن عهد». انجام: «زکشم جلوه برفی برانگیز از آن برق آتشی در خرمنم ریز گلی بخش از گلستان خلیلم درین ره ساز آتش را دلیلم». گزارش متن: نام او میرزا محمد صادق پدر میرزا ابوالقاسم متخلص به هجری و تخلص خودش همان نام او یعنی صادق است. وی اهل «تفرش» قم و تحصیلاتش در اصفهان بوده و بعد از سقوط دولت صفویه ملازم رضاقلی فرزند نادر شاه شد و مدتی در مشهد خراسان می‌زیسته، موقع برگشت به وطن در راه درگذشت و در جوار شاه عبدالعظیم مدفون شد.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته زیبا □ تاریخ کتابت: ۱۴ ربیع الاول ۱۲۹۷ □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: فرنگی زرد □ تعداد برگ: ۷ □ تعداد سطر: ۲۰-۱۸. نک: فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ملک، ج ۳، ص ۴۹۰؛ الذریعه، ج ۹، ص ۵۷۸؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۳۱۲۷ و ص ۱۸۹۹. «شماره ثبت: ۱۰۹/۳-P-K»

ادب منظوم، فارسی

۳۱ دیوان

از: سایل همدانی.

آغاز: «ای زنامت زیب و قهر نامه را
وی ز ذکر تر زبان هر خامه را
کرده بر یاد تو از وجد و سماء
کرم صوفی بر زمان هر زمان هنگامه را
بو که در یابد مشام بوی غیب
قوتی یارب ببخش این شامه را».
انجام: «دهم بدیده خود بعد از... جای اقامت
کنونکه یار سفر کرده از سفر آمد

دگر بیم ترا هست سایل ارشب هجران

که آفتاب تو از مشرق امید بر آمد.»

گزارش متن: این رساله مشتمل بر غزلیات اوست. چند نفر از شعرا به این نام

هستند و به خاطر افتادگی آغاز معلوم نشد این دیوان از کیست.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ عنوانها و نشانها: مشکى □ نوع کاغذ: فرنگی □

تعداد برگ: ۶۵ □ تعداد سطر: ۱۴ □ اندازه متن کتاب: ۶×۱۰/۵ سانتیمتر □ اندازه

جلد: ۷/۱۴×۹/۲ سانتیمتر □ نوع جلد: مسمی قهوه‌ای، عطف: تیماج مشکى.

ویژگیهای نسخه: نسخه ترمیم شده است و عطف مربوط به نسخه اولی است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی مجلس، ج ۳، ص ۲۹۴؛ فهرست نسخه‌های خطی

کتابخانه ملی ایران، ج ۳، شماره ۹۸۹؛ فهرست نسخه‌های خطی مشترک پاکستان،

ج ۸، ص ۱۲۱۰؛ الذریعه، ج ۹، ص ۴۲۶.

«شماره ثبت: ۱۱۰/۱ P-K»

ادب منظوم، فارسی

۳۳۳ دیوان

از: خواجه عصمت الله، فرزند خواجه مسعود متخلص به عصمت.

م. ۸۲۹ یا ۸۴۰ ق.

آغاز: «شب دراز است و زخورشید اثری پیدا نیست

یا شب خسته دلان را سحری پیدا نیست

اثر تیغ پیدا است مرا با دل ریش

دهن تست که هیچش اثری پیدا نیست...

عصمت از دیده مدد خواه که در هر طرفیست

حسن در جلوه و صاحب نظری پیدا نیست.»

انجام: «قدم بر دیده بنهاد و بر آنم

که قدر خاکپای خود ندانست

غلام شاه خوبانم که هرگز
ستم جز بر گدای خود ندانست
جراحت دارم از تیرش که صمدبار
زدل بگذشت و جای خود ندانست.

گزارش متن: وی در آغاز «نصیری» تخلص می‌کرد و پس از مرگ سلطان خلیل در سال «۸۱۴» به اسم زن او «عصمت» تخلص نمود.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: ۶ ربیع الاول ۱۲۳۷ □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۳۸ □ تعداد سطر: ۱۴ □.

ویژگیهای نسخه: در پشت برگ «۱۰۳» مهر یضی شکل مشکی وجود دارد که عمداً ناخوانا نموده‌اند؛ با توجه به قراین موجود مربوط به کاتب است. در پشت برگ «۱۰۵» پنج بیت شعر بدین صورت آمده است:

«ماء قدح باده تقوی بتو ارزانی این صبحه سجاده شیخابتو ارزانی
این مدرسه و تدریس این وسوسه تدلیس من هستیم بگذشتم اینها بتو ارزانی
گر طالب دنیایی زاهد تو این دنیا گر مایل عقبائی عبا به تو ارزانی...»
از برگ «۱۰۶» غزلیات ظهیر آغاز و در برگ «۱۰۸» پایان می‌یابد و قصاید ظهیر از پشت برگ «۱۰۸» آغاز و در «۱۲۵» پایان می‌یابد.
آغاز: «آمد بهار و تازه شد آفاق را نشو و نما شد

چون دم عیبی دگر باد بهاری جانفزا».

انجام:

«ترا مدام لبالب زیاده باد انجام همیشه ساغر خصم تو پر زخون جگر».
در برگ ۱۲۶ تاریخ تحریر و چند امضا از کاتب وجود دارد که به تصریح امضاء را مهر احتساب کرده است. دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۱، ص ۷۲۶؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۲۴۴۴؛
نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۸۳، (نشریه).

«شماره ثبت: ۱۱۰/۲-P-K»

۳۳۳ فرهاد و شیرین = شیرین و فرهاد   ادب منظوم، فارسی

از: مولانا وحشی بافقی یزدی.

آغاز: الهی سینه «ای» ده آتش افروز

در آن سینه دلی و آندل همه سوز

هر آن دل را که سوزی نیست دل نیست

دل افسرده خود جز آب و گل نیست.»

انجام: «تا بر کسی که کشته تیغ حوادث است

انفاس رحمت تو دمد روح در برش.»

گزارش متن: در ادامه اشعاری بدین آغاز آمده است: «فلک داغ تمنای تو دارد

زمین رخ بر کف پای تو دارد»

انجام مجموعه: «بغارت داده هر ساعت جهانی

سپند روی آتش کرد جهانی

اگر یک شعله گردد سرکش از تو

بسا خاکستر نشیند آتش از تو.»

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ تعداد برگ: ۴۹ □ تعداد

سطر: ۱۴.

ویژگیهای نسخه: دارای رکابه است و چندین بار چاپ شده است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۳۰۲۳؛ الذریعه، ج ۱۶، ص ۱۸۹؛

فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ملک، ج ۸، شماره ۵۰۶۷/۹.

«شماره ثبت: ۱۱۰/۳ P-K»

علم اکسیر و طب، فارسی و عربی

۳۳۴ علم اکسیر

از: ؟

آغاز: «نسخه بزرگی قضیب اول خراطین نو خشک کرده خوب سائیده از پارچه

حریر بگذراند بعد با زهره کاو مزوج کرده».

انجام: «گاه گاه چوبی فرو... هر وقت چوب زرد و طلایی شد تمام است بردارد... والسلام علی من اتبع الهدی - ۱۲۸۷ق عبدالعلی».

انجام مجموعه: «و در کوه و صحرای سایه دار می روید و او غیر قیصوم چه قیصوم شبیه است... و اکثر یک ساق از یک ریشه می روید».

گزارش متن: اسم کتاب بنام «علیم اکسیر» در لبه بیرونی برگها نوشته شده است.
گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ کاتب: عبدالعلی، فرزند آقا میرزا فضلعلی خلخالی □ تاریخ کتابت: ۱۲۸۷ق □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: جدید □ تعداد برگ: ۸۵ □ تعداد سطر: مختلف □ اندازه متن کتاب: ۸×۱۵/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۷/۷×۱۰/۶ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج یک لای، به رنگ قهوه ای تیره.
ویژگیهای نسخه: از انجام افتادگی دارد. و حاشیه نویسی شده است. و بی نظم نوشته شده است. دارای رکابه است

نک: فهرست نسخه های خطی مشترک پاکستان، ج ۱، ص ۴۸۸.

«شماره ثبت: ۱۱۱/۱ P-K»

۲۲۵ واضح المنار فی علم الاسرار کیمیاء عربی

از: علی تقی، فرزند احمد، فرزند زین الدین الاحسانی. م. سده ۱۳ق.
آغاز: «الحمد لله الذی دعا للهدایة وهدی بالولایة و جعل صلاح الانام فی المعاش موقوفاً علی اقامة العدل و اعطاء کل ذی حق حقه... اما بعد یقول العبدالمسکین علی تقی... فانهم کتموه کل الکتیمان عن الاخلاء و الاخوان... فاقول اعلم ان علم الصنعة ینقسم الی ثلاثة اقسام، برائی و جوانی، و علم المیزان... اما البرائی فمادته مرکبة من روح و نفس و جسد».

انجام: «و کتمانۀ شرط فی حصوله مع ارادة الله سبحانه... الذی کتمه الحكماء اونته عن افشاءه العلماء... والله یتولی حفظه و هو یؤتیه من یشاء والله ذوی الفضل العظیم و قد

فرغ من تالیفها الاقل علی تقی... فی مشهد الحسین (ع) فی یوم السابع من ذی الحجة الحرام».

گزارش متن: این کتاب در علم اکسیر به روش روان و آسان تر از آنچه در کتابهای مخصوص این علم نوشته شده است می باشد و به سال ۱۲۳۶ق در کربلا نگارش یافته است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ کاتب: عبدالعلی، فرزند فضلعلی خلخالی □ تاریخ کتابت: ۱۲۳۶ق □ محل کتابت: عراق، کربلا □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: جدید □ تعداد برگ: ۲۵ □ تعداد سطر: ۱۸-۱۹-۲۱.

ویژگیهای نسخه: حاشیه نویسی شده و دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه های خطی کتابخانه بزرگ مرعشی ره، ج ۶، ص ۳۵۸، شماره ۲۳۷۴.

«شماره ثبت: P-K ۱۱۱/۲»

کیمیا، فارسی

۲۲۶ رساله در فن علم کیمیا

از: علی، فرزند شیخ محمد تبریزی.

آغاز: «بدانکه اسعدک الله فی الدارین... مدت مدید طلب این فن داشتم نسخه بسیار مطالعه نمودم... تنبیه: بدانکه ای طالبان این فن... خرج می نمایند الحذر من هذا القوم اما کاملان تجویز داشته اند که زاد المسافرن سازند بنا بر تجویز ایشان نسخه چند در قوام مشتری آوردم... اکسیر برو طرح نمایند».

انجام: «میان دیگ ریگ گذارند پس تقطیر نمایند... و ارواح و انقاس تسویه و تسقیه و تشویه. کتبه عبدالعلی ولد فضلعلی خلخالی در مدرسه صاحب الامر».

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ کاتب: عبدالعلی، فرزند فضلعلی خلخالی □ تاریخ کتابت: ۱۲۷۵ق □ محل کتابت: کربلا □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: جدید □ تعداد برگ: ۴۰ □ تعداد سطر: ۱۸-۱۹-۲۱.

ویژگیهای نسخه: دارای رکابه است.

«شماره ثبت: ۱۱۱/۳ P-K»

اکسیر، عربی و فارسی

۲۲۷ جنگ در علم اکسیر

از: درویش کابلی.

آغاز: «فی ذکر الاشياء التي حال عليها الشارح في كتاب المسمى بالتقريب و غير ذلك مما يحتاج اليه الطالب في التدبير الاحالة من تصعيد و تشميع و تطهير و غير ذلك فافهم تصعيد: الذهب هو اشرف الاجرام و اطهرها و اعدلها مزاجاً و اصبرها على النار و التراب لانه لا يصدى و تاكله الارض».

انجام: «اشار اليها الشيخ إنها تقوى النظر يعني أنها مناسبة للعين و توجب فيها قوة و زيادة و منفعة و السلام: تم الكتاب... في ليلة الاضحى...».

گزارش متن: این کتاب مشتمل بر رساله‌هایی از افراد مختلف در علم اکسیر است که برخی از آنها عبارت‌اند: ۱. رساله‌ای از جابر در اکسیر، ۲. رساله‌ای از محمد بن طایب در اکسیر، ۳. منتخب زبدة البحر به فارسی در علم اکسیر، رساله‌های بی نام دیگری وجود دارد که کابلی در این کتاب جمع آوری کرده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ کاتب: عبدالعلی، فرزند فضلعلی خلخالی الاصل تبریزی المسکن □ تاریخ کتابت: ۱۲۸۷ق □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: جدید □ تعداد برگ: ۲۵ □ تعداد سطر: مختلف □ اندازه متن کتاب: ۸×۱۵/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۰/۶×۱۷/۷ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: به صورت موزب (چلیپا) نوشته شده است و دارای رکابه است.

نک: نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۸۳ (نشریه).

«شماره ثبت: ۱۱۱/۴ P-K»

ادب منظوم، فارسی

۲۲۸ دیوان

از: نورعلی شاه = محمد علی، فرزند فیضعلی میرزا عبدالحسین نور علیشاه تونی

طبسی اصفهانی. م. ۱۲۱۲. ق.

آغاز: «ای نام خوشت جوهر شمشیر زبانها

پیوسته در ایسن سلسله زنجیر بیانه

روز ازل از بهر نثار قدم تو

محزون شده در مخزن دل نقد روانها..

چندانکه گشودم نظر ایدوست بدیدم

جز نور علی منظر حسنت بعیانها».

انجام: «روز ازلم قرعه چو در جرعه کشی رفت

زاهد بتو گویم که درین حال چه تدبیر

در دست کرم ساغر صهباست مکن عیب

صد شکر که نبود بکفم سبحة تدویر».

گزارش متن: ایشان دو تخلص داشته، در دیوان اوّل «نور» و در دیوان دوم «نور

علیشاه» تخلص نموده است. وی در شهر موصل عراق با زهر مسموم شد و در همان جا

مدفون گشت.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق زیبا □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ:

آهار مبره شده □ تعداد برگ: ۶۰ □ تعداد سطر: ۱۲ □ اندازه متن کتاب: ۷/۵ × ۱۴/۵ سانتیمتر

□ اندازه جلد: ۱۵ × ۲۱ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج یک لایه، مجدول و دارای تزیین و سرتزیج،

ضربی.

ویژگیهای نسخه: پیش از آغاز دیوان در برگ اول شعری در پنج بیت بدین صورت نوشته

شده است:

«هفت دوزخ چیست اعمال بدست   هشت جنت چیست اعمال خوشست

حشر تو بر صورت اعمال تست   هرچه بینی نیک و بد احوال توست...»

تا برگ «۸» در حواشی نیز در هر برگ پنج بیت ذکر شده است. و در پشت برگ «۶۰» اشعار

عربی در ۲۸ بیت بدین آغاز آمده است: «ظهوری لم یزل ذاتی بزاتی - حجایی لایزالی من صفاتی -

سما واحداً اسماء کثیرا - و فی تلویح اسمائی ثباتی».

بدین انجام: «رسول جاء من عند ربی - بارسال الرساله مرسلاتی - صفات الله فی وجهی حییبی - و اسمی نعمت الله کیف ذاتی».

گوشۀ پائین برگ اول آسیب دیده و بقیۀ نسخه سالم است و چند بار چاپ شده است و از انجام ناتمام مانده است و دارای رکابه است.

نک: الذریعہ، ج ۹، ص ۱۲۳۱؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۲۵۸۷؛ نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، (نشریه).

«شماره ثبت: P-K ۱۱۲/۱»

۲۲۱ زادالمسافرین = حقایق الحق ادب منظوم، فارسی

از: امیر حسینی (حسین)، فرزند عالم غوری.

آغاز: «ای برتر از آن همه که گفتند و آن‌ها که بدید یا نهفتند

اینجا که توئی جو من نیاید کس محرم این سخن نیاید».

انجام: «چون اهل خرد بهر دیاری زین تحفه برید یادگاری

این نور بهر طرف که باید یعنی که قبول هر که یابد

وین گنج که رایگان گشادم دارد بددعای خیر یادم

تمت الكتاب بعون الملك الوهاب فی لیلة السبع من شهر محرم الحرام سنه

ثمانیة...».

گزارش متن: آغاز اشعار در حاشیه که با «بسم الله خیر الاسماء لله» شروع شده

است.

: «ای عاشقان ای عاشقان ملای رومی میرسد

ای صادقان ای صادقان مولای رومی میرسد

وقت صبوحی از درم آمد نسیم صبحدم

ما را خوش گفت دیوانه گان ملای رومی میرسد

ای زاهدان خود پرست وی کافران بت پرست

اینک رسد آن ماه نو ملای رومی میرسد.

انجام حاشیه:

«آن قلعه گشای که در از قلعه خیبر بر کند و بیک حمله بگشود علی بود
آن کرد سر افراز که اندر ره اسلام تا کار نشد راست نیاسود علی بود
... سر دو جهان جمله زپیدا و ز پنهان شمس الحق تبریز بنمود علی بود».
اشعار حواشی به ترکی و فارسی در عشق به حضرت علی علیه السلام است. نمونه‌ای از
اشعار حواشی:

«مرغ حریم حضرتم بقره بقو همی زنم   مست شراب حضرتم بقره بقو همی زنم
جام شراب او منم نقل کباب او منم   چنگ ریاب او منم بقره بقو همی زنم...
کعبه منم منی منم مروه منم صفا منم   ذره منم علا منم بقره بقو همی زنم
من نه منم که در تنم در تن من نه من منم   اوست حقیقت تنم بقره بقو همی زنم
عاشق زار او منم بیدل یار او منم   بر سر دار او منم بقره بقو همی زنم...».
این اشعار مشخص نشد از کیست.

این کتاب در هشت مقاله نوشته شده است ۱- در تقدیس «حق جل جلاله» ۲- در
فضیلت و شأن پیامبر صلی الله علیه و آله ۳- در بیان طریقت و کیفیت سلوک ۴- در صفت اهل سلوک
۵- در بیان عشق و مراتب آن ۶- در بیان معرفه النفس و اوصافه ۷- در معرفت دین و
حقیقته ۸- در بیان پیر و مرید و شرط محبت در بینشان.

گزارش نسخه: نوع خط: متن به نستعلیق زیبا و حواشی به شکسته است □ تاریخ
کتابت: شب هفتم محرم الحرام ۱۲۵۸ □ عنوانها و نشانها: شگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد
برگ: ۵۸ □ تعداد سطر: ۱۲.

ویژگیهای نسخه: اسم کتاب در پیشانی برگ اول به رنگ قرمز نوشته شده است. از برگ
اول که همان برگ «۶۱» مجموعه است تا برگ «۷۶» در حاشیه هر برگ «۵» بیت شعر نوشته شده
است. در حاشیه اقوال چلبی آمده است و دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی سپهسالار، ج ۵، شماره: ۳۲۴؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ملک، ج ۱، شماره: ۶۴۱۴/۴

«شماره ثبت: P-K ۱۱۲/۲»

۳۰. گلشن راز عرفان منظوم، فارسی

از: شیخ محمود سعدالدین شبستری. م. ۷۲۵ یا ۷۲۰ یا ۷۱۹ یا ۷۱۸ ق.

آغاز: «بنام آنکه جان را فکرت آموخت

چراغ دل بنور جان برافروخت

ز فضلش هر دو عالم گشت روشن

ز فیضش خاک آدم گشت گلشن».

انجام: «بنام خویش کردم ختم پایان

الهی عاقبت محمود گردان».

گزارش متن: در حاشیه تصحیح و شرح شده است.

و شرح به صورت جداگانه در قسمت شروح توضیح داده شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: شب شنبه ۱۴ ذی القعدة ۱۲۵۸

□ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۴۴ □ تعداد سطر: ۱۲.

ویژگیهای نسخه: نام مؤلف در برخی نسخ امین‌الدین و در برخی سعدالدین آمده است در

نسخه تفلیس و نسخه شماره: ۴۵۱۲ کتابخانه مرعشی رحمة الله علیه «سعدالدین» آمده است.

درازی رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه بزرگ مرعشی ره، ج ۴، شماره: ۱۵۶۰.

«شماره ثبت: P-K ۱۱۲/۳»

۳۱. ابیات منظوم مفاتیح الاعجاز در شرح گلشن راز = مفاتیح الاعجاز در شرح

گلشن راز (ابیات منظوم مفاتیح). عرفان منظوم، فارسی

از: شمس‌الدین محمد، فرزند یحیی، فرزند علی اسیری لاهیجی

نوربخشی. م. ۹۱۲.ق.

آغاز: «جام جهانما دل انسان کامل است

مرآت حق نما بحقیقت همان دل است
(۱) مقصود هر دو کون زدل جو که حاصلست

دل مخزن خزائن سرّ الهی است.»

انجام: «حقها دارند بر ما اولیاء

...

که حقیقت کرده اند اخبارها

...

گرچه عارفان بسیار بودند

بمرفان شیخ محمود است فایق

کجا باشد چنین گلشن که در وی

زمعنی بشکفتد زینسان شقایق - ...

... چنین درهای پر قیمت اسیری

بگوش مردم نادان چه لایق.»

گزارش متن: این کتاب شرحی بر گلشن راز شیخ محمود شبستری است که در سال

«۸۷۷ق» شروع به آن کرده است. و این شرح به نام مفاتیح الاعجاز و به نظم و نثر

است و نسخه تفلیس تنها حاوی منظومات آن است. و آغاز و انجام نسخه نیز مربوط به

قسمتهای منظوم شرح می باشد.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: □ تاریخ کتابت: شب شنبه ۱۴ ذی قعدة ۱۲۵۸

□ محل کتابت: □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرفی □ تعداد برگ: ۴۴ برگ در

...

۱. در برخی نسخ چنین آمده است:

دل مخزن خزائن سرّ الهی است مقصود هر دو کون زدل جو که حاصلست

هاشم □.

ویژگیهای نسخه: این کتاب در حاشیه گلشن راز آمده است و از برگ «۱۲۰ تا ۱۶۵»
مجموعه است.

نک: الذریعه، ج ۲۱، ص ۳۰۱؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه بزرگ
مرعشی‌ره، ج ۱۲، ص ۸۸، شماره ۴۵۱۲.

«شماره ثبت: P-K ۱۱۲/۴»

ادب منظوم، فارسی

۳۳۳ نان و حلوا = سوانح سفر حجاز

از: شیخ بهائی، م. ۱۰۳۰ ق.

ایها الساهی عن النهج القويم

آغاز: «ایها الاهی عن العهد القديم

حيث يروى من احاديث الحبيب».

استمع ماذا يقول العندليب

يهرب الكفار من اسلامه

انجام: «عاکفاً دهرأ علی اختامه

واقوادى واقوادى واقواد

قسم انادى و هولایشفی الفواد

فهو ما معبوده الا هواه؛ تم».

یایهائی اتخذ قلباً سواه

گزارش متن: مثنوی است در «۴۰۸» بیت با دیباچه‌ای به نثر که در سوانح سفر

حجاز بر وزن مثنوی معنوی مولانا جلال الدین رومی به صورت انتقادی نوشته شده
است. و بارها چاپ شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: ۱۲۵۸ ق □ عنوانها و

نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۲۶ □ تعداد سطر: ۱۲.

ویژگیهای نسخه: کاغذش به دورنگ «مایل به سبز و زرد» است. این مثنوی از برگ

«۱۶۵ تا ۱۸۰» است. دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ۳۱۹/۱۹؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۳۲۶۲.

«شماره ثبت: P-K ۱۱۲/۵»

ادب منظوم، فارسی

۳۳۳ ترجیع بند هاتف

از: سید احمد حسینی، هاتف اصفهانی.
 آغاز: «ای فدای تو هم دل و هم جان
 وی نثار همت هم این و هم آن
 دل فدای تو چون توی دلبر
 جان فدای تو چو توئی جانان».
 انجام: «ای تمام عمر محبت دیده‌ها
 نام راحت در جهان نشنیده‌ها
 ای گره در کار و بار افتاده‌ها
 رشته تدبیر از کار داده‌ها».
 گزارش متن: در حواشی نیز اشعار از خود هاتف است و ختم رساله در حاشیه
 می‌باشد.

انجام متن کتاب:

«سینه خواهم شرحه شرحه از فراق   تا بگویم شرح درد و اشتیاق»
 هاتف اصالتاً از آذربایجان بوده، جدش در عهد صفویه به اصفهان منتقل شد.
 گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ تعداد برگ: ۶ □ تعداد
 سطر: ۱۲.

ویژگیهای نسخه: ترجیع بند او در تهران از طرف «انجمن دستاران کتاب» چاپ شده
 است. دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ایران، ج ۱، ص ۹۴، شماره ۱۷/۱۰۱؛
 الذریعه، ج ۴، ص ۱۶۸، و ج ۹، ص ۱۲۸۳؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی
 ملک، ج ۸، شماره ۵/۵۱۲۵.

«شماره ثبت: ۱۱۲/۶ P-K»

از: بهاء‌الدین، فرزند محمد، فرزند ابراهیم تبریزی. م. سده ۱۳ ق.
 آغاز: «الحمد لله الذي امرنا بالعلم على الطاعة و نهانا من الجهل والضلالة وصل الله
 على محمد و آله اجمعين اما بعد چنین گوید مؤلف این رساله و محرر این مقاله الفقیر...
 ترمذی...».

انجام: «عدو عاقل خیر من صديق جاهل ... طبعشان همگون شود گر نباشی
 دستگیرم یا اله العالمین... از جاهلان بی حیا پیش از آنکه رود از دست من بیرون شود
 آمین یا رب العالمین تمام شد.».

گزارش متن: مشتمل بر روایتهای اخلاقی در یک مقدمه، نه باب و یک خاتمه
 است. روایتهای اول به عربی نقل شده، سپس به فارسی ترجمه و گاهی نیز شرح شده
 است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ کاتب: ملاساده، فرزند ملا صفر، فرزند
 مشهدی اسماعیل، فرزند محمد خان □ تاریخ کتابت: ماه شعبان ۱۲۴۶ □ عنوانها و
 نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۴۰ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن
 کتاب: ۱۵×۱۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۲×۱۶ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا به رنگ آبی یا
 خطوط مشکى که به حروف می مانند. دارای سه بند از تیماج قهوه‌ای از وسط و دو گوشه جلد است.
 ویژگیهای نسخه: شیرازه کتاب از بین رفته است. عبارت ملکیت بدین صورت آمده است:
 «این کتاب در ملکیت ملا فتح الله، فرزند مشهدی امام وردی است». دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه بزرگ مرعشی‌ره، شماره ۹۸۰۸، ج ۲،
 ص ۲۴۴، شماره ۴۶۵.

«شماره ثبت: P-K ۱۱۳»

۲۲۵ کیمیا = نسخه‌های مجرب = علم اکسیر علم اکسیر - کیمیا، فارسی

از: شاه نعمت الله.

آغاز: «هو الفتح العليم و به نستعين نسخه‌های مجرب شاه نعمه الله تیزاب بجهت
 شنجرف عقاب و نمک هندی... مقطر نماید... شمش خوب خواهد شد...».

انجام: «عسل موم دار یا موم تنها بوده باشد بریزند نرم و بی سواد خواهد شد اگر در یکدفعه... تا هفت دفعه یقیناً سواد و صلیبتش رفع خواهد شد و السلام».

گزارش متن: این نسخه جلد دوم از علم اکسیر شاه نعمت الله است.
گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۳۰۳ق □ عنوانها و نشانیها: مشکي □ نوع کاغذ: جدید □ تعداد برگ: ۱۲۰ □ تعداد سطر: مختلف □ اندازه متن کتاب: ۸×۱۳ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۰/۷×۱۶/۹ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: در برگ اول مهر مربعی مشکي وجود دارد که نوشته شده است: «عبده عباسعلی». به صورت موزن (چلیپا) نوشته شده است. در حاشیه تصحیح شده است. یک صفحه نیز در پایان به صورت پیچ در پیچ و مقلق به صورت افزودگیایی در همان علم آمده است و چند تاریخ تولد مربوط به سال ۱۳۰۳ق ذکر شده است.

در وسط کتاب دو برگ سفرنامه‌ای که در ماه صفر تاریخ ۱۳۱۱ از بندر بوشهر به هندوستان بوده نوشته شده است. ایشان شهرهای بزرگ ایران را گشته و مشاهداتش را نوشته است. او در زمان ناصر الدین شاه قاجار می‌زیسته چون اشاره به حکومت او دارد.

نک: فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ملک، ج ۷، شماره ۴۴۳/۲؛ نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۸۳ (نشریه).

«شماره ثبت: P-K ۱۱۴»

ادب منظوم، فارسی

دیوان ۳۳۶

از: حیرانی.

آغاز: «ای شده سر دفتر ارباب عصیان نام ما

دیده گریان گشته بر آغاز و بر انجام ما

چون صراحی روز و شب در سجده و چون خم بجوش

آه ازین زهد ریا و کارهای خام ما

تا ز برق آه ما آتش زند در خویشتن

خارنومیدی نشسته بر کنار بام ما».

- انجام: «همیشه تا بود لیل و نهار و هفته و ساعت
همیشه تا بود گردون و ماه و تیر و کیوانش
الهی تا دم محشر خلاص از آتش دوزخ
مگردان و بگردان در میان نار سوزانش».
- گزارش متن: مشتمل بر غزلیات، رباعیات، مفردات و قصاید اوست.
- انجام غزلیات: «شنیدم گفته جانی ندانم کیست حیرانی
غریبی دردمندی بیکی بهر تو رسوایی».
- آغاز رباعیات از برگ ۴۶: «یا رب دم مرگ لطف پیشم بخشی
و آنکس به بدل خسته ریشم بخشی».
- انجام رباعیات در برگ ۴۷: «سر از دم تیغ او همینکردیم
زانروی که به سرگردن ما حق دارد».
- آغاز مفردات از برگ ۴۷: «خبر ز مدرسه و دیر سومنات ندارم
بغیر عشق تو پروای کامیات ندارم».
- انجام مفردات در برگ ۴۸: «خورشید چهره که ره حور می زند
صبیحیست عارضش که دم از نور می زند».
- آغاز قصاید از برگ ۴۸: «پری رسید و راه فنا شد مقرّم
ایسنگ نشان زموی سفیدست بر سرم».
- انجام قصاید در برگ ۵۲: «الهی تا دم محشر خلاص از آتش دوزخ
مگردان و بگردان در میان نار سوزانش».
- چون چند حیرانی وجود دارد، روشن نشد این دیوان مربوط به کدام است.
گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: قرنگی و شرقی □
تعداد برگ: ۵۲ □ تعداد سطر: ۱۴ □ اندازه متن کتاب: ۱۲×۷ سانتیمتر □ اندازه
جلد: ۱۸/۹×۱۱/۷ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای دورو، مجدول، دارای ترنج، سرترنج،
لچک، ضری و درون: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: دارای مهر بیضی شکل مشکی در برگ اول است که در بالای برگ اول نوشته شده: «خدا یا خیر گردان - همین امید دروس و...».

نک: نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۷۴، (نشریه)؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۲۳۰-۵ الذریعه، ج ۹، ص ۲۷۲، ص ۲۷۳، شماره ۱۶۳۶ تا ۱۶۴۲.

«شماره ثبت: ۱۱۵/۱ P-K»

۳۳ دیوان ادب منظوم، فارسی

از: سیفی عروضی بخارانی = امیر یادگار بیگ سیفی. م. سده ۱۰ ق.

آغاز: «تا عیان کردم به او راز نهان^(۱) خویش را
ساختم بیگانه ماه مهربان خویش را
ز آتش دل شعله در جانم بیفتادی چو شمع
گر نگه می‌داشتم اول زیان خویش را».

انجام: «گرت سیفی وفائی هست دلخواه
میسر کی شود بی مهر آن ماه...
کمال دل به روی او خطانیت
یکی چون ماه من در شهر ما نیست

تمت دیوان سیفی».

گزارش متن: مشتمل بر غزلیات، مقطعات، فردیات و معیبات اوست.
او از مشاهیر شاعران ایرانی می‌باشد که در اکثر علوم متداوله بهره ور بوده و دو رساله در عروض و معما نوشته است. ایشان با صاحب تذکره دولتشاهی و عبدالرحمان جامی ملاقات نموده است.

۱. در برخی نسخ به جای کلمه «راز نهان»، «عشق نهان» به کار رفته است.

آغاز مقطعات:

«خواجه ارزانی که او در رنگ ریزی شهره بود
کرد حاصل جامه وار بنده وار تک تپاه».

آغاز فردیات:

«گفته در هجر روی خویش میسوزم ترا
روی بنما تا ازین آسان تر آموزم ترا».

آغاز معنیات:

«از روی ارادت دلیران بتیغ ندارند از یار خود جان دریغ».
گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ عنوانها و نشانیها: کلمات «وله» و اسامی شعر به
طلا است. □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۳۲ □ تعداد سطر: ۱۲ □. نوع جلد: تیماج قهوه‌ای،
دارای ترنج، سرتنج، لچک، مجدول، ضری، عطف: تیماج قهوه‌ای.
ویژگیهای نسخه: کاغذ کتاب به دورنگ سبز و مایل به زرد است.
در بالای برگ «۵۴» مهر بیضی وجود دارد که در آن نوشته شده است: «مظهر فیض الهی
مصطفی». این دیوان از برگ ۵۲ آغاز و در برگ ۸۶ مجموعه پایان می‌یابد و دارای رکابه است.
نک: فهرست نسخه‌های خطی فارسی دانشگاه استانبول، شماره ۱۰۱۲؛
فهرست نسخه‌های خطی دارالکتب مصر بخش فارسی، فهرست نسخه‌های
خطی انستیتوی تاجیکستان، شماره ۱۱۸؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ج ۳،
ص ۲۳۶۹.

«شماره ثبت: P-K ۱۱۵/۲»

ادب منظوم، فارسی

۳۳۸ دیوان

از: شیخ احمد سهیلی = امیر شیخ احمد، نظام الدین سهیلی.

آغاز: «ساخت برگ طرب و عیش مهیا نرکس»^(۱)

تا کشد با دف و نی ساغر صهبا نرکس
مهر را تا نشود کوکبه نیزیه بلند

چشم از خواب صیوحی نکند وانرکس
تا تواند بقدر ریخت باسانی می
روغن شمع نهد بر سر مینا نرکس».

انجام غزلیات: «خوان نوال تست عذر بخش جان ما
زان خوان نواله ایست زبان در دهان ما
چون جنبش زبان اثر فیض فضل تست
آن به که هم بشکر تو جنبد زبان ما».

انجام: «رباعی: جامی که بود جوهر او از زر ناب
گـویند حرام است در و خوردن آب
ای دل جهت حرام کشتن در یاب
یعنی که درو هیچ مخور غیر شراب؛ تمّ بالخیر».

گزارش متن: مشتمل بر قصاید، غزلیات، قطعات و رباعیات اوست.

انجام قصاید: «در خیال غیر لوح سینه را کردست پاک
بهر نقش نام میر کامران انگشترین

میر شیخ احمد سهیل آسمان سروری
آنکه دارد از سلیمان زمان انگشترین

چون دعای دست و بازوی تو از سیفی شنید
این دعا بنوشت بر بازو روان انگشترین

تا که صراف سپهر اختران هر صبح و شام
چینند و برچینند از روی دکان انگشترین
زیور دست تو باشد خاتم عزّ و شرف
با در انگشت قدرت جاودان انگشترین؛ تم بالخیر».

آغاز غزلیات: «خوان نوال تست عذر بخش جان ما
زان خوان نواله ایست زبان درد دهان ما».

انجام غزلیات: «ای سهیلی سر به دیوار غمت تا کی زدن
بخت بد زینها چو بر روی تو نگشاید دری».

آغاز مقطعات: «مشو فریفته طرفه جهان ای دل
که بوی مهر و وفا نیست در حیلت او».

انجام آن: «در بر عروس و هر چه بندی سهیلیا
در عقدت این عجزه مکار کو مباحش».

آغاز رباعیات: «سروش که به باغ سر فرازست ای دل
بیا ملل رهش سر نیازست ای دل».

امیر شیخ احمد که به امیر اعظم موصوف می‌باشد، از مشاهیر شعرا و امرای ترک و از
خواص سلطان ابوسعید تیموری بود و با علیشیر نوانی مصاحبت داشته و منظومه‌ای به
نام لیلی و مجنون و چند دیوان ترکی و فارسی دارد که نسخه حاضر دیوان فارسی
اوست. و کتاب انوار سهیلی ملاحسین کاشفی نیز به نام همین امیر احمد سهیلی تألیف
شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ عنوانها و نشانیها: طلا □ نوع کاغذ: فرنگی،
رنگارنگ □ تعداد برگ: ۳۹ □ تعداد سطر: ۱۴ □ اندازه متن کتاب: ۱۳×۷ سانتیمتر □ اندازه
جلد: ۱۱/۷×۱۸/۹ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای دو لایه، دارای ترنج، سرترنج، لچک،
مجدول، ضری، درون: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: در پیشانی برگ اول که حاوی قصاید اوست مهر بیضی شکل مشکی

وجود دارد که نوشته شده است: «مظهر فیض الهی مصطفی» و در پیشانی برگ اول غزلیات نیز مهر بیضی مشکی به همان عنوان قبلی درج شده است. برگها به رنگ زرد، مایل به سبز و سفید است. قصاید از برگ «۸۶ تا ۹۳» و غزلیات از برگ «۹۳ تا ۱۲۲» و باز قصاید از برگ «۱۲۲ تا ۱۲۴» و قطعات از برگ «۱۲۴ تا ۱۲۵» و رباعیات از برگ «۱۲۵ تا ۱۲۶» می باشد. دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۹، ص ۴۷۹، شماره ۲۷۱۳ و ۲۷۱۵؛ نسخه های خطی کتابخانه های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۸۴، (نشریه)، فهرست نسخه های خطی فارسی انستیتو ککلیدزه، ص ۱۳۴.

«شماره ثبت: P-K ۱۱۵/۳»

۳۳ دیوان ادب منظوم، فارسی

از: ریاضی سمرقندی. م. سده ۱۰ ق.

آغاز: «صنع او آندم که نقش گنبد افلاک بست

نامه حیرت ببال طایر ادراک بست

تا بود به صنع او در گلشن عالم علم

بر سر چوبی زگل پیراهن صد چاک بست.»

انجام: «زهر نقد جان آن «بمیر» با خنجر مرگان

شکافد خانه دلرا برون آید بعیاری

زچشمتم میکشم سختی مران خون کز غمم خوردی

گناهی کرده ام جانا بروی من چه می آری

کمند زلف بگشا از ریاضی چون که مجنون شد

سگ دیوانه را تا چند در زنجیر میداری؛ تمّ بالخیر.»

گزارش متن: ریاضی سمرقندی به روزگار میرعلی شیرنوائی «۸۴۴-۹۰۶ ق»

می زیسته و در سمرقند در گذشته است و میرعلیشیرنوائی از عجب و تکبر او سخن به

میان آورده است. و این دیوان مشتمل بر غزلیات و یک قطعه است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۱۴۴ق □ عنوانها و نشانیها: طلا □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۸ □ تعداد سطر: ۱۴ □ اندازه متن کتاب: ۱۳×۷ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۱/۷×۱۸/۹ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: در پیشانی برگ ۱۲۷ مجموعه مهر بیضی شکل وجود دارد که نوشته شده است: «مظهر فیض الہی مصطفی» و مهر دیگری نیز وجود دارد که از پر رنگی ناخوانا شده است؛ ولی طبق قرینه موجود همان مهر قبلی است. در برگ پایان نسخه مهر شش ضلعی وجود دارد که تنها کلمات «التوفیق باللہ» از آن خوانده می شود.

در آخر نسخه تاریخ کتابت به این شکل «۱۴۴» آمده است؛ ولی «۱۰۴۴» درست به نظر می رسد. برگها به رنگهای زرد، مایل به سبز و سفید است. این دیوان از برگ «۱۲۷ تا ۱۴۶» می باشد.

نک: فهرست نسخه های خطی فارسی، ص ۲۳۹؛ الذریعہ، ج ۹، ص ۳۹۶؛
فهرست نسخه های خطی فارسی دانشگاه استانبول، شماره ۱۳۵۶؛ فهرست
نسخه های خطی کتابخانه ملی تبریز، ج ۲، شماره ۲۶۷۰.

«شماره ثبت: P-K ۱۱۵/۴»

۲۴. دیوان

ادب منظوم، فارسی

از: میرزا سعدالدین محمد، راقم مشہدی = میرزا سعدالدین محمد، فرزند خواجه
غیاث الدین. م ۱۱۰۰ق.

آغاز: «کدورت میر مانند مرغ دست آموز الفت را

دل صافست آب و دانه اینجا دام صحبت را

شب ما گشته روشن تا بیاد شمع رخساری

چراغ روز میدانیم خورشید قیامت را

کمند کوه گردد سبیل از موج رمیدنها

در آن صحرا که من در خاک دارم دام وحشت را...

تـمـنـای گـرـفـتـاری بـسـلـند آوازه‌ام دارد

گـشـودم در هـوای دام راقـم بـال هـمـت را».

انجام: «بتمکین نگه گر ناز عاشق پروری داری

زشـوخیهای تـسـرکان

ز تـسـخیر دل پـر خـون ما دیکـر چـه مـی‌خـواهی

...ز ترک آرزو با خود نداری باطل السحری - افسونگری داری».

گزارش متن: او مسافرتی به هند کرده و در نزد اسلام خان مشهدی شاهجانی بوده،

پس از برگشتن، وزیر شاه سلیمان «۱۰۷۷-۱۱۰۵هـ» در هرات شد و بعد وزیر او در کل خراسان گردید.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: سده ۱۳ق □ عنوانها و

نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۲۷۶ □ تعداد سطر: ۱۶ □ اندازه متن

کتاب: ۵/۵×۱۵/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۷/۲۲×۱۱ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای لبه

برگردان دولای، دارای تریج، سرتریج، ضریبی و عطف، لبه و قسمت لولائی: تیماج قرمز است و

درون: تیماج زرد است.

ویژگیهای نسخه: در تریج و سرتریج روی لولا نوشته شده است: «نادعلی شاه» و کتاب

خط خوردگی دارد و منتخب قصاید او چاپ شده است. از آغاز و انجام افتادگی دارد. در حاشیه

اشعاری از راقم آمده است و دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۲۳۳۱؛ الذریعه، ج ۹، ص ۳۵۱؛

فهرست نامگوی مخزن حمید سلیمان، شماره ۲۷۲/۶؛ فهرست نسخه‌های خطی

دارالکتب القاهرة الفارسیه.

«شماره ثبت: ۱۱۶ P-K»

ادب منظوم، فارسی

۳۳۱ گزیده دیوان

م. ۱۰۶۱ق.

از: میرزا ابوطالب کلیم همدانی، کاشی (کاشانی).

آغاز: «فصل گل روی تو جوان ساخت جهان را

حسن تو برون کرد ازین باغ خزان را».

انجام: «کلیم پیر شدی تابکی چو طفل سرشک

ز تیغ خوبان در خاک و خون کین نازی».

گزارش متن: وی در کشمیر وفات یافته و کنار قبر محمد قلی سلیم دفن شده است.

این کتاب مشتمل بر غزلیات کلیم کاشی است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: ابن ملا شاه مراد □ تاریخ کتابت: جمادی الاول

۱۱۳۴ □ عنوانها و نشانها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی مایل به زرد □ تعداد برگ: ۶۸ □ تعداد

سطر: ۱۶ □ اندازه متن کتاب: ۷/۵ × ۱۵/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱/۵ × ۱۱/۵ سانتیمتر □ نوع

جلد: تیماج ساغری به رنگ مشکی، دارای ترنج، سرترنج مجدول، ضری، مزین به گل و بوته.

ویژگیهای نسخه: صاحب این نسخه شخصی به نام ملا تقی بوده است. در برگ اول

نوشته‌ای بدین صورت آمده است: «هذا کتاب کلیم و تسلیم». از برگ «۱ تا ۶۸» از کلیم است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ملک، ج ۸، شماره ۴۹۱۸/۵؛

الذریعه، ج ۹، ص ۹۱۵، شماره ۶۰۵۵.

«شماره ثبت: P-K ۱۱۷»

تاریخ، فارسی

۲۲۲ عباس نامه = تاریخ شاه عباس ثانی

از: میرزا محمد طاهر وحید، فرزند میرزا حسین شاه قزوینی. م. ۱۱۱۲ق.

آغاز: «ستایش خالقی را سزاست که زبان محمدمت سکال (مطالب) را از کلمات

رنگین کسوت طاوسی در بر کرده که در فضای حدایق سخن سرایی بال فصاحت

گشاید و دل معرفت سرشت را بمصقل قدرت جلای آئینه گیتی نما داده».

انجام: «برنگ هالها بر گرد خورشید - در این هنگامه غرابت عفوان قلیخ خان

وارسطا و سایر کرخیان و گل محمد بیگ ولد سرخای خان... باریافته بودند واعلا

حضرت ظل رحمن... درخشان که غروب کواکب شمعوزان است روانه بر درجه گل

گردیدند؛ تم».

گزارش متن: در اول کتاب سرلوح مرصع وجود دارد که مزین به رنگهای لاجورد، قرمز، یشمی، سفیدآب و زرد است و به شکل تاج می‌باشد. در زمان خلیفه سلطان و به نام شاه عباس دوم از تاریخ «۱۰۵۲ تا ۱۰۷۷ق» نوشته شده است که مشتمل بر رویدادهای ۲۲ ساله روزگار اوست.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: سده ۱۱ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی به رنگ زرد □ تعداد برگ: ۲۲۳ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۱۷/۳ × ۷/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۳ × ۱۴ سانتیمتر □ نوع جلد: طرف اول: مشمی مشکی، طرف دوم: تیماج دولانی به رنگ قهوه‌ای، عطف و لبه: مشمی مشکی است و درون: تیماج قرمز است.

ویژگیهای نسخه: تمام برگها مجدول به خطهای قرمز، یشمی و لاجورد است. مهر مستطیل شکل در برگ اول نسخه وجود دارد که در آن نوشته شده است: «ابراهیم.....» و مهر دیگری به شکل مربع در همان برگ وجود دارد که در آن نوشته شده است: «احمد عبده». و تاریخهای «۱۱۵۱ق» و «۱۱۶۲ق» در اول نسخه نوشته شده است که مربوط به مالکان نسخه می‌باشد. دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی مشترک پاکستان، ج ۵، ص ۲۶۸ وج ۱۰، ص ۱۷۲.
«شماره ثبت: P-K ۱۱۸»

۲۳۳ دیوان = مجموعه کمالات ادب منظوم، فارسی

از: میرزا محمد طاهر متخلص به آشنای شاهجانی. م. ۱۰۷۷ق.

آغاز: «اگر جمال پری روی من به بیند حور

شود زغایت انصاف معترف به قصور

آرایش جمال شاهد کلام بزبور حمد صانعیت که جبین قمر طلعتان را مطلع آفتاب

حسن و شاه بیت ابرو را حسن مطلع آن گردانید و پیرایش حجله گاه نو عروسان معانی

بجوهر ستایش خالقیت.

چون که بمعنی نگری حسن اوست نور که روشنگر هر طلعتست.»

انجام: «ز روی او که بادا پاره پاره نظر گردد ملوث از نظاره فلاکت از وجودش روشنائیست».

گزارش متن: در برگ «۱۰۰» سرلوحی مرصع به شکل گنبدی وجود دارد که در آن نوشته‌ای بدین ترتیب آمده است: «غزلهای ناتمام». بر این دیوان دو دیباجه اولی از میر محمد باقر علوی شیرازی و دومی از میرزا محمد قزوینی نوشته شده و هر دو نیز دارای سرلوح مرصع است. میرزا محمد طاهر پسر نواب ظفر خان احسان، معروف به عنایت خان، می‌باشد و اشعار او را در کتابی به نام کلیات آشنا جمع کرده‌اند.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی، زرد □ تعداد برگ: ۱۵۲ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: $۸ \times ۱۷/۳$ سانتیمتر □ اندازه جلد: $۱۲ \times ۲۵/۷$ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای دولایی، دارای تونج، سرتونج، لچک ضریبی، عطف و لبه: تیماج مشکی و درون نیز تیماج مشکی است.

ویژگیهای نسخه: دارای سرلوحی مرصع به رنگهای سبز، طلا، قرمز، نارنجی و... است و در زیر سرلوح نوشته شده است: «دیباجه‌ای که میر محمد باقر علوی شیرازی نوشته» و تمام برگها مجدول به طلا و مشکی است. بعضی از برگها در وسط کتاب نانوشته است. نسخه آسیب دیده و دارای رکابه است.

نک: تذکره نصر آبادی (محمد طاهر نصر آبادی، ج ۱، ص ۸۱)؛ فهرست سخنوران، ص ۱۶، دهخدا، ج ۱، ص ۱۵۴ و در چاپهای قدیم، ص ۱۲۲، واژه آشنا، تاریخ جهان، ج ۱، ص ۲۶۳.

«شماره ثبت: P-K ۱۱۹»

۳۳۲ بساتین الانس
از: محمد، فرزند صدرعلاء احمد حسن دبیری عیدوسی، ملقب به تاج، معروف به اختسار دهلوی.
م. سده ۸ یا اوایل ۹ ق.

آغاز: «صد هزار زواهر جواهر حمد و سپاس و غرر درر لالی تنای بیقیاس نثار حضرت با جلالت آفریدگاری که... بتوقیع یفعل الله ما یشاء و یحکم ما یرید مزین و

محلی است».

انجام: «در مذهب مروت و انصاف و در شریعت فتوت و مردمی از خصایل ارباب همت و دوست بعید می‌باشد در هر باب موافق قانون».

گزارش متن: در این کتاب از اشعار فارسی زیاد استفاده شده است.
گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق نازیا □ تاریخ کتابت: ۱۱۵۱ ق - ۱۷۳۸ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۲۳۹ □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن کتاب: ۱۶×۹ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱/۳×۱۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای یک لانی، جدول.

ویژگیهای نسخه: کاغذ نسخه به رنگ‌های لاجورد روشن، سبز روشن و سفید می‌باشد.
نک: الذریعه، ج ۲۳، ص ۳۸؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی کتابخانهٔ توپ قاپی سرای ترکیه، ج ۲، ص ۳۰۵، شماره ۸۷۷؛ فهرست نسخه‌های خطی فرهنگستان روسیه، شماره ۹۹۷ - B؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی ریو (گنجینهٔ بریتانیا)، ج ۲، ص ۷۵۲ و ۷۵۳.

«شمارهٔ ثبت: P-K ۱۲۰»

۲۴۵ تاریخ گزیده تاریخ، فارسی
از: حمدالله، فرزند ابوبکر مستوفی قزوینی. م. ۷۵۰ ق.

آغاز: «حمد و ستایش پادشاهی را که ملک او بیزوالست... او بی انتقال اولی پیش از ابتداء و آخری بعد از انتهاء ظاهر مظهر جمیع اشیاء باطنی چگونگی... قدیمی که قدم با وجودش محدث».

انجام: «یعنی درود حضرت اولوهیئت به برادرم یحیی ابن زکریا که او گفت قال یكون فی آخر الزمان... در این آمده از آن معلوم می‌گردد... انبیاء را بطرف یمین و پادشاهانرا بطرف یسار آورد؛ تمام شد».

گزارش متن: مشتمل بر تاریخ عمومی از آغاز خلقت عالم و حضرت آدم تا عصر مؤلف، (به نام خواجه غیاث‌الدین محمد) است و به سال ۷۳۰ ق پایان یافته است و در

یک فاتحه و شش باب و یک خاتمه می‌باشد و در سال ۱۳۲۱ق در لیدن چاپ شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ و نستعلیق □ تاریخ کتابت: سده ۱۰ق □ عنوانها و نشانها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی، زرد □ تعداد برگ: ۲۰۵ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن کتاب: ۱۶×۱۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱/۷×۱۵/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمعی به رنگ قرمز، عطف: مشمعی به رنگ قهوه‌ای روشن.

ویژگیهای نسخه: ترمیم شده است و به نظر نگارنده با توجه به قرائن موجود، نسخه مربوط به عصر صفوی می‌باشد و دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۳، ص ۲۸۱، شماره ۱۰۳۸؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه بزرگ مرعشی ره، ج ۵، ص ۲۹، شماره ۱۱۴۰۷ و ج ۲۲، ص ۲۱۵، شماره ۸۶۶۲ «شماره ثبت: P-K ۱۲۱»

۳۴۶ بابر نامه = واقعات بابر تاریخ، فارسی

از: ظهیرالدین بابر، فرزند عمر شیخ میرزا، فرزند سلطان ابوسعید میرزا، فرزند سلطان محمد میرزا، فرزند شاه، فرزند تیمور. م. سده ۱۰ق.

آغاز: «شده شرقی او کاشغر و غربی سمرقند و جنوبی کوهستان سرحد بدخشان و در شمالی او اگر چه پیش ازین شهرها بوده مثل المانع و الماتو و یانکی که در کتب تاریخ... در این تاریخ ویران شده و اصلاً معموره نمانده».

انجام: «در خیابان راه مخالفان را بگیرند صبح آن روز پنجشنبه پگاه کوچ نموده از دریای... جدا شده یازده گروه راه آمده از سرو گذشته در کنار پر سرو فرود آمده شد امرا را طلبید مشورت گردید...».

گزارش متن: این کتاب نفیس، تاریخ و وقایع ماوراءالنهر در زمان حکومت شیانیان را بیان می‌کند و مشتمل بر تاریخ و خاطرات بابر و وصف وقایع سالهای ۸۹۹-۹۰۸ق) و جغرافیای فرغانه است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: ۸ جمادی الثانی ۱۰۳۷ □ عنوانها و

نشانیها: شنگرف و مشکی □ نوع کاغذ: شرقی، زرد □ تعداد برگ: ۴۷۰ □ تعداد سطر: ۱۲ □ اندازه متن کتاب: ۱۸×۵×۱۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸×۲۷×۵ سانتیمتر □ نوع جلد: مسمعی قرمز. ویرگیهای نسخه: تمام برگها مجدول به قرمز، طلا، سبز و مشکی است و زمینه تمام برگها قرمز، زرد و سفید است. نصف برگ اول نسخه در اثر آسیب دیدگی افتاده است. و برگهای نسخه ترمیم شده و دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی فارسی انستیتو آثار خطی تاجیکستان، ج ۱، ص ۲۴، شماره ۲۰۱۶.

«شماره ثبت: P-K ۱۲۲»

۲۲۷ دیوان ادب منظوم، فارسی

از: امیر معزی حکیم امیر الشعراء یا ملک الشعراء نیشابوری یا سمرقندی. م. بین ۵۱۸ تا ۵۲۰ ق.

آغاز: «ستاره سجده برد طلعت منیر ترا

زمانه بوسه دهد پایۀ سریر ترا

موافق است قضا بخت کامکار ترا

مسخراست عدد تیغ شیر کبیر ترا».

انجام: «قضا مساعد تو بالغدو والاصال

قدر متابع تو بالعشی والاشراق

وزارتسی که ز جد و پدر رسید بتو

مقیم باد درین خانه تا بروز تلاق؛ تمت الکتاب».

گزارش متن: این دیوان مشتمل بر قصاید اوست. اصل او از نیشابور و گفته شده از

نساء (عشق آباد) و سمرقند بوده است. و در مدح سلطان سنجر اشعار سروده است.

دیوان او بکوشش عباس اقبال به سال ۱۳۱۸ ق چاپ شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: روز چهارشنبه ۴ ربیع الثانی ۱۲۶۲

□ عنوانها و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: جدید □ تعداد برگ: ۲۰۲ □ تعداد سطر: ۱۸ □ اندازه متن

کتاب: ۱۴×۵/۶ سانتیمتر □ اندازه: جلد: ۲/۲۲×۱۴ سانتیمتر □ نوع جلد: تِمَاجِ مَشْکِی دارای
ترنج، سرترنج، مجدول، ضریب.

ویژگیهای نسخه: در آخر نسخه نوشته شده است: «ان الكتاب و الخياط یا کلان من سمتی
عینهما». در حاشیه تصحیح شده است. دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۹، ص ۱۰۹۹ و ص ۱۰۶۹؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص

۲۵۳۵

«شماره ثبت: P-K ۱۲۳»

۲۲۸ تاریخ سیستان تاریخ، فارسی

آغاز: «الحمد لله رب العالمین و سبحان الذی احاط لكل شیء علمه و نفذ فی کل
موجود حکمه و ظهر فی جمیع الامور اثر حکمته... اخبار سیستان از اول که بنا کردند و
تاریخ و انساب بزرگان و حدود شهر سجستان که از کجا بود اندر ابتداء فضائل آن بر
دیگر شهرها چنانکه یافته شد اندر کتاب گرشاسب».

انجام: «شهر بماند بدر شهر رفتند حرب آغاز نهادند و این مجادلت میان ایشان
مدت دو ماه بکشید و بسیاری مردم هلاک شد تا آخر بصلح قرار دادند... یک سال
بگذشت و این ساعت همچنین مقرر می‌دارند و فرزندان با هم مواصلت کردند... مغایرت
از میان برگرفتند و با هم می‌گذرانند تا به آخر عمر و بالله التوفیق والاعانة».

گزارش متن: در برگ اول نسخه توابع سیستان بدین ترتیب ذکر شده است:
«خواش، بُسْت، آژک، سَرْوان، رُحَج، زَرَنُج، نَیْسَک، ناسرود، طاق، جالقان) و هر کدام
در یک سطر توضیح داده شده است. با تاریخ بنای شهر سجستان آغاز و با ذکر تاریخ
بازگشت رکن الدین محمود خاتمه می‌یابد. آقای گیونا شویلی سفیر پیشین گرجستان
در ایران معروف به پرفسور «جمشید» کتابی درباره این نسخه نوشته است.

در این کتاب ورود مسلمانها به این شهر و دوره اسلامی و سلطنت صفاریان، سپس
انقراض این سلسله و وقایعی که بر سر مردم سیستان تارفتن شاه رکن الدین محمود به

- همدان بتاریخ شهر جمادی الاولی ۱۳۰۴.
- ۵- دستورالعمل... موتمن السلطان سلیمانخان صاحب اختیار امیرتومان.
- ۶- دستورالعمل... امجتملی خان ناظم الملک... کارگزاری اول خراسان و سیستان
بتاریخ شعبان ۱۳۰۴.
- ۷- دستورالعمل... میرزا فتح الله خان سرپرست ملل متنوعه همدان بتاریخ محرم
۱۳۱۵.
- ۸- دستورالعمل حاجی محمد خان کاشف بتاریخ جمادی الثانی ۱۳۱۵.
- ۹- دستورالعمل... حاجی میرزا علی خان بتاریخ شعبان ۱۳۱۵.
- ۱۰- صورت قرارنامه معادن محال قراجه داغ آذربایجان باکمپانی روس.
گزارش نسخه: نوع خط: شکسته زیبا - شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۳۰۴ق تا
۱۳۱۵ق □ عنوانها و نشانیها: مشکئی □ نوع کاغذ: جدید خط دار □ تعداد برگ: ۱۰۰ □ تعداد
سطر: مختلف □ اندازه متن کتاب: ۸/۵×۱۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۵×۲۱/۵ سانتیمتر □ نوع
جلد: نیماج ساغری یک لای، قرمز.
ویژگیهای نسخه: از برگ ۱۰۱ تا ۲۰۷ نانوخته است.
نک: نسخه های خطی کتابخانه های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۸۴، (نشریه).
«شماره ثبت: P-K ۱۲۵»

- ۲۵- مختصر العروض = صدر عروض
عروض، فارسی
از: عبدالکریم، فرزند ابی القاسم الایروانی
م. ۱۲۹۴ق.
آغاز: «صدر و عروض سپاس وافر و متدارک که ابتدا و ضرب آن بارکان و اوتار
خلود مقوم و سبب قریب انسراج تسبیغ نعم باشد وقف بحر بارگاه خداوندیست که عقل
کاملرا میزان نظم عالم کرد.»
انجام: «و ابوالحسن اخفش بحر متدارک را ازین دایره استخراج نموده و صورت
دایره اینست.»

ولایت خبیص آمده و جنگ او با لشکر نصیرالحق و الدین و بازگشت رکن الدین مطرح شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۱ رجب المرجب، سال تخاقوی ثیل ۱۲۷۸ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: جدید □ تعداد برگ: ۹۹ □ تعداد سطر: ۱۴ □ اندازه متن کتاب: ۱۶/۵×۱۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰×۱۶ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قرمز، جدول، ضربی.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح شده و دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ایران، ج ۴، ص ۳۸۷، شماره ۱۹۲۹. «شماره ثبت: P-K ۱۲۴»

۳۳۱ منشآت

مکاتیب، فارسی

آغاز: «دستورالعمل مقرب الخاقان سلیمان خان کار گزار امور خارجه اصفهان بتاريخ شهر صفر المظفر ۱۳۰۴ معنی کارگزاری خارجه و مقصود اصلی از نصب کارگزاری همین است که در موارد راجعه بخارجه واسطه مابین».

گزارش متن: مشتمل بر نامه‌ها و تلگرافها بین شاه و سایر کارگزاران مملکتی و امراء دیگر در عصر قاجار از تاریخ «۱۳۰۴ تا ۱۳۱۵ق» می‌باشد و مواد فرمانها و تلگرافها نیز با ذکر تاریخ در این رساله موجود است. با صورت قرارنامه معاون محال قراجه داغ آذربایجان با کمپانی روس در هشت فصل خاتمه می‌یابد.

دستور کارهای موجود در کتابچه بدین ترتیب آمده است: ۱- دستورالعمل سلیمان خان کار گزار امور خارجه اصفهان بتاريخ شهر صفر ۱۳۰۴.

۲- دستورالعمل نواب مستطاب واله مؤید الدوله پیشکار مملکت آذربایجان.

۳- دستورالعمل... محمد خان والی حکمران خوی و سلماس بتاريخ ربیع الثانی

۱۳۰۴.

۴- دستورالعمل میرزا حسینخان سرهنگ سرپرست ارامنه و یهود و ملل غیر مسلمه

ایشان خواسته است و رونق بازار فهم از انکار ایشان با کاتب؛ تمت».

گزارش متن: این رساله مرتب بر ۱۴ فایده است. فایده اول: در فضیلت زبان پارسی و مدح پارسیان است و به نام محمد شاه غازی و برادرش شاهزاده بهمن میرزا فرمانروای آذربایجان نوشته شده است. و نسخه کتابخانه ملک به جای ۱۴ فایده دوازده باب دارد. در سال ۱۲۶۲ ق به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۰ رجب المرجب ۱۲۶۸ □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: فرنگی، سفید، بنفش زرد، آبی □ تعداد برگ: ۵۷ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۱۵×۸ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۵/۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: این کتاب به خواهش مشیدی محمد علی، فرزند محمد ابراهیم تبریزی نوشته شده است. دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی ملی کتابخانه ملک، ج ۲، ص ۲۴۶، شماره ۱۷۲۰ و

۶۳۵۶

«شماره ثبت: P-K ۱۲۶/۲»

۲۵۲ تاریخ نگارستان

تاریخ، فارسی

از: احمد، فرزند محمد قزوینی.

آغاز: «... حسب الحکم بصوب اهواز رفت و هر ثمه از راه نهران متوجه بغداد شد و پیوسته با اتفاق بمحاصره آنجا قیام می نمودند کار چون بر متحصنان تنگ شد اکثر امراء و لشکریان امین از او برگشته بظاهر پیوستند امین را چاره بغیر از امان نماند».

انجام: «الوند بیگ ابن یوسف ابن حسن بیگ،... مراد ابن یعقوب مقطع - العنت لله تعالی و تقدس - که سلسله سلطنت و جهاننداری و نوبت خلافت و کامکاری بدو دمان رفیع الشأن شهر شده که قوام ارکانش مخصوص کانهم بنیان مرصوص و ساحت گردون مساحتش بصفت - و من دخله...».

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ کاتب: □ تاریخ کتابت: سده ۱۰ ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۲۵۶ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن

گزارش متن: قواعد بسیار مختصر عروض را به روشی که مبتدیان را مفید باشد به جهت فرزندش میرزا محمد علی در یک مقدمه و دو فایده مشتمل بر فصول و یک خاتمه بدین ترتیب آورده است. مقدمه: در بیان شعر و شاعر، فایده اول: در قواعد و اصطلاحات مخصوص این فن، فایده دوم: در زحافات و تفصیل بحور نوزده گانه - خاتمه: در عروض بحر ها است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۰ رجب المرجب ۱۲۶۸ □ عنوانها و نشانیها: مشکئی □ نوع کاغذ: جدید □ تعداد برگ: ۲۲ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۱۵×۸/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۵/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا به رنگ خاکستری، عطف: تیماج قهوه‌ای روشن.

ویژگیهای نسخه: دارای سرلوح ساده است و اسم کتاب در داخل کتیبه ساده نوشته شده است. کاغذ نسخه، سفید، نارنجی، سبز، آبی، زرد و بنفش است. به خواهش مشهدی محمدعلی، فرزند محمد ابراهیم تبریزی نوشته شده است. در حاشیه تصحیح شده و دارای رکابه است. دو گوشه بالای جلد افتاده است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه بزرگ مرعشی ره، ج ۲۳، ص ۱۹۱، شماره ۹۰۳۳.

«شماره ثبت: P-K ۱۲۶/۱»

۲۵۱ دستور زبان فارسی

از: عبدالکریم، فرزند ابی القاسم ایروانی.

آغاز: «سیاس و ستایش خداوندی است که نوع انسانرا پایه برتری بمایه سخترانی بخشوده است و زبان را گنجور گوهرهای معانی نموده و درود فراوان بر مهتر پیام آوران - صلی الله... - اما بعد: چون زبان پارسی بجهة جزالت... در ممالک محروسه ایران - صانها الله عن طوارق الحدثان...»

انجام: «ویرفت ملاحظه نمایند خواهند دید که علاوه بر آنکه پاره از فواید کتابهای مزبور بر وفق صواب نیست عشری از این مختصر نخواهد بود... که در حقیقت عذر

مهر دیگر مربعی وجود دارد که در آن نوشته شده است: «صحیح شد» که دلالت بر تصحیح کتاب دارد و در پایان نسخه مهر بیضی بزرگ وجود دارد که کاملاً ناخوانا شده است و یک برگ از داستان جامی و میرزا همدم در اول نسخه و بقیه در آخر نسخه است. این کتاب به فرموده نوروز علی خان در تاریخ ۱۲۱۸ق در زمان حکومت محمود شاه درانی سدوزئی در کابل نوشته شده است.

نک: نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۷۴، (نشریه).
«شماره ثبت: P-K ۱۲۸/۱»

۲۵۴ وامق و عذرا = عشق نامه وامق و عذرا داستان، فارسی
آغاز: «نقل طوطیان شکرشکن و بلبان گلستان این سخن و راویان این اخبار کهن چنین روایت کرده‌اند که در انتها، زمان حضرت داود علی نبینا و علیه السلام در مملکت سبا که او بعضی از دیار شام و یمن است پادشاهی بود با کمال عدالت و دیانت... سراحیل از نسل».

انجام: «در این بوستان مشحون گل پراکند

چون غنچه در خموشی لب فرو بند

اللهم استجب دعوتی بحق محمد و علی و فاطمه و حسن و حسین و تسعة من ذریه...! تمت الكتاب».

گزارش متن: این داستان شامل وقایع دوران حضرت داود و حضرت سلیمان می‌شود. مانند: قصه حضرت سلیمان و بلقیس.

در پایان، کاتب شعری بدین صورت آورده است:

«الهی بحق نبی و علی به بخشا گناهان نوروز علی

الهی کرم کن ز مهر علی بدین و بدینا بنوروز علی»

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ کاتب: ملا ابراهیم، فرزند میرزا محب علی

□ تاریخ کتابت: روز دوشنبه ۷ ربیع الاول ۱۲۱۸ □ محل کتابت: دارالسلطنه کابل □ عنوانها و

نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۲۰۴ □ تعداد سطر: ۱۵ □

کتاب: ۸×۱۷/۵ سانتیمتر □ اندازه: جلد: ۱۲/۵×۲۴ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج (میشن) به رنگ مشکی، دارای تریج، سرتریج و چهارکتیبه در اطراف تریج، مجدول، ضریبی.
ویژگیهای نسخه: در اول نسخه چند مهر وجود دارد که در مربعی شکل «عبدہ نوروز» و در مهر بیضی شکل «سلام علی ابراهیم» و در مستطیلی شکل «نوروز علی...» نوشته شده است. از آغاز و انجام افتادگی دارد. دارای رکابه است. نسخه رطوبت دیده و در حاشیه تصحیح شده است.
«شماره ثبت: P-K ۱۲۷»

داستان میرزا همدم و مولانا جامی داستان، فارسی
آغاز: «اما راویان اخبار و ناقلان آثار و محدثان داستان کهن و خوشه چینان خرمن سخن چنین روایت کرده‌اند که روزی از روزها مولوی در مدرسه علم نشسته بودند چهار صد نفر را درس میدادند که ناگاه قلندری از در درآمده سلام عرض کرد...
ایسنمن یارب بدرد عاشقی زار اینچنین
کس مبادا در جهان چون من گرفتار اینچنین».
انجام:

«میرسد فریاد جامی بیرخت هر شب بماء

ایسمه نامهربان روزی بفریادم برس
حضرت مولوی چون اینغزل تمام کرد پادشاه و امراء تمام گریه کردند مولوی به سلطان گفت... که در جام تمام شاگردان سرگردان می‌باشند... خدا بشما ارزانی کند و السلام والا کرام این بود قصیده حضرت مولوی و میرزا همدم والله اعلم بالصواب».
گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ کاتب: ملا ابراهیم، فرزند میرزا محب علی □ تاریخ کتابت: شنبه، ۱۲۱۸ق □ محل کتابت: کابل □ عنوانها و نشانیها: شتگرف □ نوع کاغذ: شرقی، زرد □ تعداد برگ: ۱۰ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۱۱×۱۹/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۷/۷×۲۴/۴ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا به رنگهای سبز، لاجورد، زرد، قرمز و غیره به شکل دم طاووس است. عطف و گوشه‌ها: تیماج قهوه‌ای روشن.
ویژگیهای نسخه: در آخر نسخه مهری وجود دارد که تنها کلمه «الله و علی» خواناست و

□ عنوانها و نشانیها: شنگرف و سرفصلها درشت تراز متن است □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۶۶ □ تعداد سطر: ۱۰ □ اندازه متن کتاب: ۱۳/۵×۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱/۲×۱۴/۲ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمی یشمی، عطف: پارچه‌ای سفید.

ویژگیهای نسخه: در اول کتاب جدول ماههای قمری و شمسی به زبان ترکی نوشته شده است. و در بالای جدول به قمری نوشته شده است «هذا غزّه نامه یونس رحمة الله علیه». گوشه بالای نسخه آسیب دیده و به اندازه سه سانتیمتر از بین رفته است.

در آخر کتاب نام کاتب نوشته شده ولی پسوند یعنی دنباله نام کاتب قلم خورده و ناخوانا شده است. نسخه ترمیم شده است. از برگ «۳» مجموعه آغاز و در برگ «۶۹» پایان می‌پذیرد. دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی خاورشناسی روسیه، ۲۳۹۸-B، فهرست نسخه‌های خطی مشترک پاکستان، ج ۵، فهرست نسخه‌های خطی کراچی گنجینه ملی، ص ۱۸؛ فهرست نسخه‌های خطی پترزبورگ، شماره ۲۰۳۴، مکو، ۱۹۶۴.

«شماره ثبت: P-K ۱۲۹/۱»

ادب منظوم، فارسی، ترکی، عربی

مرآت الصفا ۲۵۶

از: امیر خسرو دهلوی.

آغاز:

«دلّم طفلیست و پیر عشق استاد زبان دانش

سواد الوجه سبق و مسکنّت گنج دبستانش

نه هر پیری زبان دانست

و هر طوفلیست تعلیمش

نه هر خاکی گل‌انگیزست

و هر نورسته ریحانش».

انجام: «رهم گم شد بوادی رهبرم آوازه او بس

ویژگیهای نسخه: این کتاب در زمان پادشاهی شاه محمود درانی سدوزئی تحریر یافته و به فرموده برادرش نوروز علی خان نوشته شده است. نسخه، خط خوردگی دارد و تمام برگها مجدول به دو خط شنگرف است. در حاشیه تصحیح شده است و دارای رکابه است.
 نک: فهرست نسخه‌های خطی مجلس سنا، ج ۱، شماره ۴۹۳.
 «شماره ثبت: P-K ۱۲۸/۲»

۲۵۵ رقعات جامی = منشآت فارسی انشاءات، فارسی

از: جامی = نورالدین عبدالرحمان، فرزند احمد جامی. م. ۸۹۸ ق.

آغاز: «بعد انشاء صحائف ثنا و محمדת لله الذی انزل علی عبده الکتاب و پس از ادای وظایف درود و تحیت علی افضل من اولی الحکمة و فصل الخطاب نمود می آید که هر چند این کمینه بر اسرار صناعت انشاء اطلاع نیافته».

انجام: «صفاء الملة والدين قطب الاسلام والمسلمين جعل الله تعالى انفاسه شفاء الصدور که قانون اعادت صحت و شفاء از آن... عوارض و امراض واسقام مصون و محروس دارد. بنده کمترین... دیرینه عرضه داشت می نماید که فلان... العبد العاصی و الرب عافی».

گزارش متن: این کتاب همراه با شرح و ترجمه است که در زیر سطور جملات و کلمات شرح شده است. در زیر کلمه‌های «این کمینه» نوشته شده: «یعنی مولانا جامی» و کلیات او چندین بار چاپ شده است.

در دیباچه کوتاه کتاب می‌گوید: این کمینه بر اسرار صناعت انشاء اطلاع نیافته اما بر حسب نیاز، نامه‌های در مخاطبه اصحاب فضل و کمال اتفاق افتاده بود از من خواسته شد آنها را گردآوری کنم... سپس نامه‌های اوست به شاهان، امیران و بزرگان علم و ادب، حاوی مسایل اجتماعی روز، سفارشا و نیز مسایل ادبی، عرفانی، پند، اندرز و شوق، به نثر آمیخته به نظم است و نامیوب باسریندهای «رقعه» نوشته شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق زیبا □ کاتب: ابراهیم □ تاریخ کتابت: ۱۱۰۶ ق

«مضت ایام عمری فی منام -

و فی لعب و کفر فی الکلام»

انجام: «فمن ملک لا یقتضی بعبو -

ولایبـزاد فیـه بانفام».

این قصیده‌ها به ترکی ترجمه شده‌اند. در ادامه از برگ «۸۶» قصیده فارسی به ترکی بدین آغاز آمده است:

«گنگر ایوان شد کز کیوان برترت

رخنها وان کش به دیوان به دیوار حصار دین درست».

انجام:

«حجة الاسرار گرسازم لقب آن را سزاست

زانکه از اسرار دین بحری لبالب گوهر است...
سال تاریخش اگر فرخ نویسم دور نیست

زانکه سال دولت تاریخ او فرخ فراست؛ تم».

نک: فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه بزرگ مرعشی ره، ج ۳، فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۳۱۹۵، فهرست نسخه‌های خطی دانشکده الهیات مشهد، ج ۱، شماره ۱۶/۱۲۴۹.

«شماره ثبت: P-K ۱۲۹/۲»

۲۵۷ مفتاح الاسامی = رساله معما = دستور معما. قواعد معما، فارسی و حواشی به ترکی.

آغاز: «حمد بیحد و ثنای بی عدد پادشاهی را که دیده مردیده عاشق بخاک قدمهای سگان کوی معشوق روشن می‌گرداند و سپاس و ستایش بی قیاس لایق حضرت واجب الوجود مالک الملوک که خارستان بادیه فراق را.. بعد از حمد خدا و درود مصطفی چنین می‌گوید که این فقیر کمترین کم بشفاعت که چون جوانان را».

انجام: «اصل شانزدهم: رعایت تربیت در معما واجبست... چنانکه قابل گوید: معما

که از تعظیم چون حوت از آن دارم درآ دانش

خدایا پاک گردان چشم خسرو راز غیر خود

پس آنگاهش بقای خویش روزی کن باو».

گزارش متن: این منظومه، قصیده «شینی» در برابر قصیده‌ای معروف خاقانی است:

(دل من بپر تعلیم است و من طفل زبانداش).

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ - نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی

□ تعداد برگ: ۱۸ □ تعداد سطر: ۱۵.

ویژگیهای نسخه: در اول رساله نوشته شده: «این مثنوی دارای ۱۶۳ بیت است». در

حاشیه و زیر سطور، ابیات ترجمه و توضیح داده شده است. نسخه قلم خوردگی دارد. در ادامه

قصیده‌ای از جامی در استقبال قصیده «مرآة الصفا» خاقانی آمده شده است. این قصیده از برگ

«۷۷» بدین آغاز شروع می‌شود:

«معلم کیست عشق و گنج خاموشی دبستانش

سبق ندادانی و دانا دلم طفل سبق خوانش

ز هر کس ناید این استاد و شاگردی و هر کوهی

بدخشان باشد و هر سنگباره لعل رخشانش».

انجام آن: «خدایا ریز بر جامی زابر فیض بارانی

که از هر چه آن نه بپر تست سازد پاک دیوانش».

و از برگ «۸۲ تا ۸۶» قصیده طنطرانی بدین آغاز شروع می‌شود:

«یا خَلَى البال قد بَبُلْتُ بالبِبالِ بالِ

بالتوی زَلْزَلْتَنِي وَالْعَقْلُ فِي الزَّلْزَالِ زَالِ».

انجام:

«دُمُ عَلِي زَعَمَ الْعَدِي وَارْتَحَ بَعُودَ الْعَبِيدِ فِي

دَوْلَةِ عَزَاةٍ فِيهَا اَدُومُ الْاَلطَافِ طَافِ».

این قصیده در ۳۵ بیت است و ۱۶ بیت نیز در حاشیه از ملا احمد آمده است. و در ادامه نیز

قصیده میمه بدین آغاز آمده است:

خداوندی که از جسم و عرض دور
 بنای جسم و جان را ساخت معمور
 بپا دارنده گردون افلاک
 برون آورنده هر لاله از خاک
 مزین ساز افلاک مقرنس
 ز مهر و مشتری از فرش اطلس».
 انجام: «بقامت سروستان ارم بود
 چو قد عاشقان ابروش خم بود...
 چو لاله دامنش در خون کشیدی
 چو گل صد پیرهن بر خود دریدی...
 چرا از وی نشان... هیچ حاصل
 بسجز هجران و اندوه غم دل
 خود نوشت ختم کردش آن زمان

یکهزار هفتصدش تاریخ خوان».
 گزارش نسخه: نوع خط: شکسته □ کاتب: محمد امین اصفهانی □ تاریخ کتابت: سده ۱۳ ق
 □ محل کتابت: مراغه □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: فرنگی به رنگ آبی □ تعداد
 برگ: ۳۵ □ تعداد سطر: ۱۲ □ اندازه متن کتاب: ۷×۱۳/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۳/۵×۲۱/۵
 سانتیمتر □ نوع جلد: تیباج قهوه‌ای روشن، یک لای، مجدول، ضریبی.
 ویژگیهای نسخه: در پایان نسخه در مورد تاریخ نوشتاری آمده است: «خودنوشت ختم
 کردش آن زمان - یکهزار هفتصدش تاریخ خوان» در حاشیه نیز مثنوی بهرام و گل اندام به صورت
 منظم نوشته شده است. ولی قدمت نسخه که از نوع خط و کاغذ به دست می‌آید مربوط به سده ۱۳ ق
 است و در حاشیه تصحیح شده است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی در کتابخانه‌های اتحاد جماهیر شوروی، دفتر
 هشتم، ص ۱۸۸، (نشریه)، فهرست نسخه‌های خطی فارسی ریو، شماره ۸۷۷؛
 فهرست نسخه‌های خطی دیوان هند در انگلستان، شماره ۱۶۹۷؛ فهرست

برهان گفتم که ره بی سرو پا چیست بگو... لطافت و زینت و کمال در معما آنست... چنانکه لایق است باشد و دیگر آنکه هر معما که مناسبت صاحب آن نام... دیده‌اند؛ تم».

گزارش متن: مشتمل بر یک مقدمه و ۱۶ شانزده اصل و یک خاتمه است. مقدمه: در بیان معنای معما است. اصل یک، دو و سه: در بیان حساب جمل و بیان ارقام بروج است؛ اصل ۴: روزهای هفته در معما. اصل پنجم: عدد شش در معما و ارقام هندسه؛ اصل ۶، ۷ و ۸: در بیان حساب سال، ماه، بیان نعت، تجنیس و تصحیق است؛ اصل ۹، ۱۰ و ۱۱: در بیان قلب، عکس و بیان اسامی اجزاء کل و بیان تشبیهات حروف است؛ اصل ۱۲، ۱۳ و ۱۴: در بیان تقصیر و اسقاط حروف و بیان ضد و تقیض است؛ اصل ۱۵ و ۱۶: در بیان عددی که در نقش خودش و رعایت ترتیب و بیان آسان معماست.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ کاتب: ابراهیم □ تاریخ کتابت: ۱۱۰۶ ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ تعداد برگ: ۵ □ تعداد سطر: ۱۵. ویژگیهای نسخه: در برگ «۹۴» که آخرین برگ مجموعه است چند رسید قبض و اقباض نوشته شده و تاریخهای ۱۱۸۰ ق و ۱۱۹۰ ق در زیر نوشتجات قید شده است. حاشیه نویسی شده و دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی مشترک پاکستان، ج ۱۴، ص ۱۸، ص ۲۱؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی انستیتوی تاجیکستان، ج ۱، ص ۱۳۳؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۲۲۴.

«شماره ثبت: P-K ۱۲۹/۳»

ادب منظوم، فارسی

۲۵۸ بهرام و گل اندام

از: امین.

آغاز: «ز بسم الله بگشودم در راز

ثنای مدح بیچون کردم آغاز

گر چه خم گشت پشت ما چو کمان

تسیرا قبال بر نشانه زدیم

جاناب مازمانه کج نگریست

خاک بر دیده زمانه زدیم».

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: اوایل قرن ۱۳ □ عنوانها و نشانیها: مشکي □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۰۲ □ تعداد سطر: ۱۶ □ اندازه متن کتاب: ۱۱×۷/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۳/۱۶/۸ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج ساغری، یک لایه به رنگ قهوه‌ای تیره، مجدول، ضربی و علامت ضربدر «x» در وسط جلد. و یژگیهای نسخه: در پایان نسخه مهر هشت ضلعي و دایره‌ای مشکي وجود دارد که هر دو ناخوانا شده است. از آغاز و انجام افتادگی دارد. در حاشیه تصحیح شده است. در پایان نسخه اشعاری به ترکی و عربی به صورت ملمع آمده است. دارای رکابه است. نمونه:

«بر لحظه سی فراقک بیک بیلجه اولدی ای دوست

انسی رأیت دهرا من هجرک التیامة»

در حواشی نیز اشعاری به فارسی و ترکی به صورت ملمع آمده است.

«شماره ثبت: P-K ۱۳۱»

انشاء، فارسی

۲۶. منشآت

از: میرزا محمد مهدی خان، فرزند محمد نصیر استرآبادی. م. سده ۱۲ق.

آغاز: «حبذا این بیاضی می آید تذر و رنگین پرو بالیست که از حله نگارین شهر پر نقش و نگار گشود و طاوس پر خط و خالی که وقت گشودن اوراق از صفحات رنگینش چتر ملون آراسته نمود».

انجام: «مکتوبی که به چراغ شاهزاده نوشته شده، لطایف دعواتی که... فروغ دودمان گورگانی چراغ خان صاحب قرانی غزه ناحیه صبح دولت قره باحره آفتاب

نامگروی مخزن حمید سلیمان، شماره ۸۳، ۱۲۰، ۲۰۸.

«شماره ثبت: P-K ۱۳۰»

۲۵۱ دیوان ادب منظوم، فارسی

از: جامی = عبدالرحمان جامی. م. ۹۸۸ق.

آغاز: «بمه من که رساند که من دلشده هر شب

زغم هجر رسانم بفلک نعره یارب

نتوان بوسه زد آن لب کنم اما هوس آن

که به بوس لب جامی که رسد گاه به آن لب...

چو مرا مذهب و ملت همه شد در سرکارت

چه زخم لاف زملت چه کنم دعوی مذهب».

انجام: «جامی مبند توسن همت بمیخ آز

همچون خران بر آخر آخرزمانیان...

از او کی گزین که نیرزد نبرد عقل

ملک جهان بدیدن روی جهانیان

لان الانسان عن الوفاء عديم

و جفا هُنَّ على الرجال قديم».

گزارش متن: این دیوان مشتمل بر غزلیات و ترجیع بند اوست.

انجام غزلیات:

«مده بعشوة صورت عنان دل جامی

که هست در پس این پرده صورت آرایی».

آغاز ترجیع بند:

«صبح دم باده شبانه زدیم

ساغر عیش جاودانه زدیم

كانوا يعملون... و بر چهارم بنویسد بل تقذف بالحق علی الباطل... و لاحول و لا قوة الا بالله العلی العظیم قد: تم».

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ کاتب: مرتضی قلی، فرزند محمد زنوزی الاصل
ارومی المسکن □ تاریخ کتابت: ۱۲۲۹ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □
تعداد برگ: ۷ □ تعداد سطر: ۱۵.

ویژگیهای نسخه: این رساله از برگ «۷۶ تا ۸۳» می باشد.

«شماره ثبت: ۱۳۲/۲ P-K»

۲۶۲ رساله طبّ
از: ناشناس
طبّ، فارسی

آغاز: «الحمد لله رب العالمین و الصلوة و السلام علی رسوله محمد ص و آله
اجمعین اما بعد: بدانکه خدای تعالی جهان را بیافرید دوازده رکن چون حمل ثور جوزا
سرطان اسد».

انجام: «معه را پاک سازد و اگر باروغن گاو بخورد علت و آفت در شکم نماند و
اگر... هر چند او را زهر بدهند اثر نکند و اگر با شیر گاو خورد و... که عورت را... گوگرد
کوبیده و خورد کرده بالای آن بریزند... بیرون آورند؛ تم».

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ کاتب: مرتضی قلی، فرزند محمد زنوزی الاصل
و ارومی المسکن □ تاریخ کتابت: ۱۲۴۱ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □
تعداد برگ: ۱۰ □ تعداد سطر: ۱۵.

ویژگیهای نسخه: کاغذ رساله به رنگ آبی است. و از «برگ ۸۴ تا ۹۵» مجموعه است. در
پشت برگ آخر نسخه دو مهر وجود دارد که یکی بیضی شکل که تنها کلمه «الراجی» از آن خوانده
می شود و دیگری مربع است که ناخوانا می باشد. دارای رکابه است.

«شماره ثبت: ۱۳۲/۳ P-K»

۲۶۳ دیوان
ادب منظوم، فارسی

عظمت مزین... اورنگ کشورستانی می‌گردد و تمت الکتاب بعون الله الوهاب». گزارش متن: مؤلف از طرف نادرشاه افشار برای ضبط و ثبت وقایع مأمور بوده و در نتیجه، این کتاب به دستور نادرشاه نوشته شده است. این مطلب از مؤلف در اول کتاب دره نادریه آورده شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق درشت □ کاتب: مرتضی قلی. فرزند محمد زوزئی الاصل ارومی المسکن □ تاریخ کتابت: ۱۲۲۹ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۷۲ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۱۶×۷/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰×۲۰/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای، یک لای، دارای تریج، سرتریج، ضربی، مجدول.

ویژگیهای نسخه: مهر مربع در پشت برگ «۲» وجود دارد که تنها کلمه «خان» خواناست. دارای خط خوردگی است. برگها ترمیم شده و در حاشیه تصحیح شده است. کاغذ نسخه به دورنگ آبی و سفید است. و مهر بیضی مشکی در پایان کتاب وجود دارد که نوشته شده است: «امیر علی ۱۲۴۲ق». و مهر مربع دیگری در برگ «۷۶» مجموعه وجود دارد که تنها کلمه «مرتضی» خواناست. و در ادامه از برگ «۷۳ تا ۷۶» افزودگیهایی به عربی و فارسی آمده است و دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۲، ص ۳۹۴، شماره ۱۵۸۲؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ملک، ج ۵، شماره ۱۸۱۹/۲؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرعشی‌ره، شماره ۱۵۶۰.

«شماره ثبت: P-K ۱۳۲/۱»

فقه و دعا، فارسی

۳۶۱ رساله نکاح

از: ناشناس

آغاز: «بیاید دانست که اخبار و اقوال اصحاب آن است که عقد دایم را به لفظ نکاح و تزویج هر دو واقع می‌توان ساخت و لیکن مشایخ ما - رضوان الله علیهم».

انجام: «دفع بسته شدن مرد به گیرد چهار... در اول بنویسد: فوق الحق و بطل ما

مشکی مشکی.

ویژگیهای نسخه: در اول نسخه عبارت مالکیت بدین صورت آمده است: «صاحب هذا الكتاب مستطاب عالیشان... امر الله عالی بیگ... تاریخ ۲۶ شهر ذی القعدة الحرام ۱۲۹۴ ق و ۲۰ تشرین ثانی ۱۸۷۷ حرره العبد الجبار ابن علی اکبر...».

اول کتاب دارای سرلوح مرصع به لاجورد با گلنهای نارنجی، سفید آب، زرد و بوته‌ها و خطوط طلا به سبک دوره قاجاری است. و تمام برگها مجدول به شنگرف، طلا و مشکی است. و آیات در دو ستون مجدول نوشته شده است. زمینه قسمتهای نوشته شده به رنگ کرمی و حاشیه سفید است. قسمتهای از «۴» برگ پایانی افتاده است.

در اول نسخه مهر مربعی مشکی وجود دارد که در آن نوشته شده: «آیه... سبحوا الله ۱۲۶۹».

و در اول نسخه نوشته شده: «من مملکات کمترین خلق الله موسی، بن محمد، بن... تاریخ غره شهر محرم الحرام ۱۱۶۵ ق...».

در برگ «۶۹» مهر مربعی وجود دارد که در آن نوشته شده: «عبد موسی بن محمد... الله ۱۱۵۹» و در بالای آن نوشته شده: «من مملکات موسی بن محمد». و در پایان نسخه نیز مهر بیضی وجود دارد که ناخوانا شده است.

نک: نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۸۸، (نشریه).
«شماره ثبت: P-K ۱۳۳»

۲۶۲ دیوان = تحفة السبیل ادب منظوم، فارسی

از: محسن، فرزند محمد، فرزند علی، فرزند حسین مختلص به سید.

آغاز دیباجه: «شمه از افکار احقر العباد از جمله بستندگان درگاه خداوند رب الارباب مسمی باسم گوهر یگانه صدف کامرانی و کوکب درخشنده سپهر معانی میوه نهال بوستان نبوت و نگین خاتم انگشت رسالت که از صدمات ظاهر و باطن عفريت پریغض».

انجام دیباجه: «که رهروان مراحل حقیقت خوشه‌های چندی از پیراهن این خرمی... مقدمه داشته‌ایم چیده برسم زاد راحله به همراه خویش برداشته... به ساکنان

از: عرفی شیرازی.

آغاز: «ای متاع درد در بازار جان انداخته

گوهر هر سود در جیب زمان انداخته

نور حیرت در شب اندیشه اوصاف او

بس همایون مرغ عقل از آشیان انداخته

از کمان ناجسته در چشم تحیر کرده جا

معرفت گر بر حکمی بر نشان انداخته».

انجام:

«بشق^(۱) آویر و رمزآموز او باش...

که مستانرا سرودی میدهم باز...

که سنجم مایه شیرین و پرویز...».

گزارش متن: مشتمل بر قصائد، مطایبات، غزلیات، رباعیات و مثنوی اوست.

آغاز مطایبات:

«گر سر بصحبت گل و سوسن در آورم

دست چمن گرفته بمسکن در آورم

با هایهوی لاف کنم طی راه عشق

باشد که هول در دل رهن در آورم».

این نخستین دیوان عرفی شیرازی است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: سده ۱۲ق □ عنوانها و

نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی، زرد □ تعداد برگ: ۱۹۴ □ تعداد سطر: ۱۰ □ اندازه متن

کتاب: ۱۵×۹ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹/۷×۱۳/۳ سانتیمتر □ نوع جلد: مسمعی سرمه‌ای، عطف:

۱. در نسخه «بشق آویر» بدون نقطه آمده ولی صحیح آن «بشق آویر» است.

لایی، مجدول، ضریبی.

ویژگیهای نسخه: نسخه سالم و دارای رکابه است.

نک: نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۸۸، (نشریه).

«شماره ثبت: P-K ۱۳۴/۱»

۲۶۵ دیوان ادب منظوم، فارسی

از: برهمن.

آغاز: «سپاس آرم به درگاه خداوند

که حیران ماند در کارش خردمند».

انجام: «از اینجا تا بدان فیروزه گلشن

به یک ساعت روان گردد برهمن».

گزارش متن: این اشعار بخشی از دیوان اوست.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ زیبا □ تاریخ کتابت: ۱۲۹۷ ق □ عنوانها و نشانیها: مشکوی

□ نوع کاغذ: شرقی، زرد □ تعداد برگ: ۵ □ تعداد سطر: ۱۴ □ اندازه متن کتاب: ۸×۱۴/۵

سانتیمتر □.

ویژگیهای نسخه: این دیوان از برگ «۵۷» مجموعه تا آخر نسخه ادامه دارد. دارای رکابه

است.

نک: نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۸۸، (نشریه).

«شماره ثبت: P-K ۱۳۴/۲»

۲۶۶ معما معما، فارسی

از: نورالدین عبدالرحمان جامی.

آغاز: «بسم الله الرحمن الرحيم و به نستعين و عليه اتوكل بعد از حمد و ثناء دانانی

که... بنظم سلسله وجود در آمده... معنائی تواند بود... اسمی از اسماء حسنی او سبحانه

و تعالی».

صوامع شرع رسول معبود عرضه دارند، بعون الله تمام شد دیباجه».

آغاز اصل دیوان:

«شکر و سپاس خداوندی را که از صنایع قدرت بی منتهایش طبقات سپهر و ازگون
برپا و قادری که از شوق لقای بقایش گمگشتگان وادی ضلالت پویا...

پیغمبری که عرش برین تکیه گاهست

جان جهانیان بین از یک نگاهست

روز قیامت اربنهد پای در حساب

خلاق انس و جان عذر خواهست».

انجام:

«وصفت نیاید در بیان نامت نگنجد در زبان

جسمند خوبان جهان لیکن تو جان دیگری

ای خسرو مه طلعتان از بهر خلاق جهان

بر جانب دلدادگان با چشم رحمت بنگری».

گزارش متن: در اول دیوان دیباجه منثور، روان و زیبایی آمده است و بطور مستقل

آغاز و انجام آن ذکر شد. این دیوان مشتمل بر غزلیات و قصاید اوست: قصاید از برگ

«۱۲ تا ۱۹» بدین آغاز است:

«این خامه در مدیح جواد بن احمد است

مانند به یادگار زمیر مصور».

و از برگ «۲۰ تا ۵۵» غزلیات بدین آغاز است:

«همتای رخت ماهی در ملک خستن پیدا

مانند قدت سروی نبود به چمن پیدا».

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ زیبا □ تاریخ کتابت: ۱۲۹۷ق □ عنوانها و نشانیها: مشکى

□ نوع کاغذ: شرقی، سبز روشن □ تعداد برگ: دیباجه ۱۱ - دیوان ۴۳ □ تعداد سطر: ۱۴ □ اندازه

متن کتاب: ۸×۱۴/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۲/۷×۲۰/۱ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قرمز یک

خبرت بدل زهجر حسن تو نوری گشته سیر

خاک عالم بر سرش کز وصل تو کشته سیر^(۱)».

گزارش متن: مجموعه‌ای از اشعار مختلف که بیشترش از «رودکی» و «عنصری» است در این کتاب جمع آوری شده است.

گزارش نسخه: □ نوع کاغذ: فرنگی مایل به زرد □ تعداد برگ: ۱۸ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۱۵×۴/۹ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۸/۸×۲۰/۱۲ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشکی که مربوط به اصل نسخه است به روی جلد مشمی مشکی بعد از ترمیم چسبانده شده است و دارای ترنج و سرترنج ضریبی است.

ویژگیهای نسخه: نسخه رطوبت دیده و آسیبهای به برگهای پایانی کتاب رسیده است و نیاز به مرمت دارد. خط خوردگی زیاد است. در برگهای آغازین کتاب اشعاری نیز در حاشیه نوشته شده است. دارای رکابه است.

«شماره ثبت: P-K ۱۳۶»

ادب منظوم، فارسی

۲۶۸ جنگ اشعار

از: استاد صادق، زیر نظر محمد شفیع زاده.

آغاز: «گرهست دهد هزار جانم

در پای مبارکت فشانم».

انجام: «حافظ از فقر مکن ناله که گر شعرائی

هیچ خشدل نپسندد که تو محزون باشی».

گزارش متن: این کتاب بدون مقدمه است و با اشعار سعدی آغاز شده و مشتمل بر اشعاری از شاعران مختلف است و در هر صفحه ۱۲ بیت ذکر شده و هر مصراع را در داخل مستطیل دنداندار جای داده‌اند و اشکالی که اشعار را در برگرفته به دو رنگ مشکی و قرمز است.

انجام: «شکر که این نامه به عنوان رسید

بیشتر از عمر به پایان رسید

والحمد لله رب العالمین، حمداً لُنْشَاکَرِین، حمداً یوافی نعمه و یکافی مزیده و الصلوة و

السلام علی سیدنا محمد و آله کلّمَا ذکره الذاکرون و عقل عن ذکره الغافلون».

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: ۱۱۲۲ق - ۱۷۱۰م □ عنوانها و

نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۵۰ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن

کتاب: ۶×۱۱/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۰/۳×۱۶/۱ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای، عطف

و لبه: تیماج مشکی.

ویژگیهای نسخه: در اول کتاب دو مهر چسبانده شده که مربوط به نسخه است که قبل از

ترمیم وجود داشته است. یکی دایره‌ای است که نوشته شده: «عثمان شریف خرقه خادم» و

دیگری باز دایره‌ای است که در آن نوشته شده: «حاج مصطفی صدقی یا صدقی».

حاشیه نویسی دارد و در حاشیه تصحیح شده است و دارای رکابه است.

نکده: معجم المؤلفین، ۲/۷۷ و ۵/۱۲۲؛ ریحانة الادب، ۱/۳۸۵؛ نسخه‌های خطی

فارسی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۸۸، (نشریه).

«شماره ثبت: P-K ۱۳۵»

ادب منظوم، فارسی

۲۶۷ جنگ اشعار

از: جمعی از شعرا.

آغاز: «منم غلام خداوند زلف غالیه کون

... شده چون زلف او نوال و نگون (رودکی)».

انجام: «یوسف و یعقوب گم شد چیست یعقوبش خبر

یوسف من... گم شد مریم زداثر

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ کاتب: حسینعلی، فرزند حسنعلی □ تاریخ کتابت: رجب المرجب ۱۲۷۸ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: جدید، آبی رنگ □ تعداد برگ: ۴۴ □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن کتاب: ۱۴×۷/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰/۵×۱۲/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج، یک لایه، مشکی، مجدول، و دارای شمه، ضریبی.

ویژگیهای نسخه: این کتاب حسب فرمایش مقرب الخاقان فتح الله خان سرتیپ، فرزند نجفقلی خان بیگلربیگی افشار نوشته شده است. دارای رکابه است. در پایان قطعه تاریخ درگذشت نجفقلی خان بیگلربیگی آورده شده است:

آغاز: «دریغ از حضرت بیگلربیگی آن آسمان شحمت - که بودی در حسب والا و هم اندر نسب عالی - همه ملک ارومی را از آباء سلف حاکم - همی پر دوره افشار از جد و پدر والی».

انجام: «بتاریخ وفاتش کرد انشاء خامه منشی - شده اهل دیار قدس را بیکلربیگی والی».

آخرین مصرع بی کم و زیاد تاریخ درگذشت اوست: «ش ده اهل دی ارق دس راب ی ک ل رب ی ک ی وال ی».

۲۰ + ۱۰ + ۲ + ۱ + ۲۰۰ + ۶۰ + ۴ + ۱۰۰ + ۲۰۰ + ۱ + ۱۰ + ۴ + ۳۰ + ۵ + ۱ + ۴ + ۳۰۰
 شماره ثبت: ۱۳۷۶۱۳۰ = ۳۰ + ۱۶ + ۱۰ + ۲۰ + ۱۰ + ۲ + ۲۰۰ + ۳۰

نک: فهرست کتابخانه مرعشی ره، ج ۲۷، شماره ۱۰۶۲۸/۲ و ج ۴، ص ۳۶۸، شماره ۱۵۶۰.

«شماره ثبت: ۱۳۸ P-K»

عرفان و حکایات، فارسی

۲۷. جامع المسائل

از: مجرم درویش.

آغاز: «هذا مناجات با حضرت الحاجات الهی نمی دانم که مخلوق را چه روی داده و اجزای عالم وجود چه افتاده که طریق خوف و ذلالت ترجیح بر مقام ... سلامت داده اند... برگرفته اند و در بستر کبر و نخوت بخواب غفلت رفته اند».

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته ریز و زیبا □ کاتب: استاد صادق معمار یا ملا □ تاریخ کتابت: رجب ۱۲۳۶ق □ عنوانها و نشانیها: نام شاعران به شنگرف است □ نوع کاغذ: فرنگی به رنگ آبی روشن □ تعداد برگ: ۱۰۷ □ تعداد سطر: ۱۲ بیت □ اندازه متن کتاب: ۵/۱۲×۹ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱/۵×۱۶/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج مشکی، دارای تریج ضریبی است. ویژگیهای نسخه: مهر بیضی مشکی در برگ دوم هست که تنها کلمه «شفیع زاده» خوانده می شود. مهر بیضی مشکی دیگری در برگ «۶۹» وجود دارد که نوشته شده: «محمد شفیع زاده» که به زحمت خوانده می شود. و در برگ «۱۰۶» مهر مربعی مشکی وجود دارد که نوشته شده: «یا امام حسن ۱۲۴۷» و غنچه اندازی شده است و خطوط اسلیمی زینت بخش آن است.

در پشت برگ ۱۰۶ مهر بیضی مشکی وجود دارد که مربوط به خود شفیع زاده است و در بالای مهر نیز نوشته بدین صورت آمده است: «بحسب خواهش بعضی رفیقان مشهود نمود در ۲۷ رجب شفیع زاده مرحوم ۱۲۳۶، استاد صادق معمار» در پشت برگ دوم مهر مربعی مشکی وجود دارد که در آن نوشته شده: «یا امام حسن ۱۲۴۷».

در حاشیه هر کدام از برگهای ۷۸، ۷۹، ۸۰، ۸۲، ۸۳ که بیت به خط نستعلیق درشت زیبا اضافه شده است. دارای رکابه است.

«شماره ثبت: P-K ۱۳۷»

۲۶۹ گلشن راز عرفان منظوم، فارسی

از: محمود شبستری = شیخ محمود امین الدین شبستری. م. ۷۲۵ یا ۷۲۰ یا ۷۱۹ یا ۷۱۸ ق.

آغاز: «بنام آنکه جان را فکرت آموخت

چراغ دل ز نور جان برافروخت

ز فضلش هر دو عالم گشت روشن

ز فیضش خاک آدم گشت گلشن».

انجام: «بنام خویش کردم ختم پایان

الهی عاقبت محمود گردان».

مطربهای دوره قاجار بوده و در دربار و خلوت شاه نیز راه پیدا کرده بود و مسخرگیها و دلکچ بازیها در حضور شاه و اعیان می‌کرد و در وجه تسمیه او نیز مطالبی بدین صورت گفته شده است: ۱- چون بذله گویی و خوشمزگیهای داشته کلماتش شیرین و مانند شیره چسبندگی داشت. ۲- رنگ و روی او مانند شیرهایها بوده ولی خودش شیره کش نبوده ۳- ممکن است زمانی شیره فروش بوده و برای تأیید قسم سوم پسرش پس از مرگ پدر لقب «عسلی» را برای خویش انتخاب کرده و در مقابل انجمن فراماسونری ملکم خان یعنی فراموش خانه با اجازه ناصرالدین شاه فراموش خانه‌ای با اعمال مستهجن با دارو دسته خود تشکیل داد تا ماهیت فراموش خانه میرزا ملکم خان را از راه طنز و مسخرگی به مردم روشن کند.

گزارش نسخه: نوع خط: نکسته □ تاریخ کتابت: ۱۸ رجب المرجب ۱۳۱۵ ق ۱۸۹۸ م
 □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: فرنگی - سفید □ تعداد برگ: ۳۰ □ تعداد سطر: ۹
 □ اندازه متن کتاب: ۶×۱۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۲×۱۹/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمی مشکى.

ویژگیهای نسخه: دارای رکابه است.

نک: مهدی بامداد، تاریخ رجال ایران، قرون، ۱۲ - ۱۳ - ۱۴، ج ۱، ص ۳۹۶.

«شماره ثبت: ۱۴۰ P-K»

۳۳۲ جغرافیای آسیا جغرافیا، فارسی

آغاز: «قطعه آسیا از عهد قدیم قسم آتی اقسام پنج گانه عرض^(۱) محسوب شده قطعه مذکور غرباً از اروپا بواسطه کره و نهر اروال و دریای خزر و کوه قفقاز... سمت شمالی آن کاملاً با بحر منجمد شمالی محدود است سواحل آن دریا غیر مسکون...
 انجام: «رؤسای قوم برویعه^(۲) استقلال قیام نموده... انتظام حکومت آنها را در

۱. در نسخه «عرض» نوشته شده ولی صحیح آن «ارض» است.

۲. در نسخه «رویعه» آمده، ولی احتمالاً «رویوه» درست است.

آغاز ابیات: «ای از همه پنهانی و ای در همه پیدا

در کسوت اسماء شده بر صورت اشیاء».

انجام: «گفت ای فلان فلان شده چرا در این خانه در آمدی، مردگه دزد گفت: تو چرا از برای زن خود کفش نمی‌گیری ای یابن آدم به بین تفاوت ره از کجاست تابکجا... و صورت بمرتبه قشر است و معنی مغز...».

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق نازیبا □ عنوانها و نشانیها: متن به دو رنگ مشکی و شنگرف نوشته شده □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۹۰ □ تعداد سطر: ۱۲ □ اندازه متن کتاب: ۱۰×۱۳/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۵/۷×۲۱/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا به رنگ حنائی به شکل ابری، عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: کاغذ نسخه سفید و مایل به زرد و یک صفحه در پایان افزودگیبا آمده است.

«شماره ثبت: P-K ۱۳۹»

۳۷۱ کریم شیره طنز، فارسی

از: منسوب به کریم شیره‌ای. م. سده‌ی ۱۴ق.

آغاز: «کتاب منسوب بکریم شیره است که شرحی از بدبختی و... از زبونی و... اهالی ایران بجهت عبرت و اطلاع مطالعه کنندگان در لباس قصه و طرز تیاتر فرنگیان یکی در دانشوران و رخنه در حدّ مجلس».

انجام: «سلاطین، عدل و حال وزرای کفایت و سرداران با غیرت و شجاعت و بزرگان حبیب ملت سر از قبر بیرون آورند و ببینند ایران ویران و پریشان... نگاه کنند این صدر اعظم بازها را یاد بگیرند گرمک این است در این روزگار... همت صد هزار؛ تمام شد کتاب کریم شیره».

گزارش متن: مشتمل بر پنج مجلس و مطالب به صورت طنز مطرح شده است. کریم شیره‌ای نایب رئیس تقارخانه و تقارچیهای دوره ناصرالدین شاه را اداره می‌کرد و از

بازنشستگی خود را با آرامش و آسایش هر چه تمام تر بگذرانم».

گزارش متن: آغاز قسمت دوم: «پس از حمد و سپاس بیقیاس بدرگاه خالق زمانه... وفاق رموز الهامی بیگانه... سالها سمت نگارش یافت... روبنسون... در مملکت انگلیس در شهر لندن مشغول استراحت و آسایش بودم».

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته □ تاریخ کتابت: ۱۲۷۳ق □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۲۸ □ تعداد سطر: ۱۲. و یژگیهای نسخه: دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۳۷۱۹؛ فهرست نسخه‌های خطی مجلس، ج ۲۵، شماره ۷۰۸۶.

«شماره ثبت: P-K ۱۴۱/۲»

ادب منظوم، فارسی

۲۲۲ محبت وطن

از: عبدالمجید میرزا المدعو به مظفر السلطنة.

آغاز: «هر آنکه نیست هوای وطن بسر چووش

حرام باد همه ناز و نعمت وطنش

وظیفه همه خدمت بود براه وطن

بدا بر آنکه از این ره گذاشت ما و منش».

انجام: «ایا ناظراً فیهِ سَلِ اللهُ مَرَحْمَةً

عَلَى الْمَصْنَفِ وَاسْتَغْفِرْ لِكَاتِبِهِ

وَاطْلُبْ لِنَفْسِكَ مِنْ خَيْرٍ تَزِيدُ بِهَا

مَنْ ذَاكَ غَفْرَاتُكَ لِصَاحِبِهِ».

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق درشت □ کاتب: عبدالمجید میرزا المدعو به مظفر السلطنة

□ تاریخ کتابت: ذیقعدة الحرام ۱۳۱۸ □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد

برگ: ۲۴ □ تعداد سطر: ۹ □ اندازه متن کتاب: ۱۳×۱۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱/۳×۱۷/۴

سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی یا مقوا به شکل ابری، زمینه لاجورد، عطف: مشمی یشمی تیره.

همدیگر پاشیده... فرانسیها بر هندوستان فرمانفرما گردیده بعد انگلیسیان کلیه دول... بنای استقلال گذاشته... مبدل به صرابچه گردید؛ هند و چین».

گزارش متن: در این کتاب اول تقسیمات و حدود پنج قاره را بطور جزئی مشخص کرده است؛ سپس منظره طبیعی و آب و هوای آسیا را بحث نموده، بعد تقسیمات سیاسی قطعه آسیا را آورده و بعد از آن آسیای وسطی و مملکات ماوراء النهر خزر را ذکر کرده است؛ بعد اصول اداره چین و سکنه و اخلاق آنان و جغرافیای تاریخی آنها را آورده است. مملکت ژاپن و همچنین کشورهای آسیایی را از جهت‌های مختلف بحث نموده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: ۱۲۸۳ق □ عنوانها و نشانها: مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی، مواندازی شده - نارموا، شنگرف، آبی و سبز است □ تعداد برگ: ۹۷ □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن کتاب: ۷×۱۴ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۲×۱۹/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا به رنگ زرد و مشکی به شکل ابری عطف: تیباج مشکی. ویژگیهای نسخه: کمی خط خوردگی دارد. در برگ «۶۹» مهر بیضی شکل وجود دارد که ناخوانا شده است که تنها کلمه «خان» از آن خوانده می‌شود. دارای رکابه است.

نک: نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۸۹، (نشریه).
«شماره ثبت: P-K ۱۴۱/۱»

۳۳ رینسون کروزوئه سفرنامه، ترجمه به فارسی

از: متن از: دانیل دفو «DANIEL DEFOE».

آغاز: «قسمت مرقوم در شهر یورک در سنه یک هزار و ششصد و سی و دو میلادی اتفاق افتاد. خان معتبری اصل... در خارج شهر دیدار بود... مملکت برم است... شهر «یورک» آمده و مادر مرا... به زنی گرفته پدر مادری من شخص بزرگی بود که اسم او «روبنسون» بود که مرد قدیمی بوده است».

انجام: «اینک قصد دارم پس از هفتاد و دو سال زندگی پر از ماجرا دوران

از: گویا از: میرزا ابوالقاسم قائم مقام فراهانی. م. ۱۲۵۱ ق.
 آغاز: «که به عنایت ایزد منان سلسله کامل ترکمانان دشت بعمل آمدند معدودی را
 که از غضب سیاست در صحاری بعیده فراری و از خوف حسام بهادران بهر انتقام
 متواری بودند... نامه است از جانب نادرشاه به سلطان هند نوشته شده».

گزارش متن: این منشآت با نامه‌ای از جانب نادرشاه افشار به سلطان هند شروع
 می‌شود. و مشتمل بر فتحنامه‌ها و دستورهای سلاطین، امراء، علماء، اطباء، جویبیه‌ها و
 انشاءات دیگری است که همه مربوط به منشآت دوره نادرشاه و قاجاریه است و به سال
 ۱۲۸۰ ق در تهران چاپ شده است و قائم مقام از دانشمندان نامی سده ۱۳ هجری بوده
 که با فتنه و نیرنگ کشته شد.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۲۹ ربیع الثانی ۱۲۹۹ □ عنوانها
 و نشانیه‌ها: مشکى □ نوع کاغذ: فرنگی، سفید، لاجورد □ تعداد برگ: ۱۰۳ □ تعداد سطر: ۱۴
 □ اندازه متن کتاب: ۱۵×۱۰/۴ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰/۸×۱۷ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج
 ساغری مشکى.

ویژگیهای نسخه: نسخه رطوبت دیده و در اکثر برگها مهر شیر و خورشید به صورت ضربی
 وجود دارد. از آغاز افتادگی دارد. در حاشیه تصحیح شده است. به سال ۱۲۹۴ در تهران همراه با
 دیباچه چاپ شده است. دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی مجلس، ج ۳، ص ۵۶ شماره ۸۳۵.

«شماره ثبت: P-K ۱۴۴/۱»

۳۳ مفتاح النبوة نوبت خاصه، فارسی

از: حاج ملا محمد رضا کوثر علیشاه، فرزند محمد امین همدانی. م. ۱۲۴۷ ق.
 آغاز دیباچه: «الحمد لمن يقصر اللسان عن حمده
 والصلوة على عبده الرسول من عنده
 و على وصى النبى و ولى عهد
 والسادة من ولده القادة من بعده»

ویژگیهای نسخه: این رساله به خط درشت مشکی نوشته شده است. و در دو برگ معنای لغاتی که در شعر به کار رفته آمده است.

«شماره ثبت: P-K ۱۴۲»

۲۷۵ ترجمه روزنامه منیتور اوریاتال و دیلی تلگراف و میل و... خبرنامه، فارسی از: میرزا محمود کازرونی (مترجم).

آغاز: «مسترکلوند رئیس جمهوری ممالک متحده که مقرر بود در این روزها مزاجتی نماید در این هفته اخبار رسمی آن شایع گردید و از جانبی مستشار مخصوص مشارالیه رقعہ جات دعوت... منتشر گردید... هویارت پاشا امیران معروف که مدت چندین سال بود در خدمت دولت عثمانی».

انجام: «از برلن: پرنس لئوپولد... وکیلی که از جانب پاپ از جهة تبریک پرنس مزبور فرستاده شده بود در این مجلس حاضر شده و در مقابل وکیل دولت آلمان نشسته بود. ترجمه چاکر جان نثار محمود (مترجم)».

گزارش متن: این خبرنامه از روزنامه‌های ذیل انتخاب و ترجمه شده است. «۱. روزنامه منیتور اوریاتال ۲- هویارت پاشا ۳- عثمانی ۴- دیلی تلگراف ۵- روزنامه میل ۶- مادرید ۷- رنگون ۸- کلکته ۹- برلن ۱۰- وینه».

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق درشت □ عنوانها و نشانها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی، آبی رنگ □ تعداد برگ: ۱۲ □ تعداد سطر: ۱۱ □ اندازه متن کتاب: ۱۳/۵ × ۸/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای، دارای لچک و جدول، ضریبی.

ویژگیهای نسخه: دارای رکابه است.

نک: نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۸۲، (نشریه).

«شماره ثبت: P-K ۱۴۳»

م. ۱۲۳۷ یا ۱۲۳۸ ق.

آغاز: «ربنا افرغ علينا صبراً و ثبت اقدامنا وانصرنا على القوم الكافرين ربنا وفقنا لمجاهدة النفس و مستعينا بمشاهدة القدس».

انجام: «روی بر کتاب غیرت و میهن معروض گردد لهذا شمه از امور مزبور در مقدمه مذکور گذشت و در خاتمه نیز بندی از جوامع کلم... بحسب اصحاب گشته بر سان قلم و بنان رقم خواهد رفت... موجب حسن اعتقاد گردد و بالله التوفیق».

آغاز رساله جهادیه صغیر: «بحمدالله الواحد القهار و نصلی علی نبینا المختار و علی اله السادة... و بعد اقل الخلاق غنی عیسی ابن الحسن الحسینی بر لوح... محرر می دارد».

انجام: «نوبت شروع بمقصد و رجوع بمقصد است بر آنکه جهاد بر دو قسم است یکی دعوتی که عبارتست... دعوت آنها یا سلام باذن - نبی صلی الله علیه و آله - یا امام... دیگر دفاعی و آن چند قسم است: تمت». انجام مجموعه: «و هر یک را دلیلی روشن و حجتی قاطع آوردم... من الاقامة على العذر الواضح... و تضعيف الكرامة... اما الی راغبون و السلام علی رسول الله - صلی الله علیه و اله الطیبین - تمت».

گزارش متن: این رساله پیش کش به عباس میرزا نوشته شده است. و از برگ «۱۲۴ تا ۱۲۸» منشآت همان مؤلف یعنی میرزا بزرگ قائم مقام برای فتحعلیشاه آمده است.

و در ادامه ذکر اولاد اغورخان و احوال احفاد ایشان آمده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: ۱۲۹۹ق □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۳ □ تعداد سطر: ۱۴ □ اندازه متن کتاب: ۱۵×۱۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۷ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی مجلس، ج ۳، شماره ۸۳۵؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ایران، ج ۲، شماره ۶۵۱ و ۷۲۰.

«شماره ثبت: ۱۴۴/۳ P-K»

اما بعد: بر ضمیر... پوشیده و پنهان نیست و در کتب اخبار و سیر مذکور و مضبوط است... حمد له... و بعد چنین گوید بنده شرمندۀ علم و عمل».

انجام: «انتشار این فضائل و مسائل و رسائل در بلاد و ثغور اصحّ و صواب بود... این بنده که بر حسب امر والا تحریر فهرست کتاب... در سلک ملک کشید و الله المستعان... تمام شد کتاب مفتاح النبوة؛ تمت».

گزارش متن: دیباچه ملک الشعراء از برگ «۱۰۲ تا ۱۰۴» است و مفتاح النبوة از برگ «۱۰۴ تا ۱۰۹» مجموعه است.

این کتاب در یک مقدمه و پنج مفتاح به اسم فتحعلی شاه و عباس میرزا نوشته شده است. در آغاز نسخه دیباچه محمود خان ملک الشعراء (ابوالقاسم قائم مقام فراهانی) آورده شده است که در سال ۱۲۳۲ق انشاء شده است و مفتاح النبوة به سال ۱۳۴۰ در تهران و دیباچه نیز در ضمن منشآت او به سال ۱۲۹۴ به چاپ رسیده است. و فهرست مفتاح را پسر مؤلف (میرزا محمد علی) نوشته است. این کتاب در اثبات نبوت خاصه پیامبر اکرم و ردّ نصارا و در جواب کسانی که منکر نبوت شده بودند نوشته شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۲۹ ربیع الثانی ۱۲۹۹ق □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: فرنگی - سفید و لاجورد □ تعداد برگ: ۵ □ تعداد سطر: ۱۴.

ویژگیهای نسخه: نسخه رطوبت دیده و در برگها مهر شیر و خورشید به صورت ضریب وجود دارد و دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ۲۱ ص ۳۵۲.

«شماره ثبت: P-K ۱۴۴/۲»

۲۷۸ احکام الجهاد و اسباب الرشاد و رساله جهادیّه صغیر و منشآت.

فقه - انشاء، فارسی

از: میرزا عیسی، فرزند محمد حسن فراهانی ملقب به میرزا بزرگ قائم مقام.

دلہای ارباب شوق شدہ...».

انجام: «شہ الحمد کہ این مراتب از تماشای شکر فکاری روزگار بیرون نمی شود و بر گویندگان مدحت سریان از...»

شناسانده گر نیست شوریدہ مغز   بنندہ شناساند ز دینار نغز
هنر تا بد از مردم گوہری   چو نور از مہ و تابش آرمسری؛ تمت.»
گزارش متن: این کتاب بہ اکبر شاہ فرزند ہمایون شاہ پیشکش شدہ است و در آداب، عادات و احوال عجیب ہندیہا و تاریخ مفصل و سرگذشت روزگار جلال الدین محمد اکبر شاہ «۱۰۱۴» نوشتہ شدہ است.

گزارش نسخہ: نوع خط: نستعلیق زیبا □ عنوانها و نشانہا: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □
تعداد برگ: ۲۴۱ □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازہ متن کتاب: ۱۵×۱۶ سانتیمتر □ اندازہ جلد: ۲۱×۱۲/۴ سانتیمتر □ نوع جلد: مشعی فرمز، عطف: مشعی قہوہ ای.

ویژگیہای نسخہ: نسخہ ترمیم شدہ و تمام برگہا مجدول بہ طلا و مشکی است. دارای مہر دایرہ ای در پایان نسخہ است کہ ناخوانا می باشد. رطوبت دیدہ و در حاشیہ تصحیح شدہ است.
نک: الذریعہ، ج ۲، ص ۲۷۶، شمارہ ۱۱۲۲؛ فہرست نسخہ های خطی کتابخانہ بزرگ مرعشی، ج ۱۴، ص ۷۰، شمارہ ۵۲۸۳.

«شمارہ ثبت: P-K ۱۴۶»

۲۸۱   کفایۃ التعلیم فی صناعۃ التنجیم   ستارہ شناسی، فارسی

از: محمد، فرزند مسعود، فرزند محمد زکی غزنوی بخاری مروزی. زن شدہ در: ۵۸۲ق/ ۱۱۸۶م.

آغاز: «سپاس و ستایش خداوندی را کہ آفریدگار است بی معایل^(۱) حاجت و آفرین کار بدلائل و حجت بی آفرید آسمان و زمین را بدست قدرت اژدری خود راست کرد آسمان و زمین را از نقطہ عدم.»

۱. در نسخہ «معایل» آمدہ اما درست آن «معامل» است.

۳۷۱ علم الحراثة کشاورزی، فارسی

از: خواجه یوسف محمد هراتی... انباردار.

آغاز: «عروق درخت روید و در حوت کارند اما باید که نوجه دو ساله باشد و ریشه خوب داشته باشد که سبز شود. جالینوس حکیم گوید: که پای جوش را هر جا کارند...».

انجام:

«من معترفم که کار من جمله خطاست معذوم از آنکه بر بشر سهو رواست. ای خواجه، اگر توان در اصلاح بکوش، در عیب نظر مکن که بی عیب خداست... لطف حقش همدم و عمر تمام - منشی این نامه نامی بنام -

زد رقم خـاتمه تـم الـکلام».

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق نازیبا □ کاتب: محمد مشهور به انباردار □ تاریخ کتابت: ۱۷ شعبان ۹۲۷ یا ربیع الاول ۹۲۱ ق □ محل کتابت: دارالسلطنه هرات □ عنوانها و نشانیها: سنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۳۶ □ تعداد سطر: ۱۱ □ اندازه متن کتاب: ۱۲×۷ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹×۱۲/۳ سانتیمتر □ نوع جلد: طرف اول، مشمی مشکی؛ طرف دوم جلد، تیماج قهوه‌ای، دارای ترنج و سرترنج، عطف: مشمی مشکی.

ویژگیهای نسخه: علامت بلاغ در برگ «۵۸» دارد. حاشیه نویسی شده است. مالک نسخه نیز خود «انباردار» است. دارای رکابه است.

«شماره ثبت: P-K ۱۴۵»

۳۸۰ اکبرنامه = الاکبری = تاریخ اکبری تاریخ، فارسی

از: ملا ابوالفضل، فرزند مبارک ناگوری هندی. م. ۱۰۱۱ ق.

آغاز: «دوآر انداخته آفتاب عالمتاب فیض رسان مزاج عناصر و موالید کشته جنبش صبا جانهای آرمیده را سلسله جنبان شوق آمده و طراوت هواتازگی بخش

□ تعداد سطر: ۹ □ اندازه متن کتاب: ۶×۱۴ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۷/۵×۱۰/۹ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی یا مقوا به رنگ صورتی، عطف: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: این کتاب ۲۶ جمادی الثانی ۱۳۰۵ توسط محمد خان از محمد حسین، مدرس مکتب خانه خریداری شده و دارای رکابه است.

نک: نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۸۹، (نشریه).
«شماره ثبت: P-K ۱۴۸»

۲۸۳ منشآت انشاء، فارسی

آغاز: «کتابی که نواب اسلام خان از زمان شاهزاده عالم و عالمیان بزینت بگیم بایران نوشته همواره صدر نشینان عصمت مصطفوی و وساد عفت دودمان صفوی».

انجام: «این نامه ایست از ابوالفضل در دمنده که ناشکیبائی را شکیبائی فراهم آورد هم غمزده و هم غمگسار است.... در آرایش انجمن رضا و تسلیم باشند».

انجام دوم: «جواب کتابت عبدالؤمن خان، انشاء خاتم بیگ اعتمادالدوله است».

گزارش متن: این کتاب مشتمل بر انشاءات و مکتوبات روزگار صفوی است که حاوی نامه‌ها و دستورهای سلاطین دوره صفویان و عریضه‌های کاری حکومتی است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۱۴۲ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۲۷ □ تعداد سطر: مختلف □ اندازه متن کتاب: ۷×۱۵/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۱/۳×۲۱/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی یا مقوا به رنگ زرد - دارای تریج و سرتریج غیر ضربی در تریج و سرتریج و در حاشیه جلد احادیثی از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نوشته شده است.

ویژگیهای نسخه: بی نظم نوشته شده و دارای رکابه است.

نک: نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۸۹، (نشریه).
«شماره ثبت: P-K ۱۴۹»

انجام: «دهم خداوند طالع سال یازدهم کوکب ستین در طالع وقت قران دوازدهم قابل تدبیر وی سیزدهم کوکب متبیز در طالع سال چهاردهم قابل تدبیر وی».

گزارش متن: مشتمل بر دو جنس «هیئت» و «نجوم» است. و هر جنس نیز مشتمل بر مقالات و هر مقاله نیز مشتمل بر جمله و هر جمله مشتمل بر تفصیل و هر تفصیل نیز ابوابی دارد.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: سده ۱۳ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی و جدید □ تعداد برگ: ۱۶۳ □ تعداد سطر: ۱۲ □ اندازه متن کتاب: ۶×۱۱/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۰/۹×۱۷/۳ سانتیمتر □ نوع جلد: طرف اول، مشمی مشکی، طرف دوم تیماج یک لایه (میشن) مشکی.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح شده و دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی مشترک پاکستان، ج ۱، ص ۲۹۲؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۴۹۷؛ الذریعه، ج ۱۸، ص ۹۰.

«شماره ثبت: P-K ۱۴۷»

تاریخ، فارسی

۲۸۲ عقد العلی للموقف الاعلی

از: افضل الدین احمد، فرزند حامد کرمانی.

آغاز: «تعالی الله خالق کل شیء و جلّ الله رازق کلّ حیّ
قادر خدائی و لطف و سزائی که کله ارزق و رواق معلق را وراء نواظر بینندگان
حجاب عالم غیب گردانید».

انجام: «امداد رعایت ربانی و انصار عنایات آسمانی یجناب اعلی متواتر و مترادف و رونق ملک و قوت دولت علی مرّ الایام متزاید و متضاعف انه القادر».

گزارش متن: در ماه ربیع الاول ۶۴۹ تألیف شده و مشتمل بر وقایع بلده کرمان و حاکمان آن است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ کاتب: میرزا اسماعیل، فرزند میرزا ابراهیم
تاریخ کتابت: ۱۳۰۴ق □ عنوانها و نشانیها: نارنجی □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۳۴

از: ضیاء الدین نخشی = سید ضیاء الدین نخشی هندی بدایونی. م. ۷۵۱ ق.
 آغاز: «الحمد لله رب العالمین والعاقیة للمتقین والصلوة والسلام علی رسوله محمد
 و آله و اصحابه اجمعین این رساله را برای پادشاه ساخته بودند و نیک نامی و شجاعت
 و سخاوت و بزرگی او در اطراف و اکناف عالم منتشر گشته بود...»
 انجام: «عقر قرحاء یکدم تخم ریحان مشت درم قند سپید نه درم.
 خاتمه کتاب کیفیت مجامعت که در این رساله لذة النساء مفتاح سرور و غیره
 مذکور و مسطور است قوت شهوت بیفزاید و آلت بحرکت آید؛ تمت کتاب لذة النساء
 بید...»

گزارش متن: مشتمل بر ۱۴ باب است.

ریحانة الادب می‌گوید: گویا این کتاب ترجمه بعضی از کتابهای هندوان بوده و به
 طور بی ادبانه نوشته شده است.

صاحب الذریعة می‌نویسد: سهیلی خوانساری می‌گوید: «آته ترجمه ضیاء
 النخشی» همانا این کتاب را ضیاء نخشی ترجمه کرده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: محمد کاظم □ محل کتابت: دارالسلطنت لاهور
 در مسجد وزیر خان □ عنوانها و نشانیها: سر فصلها شنگرف است □ نوع کاغذ: شرقی، سفید □
 تعداد برگ: ۷۲ □ تعداد سطر: ۱۴ □ اندازه متن کتاب: ۱۳×۷ سانتیمتر □ اندازه
 جلد: ۱/۸×۲۰/۱ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای، دارای ترنج و سرترنج و لچک و کتیبه
 مستطیل در بین ترنج و سر ترنج - عطف و لبه: مشمی مشکی.

ویژگیهای نسخه: نسخه ترمیم شده است. تمام برگها مجدول به طلا و مشکی با کمد
 مشکی است. دارای رکابه است. ضیاء الدین از عارفان و ادیبان و شاعران فارسی زبان هندوستان
 است که در اصل از نخشب ماوراء النهر بوده و به همان جهت به نخشی تخلص می‌کرد. وی طریق
 انزوا را برای پرورش روح خود برگزید. این کتاب را در هشت شبانه روز نوشت.

نک: الذریعة، ج ۱۸، ص ۲۹۸، شماره ۲۰۰؛ ریحانة الادب، ج ۶، ص ۱۵۳.

«شماره ثبت: P-K ۱۵۱»

انشاء و نامه نگاری، فارسی

از: امیر خسرو دهلوی، فرزند امیر محمود = ابوالحسن خسرو، فرزند امیر سیف‌الدین محمود.

آغاز: «هذا الكتاب بفضل الله ذي الكرم انشأت سَحْرَ ... -

فأله نور اعيان الكرام به ملاح حرف على القرطاس والقلم... -

الحمد لله الذي خلق القلم للرقم و خلق النسم الرقم القلم اجرى قلمه على الخلق».

انجام: «القصه ترسل سفینه ایست برای میخ دور کردن نسبت‌های که... غریقی که

آشناست معلم او حرفی از این الواح مشرح بسنده است و آنکه بشمار کردن... بصنعت

چون... کشتی بر رخنهای بیحد، تمت رساله اعجاز خسروی دفتر اول».

گزارش متن: پدران امیر خسرو دهلوی از امیران هزاره و بلخ و کشن بوده و پس از

یورش مغول، به هندوستان گریختند. استادش نظام الدین اولیاء لقب ترک الله و کاسه

لیس به او داده بود. این کتاب در پنج رساله و هر رساله در چند خط و هر خط در چند

حرف نوشته شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: حافظ عبدالرحیم □ تاریخ کتابت: سه شنبه ۱۵

ذی القعدة ۱۰۹۵ ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی - زرد □ تعداد برگ: ۷۵

□ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۹/۵ × ۱۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۴/۱ × ۲۰ سانتیمتر □

نوع جلد: کاغذی با مقوا به شکل ابری - عطف و گوشه‌ها تیماج قهوه‌ای، جلد آسیب دیده است.

ویژگیهای نسخه: در بیست و هشتمین سال جلوس محمد اورنگ زیب عالم و به دستور او

نوشته شده است. چندین بار چاپ شده و دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های مشترک پاکستان، ج ۵، ص ۵؛ الذریعه، ج ۹، ص ۲۹۳؛

ریحانة الادب، ج ۱ و ۲ ص ۱۷۹؛ فهرست کتابخانه دائرة المعارف بزرگ

اسلامی، ج ۱؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۱۸۵۶ و ۲۱۰۶.

«شماره ثبت: P-K ۱۵۰»

اجمعین خداوند! بفزونی جود و فروغ وجودت... مرا توانائی شمار نعمتهای خود را ارزانی دار و».

انجام: «منشأ محامد و فضایل و مجموع... مجمع سعادات و خیرات و چون مدد فضل و توفیق الهی ییابی... و هم استعداد با سعادت این همنشین گردد و ان الله بهم لرؤف الرحیم و الله الحمد علی ما هدانا و انه ولینا و مولینا؛ تمت بتوفیق الله تعالی».

گزارش متن: این کتاب در هشت گشایش است.

۱. در گوهر مردم و آنچه برای اوست؛ در شش فصل و فصل اول در آنکه درین نامه خطاب با کدام صنف است و فصل ششم در آگاهی دادن از نفس مردم از حال خاصیت و مرتبت او.

۲. در آنچه به وسیله آن جدا شد مردم از جزو مردم؛ در یک فصل.

۳. مراتب خاصیت مردم از نقصان و کمال؛ دارای چهار فصل است.

۴. اسباب یاری دهنده مردم برای رسیدن به کمال؛ دارای یک فصل است.

این کتاب گفتاری در چگونگی پیمودن راه کمال و تعالی انسانی است که کاشانی در ابتدا آن را به لغت تازی نوشته بود و بنا به خواهش شمس الدین محمد در واگوش به لغت فارسی دری در آورد.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۰۷۱ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۲۶ □ تعداد سطر: ۱۶.

ویژگیهای نسخه: کاتب این رساله با گلشن راز یکی است و به یک خط نوشته شده است. دارای رکابه است.

نک: فهرست کتابخانه مرعشی ره، ص ۱۵۹، شماره ۹۷۱.

«شماره ثبت: P-K ۱۵۲/۲»

گلشن راز ۲۸۶

عرفان منظوم، فارسی

از: شیخ محمود شبستری. م. ۷۲۵ یا ۷۲۰ یا ۷۱۹ یا ۷۱۸ ق.

آغاز: «بنام آنکه جانرا فکرت آموخت

چراغ دل بنور جان برافروخت».

انجام: «بنام خویش کردم ختم پایان

الهی عاقبت محمود گردان».

گزارش متن: مثنوی عرفانی گلشن راز در پاسخ به هفده بیت امیر حسین هروی

است. شیخ محمود به دستور پیر خود بهاء الدین یعقوب آن را نوشت. بهاء الدین یعقوب

بار دوم به او گفت به آن بیفزاید. پس از افزودگیها به نهصد بیت رسید و آن را گلشن راز

نامید.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته □ تاریخ کتابت: ۱۰۷۱ ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف

□ نوع کاغذ: شرقی مایل به زرد □ تعداد برگ: ۳۴ □ تعداد سطر: ۱۶ □ اندازه متن کتاب: ۵/۱۱ × ۵

سانتیمتر □ اندازه جلد: ۷/۱۶ × ۸/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای لولائی درون تیماج فرمز؛

لبه‌های جلد آسیب دیده است.

ویژگیهای نسخه: این نسخه مشتمل بر کتاب گلشن راز، مدارج الکمال، رساله

نفس ابوعلی سینا، رساله آغاز و انجام خواجه نصیر، لمعات شیخ عراقی، اشعة اللمعات

جامی و لوائح جامی است و هر کدام به صورت جداگانه توضیح داده شده است. دارای رکابه

است.

نک: ریحانة الادب، ج ۲، ص ۲۹۸؛ فهرست کتابخانه مرعشی‌ره، ج ۲۷، شماره

۱۰۶۲۸/۲ و ج ۴، ص ۳۶۸، شماره ۱۵۶۰.

«شماره ثبت: P-K ۱۵۲/۱»

مدارج الکمال ۲۸۷

فلسفه، فارسی

از: بابا افضل کاشانی = محمد، فرزند حسن مرقی.

آغاز: «الحمد لله رب العالمين و الصلوة و السلام على سيدنا و نبينا محمد و آله

ربنا انک جامع الناس لیوم لاریب فیه ان الله لا یخلف المیعاد. سپاس آفریدگاری را که آغاز همه ازوست و انجام همه بدو بل که خود همه اوست و درود بر آفریدگانی که راه نمایان خلقتند با آغاز و انجام خصوصاً بر محمد مصطفی و آل او علیهم السلام...».

انجام: «ما لاعین رأی و لا اذن سمعت ولا خطر علی قلب بشر، ایشان از ثواب منزّه اند چه دنیا و آخرت بر مرد خدای حرامست الدنیا حرام علی اهل الاخرة و الاخرة حرام علی اهل الدنیا... سلام علی المرسلین و الحمد لله رب العالمین تمت الرسالة الموسومة بأغاز و انجام.».

گزارش متن: این کتاب را در مبدأ و معاد به روش فلسفه الهی بنا به درخواست یکی از دوستان نوشته است. مشتمل بر بیست فصل است. فصل اول: در صفت راه آخرت و ذکر اسامی سالکان آن و اسباب اعراض مردم از آن و آفات اعراض و فصل بیستم: در اشارت به ثواب و عقاب و عدل اوست.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۰۷۱ق □ عنوانها و نشانها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی مایل به زرد □ تعداد برگ: ۱۹ □ تعداد سطر: ۱۶ □ اندازه متن کتاب: ۱۱/۵×۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۷×۹ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: تمام آیات و روایات به خط قرمز است. دارای رکابه دارد.

نک: فهرست کتابخانه مرعشی ۵، شماره ۱۴/۱۹۵۲، ص ۳۲۳، ج ۵.

«شماره ثبت: P-K ۱۵۲/۴»

عرفان، فارسی

۲۱۰ لمعات

از: فخرالدین ابراهیم، فرزند شهریار عراقی.

آغاز: «الحمد لله الذی نور خلیفته بتجلیات الجمال قتللاً نوراً و ابصر فیه الکمال

ففرح سروراً فصدره علی یده و صفاه و آدم لم یکن شیئاً مذکوراً مخزن کتزالوجود مفتاح

الوجود و قبلة الواجد الموجود...».

انجام: «باز همت میگوید ناامیدی شرط نیست.

آغاز: «الحمد لله رب العالمين والصلوة على نبيه محمد وآله الطاهرين اما بعد: اين رساله ايست كه شيخ رئيس ابوعلی الحسين، فرزند عبدالله، فرزند سينا - قدس نفسه - تصنيف کرده است در روشن کردن ماهيت نفس مردم و احوال نفس مردم از بقا و سعادت و شقاوت در آخرت».

انجام: «فصل شانزدهم در خاتمت اين فصول ميگويد صاحب اين رساله كه من در اين مقالت جز اسرار و نكت از علم نفس نياوردم و اين اسرار در كتب يا موجز باشد يا مرموز ... و اين رسالت به كسانی دهند معاند باشند يا شيرير و من الله التوفيق والمعونة تمت: الرسالة. و احمد الله الواهب العقل بلانهاية والصلوة على رسوله محمد بلاغاية».

گزارش متن: اين رساله در اصل به عربي بوده و به فرمان «عضدی علا» به فارسی ترجمه شده است. از اين گفتار دو ترجمه در دست هست: يکی کوتاه تر و منسوب به خود شيخ كه به نام های المعاد، اقسام النفوس و احوالها، ماهية نفس در نفوس و غيره از آن ياد شده است. نسخه های آن با يکديگر تفاوت دارد و بارها چاپ شده است و ۱۶ فصل دارد. فصل اول در بيان حدت نفس و فصل شانزدهم در خاتمت اين فصول است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ تعداد برگ: ۱۶ □ تعداد سطر: ۱۶.

ویژگیهای نسخه: برگها ترمیم شده است و دارای رکابه است.
نکده فهرست نسخه های خطی کتابخانه ملی ملک، ج ۸، شماره ۱۷/۴۶۹۴؛
فهرست نسخه های خطی فارسی منزوی، ص ۸۵۳؛ کشف الظنون، ج ۱، ص ۸۹۱.
«شماره ثبت: P-K ۱۵۲/۳»

۲۸۹ آغاز و انجام

فلسفه، فارسی

از: نصیر الدین محمد، فرزند محمد، فرزند حسن طوسی. م. ۶۲۷ ق.

آغاز: «ربنا لاترغ قلوبنا بعد اذهدیتنا و هب لنا من لدنک رحمة انک انت الوهاب

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۰۷۱ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی - خوب □ تعداد برگ: ۸۴ □ تعداد سطر: ۱۶ □ اندازه متن کتاب: ۵×۱۱/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۹×۱۷ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: برگها ترمیم شده است. همچنین حاشیه نویسی شده و در حاشیه تصحیح شده است. این نسخه مقابله شده و علامت بلاغ در برگ «۱۵۱» وجود دارد و دارای رکابه است. نک: فهرست نسخه‌های خطی فارسی منزوی، ص ۱۰۳۲.

«شماره ثبت: P-K ۱۵۲/۶»

۲۱۷ لوايح عرفان، فارسی

از: نورالدین عبدالرحمان، فرزند احمد جامی. م. ۸۹۸ق.

آغاز: «ربنا وفقنا للتکمیل و التتمیم لاحصی ثناء علیک کیف و کل ثنا یعود الیک جل... خداوندا سیاس تو بر زبان نمی آیم و ستایش تو بر تو نمی شماریم هر چه در صحایف کاینات... رباعی:

آنجا که کمال کبریای تو بود عالم نمی از بحر عطای تو بود.

انجام: «اظهار حقایق سخن هست محال ایساده دل این خیال سازی تاچند ... جامی که نه مرد عاشق هست و نه دیر نه با خبر از وقفه نه آگاه ز سر هم فاتحه که خاتمه اش جمله تویی فافتح بالخیر رب و اختم بالخیر: تمت.»

گزارش متن: مشتمل بر ۳۲^(۱) لایحه و یک دیباجة بلند است. این کتاب درباره جسم و لطافت روح و وحدت وجود خدا و صرف الوجود بودن حق و غیر ذاتی بودن صفات بر حسب فهم عقل و عین ذات بودن بر حسب تحقق و حصول ... بحث می کند. به نام شاه همدان نوشته شده و بارها به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۰۷۱ق □ عنوانها و

اندرین بحر بیکرانه جوغوک دست و پای بزن چه دانی بوک
دل نیز در بحر امید دست و پای میزد تا جان بلب رسیده خطایی میکرد
...رفته و خدامانده - تمت الكتاب باللغات من كلام شيخ العارف المحقق العلامه
عراقی رحمة...».

گزارش متن: مشتمل بر ۲۸ لمعه و در مراتب عشق است که به روش «سوانح
العشاق» غزالی یا نثر و نظم ادبی نوشته شده است. وی این کتاب را هنگامی که در روم
از درس فصوص الحکم قنوی بهره می‌جسته، نگاشته است.
گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۰۷۱ق □ عنوانها و
نشانیها: شنگرف □ تعداد برگ: ۱۹ □ تعداد سطر: ۱۶.

نک: فهرست کتابخانه مرعشی ره، ج ۱۵، ص ۲۲۹، شماره ۵۸۴۷.

«شماره ثبت: P-K ۱۵۲/۵»

۳۱۱ اشعة اللغات = حقایق اللغات عرفان، فارسی

از: نورالدین عبدالرحمان، فرزند احمد جامی.
م. ۹۹۸ق.
آغاز: «لولا لغات برق نورالقدم... من الظلمات العدم... پا کا خداوندی که آئینه
حقیقت محمد پیرا مطرح اشعه لغات جمال جمع احدی ساخت... رباعیه:

آدم که به صورت پدر و من پسرم آندم که بدیده حقیق نگرم

انجام: «کی بود ما زما جدا مانده - من تو رفته خدا مانده، یعنی که بحسب حقیقت
اعیان ثابتیم که صور تجلیات ذاتند... افتاده چنین بروی این تازه غدیر - لاف از تک
دریای کهن چند زنی - ... باتمام همیست، جامی اثر - محی الله آثار آماره - بتسوید این
شرح توحید یافت - مقرأ بذکات اقدامه - ... بما قال تاریخ امامه».

گزارش متن: این کتاب شرح بر لغات فخرالدین عراقی در مسائل فلسفی و
عرفانی است. جامی این شرح را در تاریخ ۸۸۶ هجری قمری به پایان رسانده است.

مشتمل بر ۲۸ مهر است.

نک: الذریعه، ج ۱۲، ص ۸۳، شماره ۵۵۸؛ فهرست کتابخانه مرعشی ره، شماره ۹۱۶، ص ۱۰۴، ج ۳.

«شماره ثبت: P-K ۱۵۳»

۳۱۲ جنگ اشعار ادب منظوم، فارسی

از: جمعی از شعراء.

آغاز: «از ازل قاریان قرانیم
تا ابد قول حق همی خوانیم

حافظانیم ما ز عهد الست
تسایع حکمهای یزدانیم

روز و شب در عبادت و طاعت
بگذرانیم تا که بتوانیم

درس قرآن حق هر صباح و مساء
از برای خدای می خوانیم

... این بتاریخ الف گفته شده
تا بخوانیم و پسند بستانیم

لعن بر عمر میکنم مدام
به از این طاعتی نمی دانیم

... بر فسیخانی (پسیخانی) و مریدانش
لعنت کردگار می خوانیم».

انجام: «عرفی این قصه ز خلوت بری در بازار
هان مبادا شنود محبت شهر خموش».

گزارش متن: این نسخه، منتخب اشعار شاعران مختلف است که در آن جمع آوری شده است.

نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی مایل به زرد □ تعداد برگ: ۱۶ □ تعداد سطر: ۱۶.

ویژگیهای نسخه: دارای رکابه است.

نک: فهرست کتابخانه مرعشی ره، ص ۱۳۱، شماره ۱۱۰؛ فهرست نسخه‌های

خطی فارسی منزوی، ص ۱۳۵۰.

«شماره ثبت: P-K ۱۵۲/۷»

۲۱۲ زیج الغ بیگ = زیج سلطان گورگانی = زیج سلطانی نجوم، فارسی

از: الغ بیگ، فرزند شاهرخ، فرزند تیمور گورگانی. م. ۸۵۳ق.

آغاز: «تبارک الذی جعل فی السماء بروجا و جعل فیها سراجا و قمرانیرا و هو الذی جعل اللیل و النهار خلقه لمن اراد ان یذکر... افراخته ارادت او قادری که راصد حکمت و بانی... اطباق سموات سبع را وسیله عده و عدد رابطه اعضاء».

انجام: «باین جدول در آیند بدرجه طالع سال و بازاء او طالع سال آینده... بین الطولین. بعد از این مطلب در دو صفحه جدول ذکر شده است».

گزارش متن: مشتمل بر چهار مقاله و هر مقاله مشتمل بر چند باب و هر باب مشتمل بر چند فصل است. مقاله اول در معرفت تواریخ است که مشتمل بر یک مقدمه و پنج باب است. مقاله دوم در شناخت اوقات و طوابع است که مشتمل بر ۲۲ باب است، مقاله سوم در شناخت سیر و مواضع کواکب است که مشتمل بر ۱۳ باب است. مقاله چهارم در سایر اعمال نجومی است.

این زیج که از بهترین زیجها است، به همت غیاث الدین جمشید کاشانی، صلاح الدین موسی قاضی زاده رومی و ملا علی قوشچی اتمام یافته است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف و مشکی - تمام جداول به دورنگ فرمز و مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی، سفید □ تعداد برگ: ۳۷۳ □ تعداد سطر: ۱۹ □ اندازه متن کتاب: ۷×۱۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۶/۵×۱۰/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای - مایل به سرخ مجدول و لولائی - درون کاغذ مذهب و عکس حضرت مریم و یک مرد منقوش است.

گویی از علت تراکم ابر

در گلو افتاب راست حناق».

قصیده انوری؛ آغاز:

«مت شبانه بودم و بیخبر افتاده

دی در و تاق خویش که دلبر گرفت در

چو از آن اصطکاک قرع هوا صوت بر طریق

داد از صماغ دماغ مرا خبر».

قصیده خواجیه حافظ؛ آغاز:

«سپیده دم که صبا بوی لطف (بوستان) جان^(۱) کرد

چمن ز لطف هوا نکته بر چنان کرد^(۲)

هو ز نکته گل در چمن بشق بسندد

افق ز رنگ شفق عکس بوی گلستان گیرد».

قصیده دکنی؛ آغاز:

«باز وقتست که بر طبق تقاضای فلک

افکند بر سرایوان چمن گل توشک

ابرنیسان بسر خنجر آلوده برق

حرف برف از ورق روی زمین سازد جک

بر سر لشکر دی صبح شیخون آرند

شک^(۳) چشمان شکوفد چو سپاه اوزبک».

۱. در این نسخه «جان کرد» آمده اما صحیح آن «بوستان گیرد» است.

۲. در این نسخه «کرد» آمده ولی صحیح آن «گیرد» است.

۳. این نسخه «شک» آمده ولی صحیح آن «اشک» است.

اشعار عطایی؛ آغاز:

«پیش رفت و گشاد لب بسلام

لیک بود آن سلام بهر طعام

داد او را جواب گفت بگوی

که چرا سوی من نهادی روی

... ای عطایی تو نیز بهر شکم

مدح کس را مگو فرو بردم».

نمونه اشعار از «ترجمه شوق»؛ آغاز:

جامی ندیده رنگی از آن گل عجب مدار

کر غم کبود جامد چو نیلوفر آمده

شهریارا بخاک در گه تو

که خدایش بیافرید سما

اولین ماهه از معارج اوست

آسمانی چو آسمان بالا

... چون این قصیده در فواه خاص و عام فتاد

خطاب ترجمه شوق یافت از احرار».

ارزقی؛ آغاز:

«بفال همایون و فرخنده اختر

بخت مؤفا و سعد مؤفر

بوقتی که هست اندروفال خوبی

به روزی که هست اندر و سعد اکبر».

قصاید ملا علی نقی کمره‌ای؛ آغاز:

«شاق شد انقباض گیلان شاق

ای دریغا زانبساط عراق

مشهدی فرماید» و در برگ «۱۱۴»، «مولانا خیالی»، در برگ «۱۲۲» به خط نسخ یشمی با حرکات قرمز «خواجه فرماید فی مدح شیخ ابواسحاق قابلت هذه القصيدة ايضا بعون الله تعالى و توفيقه» و در برگ «۱۵۰» «مولانا اهلی». در برگ «۱۰۶» «مولانا امیدی»، در برگ «۱۶۵» «شاه طاهر دکنی این قصیده من اوله الی آخره مقابله شد و مرات عند المستمعین لهذا الفن». در برگ «۱۷۲» «مولانا سلیمی فرماید»، در برگ «۱۷۳» «طهمید حاریات» و در پشت برگ «۱۷۳» به نسخ زیبا و یشمی با علامت قرمز «هذه القصيدة من كلام مولانا عرفی نور مرقده و انا قابلت بعون الله و توفيقه» و در برگ «۱۹۱» به نسخ زیبایی قرمز با حرکات یشمی «مناجات این حسام قابلت من اوله الی آخره بعون الله توفيقه» و در برگ «۱۹۲» به خط قرمز با حرکات یشمی «سلیمی فرماید در مدح صاحب الزمان صلوات الله علیه الرحمة» آمده است.

بدین آغاز:

«دوش یکدم جان من با حضرت جل آفرین

داشت رازی و نیبازی از ره صدق و یقین

فکر خیل غم درآمد از یسار و از یسین

غرق دریای حیرت شد دل اندوهگین».

انجام:

«چون سلیمی که بصد جرم گناهم پای بست

زان چه غم چون دارم اندر دامن حب تو دست

یکنظر کن از کرم بر حال این مسکین که هست

چاکران چاکرانت را غلام کمترین».

«شماره ثبت: P-K ۱۵۴»

ادب منظوم، فارسی

۲۱۵ لیلی و مجنون

م. ۹۲۷ ق = ۱۵۲۰ م.

از: هاتفی = عبدالله جامی هاتفی خوششانی.

آغاز: «این نامه که خامه کرد بنیاد

تسویع قبول روزیش باد

قصاید عرفی؛ آغاز:

«بیا که با دلم آن میکند پریشانی

که غمزه تو نگردست با مسلمانی».

قصاید ابن حسام؛ آغاز:

«الهی بعزاداران چند^(۱) تن

که هستند فخر زمین وزمن

بحق توای داور آب و خاک

بآن چارده نام معصوم پاک».

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: شرقی و فرنگی

□ تعداد برگ: ۲۶۱ □ تعداد سطر: ۱۲ □ اندازه متن کتاب: ۱۲×۵ سانتیمتر □ اندازه

جلد: ۱۲×۱۸/۸ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای مجدول، دارای ترنج و سرترنج ضریبی به

رنگ زرد و در طرف دوم جلد ترنج و سرترنج به رنگ زرشکی است.

ویژگیهای نسخه: در برگ «۲۲۸» آمده است: «این کتاب مال خاض برادرم کردم احمد

بیگ... هر که طمع کند بلعت ابدی گرفتار شود». نویسنده شیعه امامی است که اشعار اهل بیت و

اثمه اظهار عزیمت را بیشتر مد نظر داشته و اظهار عداوت نسبت به دشمنان اهل بیت نموده است. در

حواشی نیز اشعاری نوشته شده است. عناوین و سرفصلهایی در لابه‌لای کتاب، زینت بخش این

نسخه است. این عناوین به رنگ قرمز و یشمی و درشت‌تر از متن در لابه‌لای نسخه مندرج است:

«انتخاب اشعار ولی دشت بیاض»، «صایب فرماید»، در حاشیه برگ «۶۶» نوشته شده است:

«یادگار فرج‌الله خان مرحوم تیمور خان بیست و یکم شهر جمادی‌الآخر ۱۲۵۶ق» و علامت بلاغ در

کنار آن آمده است. در حاشیه برگ «۸۲» عبارت «یادگار احمد بیگ تاریخ ۱۲۶۹» درج شده

است. در برگ «۸۵» به نسخ زیبا نوشته شده است: «قصاید ملا علی نقی کمره نور مرقده» و

«مناجات مولانا مشرقی». در برگ «۱۰۳» به خط قرمز و یشمی آمده است: «قصیده انوری فرماید

قابلیت هذه القصیده من اوله الی آخره» و در برگ «۱۰۶» این عبارت به خط یشمی با حرکات قرمز

است: «قصیده حکیم ازرقی در مدح طغان‌شاه گوید» و در برگ «۱۱۳» عبارت «مولانا غزالی

۱. در نسخه «چند تن» آمده اما صحیح آن «پنج تن» است.

است: «ملکه السید عبدالمجید». تمام برگها مجدول به طلا و مشکی است و اشعار در دو ستون مجدول نوشته شده است. برگ آخر نونویس است. این مثنوی به کوشش سعدالله اسدالله یف در شوری سابق (۱۹۶۲م) تصحیح و چاپ شده است. دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۱۸، ص ۳۹۸؛ فهرست نسخه‌های خطی مشترک پاکستان، ج ۷، شماره ۴۸۱۸.

«شماره ثبت: P-K ۱۵۵»

۲۹۶ حدیقه الانوار = حدیقه الحقیقه و الشریعة الطریقه ادب منظوم، فارسی

از: سنائی غزنوی = ابوالمجد مجدود، فرزند آدم غزنوی متخلص به سنائی.

م. ۵۲۵ق.

آغاز: «الحمد لله الخیر بخفیات الضمایر البصیر... السرایر المنتزه عن... و التظایر المتعالی... الابصار البصایر والصلوة علی نبیہ الداعی لامته».

انجام: «پانصد و هشت و جار گشته تمام باد بر مصطفی درود و سلام... صد هزاران... جواب زلال... باد بر محمد و آل: تمت».

گزارش متن: صاحب الذریعه می‌گوید: نسخه را به خط مؤلف در نجف دیدم؛ ولی مؤلف نام خود را ننوشته بود. در ریحانة الادب نیز در بین آثار حکیم سنائی غزنوی حدیقه الانوار ذکر نشده است. اما در نسخه نام حدیقه الانوار نوشته شده که درست به نظر نمی‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: ۹۴۵ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۷۶ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن کتاب: ۱۴×۶/۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۷/۵×۹/۲ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای عطف مشمعی مشکی و لبه تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: در برگ اول سرلوح مرصع به رنگهای زرد، سفید، طلا، لاجورد و سرمه‌ای و نارنجی و غیره است که در کتیبه آن نوشته شده است: «حدیقه الانوار حکیم سنائی غزنوی» و در کنار آن سرلوح دیگری نیز به همان زیبایی وجود دارد و تمام برگها مجدول به دو

طغراش بنام پادشاهی

کوراست چو عرش بارگاهی

سلطان سریر ملک هستی

بنیاد نه بلند و پستی

دارنده هفت کاخ افلاک

سازنده آدم از کف خاک».

انجام: «باشد که خدا دهد مرادم

سازد ز کمال لطف شادم...»

صد شکر که شد میسر آخر

وین بخت رسید بر سر آخر

این نامه نام بخش نامی

چون یافت سعادت تمامی

کردند ندا درین کهن دیر

کاحسنت احسنت تمّ بالخیر».

گزارش متن: نخستین مثنوی از مثنویهای «پنج گنج» بوده و در حدود ۲۹۰۰ بیت است به پیروی از نظامی گنجوی، به دستور سید قاسم انوار و با اجازه دایی خود «جامی» سروده و به امیر علیشیر نوائی در شهر هرات پیشکش شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: ۵ رجب المرجب ۱۲۴۵ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۷۴ □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن کتاب: ۵/۱۲ × ۳/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸/۳ × ۱۰ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا به رنگ یشمی عطف و لبه: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: دارای سرلوح مذهب و مرصع به طلا، سفید آب، سبز، قرمز و لاجورد است و در کتیبه وسط آن اسم کتاب لیلی و همچون نوشته شده است. نسخه رطوبت دیده و دارای مهر بیضی شکل در کنار سرلوح است. در آن نوشته شده: «عبدالمجید» و در کنار آن نوشته شده

«سپیده دم که صبا بری^(۱) دوستان گیرد

چمن زلف هوا نکته در جنان گیرد

هوا رنگت نودر چمن نیبوندد

افق زعکس شفق رنگ گلستان گیرد».

آغاز غزلیات:

«اگر آن ترک شیرازی به دست آرد دل ما را

بخال هندویش بخشم سمرقند و بخارا را».

گزارش متن:

در اول این دیوان دیباجه‌ای در ۶ برگ از محمد گل اندام آمده است و در آن آمده است: «خواجه حافظ به گرد آوری سروده‌های خود نیرداخته؛ بلکه پس از مرگ او دیگران آن را گردآوری کرده‌اند» و کهن‌ترین چاپ آن «برکهاوس» در «لایپزیک» (۱۸۵۴م) است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: سده ۱۱ □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۳۰۰ □ تعداد سطر: ۱۱ □ اندازه متن کتاب: ۹×۹/۴ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۵/۱۳×۸/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای دارای ترنج و سرترنج و مجدول، ضربی، عطف مشتمی قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: نسخه رطوبت دیده و دارای رکابه است.

نک: ریحانة الادب، ج ۱، ص ۳۰۵؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ۲۲۷۶؛

الذریعه، ج ۹، ص ۲۲۲.

«شماره ثبت: P-K ۱۵۷»

۲۸ پند نامه = نصایح الولد = پسرنامه ادب منظوم (اخلاق)، فارسی

از: فریدالدین عطار نیشابوری = فریدالدین محمد، فرزند ابراهیم کوکئی.

خط طلا است. در حاشیه نیز اشعاری نوشته شده و نسخه ترمیم شده است.

نک: الذریعه، ج ۵، ص ۳۸۲، شماره: ۲۳۹۹؛ ریحانة الادب، ج ۳، ص ۸۱

«شماره ثبت: ۱۵۶ P-K»

۲۹۷ دیوان حافظ / ادب منظوم، فارسی

از: خواجه شمس الدین محمد شیرازی = شمس الدین محمد، فرزند شیخ کمال الدین شیرازی، معروف به خواجه حافظ، ملقب به لسان الغیب. م. ۷۹۲-۷۹۱ ق.

آغاز: «حمد بیحد و ثنای بی عدد سپاس بی قیاس مرحضرت خداوندی را که جمع دیوان حافظان ارزاق بر پروانه سلطان ارادت و مشیت اوست بی مانند‌ی که رفع بنیاد... سبع طباق نشانه عرفان حکمت بی علت... شکرخای ناطقه انسان را در محاذات... ولو کان بعضهم لبعض ظهیراً مستغرق درد و ثنا باد روح شان...»

انجام: «آن به که زجام داده دل شاد کنم

وز آمده و گذشته کم ی یاد کنم

... یا کار بکام دل مجروح شود

یا مرغ دلم بی مدد روح شود

امید جنانست زفتح علیم

کایواب سعادت همه مفتوح شود

... مفتون معاش خود نمی باید شد

مغرور بعقل خود نمی باید بود.

آغاز قصاید: «آنکه از سرغیب گوید راز

هست دیوان حافظ شیراز»

ویژگیهای نسخه: نسخه رطوبت دیده و در حواشی نیز اشعاری از شاعران مختلف آمده است. اسم کاتب در پایان آمده ولی ناخوانا است و در ادامه افزودگیهای منظم در یک برگ آمده است. این مثنوی به عربی و هندی نیز بارها چاپ شده است. دارای رکاب است.

نک: الذریعه، ج ۳، ص ۲۰۰ و ج ۱، ص ۷۲۹؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی کتابخانه‌های ترکیه «سبحانی»، ص ۵۰۸؛ فهرست جودت بلدییه استانبول، شماره ۳۹۹؛ فهرست نسخه‌های خطی فارس، ص ۲۶۹۷.

«شماره ثبت: P-K ۱۵۸/۱»

۲۱۱ تحفة الفقرا = تذکره سلطان العارفين ابراهيم ادهم تذکره منظوم، فارسی
از: مکتبی شیرازی.

آغاز: «بشنو ای دل کر زمعنی آگهی
قل هو الرحمن آمنا به

ای زبان خامش نه وقت گفت و گوست
ذکر هر کس چند باری ذکر دوست».

انجام: «تا بداند هر که صاحب زار شد
کین علم بر پای در شیراز شد

شرح تاریخش بگویم یاد دار
مکتبی جاوید مانند این یادگار

این گل خود رو که جان داد آب او
بساد پیش بلبلائش آب او».

گزارش متن: در هشت تحفه و یک خاتمه است و هشتمین تحفه آن در «واردات حمیده صفات» است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: □ تاریخ کتابت: ربیع الاخر ۱۹۷۷ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف و مشکى □ نوع کاغذ: شرقی، مایل به زرد □ تعداد برگ: ۴۴ □ تعداد سطر: ۱۲ □

اندازه متن کتاب: ۷/۵×۹ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۰/۵×۱۴ سانتیمتر □.

م. ۶۲۹ یا ۶۲۷ ق.

آغاز: «... روی خود بعصیان ریخته

مغفرت دارد امید از لطف تو

زانکه خود فرموده لا تقنطو

بحر الطاف تو بی پایان بود

ناامید از رحمت شیطان بود

نفس شیطان... راه من

رحمت بادا شفاعت خواه من.»

انجام: «شاد اگر داری درون خسته را

هر که آرد این نصیحت را بجای

در دو عالم یاورش باشد خدای؛

تمت الكتاب.»

گزارش متن: این کتاب نصایحی برای فرزند در قالب مثنوی (به شیوه مثنوی معنوی) است. در ابتدای نسخه، ابیاتی از مثنوی مولوی آمده و آغاز مربوط به آن و انجام نیز مربوط به پندنامه عطار نیشابوری است. نسخه این مرکز را به طور کامل به مولانا جلال الدین رومی نسبت داده‌اند و همین مشکل در نسخه ترکیه نیز بوده که در فهرست ترکیه به آن اشاره شده است. عطار در سال ۵۱۲ق به دنیا آمده و در حمله مغول کشته شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: علی گیلانی □ تاریخ کتابت: اواسط ربیع الثانی ۹۷۷ ق. - ۱۵۶۹ م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ تعداد برگ: ۳۲ □ تعداد سطر: ۱۲ □ اندازه متن کتاب: ۷/۵×۹ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۰/۵×۱۳/۸ سانتیمتر □ نوع جلد: طرف اول مشمی مشکلی، طرف دوم تیماج قهوه‌ای دارای شمه و مجدول به طلا، عطف مشمی.

۳۰۱ ظفرنامه حکمت و اخلاق کشور داری و مردم داری، فارسی

از: منسوب به خواجه بزرگمهر حکیم، فرزند بختگان. م. ۵۷۸.
 آغاز: «سپاس و ستایش مرخدای را جلّت قدرته که آفریدگار آدمیان و پدید
 آورنده زمین و آسمان است، روزی دهنده جانوران و درود بر پیغمبران و برگزیدگان او
 باد خاصه بر حضرت محمد مصطفی ﷺ... اما بعد: در روزگار انوشیروان هیچ چیز از
 حکمت عزیزتر نبود.»

انجام: «مرگ چیست؟ گفت: خواب. بزرگ گفتند چه چیز است که همه خرّمی از
 اوست؟» گفت سخن بزرگان. گفتند آن چه راهی است که وی را هیچ گونه عاقبت
 نیست؟» گفت ظلم بر مظلومان. والله اعلم بالصواب: تمّت رساله الموسوم به
 ظفرنامه.»

گزارش متن: پرسش و پاسخ میان بزرگمهر حکیم و انوشیروان عادل است. و به نثر
 فارسی روان در اخلاق کشورداری و مردم‌داری نوشته شده است. مشتمل بر حکمت،
 پند و اندرز است که انوشیروان پادشاه ایران از بزرگمهر خواسته بود: «می‌خواهم سخنی
 چند مفید در لفظ اندک و معنی بسیار جمع سازی، در دنیا و عقبی سودمند باشد.»

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: جمعه دوم شوال ۹۷۷ق
 □ عنوانها و نشانها: مشکى □ تعداد برگ: ۲ □ تعداد سطر: ۱۸.

نک: الذریعه، ۱۵/۱۹۹؛ کشف الظنون، ۲/۱۱۲۰؛ فهرست نسخه‌های خطی
 کتابخانه ملی عشق آباد ترکمنستان، ص ۲۱۷، شماره ۲۲۸.

«شماره ثبت: P-K ۱۵۸/۴»

۳۰۲ فرهاد و شیرین = شیرین و فرهاد ادب منظوم، فارسی

از: وحشی = مولانا وحشی بافقی یزدی. م. ۹۹۲ یا ۹۹۱ق.

آغاز: «الهی سینه ده آتش افروز

در آن سینه دلی و آن دل همه سوز.»

ویژگیهای نسخه: در پنج برگ پایانی نسخه، اشعاری در منقبت حضرت علی علیه السلام و... از چند شاعر آمده است. از جمله آنها منوچهری است: «خداوند! منوچهر را پیامرز - بنظم آورد او این شعر انور».

نک: نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۹۰، (نشریه).
«شماره ثبت: P-K ۱۵۸/۲»

۲۰۰ داستان حضرت علی علیه السلام، سلمان و ابوذر

ادب منظوم، فارسی

از: رضا.

آغاز:

«ای پسر گر عقل داری یکزمانی هوش دار

آنچه این بیچاره گوید یاد گیر و گوش دار

قصه دارم ز آثار امیرالمؤمنین

خواجه سلمان و ابوذر کارزار ذوالفقار

شاه باز کوی وحدت شهوار لافتی

در دریای ولایت قاضی دارالقرار».

انجام: «نی زکرمان نی زقزوین نی زری مردان دین

از مدینه آوریدند این حدیث ای هوشیار».

گزارش متن: این رساله قصیده راثیه‌ای است که در تاریخ ۹۹۷ ربیع الثانی سروده

شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: قاضی علی گیلانی □ تاریخ کتابت: سده ۱۰

□ عنوانها و نشانیها: مشکي □ تعداد برگ: ۳ □ تعداد سطر: ۱۲.

ویژگیهای نسخه: حاشیه نویسی شده و دارای رکابه است.

نک: نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، نشریه، ص ۱۹۰.

«شماره ثبت: P-K ۱۵۸/۳»

انجام: «جان خیاطی ز عشق تو بر آتش نیستی

گر سمند طبعت ایدون تند و سرکش نیستی

یکی هزار درم بهر سرنگاربرد

یکی نیابد چند آنکه موی سر سترد

چون توانگر بچه شود درویش

روزنامه بدر نهد در پیش».

گزارش متن: مشتمل بر قصاید از برگ «۱ الی ۸۵» و رباعیات از برگ «۸۵ الی

۱۰۲» است.

انجام قصاید:

«شیخ الاسلام جمال الدین مفتی المشرقین

صیف حق تاج خطیبان بدرصد اقصی.....».

آغاز رباعیات:

«کردی نبری ببوسه از افرما

گر بوسه بیاد خود دهی بر سرما

تا زان خودی نکرد کرد در ما

یا چاکر خویش باش یا چاکرما».

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: سده ۱۳ □ عنوانها و

نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۲ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن

کتاب: ۸×۸/۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۳/۱۵×۵/۱۰ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج (میشن) به رنگ

زرد تیره دارای تزیین و سرترنج و مجدول، ضریبی.

ویژگیهای نسخه: از برگ «۱ تا ۱۰» در شأن امیرالمؤمنین علی علیه السلام است. در سر برگ

نوشته شده است: «با علی الاعلی». دارای رکابه است.

نک: فهرست خطی فارسی مشترک پاکستان، ج ۷، ص ۳۱.

«شماره ثبت: ۱۶۰-P-K»

انجام: «نوی عشق‌بازان خوش نوائی است

که بر اهنگ او راه بجایی است
اگر چه هر نوا خیزد از آن جنگ^(۱)
چو نیکو بنگری باشد یک آهنگ
ختم شده الله اعلم بالصواب».

گزارش متن:

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته زیبا □ کاتب: میرزا علی اکبر حسینی □ تاریخ کتابت: ربیع
الثانی ۱۲۷۶ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی، لاجورد □ تعداد برگ: ۴۷ □
□ تعداد سطر: ۱۰ □ اندازه متن کتاب: ۶×۹/۸ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۹/۶×۱۵/۴ سانتیمتر □
نوع جلد: تیباج قرمز ساده.

ویژگیهای نسخه: به دستور سردار محمد علی وکیل الدوله نگاشته شده است. تمام برگها
مجدول به طلا و لاجورد و دارای کمند به مشکی است. دارای رکابه است.

«شماره ثبت: P-K ۱۵۹»

۳۰۲ دیوان

ادب منظوم، فارسی
از: حکیم سنائی غزنوی = ابوالمجد مجدود، فرزند آدم غزنوی متخلص به
سنائی.
م. ۵۲۵ق.

آغاز: «ای در دل مشتاقان از یاد تو بستانها

بر حجت بیچونست از صنع تو برهانها
در ذات لطیف تو حیران شده فکرها
بر علم قدیم تو پیدا شده پنهانها
در بحر کمال تو نقصان شده کاملها
در عین قبول تو کامل شده نقصانها».

۱. در نسخه «جنگ» آمده اما «جنگ» درست به نظر می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خط: شگسته □ کاتب: محمد علی ملقب به کوچک خان، فرزند محمد حسین خان برادر زاده قلی خان سرتیب و مستشار کارگزار خارجه آذربایجان □ تاریخ کتابت: ۱۲ رجب المرجب ۱۳۰۶ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۲۹ □ تعداد سطر: ۱۲ □ اندازه متن کتاب: ۷/۵ × ۱۲/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۳ × ۲۰/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیباج ساغری یک لایه به رنگ مشکی، مجدول، ضربی. ویژگیهای نسخه: دارای رکابه است.

نک: فهرست راجه رامپور هند، ص ۵۵۲، شماره: ۲۷۴۶؛ فهرست مشترک پاکستان، ج ۴، ص ۲۲۶۰.

«شماره ثبت: ۱۶۱ P-K»

طبیعیات، فارسی

۳۰۵ جواهر نامه = تنسوق نامه

از: منسوب به افلاطون حکیم.

آغاز: «شکر و سپاس بیقیاس حضرت پروردگاری را جلّ جلاله و عمّ نواله که... مینا را بر افراخت و کواکب ثابته سیاره را بمشابه ترصیع بر آن نگاشت... اما چنین گوید مؤلف این مختصر حکیم افلاطون که بعد از التماس اسکندر بن فیلقوس از این ضعیف چند کلمه در شرح معدنیات و جواهریات و خواص جواهر و نرخهای هر یک به بیاض آورد باب اول».

انجام: «زعفران در بسیار جاها باشد و در آخر خریف شکفته شود و بهترین قهستانی بود و عراقی باید که سرخ و خوشبو باشد و خاصیت او بسیار است و در عطرها و داروها بکار برند و قوت دهد و در حلوا نافع بود».

گزارش متن: باب اول: در جواهر لؤلؤ و مروارید. باب دوم: در تنسوقها، روغن بلسان درختی باشد... باب سوم: در عطرها.

این جواهرنامه غیر از جواهرنامه خواجه نصیرالدین طوسی است. این جواهرنامه منسوب به افلاطون است و گویا به درخواست اسکندر در سه باب نوشته شده است. در

اخلاق، فارسی

۳۰۲ پندنامه جهانگیری

از: ناشناخته

آغاز: «الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی خیر خلقه محمد ﷺ و اهل بینه و عترته الطاهرین المعصومین اما بعد: حکایتی است چند که بقلم شکسته بسته بطریق نصیحت و پند در سلک تحریر کشید تا امید آنکه مطالعه نمایندگان را بهجتی افزایش دهد...»
انجام: «شاهزاده محمدتقی میرزا از بروجرد و شاهزاده محمود میرزا از نهاوند و حشمة الدوله از کرمان شاهان و... و از طریق ظرافت دل تنگی، بر دلتنگی شاهزاده افزودند... و سخنان کیمیا و تسخیر و سیمیا و لیمیا را از جمله تسخیر آدمیان شمارند تا بدین دل تنگیها گرفتار نشوند والسلام».

گزارش متن: در زمان حکومت فتحعلی شاه قاجار نوشته شده است. این پندنامه مشتمل بر هفت پند است؛ پند اول: در حلم و عفو پادشاهان بود؛ آنکه عوام را در مجلس بزرگان مصلحتی بجز سکوت نیست... بقاری مقبره طوطی رسید... فتحعلی شاه قاجار را هم خوابه‌ای بود طوطی نام که در حسن و ملاحظت و نطق و فصاحت تمام... مفروق الاحباب است... محبوبه تاختن آورد و طوطی روحش از قفس بدن در پرواز آمد...؛ پند دوم: در آنکه حکام را تأمل در احکام انام لازم است؛ پند سوم: در آنکه خوب رویان را احتراز از همه جهت از رندان لازم است؛ پند چهارم: ابناء ملوک را نباید که باین تیپ اعتماد نمایند؛ پند پنجم: در آنکه روزی به سعی و کوشش نیفزاید...؛ پند ششم: در آگاهی و استحضار از فنون گدایان؛ پند هفتم: در آنکه حکام و صاحب اختیاران نباید به سخن هر بی سرو پای اعتماد نمایند... برای هر کدام حکایتی از افراد حکومتی و غیره آورده است.

به نظر می‌رسد این پندنامه غیر از آن پندنامه جهانگیری است که در سال ۱۰۲۱ ق نوشته شده است. با توجه به اینکه مطالب مندرج در آن مربوط به شخصیت‌های قاجاری است، در دوره قاجاریه نگارش یافته است.

عالم تمام پرتوی از عکس نور اوست

...نور عشق زندگانی عشاق مشعلت».

گزارش متن: در برگ «۹۹» شاعر تخلص خود را چنین بیان می‌کند:

«از حب قلمدان بر آوردم کاغذ   مانند دبیری که بود کاتب اسرار
بر صفحه سمن^(۱) سر نشان بنوشتم   نام و لقب خویش به بی بی خود عار
و آنکه زی توشه زده بوسه چندی   برداشتم از ساق و سر... لب و رخسار».
و در برگ ۹۲ آمده است:

«بی بی و فاطمه منم ناتوان تو   بر ناتوانی خویش می توان گذشت».
نمونه‌ای از اشعار او در برگ ۸۶:

«یار با ما بی وفایی می‌کند   بی سبب از ما جدایی می‌کند
شمع جانم را بکشت آن بی وفا   جای دیگر روشنایی می‌کند
می‌کند با خویشتن^(۲) خود بیگانگی   با غریبان آشنایی می‌کند».
این دیوان مشتمل بر غزلیات اوست.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته زیبا □ کاتب: اسماعیل سلطان، فرزند آغا سلطان □ تاریخ کتابت: رمضان المبارک ۱۲۸۰ ق □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۰۰ □ تعداد سطر: هر صفحه ۶ بیت □ اندازه متن کتاب: ۵/۵×۱۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۸/۲×۱۵/۳ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج دو لایه برون قهوه‌ای و درون به رنگ قرمز است.

ویژگیهای نسخه: برای «ملا علی» نوشته شده و به شکل بیاضی است. شیرازه کتاب از بین رفته و تعدادی از برگها از بدنه جدا شده است. تمام برگها مجدول و اشعار داخل دو ستون نوشته شده است و جدولها به رنگ لاجورد، قرمز، طلا و سفیدآب است و رنگ آنها با اختلاف رنگ کاغذ کتاب به صورت متناسب، مختلف است. در برگ ۸۲ تاریخ «۱۲۸۰ ق شعبان» ذکر شده است. دارای رکابه است.

۱. در نسخه «سمن» آمده ولی «سمنین» صحیح به نظر می‌رسد.

۲. در نسخه «خویشتن» آمده ولی «خویش» درست است.

فهرستها با نام معرفت جواهر نیز از آن یاد شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ کاتب: محمد هاشم، فرزند اسماعیل چهار مناری □ تاریخ کتابت: سده ۱۳ بعد از ۱۲۵۳ ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۲۴ □ تعداد سطر: ۱۴ □ اندازه متن کتاب: ۱۱×۲/۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۷×۱۱ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی بدون مقوا به رنگ مشکی مثل یک کاغذ ضخیم است. ویژگیهای نسخه: در اول نسخه مهر مستطیل شکل مشکی وجود دارد که در آن نوشته شده است: «محمد هاشم، ابن اسماعیل» و در بالای آن نیز نوشته‌ای بدین صورت آمده است: «قد انتقل بملکی... الله الواحد الجلیل و أنا عبد ذلیل هاشم ابن اسماعیل تبریزی». دارای رکابه است. نک: فهرست نسخه‌های خطی دانشگاه، ج ۹، شماره ۱۴۴۲؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی منزوی، ۴۰۸؛ فهرست نسخه‌های خطی مجلس، ج ۹/۱، شماره ۲۷۶۷/۱۲.

«شماره ثبت: P-K ۱۶۲»

۳۰۶ دیوان

ادب منظوم، فارسی

از: بی بی فاطمه.

آغاز: «یار دل بردن ما بردل... این کرد

قصد دل بردن ما داشت ولی خودبین کرد

برقع از روی بر افکند مرا بیدین کرد

هر دو دستان بلورین ز خون رنگین کرد

نظری جانب من کرد بمن همچین کرد.»

انجام: «در چشم من جهان همه یک پرتوی از اوست

کور است دیده که از آن نور غافل است

شد از وجود دانه خاکش مرا بکف

کشتی که حاصلش همه توحید حاصل است

ز عشقت گرچه ما دردیم از هجرانت اندر غم

ز عشقت توبه بس لیکن که هجران تو بس ما را».

انجام غزلیات:

«همچون سر زلف خود شکستی آن عهد که بسا رهسی بستی

بسد عهد نخوانمت نگارا هرچند که عهد من شکستی».

غزلیات او به ترتیب حروف ابجد است.

و از برگ ۱۱۴ تا ۱۲۹ رباعیات اوست؛ بدین آغاز:

«همان به که با خوبی تو دل نبندم که الحق چنین خوب خوبی نداری».

انوری از سرایندگان سده ششم هجری است که پیش از تخلص به «انوری»، به

«خاوری» تخلص می‌کرده است. صاحب ریاض می‌گوید: او از حکمای شیعه بوده

است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق ریز □ تاریخ کتابت: اوایل سده ۱۳ □ عنوانها و نشانیها:

شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی زرد □ تعداد برگ: □ تعداد سطر: □ اندازه جلد: ۸/۵ × ۱۸/۵

سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج یک‌لایه مشکی که به روی جلد پارچه‌ای چسبانده شده است و عطف

و لبه نیز تیماج مشکی است.

ویژگیهای نسخه: دارای مهر مستطیل شکل که در آن نوشته شده است: «سلام علی

ابراهیم» و در مهر بیضی شکل مشکی نوشته شده است: «حاج حسین ۱۲۰۳ه» و به صورت بیاض

نوشته و در حاشیه تصحیح شده است. دیوانش در تبریز به سال ۱۲۶۶ق و در کلکته و بمبئی به سال

۱۳۱۴ چاپ شده است.

نک: الذریعه، ج ۹، ص ۱۰۹؛ فهرست کتابخانه ملی تبریز، ج ۲، شماره ۲۹۸۸.

«شماره ثبت: P-K ۱۶۴»

ادب منظوم، فارسی

۳۰۸ دیوان حیران

م. سده ۱۳ق.

از: حیران.

«شماره ثبت: ۱۶۳ P-K»

۲۰۷ دیوان ادب منظوم، فارسی

از: اوحد الدین علی، فرزند اسحاق ابیوردی خاورانی انوری. م. سده ۶ق.

آغاز: «جرمی ندارم بیش ازین کز جان وفا دارم ترا

ور قصد آزارم کنی هرگز نیازم^(۱) ترا

این جور بر جانم کنون دست وفا شتی بخون

جانا چه خواهد شد فزون آخر ز آزارم ترا

رخ گر بخون شویم همی آب از جگر جویم همی

در حال خود گویم همی باور نمی دارم ترا».

انجام: «چون دید فرو ریخت بدل بینایی

در دل اثری نماند جز رسوایی

... بر جان مست نیست دمی دلسوزی

بر وصل توام نیست شبی بیروزی

در عشق کسی بود بدین به روزی

دای من منمند هجران روزی».

گزارش متن: در علت ناتمام بودن دیوانش می گویند: چون اوحدالدین انوری این

مقالات را به اینجا رسانید، طایفه‌ای از دوستان، شفیع آوردند تا از اینجا بیشتر نرود و

بدین جا سخن قطع کند. او از برای نگهداشت خاطر ایشان به اتمام نرسانید.

از برگ ۷۶ تا ۱۱۳ غزلیات اوست؛ بدین آغاز:

«بیا ای جان بیا ای جان بیا فریادرس ما را

چو ما را یک نفس باشی نباشی یک نفس ما را

۱. در نسخه حاضر «نیازم» آمده ولی «نیازارم» درست است.

«شماره ثبت: P-K ۱۶۵»

۳۰۹ تذکرة الشعراء سامی = تحفه سامی تراجم منظوم، فارسی
 از: فرزندان اسماعیل حسنی سام میرزا = ابونصر سام میرزا، فرزند شاه اسماعیل صفوی. م. ۹۷۵ یا ۹۳۹ ق.
 آغاز: «سمندهش چو یبنی به میدان جنگ بسدو گشته خرطوم دم پلنگ قطاس سمندهش چو ریشش دراز به گردن ورا بسته دندان کراز... به این خوبی اگر کسی گوید گر این بیت تو خوب نیست جواب می گوید که...»
 انجام: «حیرانی اگر چه به همدانی منسوب است اما اصلش از قم است. سخن ور شیرین بود و قوت حافظه اش به مرتبه بود که صد هزار بیت به خاطر داشت. در زمان سلطان یعقوب از جمله ندما بود و در جمع...»

گزارش متن: تعدادی از شاعران پارسی گو معرفی شده و تاریخچه مختصری از زندگی و اشعار آنان آمده است. در یک «تنبیه»، هفت «صحیفه» و یک «ذیل» می باشد. گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: سده ۱۳ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۳۵ □ تعداد سطر: ۱۱ □ اندازه متن کتاب: ۱/۱۱ × ۷/۱ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۷ × ۱۱ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمعی با مقوا به رنگ مشکی

ویژگیهای نسخه: تعدادی از برگها از شیرازه جدا شده است. از آغاز و انجام افتادگی دارد. این نسخه با نسخه موجود در کتابخانه بزرگ آیه الله مرعشی تطبیق داده شده و دارای رکابه است. نک: ایضاح المکنون فی الذیل علی الکشف الظنون، ج ۱، ص ۲۵۰؛ فهرست نسخه های خطی کتابخانه آیت الله مرعشی ره، ج ۱۰، ص ۶۷، شماره ۳۶۷۴.

«شماره ثبت: P-K ۱۶۶»

۳۱۰ مختصر جغرافیای محال صومای و برآدوست ارومی جغرافیا، فارسی

از: ناشناس

آغاز: «یا کن نهان ز مدعیان ماه روی خود
 یاهمچو آفتاب برون شو عیان بیا
 از مژده وصال تو چانم بدر شود
 دور سر تو گردم و خود ناگهان بیا
 حیران ستاده اشک فشان نقد جان بکف
 بهر نثار راه تو جان جهان بیا».

انجام: «ای فدای منزل و مأوای تو
 کور شَم خالی نیبم جای تو
 خاکراهت راکشم بر چشم تر
 چونکه ممکن نیست بوسم پای تو
 در دلت از فجر تو تأثیر نیست
 من بقربان دل خود رای تو...
 ماه گردون نیست مانند رخت
 من فدای روی مه سیمای تو...
 مدعی در بزم و وصلت تکیه زن
 بیینوا حیران شده رسوای تو».

گزارش متن: مشتمل بر قصاید و غزلیات او است. غزلها به ترتیب تهجی با تخلص
 نوشته شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: سده ۱۳ ق □ عنوانها و نشانیها:
 مشکى □ نوع کاغذ: فرنگی - لاجورد، سفید، سبز روشن □ تعداد برگ: ۵۰ □ تعداد سطر: ۱۲
 □ اندازه متن کتاب: ۱۴×۷ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹/۵×۱۲/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج یک
 لای - به رنگ قهوه‌ای تیره.

ویژگیهای نسخه: از آغاز افتادگی دارد و در حاشیه تصحیح شده است. دارای رکابه است.
 نک: فهرست نسخه‌های خطی دانشگاه، ج ۱۲، ص ۲۹۷۵ و شماره ۳۹۸۰.

بس است این خواب و ناز و استراحت
 فصیحانه کن آهنگ فصاحت
 قفس بشکن بر آن آهوی حیران
 در اقلیم سخن بنمای سیران».
 انجام: «اگرچه رنج حیدر یک بدیدش
 بدست آخر عجب گنجی رسیدش
 بکام دل نشسته شاد و خرم
 به عیش نوش دور از باده غم
 جمیع شیعیان را تو به مطلب
 رسانی ایکریم فرد و واهب
 هزاران درود و هزاران سلام
 ز ما بر محمد سلام

تتمت».

گزارش متن: این مثنوی درباره داستان حیدر بگ از غلامان شاه عباس دوم (۱۰۵۲ - ۱۰۷۷ق) است. براساس آن، وی به نخجیر می‌رود و دلباخته دختر «قاضی کشمیر»، به نام «سیمین» می‌شود. بعد از جنگها و تحمل زحمتهای فراوان، به وصال محبوب می‌رسد.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ کاتب: بهادر، فرزند ابوالحسن خان سرتیب و رئیس دیوان افسار □ تاریخ کتابت: رمضان المبارک ۱۳۱۴ق □ محل کتابت: قصبه سلماس □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۲۴ □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن کتاب: ۱۶×۹/۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۶×۲۰/۴ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قرمز مجدول یک، لایه درون کاغذی است.

ویژگیهای نسخه: به دستور مصمص نظام امیر تومان کتابت شده است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی مشترک پاکستان، ج ۸، ص ۱۴۱۰؛ فهرست خطی

آغاز: «احوال»^(۱) طبیعیّه و حدود آن: محدود است غرباً با کوههای دولتیس علیتس و جنوباً با محال ترکور و شرقاً بارتات بناب روضه و شمالاً با سلماس و رشته کوهی از اول محال چهریق الی دماغه مشهور به کوتول».

انجام: «آن وقت باقی مانده ریاست را تاراج نمود... بر تمام ملک اروپا فرمانروایی... دور انجام کار آنچه سایر ممالک است همه را به قلمرو خود داخل فرماید».

گزارش متن: مشتمل بر جغرافیای طبیعی و احوال تاریخی منطقه ارومیه است. در ادامه از برگ «۹» تا آخر نسخه، در چگونگی «ویا» و باعث عمده سرایت آن در این منطقه است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته زیبا □ تاریخ کتابت: سده ۱۳ □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی نارنجی - سبز □ تعداد برگ: ۲۱ □ تعداد سطر: مختلف □ اندازه متن کتاب: ۱۵×۹ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۳/۲۰×۱۳/۲ سانتیمتر □ نوع جلد: پارچه‌ای به رنگ یشمی که به پشتش یک مقوای نازک چسبانده شده است.

ویژگیهای نسخه: تمام برگها مجدول به مشکی است. بخش «جغرافیای محض» در ۷ برگ و بخش «علت یابی ویا» در منطقه در ۱۴ برگ است. دارای رکابه است.
نک: نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۹۱، (نشریه).
«شماره ثبت: P-K ۱۶۷»

۳۱۱ حیدر بگ نامه   ادب منظوم، فارسی

آغاز: «الای طوطی نطق شکر خا

بَرّندان قفس تا کی کنی جا

ازین زندان در ابالی بر افشان

ز شگر بر شکرستان سخن ران

تاریخ (۱۲۸۲) وجود دارد. یا به اصطلاح توشیح^(۱) به مهر و امضای مجدالسلطنه است. دارای رکابه است.

نک: نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۹۱، (نشریه).
«شماره ثبت: P-K ۱۶۹/۱»

۳۱۲ دیوان (قصاید) ادب منظوم، فارسی

از: ابوالفیض ناگوری فیضی = ابوالفیض، فرزند مبارک. م. ۱۰۰۴ ق.

آغاز: «برق جمال ترا تاب نیارد نظر

آینه مهتاب ریز دیده کتانی و طا

آه چه سازم که هست مانع نظاره‌ات

چشم خرد را سبل دیده جان راعما

بر در اجلال تو نیست بجز صرف عجز

از سخنم می‌کند آنچه بگفتن کرا».

انجام: «گاهی بنفشه بست ببالای سرو بن

گاهی شکوفه ریخت بگلبرگ ارغوان

در خاک رفت دانش و سر بر کشید جهل

درخواب رفت غرّف^(۲) و بیدار شد هوان».

گزارش متن: مشتمل بر قصاید فیض است.

در حاشیه قسمت آخر کتاب قصیده «الله اکبر» حکیم فیضی آمده است؛ آغاز:

«چه حسن و جمالست الله اکبر چه عز و خطابست الله اکبر

خرد دارد اندیشه کنه ذاتش چه فکر مجالست الله اکبر».

۱. متن و قانونی که به مهر و امضاء حاکم تزئین شده باشد.

۲. در نسخه «غرّف» آمده ولی «عزّت» درست است.

وزیری، ج ۴، شماره ۲۷۵۰، ص ۱۴۱۴.

«شماره ثبت: P-K ۱۶۸»

۳۱۲ کتابچه مالیات نقدی و جنسی = صورت حسابهای مالیه

مالیات، فارسی

از: اردشیر، فرزند یوسف = جمشید اردشیر افشار مجد السلطنه. م. سده ۱۳ ق.

آغاز: «صورت حساب بهره نقدی و جنسی و حاصل... ملکی و مولی^(۱) سرکاری

باغات و... و قیمت علف و حاصل».

انجام: «المسائل ۱۲۹۱ لغایت پنج سال در آخر... بنده درگاه... کار اعظم شجاع

الدوله رومی... قبول نمود... تمت. (مهر اردشیر ابن یوسف)».

گزارش متن: زیر تمام حسابها، مهر بیضی شکل مشکی بدین نوشته وجود دارد:

«اردشیر ابن یوسف». «بر صورت حسابهای نقدی، جنسی، ملکی، مالی، باغات، قیمت

علف، حاصل اراضی، کرایه دکانها و مأخوذی سه ساله قوی نیل^(۲) و پیچی^(۳) نیل و

تخاقوی^(۴) نیل مجد السلطنه افشار، مبلغ مالیاتی است که شجاع السلطنه قبول کرده

است: ۱۱۴۴ تومان و ۱۰۳۸ دینار و ۵۱۱۶۷ خروار و ۸۱ من و ۳۱ سیر».

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته و سیاق □ تاریخ کتابت: ۱۲۹۱ ق □ عنوانها و نشانیها:

مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۲۵ □ تعداد سطر: مختلف □ اندازه متن

کتاب: ۸/۵ × ۱۴/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۳ × ۲۰/۷ سانتیمتر □ نوع جلد: تِمَاج قرمز یک لایه،

مجدول، ضریبی.

ویژگیهای نسخه: زیر حسابها مهر اردشیر بن یوسف (جمشید اردشیر افشار مجد السلطنه در

۱. در نسخه «مولی» آمده ولی صحیح آن «مالی» است.

۲. سال گوسفند است که سال هشتم از دوره دوازده ساله ترکان است.

۳. سال بوزینه است که سال نهم از دوره دوازده ساله ترکان است.

۴. سال مرغ است که سال دهم از دوره دوازده ساله ترکان است.

غربی» در زمان تجاوزات عثمانیها افتاده است. جمشید اردشیر افشار، ملقب به مجد السلطنه ارومیه‌ای است. او سرحددار بوده و به جهت اختلافاتش با شاهزاده‌های ایران، می‌خواست همکاری خود را با دولت قاجار قطع کند؛ ولی به دلیل زیرکی و کاردانی او از کار منفصل نشد. وی به جهت تحصیلات فرزندان و امنیت منطقه تفلیس، خانواده‌اش را به آنجا منتقل کرد، ولی خود به محل خدمت بازگشت.

مؤلف تاریخ ایران را از زمان آغاز سلسله صفویه تا قاجار به طور مفصل و ظریفانه با ذکر نام افراد، بررسی کرده است. کتاب نقیسی است مشتمل بر دستوره‌های دارالسلطنه تبریز و سلاطین ایران.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۳۲۵ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی ضخیم □ تعداد برگ: ۳۱۲ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن کتاب: ۱۵×۵/۱۳ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱/۵×۱۵ سانتیمتر □ نوع جلد: مشعمی قرمز. ویژگیهای نسخه: بعضی از برگها از شیرازه جدا شده است.

نک: نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۱۱، (نشریه).
«شماره ثبت: P-K ۱۷۰»

خاطرات ودعا، فارسی

۳۱۵ خاطرات مجد السلطنه

از: جمشید اردشیر مجد السلطنه افشار، م. سده ۱۴ ق.

آغاز: «روز یکشنبه هفتم رمضان و نخستین روز سرطان... سنه ۱۳۰۲ق «اللهم اعنی فیه علی صیامه و قیامه جنبینی فیه من هفواته و آتامه و ارزقتی فیه ذکرک بدوامه بتوفیقک یا هادی المضلین...» قرا آجاج طایفه... از اکراد شقاقی اند بچادر محمد حسین سلطان و عمویش عبادالله سلطان مشغول تشخیص و تعیین و تعدیل مالیات طایفه پشکدرق».

انجام: «در آتش بیک تابستان به مامنتهی و منقضی گردید فردا نخستین روز پاییز است شخصی شاعر قصیده غرّا در تعریف و توصیف بهار... در خدمت سردار

انجام:

«سخن کرد فیض برین ختم کاخر بمبدأ مآل است الله اکبر».
 گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: سده ۱۲ □ عنوانها و نشانیها:
 مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۷۱ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۱۵×۷
 سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۴×۲۰/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: ششمی مشکی
 ویژگیهای نسخه: نسخه رطوبت دیده و از آغاز و انجام افتادگی دارد و در حاشیه تصحیح
 شده است. وی نخست «فیضی» و سپس «فیاضی» تخلص کرده و دیوان او در هند، چاپ شده
 است. دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۲۴۷۴.

«شماره ثبت: P-K ۱۶۹/۲»

۳۱۲ تاریخ محاربات ایران و دولت عثمانی = تجاوزات قشون دولت
 عثمانی

از: جمشید اردشیر ملقب به مجدالسلطنه.
 م. سده ۱۴ ق.
 آغاز: «در تاریخ ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق هزار و نهصد و هفت میلادی این بنده
 حقیر جمشید اردشیر افشار ملقب به مجدالسلطنه که مأمور محالات دشت و ترکور
 ارومی بود لازم دید وقوع تجاوزات قشون دولت عثمانی بدون کم و زیاد بطریق
 مفصل و مشروح در مختصر اوراقی درج نمود... مفصل اوراقی راجع به این... محض
 خدمت... جمع نمود... و در این کتاب ضبط و تحریر نمود... از تاریخ ۱۳۲۱ تمامی اهل
 و عیال خود را بشهر تفلیس آورده و آنها را در آنجا مقیم نموده‌ام».

انجام: «و من بعد رومیّه از سپاه قزلباش ایمن بوده باشند... محمد آقا نامی معتمد از
 جانب رومیان آمده... و به مروّت جیلی مسئول ایشان را باجابت مقرون ساخته نوید
 مرحمت و مزده امانی یافتند».

گزارش متن: مشتمل بر خاطرات و اتفاقاتی است که در ولایت «آذربایجان

ای وای پول می طلبد زان سبب کنون
آشوب در تمامی ذرات عالم است...

قحط و غلاز یک طرف افکنده ولوله
ملازیک طرف همه جا کار درهم است

ترجمه‌ایست از زبان فرانسه در بیان جمودت اهل مشرق مکتوب شارل میسر
فرانسه به جناب اشرف عالی پاشا صدراعظم... عثمانیه... ۱۲۸۶ هـ - ۱۸۶۹ م.
انجام: «خصوصاً دعاجات مکروه کسالت انگیز را عبادت کننده لامحاله باید در
زبان عربی ذکر کند که فهمیدن آن به اکثریت بالکلیه غیر مقدور است».

گزارش متن: پایه اعتقاد ایشان همان نامه شارل به صدر اعظم دولت عثمانی در
تاریخ ۱۲۸۶ ق / ۱۸۶۹ م است. در این نامه میسر مفضلاً وضع خرابی مسلمانان و ملت
شرق و علت عقب افتادگی آنها را با سلیقه خود شرح می‌دهد و نیز پیشنهاد می‌کند که
چه باید کرد که از این ورطه رهایی یافت.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق ریز و درشت □ کاتب: بیوک آقا احمد زاده
ارومیه‌ای □ تاریخ کتابت: یکشنبه ۲۰ شهر ربیع الاول ۱۳۳۰ □ محل کتابت: تفلیس □ عنوانها و
نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: روسی جدید خط دار □ تعداد برگ: ۹۸ □ تعداد سطر: مختلف
□ اندازه متن کتاب: ۱۳×۱۹ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱/۵×۱۷/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با
مقا به رنگ طوسی یا دودی با اندازه‌های مشکی به شکل ابری است. عطف: مشمی مشکی
است.

ویژگیهای نسخه: در اول نسخه آمده است: «بحسب فرمایش جناب مستطاب اجل عالی
آقای مجد السلطنه امیر تومان افشار تا به قدر صد صحیفه نوشته شده بود چون سفر تبریز به پیش آمد
لهذا ناتمام ماند انشاء الله در وقت تابستان به تفلیس برگشته باتمامش خواهم پرداخت. ۲۰ شهر ربیع
الاول سنه ۱۳۳۰ هـ ق روز یکشنبه نوشته شد. بیوک آقا احمد زاده افشار ارومیه‌ای». نسخه اصلی
است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ایران، ج ۱، شماره ۱۴۹؛ فهرست
نسخه‌های خطی کتابخانه ملی تبریز، ج ۳، شماره ۲۶۴۳/۴؛ نسخه‌های خطی

خواند فرمود پانصد چویش زدند... شاعری دیگر در پاییز قصیده... خواند پانصد تومان انعام داد... ملاحظه نمایند همین است خوب فصلی است پاییز بر نعمت و باشکوه است حق خویش بدهد بخانه خود که روزگارم بر سرکوه و بن دشت بر آورد هر دو ماه سه شب و روز».

گزارش متن: مشتمل بر دعاهای سحر و روزهای ماه مبارک رمضان و اتفاقات روزانه است.

از روز یکشنبه هفتم رمضان ۱۳۰۲ شروع و با خاطره شب چهارشنبه آخرین شب تابستان (پانصد چوب خوردن شاعر اولی و پانصد تومان انعام گرفتن شاعر دومی) خاتمه می‌یابد. مؤلف خاطرات خویش با علمای آن عصر (مانند ملاعلی فخرالذاکرین و معین‌الدین آقایی) را ذکر کرده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: شرقی روسی □ تعداد برگ: ۱۷۶ □ تعداد سطر: مختلف □ اندازه متن کتاب: ۱۷×۲۱/۷ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۷×۲۲/۲ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای روشن، دارای ترنج و سرترنج طوسی مجدول، ضری.

«شماره ثبت: P-K ۱۷۱»

۳۱۶ ترجمه و شرح مکتوب شارل میسمر، فرانسوی به صدراعظم عثمانی و شرح آن (بررسی اعتقادات مسلمانان با فکر غربی یا ملی گرایی)، فارسی از: جمشید، اردشیر افشار ارومیه‌ای، ملقب به مجدالسلطنة. م. سده ۱۴ق.

آغاز: «باز این چه شورشست که در جن و آدم است
گویا علیق مرثیه خوان یک دو من کم است
فریاد او زیهر درم در سرای ما

بی نفع صور خاسته تا عرش اعظم است

آغاز مثنوی: «بعهد شهنشاہ بیدار بخت
 پناہ جهان زیور تاج و تخت».

انجام مثنوی: «باد در گردنش زنکبت حال
 تا ابد این دهل شکسته و بال».

آغاز قصاید و قطعات: «ای اشک و آه مردم دانا مدد کنید
 ای عباکقان کعبه دلها مدد کنید».

انجام قصاید و قطعات: «اگر زکثرت صحبت هنر بیفزودی
 صلائی نغمه شناسی زوی خسرطنبور».

آغاز غزلیات: «بکش بوادی افتادگی تن خود را
 چو زر بخاک نهان سازد دشمن خود را».

انجام غزلیات: «چرا باید مدار اینقدر با خصم خود کردن
 نمی دانم اثر زوری نداری یا زری داری».

آغاز رباعیات: «داری اگر آرزوی کوثر به بهشت
 حب عسلیت پس است رهبر به بهشت».

انجام رباعیات: «چاره تر دامن ای خراب زندگی
 تا درین ویرانه تابد آفتاب زندگی».

گزارش متن: مشتمل بر قصاید، مثنویات، قطعات، غزلیات و رباعیات اوست.
 آخوند شفیعا در کودکی به سبب بیماری آبله کور شد و در اصفهان و شیراز دانش
 آموخت؛ سپس به هند رفت و در آنجا درگذشت.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۱۰۳ ق ۱۶۹۱ م □ عنوانها و نشانیها:
 مشکی □ نوع کاغذ: شرقی به رنگ زرد، آبی، نارنجی، سفید □ تعداد برگ: ۱۵۲ □ تعداد سطر: ۱۴
 □ اندازه متن کتاب: ۷/۵ × ۱۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۱/۶ × ۲۰/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمی
 قرمز، عطف: مشمی قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: قصاید اولی از برگ «۱ تا ۴۵» و مثنوی از برگ «۴۵ تا ۶۳» و قصائد و

کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۹۱، (نشریه).

«شماره ثبت: P-K ۱۷۲»

۲۱۷ دیوان

ادب منظوم، فارسی

از: آخوند شفیعا متخلص به اثر لاهوری.

م. ۱۱۱۳ق یا ۱۱۲۰ق / ۱۷۰۱ یا ۱۷۰۸م.

آغاز: «نیست حد چون توئی مدح چنین شاهی اثر

بر درود آل پاکش ختم کن مدحت گری

بهر عقبی هر چه بفرستی به از صلوات نیست

تحفه زین خویر نبود بروز داوری

بر نیی هاشمی صلوات و بر اولاد او

کز از آن باشد مرایشانرا لوی سروری».

انجام: «هست در مذهب من یار دغل کاشتی

نیست مانند زر خرج نگه داشتی

دارند اهل فقر چو فانوس باطنی

باشد چراغ راه تو هر جامه چرکنی

مکن ذخیره بخاطر حدیث هر دهنی

کتاب خانه دل نیست جانی^(۱) هر سخنی».

گزارش متن: انجام قصاید:

«صبح بدخواه تو چون شام غریبان دلگیر

شام احباب تو چون صبح وطن روح افزا».

تا تفلیس است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: میرزا سیف‌الله □ تاریخ کتابت: ۱۳ ذی
 الحجة الحرام ۱۳۱۲ □ محل کتابت: تفلیس □ عنوانها و نشانیها: مشکى درشت تر از متن □ نوع
 کاغذ: روسی، ضخیم □ تعداد برگ: ۳۲ □ تعداد سطر: ۱۶ □ اندازه متن کتاب: ۱۵×۲۷/۵ سانتیمتر
 □ اندازه جلد: ۲۱/۵×۳۰/۷ سانتیمتر □ نوع جلد: شمعى قهوه‌ای مایل به بنفش، عطف و گوشه‌ها
 تیماج قرمز است.

ویژگیهای نسخه: تمام برگها مجدول به دو خط شنگرف است. در اول نسخه عکس
 مصمصام نظام در سن ۲۶ سالگی وجود دارد که با لباس نظامی است. و در پشت برگ «۵» عکس
 باغچه دولتی در شهر تفلیس چسبانده شده است. در برگ «۷ و ۸» تصویر نمای شهر تفلیس
 چسبانده شده است. در برگ «۱۱» تصویر دو دختر دو قلوبی که از ناحیه شکم به هم چسبیده‌اند،
 نصب شده است و این دو طفل از هندوستان خریداری و به تفلیس آورده شده است. در برگ «۲۵»
 تصویر مقبره شیخ صنعان چسبانده شده است. و تصویر دیگری از دو قلوها در آخر کتاب وجود
 دارد که در ایران عکسبرداری شده است. نسخه نفیس و اصلی است.

نک: نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۹۲، (نشریه).

«شماره ثبت: P-K ۱۷۴»

۳۱۹ دیوان

ادب منظوم، فارسی

م. سده ۱۰ ق.

از: حکیم ریاضی سمرقندی.

آغاز: «سوی نگار من که برد نامۀ مرا

گر آتش دلم نبرد مرغ در هوا

داریم ذوق خاک شدن بر درت ولی

ترسم به دامن تو نشیند غبار ما

هر ناوکی که چشم تو بر سینه‌ام زند

از سینه در حریم دل آریم جا بجا».

قطعات از برگ «۶۳ تا ۷۵» و غزلیات از برگ «۷۵ تا ۱۴۵» و رباعیات از برگ «۱۴۵ تا ۱۵۲» است. تمام برگها مجدول به لاجورد و طلا است و اشعار در دو ستون مجدول نوشته شده است. در برگ ۱۰۵ مهر بیضی شکل به رنگ مشکی وجود دارد که در آن نوشته شده است: «روشن شد دل زمهر خاندان احمد، محمد». حاشیه‌نویسی شده است. با نسخه موجود در کتابخانه مرعشی (ره) تطبیق شد. دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی مشترک فارسی پاکستان، ج ۸، ص ۹۹۶؛ فهرست نسخه‌های خطی مجلس، ج ۳، ص ۴۷۶، شماره ۱۱۸۷؛ فهرست نسخه‌های خطی فرهنگستان علوم روسیه، شماره: B-۱۱۶۶؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۹۲، (نشریه)، الذریعه، ج ۹، ص ۵۳؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرعشی نجفی ره، ج ۱۸، ص ۲۶۶، شماره ۷۱۱۲. «شماره ثبت: P-K ۱۷۳»

۳۱۸ سفرنامه

سفرنامه (از ارومیه تا تفلیس)، فارسی

از: مجد السلطنه = صمصام نظام مجد السلطنه امیر تومان افشار. م. سده ۱۴ ق.
 آغاز: «چهارم شهر جمادی الثانی ۱۳۱۲ هـ - فدوی برای گردش و تغییر آب و هوا بعزم قفقازیه از خاکپای مبارک بتوسط حکومت تحصیل اجازت نموده عازم مقصد گردید از ارومیه تا معبر جلفا که متعلق به دولت علییه قاهره است چاکر پنج شب در عرض راه توقف نموده روز ششم را بمعبر رسید منازل عرض راه از قرار صورت ذیل است. «عسگرآباد» ۳ فرسخ از قزاق «نازلی چایی» ارومیه، «قروباغ» مرکز «قره باغلار» ۴ فرسخ «قلعه سر» از دهات سلماس».

انجام: «در تربیت اطفال و وضع خانه داری کمال مهارت را دارند وضع تربیه طفل و خانه داری و سایر ملزومات نسوانیه در مکتب دختران مثل سایر علوم تحصیل نموده یاد می‌گیرند. بحسب الفرمایش جناب امیر الامراء العظام... صمصام نظام، راقم سیف الله»
 ۱۳۱۲/۱۳ هـ ق.

گزارش متن: این سفرنامه مشتمل بر خاطرات و دیده‌های صمصام نظام از ارومیه

لطافت... آب... یغما در آمد عاقبت آن گروه یاغی خوار است به آتش درون خود سوختند... سوز و آه دل‌های... «افتاده».

گزارش متن: مشتمل بر تاریخ جنگ‌های ایران، عثمانی و روس در قفقاز است.
گزارش نسخه: نوع خط: شکسته زیبا □ تاریخ کتابت: سده ۱۳ق □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۸۴ □ تعداد سطر: ۱۹ □ اندازه متن کتاب: ۱۷×۹/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۵×۱۸/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمی قرمز تیره.
ویژگیهای نسخه: از آغاز و انجام افتادگی دارد. دارای رکابه است.
نک: نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۹۲، (نشریه).
«شماره ثبت: P-K ۱۷۶»

۳۳۱ خورشید و جمشید = جمشید و خورشید
از: سلمان ساوجی = جمال‌الدین خواجه سلمان، فرزند علاء‌الدین محمد ساوجی.
م. ۷۷۸ق.

آغاز: «چو هندوی شب تاری بر آمد خیال زلف یارش در سر آمد
ز سودای سر زلفین دلدار شب تار یک می پیچد چونار
گهی با آب می زد سنگ بر بر گهی با سنگ می زد دست بر سر».
انجام: «رواجی نیست آن سیم کهن را بنام سگه نوزن سخن را
چو پروین نظم کن زبینه شعری سخن را پایه بر بر اوج شعری».
گزارش متن: این منظومه در سال «۷۶۳ق/ ۲-۱۳۶۱م» سروده شده است.
موضوع آن یک داستان عشقی است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی، زرد
□ تعداد برگ: ۸۰ □ تعداد سطر: ۱۴ □ اندازه متن کتاب: ۱۸/۴×۱۰/۳ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۵×۱۸/۴ سانتیمتر □ نوع جلد: پارچه‌ای با مقوا به رنگ بنفش.
ویژگیهای نسخه: تمام برگها جدول به شنگرف و لاجورد و دارای کمند شنگرف است.
از آغاز و انجام افتادگی دارد. دارای رکابه است.

انجام: «پر از کفر است عالم زان دو چشم زلف و خال و خط
بدین پنج است میدانسی بنای نامسلمانی
دلَم بریان شد ای جان در درون سینه سوزان
که پیش آرم اگر آید سگ کویت بمهمانی
ریاضی گر چه در کوی مفلس گشت بی حاصل
گدای خویش خوان تا سر فرو نارد بسلطانی؛ تَمَّت.»
گزارش متن: این کتاب مشتمل بر غزلیات او است. حکیم ریاضی سمرقندی با امیر
علی شیرنوائی هم عصر بوده و نوائی از هم صحبتی خود با ریاضی مطالبی را بیان کرده
که در الذریعه به بعضی از آنها اشاره شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: سده ۱۳ □ عنوانها و نشانیها:
مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی مایل به زرد □ تعداد برگ: ۲۵ □ تعداد سطر: ۱۱ □ اندازه متن
کتاب: ۱۴×۸/۴ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰×۱۵ سانتیمتر.
ویژگیهای نسخه: جلد ندارد، در داخل جعبه مقوایی نگهداری می شود و نسخه رطوبت
دیده است. در پایان، دو برگ افزودگیهای شعری آمده است و در حاشیه تصحیح شده است. دارای
رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۹، ص ۳۹۶.

«شماره ثبت: P-K ۱۷۵»

تاریخ، فارسی

۳۲. تاریخ ایران

از: ناشناس

آغاز: «از آنجا جماعت موغانی و غیره که مأمور به محافظت قلعه قزی من عمل
در بند می بودند جمعی از افشاریه را که بایشان مأمور بود برگشته قلعه قیز را بتصرف... و
محمد ملحق گشتند محمد علیخان بعد از وقوع این.»

انجام: «عمارات رفیعه عالیها سافلها گردید... و حوضهای که در چشمه سار

ویژگیهای نسخه: جلدش افتاده و در داخل جعبه مقوایی نگهداری می‌شود و دارای رکابه است.

«شماره ثبت: P-K ۱۷۸»

۳۳۳ تقویم نجومی
از: ناشناس

گزارش متن: این تقویم بافق دارالسلطنه تبریز به محاسبه زیج هندی به عمل ظلّ و جیب فرنگی و به محاسبه بُعد که ادقّ اعمال نجومی است، نوشته شده است و همراه این تقویم احوال طالع و معرفت حکام ترک نیز ذکر شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: سده ۱۳ - ۱۴ هـ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: جدید □ تعداد برگ: ۱۶ □ تعداد سطر: مختلف □ اندازه متن کتاب: ۱۸×۱۱ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱/۵×۱۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: تمام برگها مجدول به دو خط طلا است و بدون جلد است و در داخل پاکت مقوایی نگهداری میشود.

نک: نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۹۲، (نشریه).
«شماره ثبت: P-K ۱۷۹»

۳۳۴ منشآت
از: ناشناخته

آغاز: «قباله نویسند: الحمد لله الذی احلّ البیع والشری و حرّم الغصب والربا و الصلوة و السلام علی محمد المصطفی و علی المرتضی و اولادهم... اما بعد غرض».

انجام: «طلاق نامه: سبب از تحریر این کلمات شرع و تطهیر این مقالات... هر کسی را که خواهد شوهر کند هیچ آفریده مانع و مزاحم نشود این حروف شرعی حسب الائتماس ملتتمس مزبوره قلمی... تمت...».

گزارش متن: نمونه نگاری انشائی است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی گنجینه ملی پاکستان کراچی، ص ۵۶۱.

«شماره ثبت: P-K ۱۷۷»

۳۳۲ مولودیه

سیرت پیغمبر منظوم، کردی

آغاز: «در فصل مولود النبی صلی الله علیه وسلم

هَر كَسِي كَهْدَارِ مَوْلُودَانَبِي

دَرْ كَهَبِي مِرْزُ كِنِيَانِ دِي لَسِي وَ بَسِي

كُوتِ اَنَسِي پَيغَمْبَرِي عَالِي صِفَتِ

مَوْلُودِ اُمْنِي هَرْ كَسِي مَازِنِ يَكْتِ

أَز شَفِيعِي قِيَمَتِه رُوزَا مَحْشَرِي

دِي شَخَوْتِ اَوْتَازِ اَقَا كَوْتُرِي.»

انجام: «بِوَجْمَعِي مُسْلِمِيْنُ صَالِحِه

بُوقَقِيرِي بِاِنَّه الْفَاتِحَه: تَمَّت.»

گزارش متن: موضوعهای مطرح شده در این مولودیه به این ترتیب است: ۱. در فضل مولود النبی ﷺ ۲. در ابتدای نور محمد ﷺ ۳. در خلق آدم ﷺ ۴. در انتقال نور محمد ﷺ به عبدالله ۵. در دل افتادن و حب که آمنه به عبدالله ۶. در انتقال نور محمد ﷺ به آمنه ۷. در واقعات مدت حمل آمنه ۸. در ولادت محمد ﷺ ۹. در آمدن عبدالمطلب از مکه به مدینه ۱۰. در آمدن حلیمه و بردن محمد ﷺ ۱۱. در واقع شدن برکت در میان طایفه سعدیه به یمن محمد ﷺ ۱۲. باز آوردن حلیمه محمد ﷺ را.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ معرّب □ کاتب: محمد معروف به ابن القصاب □ تاریخ کتابت: ۱۳۰۳ ق □ محل کتابت: ارومیه - خوشاب □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۷۸ □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن کتاب: ۱۵×۱۲/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۵×۱۷/۵ سانتیمتر.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: سده ۱۲ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۱ □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن کتاب: $۸/۲ \times ۱۴/۸$ سانتیمتر □ اندازه جلد: $۱۲ \times ۱۷/۸$ سانتیمتر □ نوع جلد: طرف اول جلد افتاده است و طرف دوم تیماج قهوه‌ای دارای ترنج و سرترنج ضربی است.

ویژگیهای نسخه: داخل جبهه مقوایی نگهداری می‌شود. تمام برگها از شیرازه جدا شده است و از انجام افتادگی دارد. حاشیه‌نویسی شده و در حاشیه نیز تصحیح شده است. دارای رکابه است و در داخل جبهه مقوایی نگهداری می‌شود.

نک: فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرعشی ره، ج ۳، ص ۷، شماره ۸۰۸

«شماره ثبت: P-K ۱۸۱»

نحو، فارسی

۳۲۶ رساله‌ی در نحو

از: ناشناخته

آغاز: «با در بسم حروف جر است اسم در لفظ مجرور است بی‌اجار با مجرورش متعلق است به مقدر مآخر که ابتداء و یابیتدء است جار و مجرور مبنی است محلاً منسوب است مفعول به غیر صریح است».

انجام: «یس و القرآن الحکیم انک لمن المرسلین ششم آن جمله است که جواب شرط واقع شود که غیر جازم باشد. اذا جاءنی اگر متک هفتم جمله است تابع شود به جمله که محل اعراب ندارد مثل قام و جلس و یا علی مدد».

گزارش متن: جهت آقای عباسقلی قلمی شده و مشتمل بر باب حروف همراه با ترکیب است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۲ ذی القعدة ۱۲۵۷ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۸ □ تعداد سطر: ۱۸-۱۹-۲۰ □ اندازه متن کتاب: $۷/۵ \times ۱۸$ سانتیمتر □ اندازه جلد: $۱۵ \times ۲۱/۴$ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: سطور مورب (چلیبا) نوشته شده است از آغاز و انجام افتادگی دارد. دارای رکابه است. جلد ندارد و در داخل جبهه مقوایی نگهداری می‌شود.

مشمول بر ۱۵ نمونه انشایی بدین ترتیب است: ۱. قباله نویسی ۲. برادر فاضل را نویسند ۳. محضر را نویسند ۴. نوع دیگر ۵. جوابیه ۶. ترک دعوا ۷. مادر را نویسند ۸. خواهر را نویسند ۹. خال و مثل آن را نویسند ۱۰. مجلگاه^(۱) را نویسند ۱۱. قبض را نویسند ۱۲. نوع دیگر محضر ۱۳. تعزیت نامه پدر که برادر به برادر نویسد ۱۴. تعزیت نامه فرزند ۱۵. طلاق نامه.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته □ تاریخ کتابت: ۱۰۷۴ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۵ □ تعداد سطر: ۵ □ اندازه متن کتاب: ۷/۳ × ۱۲/۳ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۰ × ۱۶/۸ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: نصف برگ اول افتاده است. بدون جلد در پاکت متوایی نگهداری می‌شود. دارای رکابه است.

«شماره ثبت: P-K ۱۸۰»

۳۷۵ گلستان ادب منظوم و منثور، فارسی

از: سعدی شیرازی = مشرف، فرزند شیخ مصلح الدین، سعدی شیرازی. م. ۶۹۱ هجری ق.
۶۹۰ ق.

آغاز: «ثواب جمیله و حسناتیه - و ارفع درجات اودائیه و ولایه - ... خطه شیراز را به یمن همیت عالمان... جهان درهم افتاده چون موی زنگی... سبب تألیف کتاب یکشب تأمل ایام گذشته می‌کردم و بر عمر تلف کرده تأسف می‌خوردم... این بیتها مناسب حال خود می‌گفتم...».

انجام: «حکایت: یکی از ملوک عجم رنجور شد در حالت پیری امید از زندگانی قطع کرد ناگه سواری از در آمد... امید نیست که عمر گذشته باز آید... لطف خداوندگار گنه بنده کرده است و او شرمسار...».

گزارش متن: این کتاب به نظم و نثر در حکایات اخلاقی و تربیتی است.

۱. کلمه ترکی است، به معنای عهدنامه مجرمان است (دهخدا).

علامت نیک بختی ۱۰. صفت درویشی و حب درویشان ۱۱. صفت بدبختی ۱۲. صفت
 ریاضت ۱۳. مجاهده نفس ۱۴. صبر در فقر ۱۵. ترک زینت ۱۶. نشانی ابلهان ۱۷.
 عافیت ۱۸. علامت عقل ۱۹. رستگاری ۲۰. زندگانی ۲۱. خصال ذمیمه ۲۲. صفت
 دانش ۲۳. آنچه از رسوایی خیزد ۲۴. صفت حسن ۲۵. شکر ۲۶. امکان از دست رفته
 ۲۷. خاموشی ۲۸. اخلاق چند ۲۹. دشمن داشتن و صفت زنان ۳۰. حق والدین و فرض
 - تزاید عمر و نقصان عمر ۳۱. شامت دروغگویی ۳۲. آبرو زیاد می شود ۳۳. حق
 والدین ۳۴. احتراز از دشمنان ۳۵. صفت خواری ۳۶. یار موافق ۳۷. پند ناصح ۳۸.
 نصایح ۳۹. در فواید صبر ۴۰. در بیان تجرید ۴۱. در بیان رعایت میهمان ۴۲. در
 فضیلت صدقه ۴۳. در بیان کرامتهای حق عزوجل ۴۴. آنکه دوستی را نشاید ۴۵. صله
 رحم ۴۶. مردی و قوت ۴۷. در بیان فقر است ۴۸. در بیان انتباه از غفلت است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ کاتب: یوسف، فرزند حاجی عبدالسلام، افندی
 فرزند محمد، افندی، فرزند ملا، فرزند ملا آقا محمد □ تاریخ کتابت: روز دوشنبه ۱۷ ربیع الآخر
 ۱۲۷۲ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: روسی □ تعداد برگ: ۲۴ □ تعداد سطر: ۱۲
 □ اندازه متن کتاب: ۱۱×۱۵/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸/۵×۲۲ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: در پایان مهریضی شکل وجود دارد که در آن نوشته شده است: «عبده
 یوسف ۱۲۷۲ق». دارای رکابه است. در داخل جعبه مقوایی نگهداری می شود.

نک: فهرست نسخه های خطی مشترک پاکستان (گنج بخش)، ج ۷، شماره

۶۴۰۹

«شماره ثبت: ۱۸۳ P-K»

۳۲۸ داستان بوتسبانوس پادشاه با هفت عالمها داستان، فارسی

از: محمد رفعت باش (مترجم). م. سده ۱۴ ق.

آغاز: «در زمان قدیم در دیار روم مغولوس نام پادشاهی بوده است و بوتسبانوس
 نام یک سپهسالاری داشته است که پادشاه مشارالیه به توسط همین سپهسالار در خیلی
 جنگها فتوحات زیادی کرده و به این جهت چون کسب شأن و شرف کرده بود دختر

«شماره ثبت: ۱۸۲ P-K»

۳۷۷ پند نامه = ولد نامه
 ادب منظوم، (اخلاق) فارسی
 از: فریدالدین محمد، عطار نیشابوری.
 آغاز: «حمد بی حد آن خدای پاک را
 آنکه فرمان کرد قهرش باد را
 آنکه ایمان داد مشتی خاک را
 آنکه فرمود دمید او روح را
 آنکه لطف خویش را اظهار کرد
 آنکه در آدم دمید او روح را
 آنکه از طوفان نجات او نوح را
 آنکه لطف خویش را اظهار کرد
 انجام: «هر که آرد این نصیحتها بجای
 در دو عالم رحمتش بخشد خدای
 در نیارد این وصیت را بجای
 دور ماند بی شکی او از خدای...
 رحمت حق باد بر روح کسی
 کین نصایح را بخواند او بسی
 این نوشتم تا بماند یادگار
 من نماندم خط بماند یادگار؛
 تمت»

گزارش متن: سرفصلها بدین ترتیب است: ۱. در نعت سید المرسلین ۲. مناقب ائمه
 دین رضوان الله ۳. مناجات قاضی الحاجات ۴. نکوهش نفس اماره ۵. فوائد خاموشی
 ۶. آنکه پادشاهان را زیان دارد ۷. اخلاق حمیده ۸. چار چیز با خطر ۹. چار چیز

خرد کلان کرد بلند دور از باز

باریک و تنگ و سرخ و سفید و سیاه نیز:

تمت.»

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ کاتب: یوسف، فرزند حاجی عبدالسلام افندی

□ تاریخ کتابت: ۱۲۷۲ ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۸:

□ تعداد سطر: ۱۲ □ اندازه متن کتاب: ۱۶×۵/۱۱ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۳×۱۸ سانتیمتر بدون

جلد است.

ویژگیهای نسخه: از آغاز افتادگی دارد و دارای رکابه است و در داخل جعبه مقوایی

نگهداری می‌شود.

«شماره ثبت: P-K ۱۸۵»

۳۳. منشآت

انشاء، فارسی

از: ناشناس

آغاز: «مسود قلم که بجماعتی... درس است چه تاکیدات همه ... را ارسال

فرموده‌اند و آخر با فضای رسوم صحت همه با ارسال ... ناهید اطراف خورشید نصاب

بهرام عتاب... ده باشی مهدی فراش سرکار شوکتمدار حامل اسباب... حضور التفات

شاهنشاهی».

انجام: «و خاطر نشان خواهد ساخت... ابواب موهبت علیّه قآنی را در هر باب بر

چهره‌های خودشان مفتوح داشته... و در عهده داند تحریراً فی شهر... «۱۲۱۱»... حکم

جهانمطاع... سید علی میرحاج... بخرج محری دارند قد غن لازم داشته».

گزارش متن: مشتمل بر دستورها و نامه‌ها و پیشنهادهای شاهان قاجاریه است که

مربوط به مسائل داخلی حکومت قاجار بوده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته زیبا □ تاریخ کتابت: شعبان المعظم ۱۲۱۳ □ عنوانها و

نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی، آبی □ تعداد برگ: ۱۶ □ تعداد سطر: ۱۴ □ اندازه متن

کتاب: ۱۶×۵/۱۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۲×۱۷/۳ سانتیمتر.

خود را به نکاح سپهسالار مذکور در آورده».

انجام: «و مرحمت پروردگاری به آن ملک یک پادشاه عادل نصب می فرماید و امثال این... و مشهور عالم است و این عصر میمنت... ناصرالدین شاه قاجار... این حکایت غریبه هفت عالمها چون خیلی عبرت انگیز... خصوصاً به زبان حلاوت رسان فارسی تحویل کردنش دیگر یک حلاوت مخصوص پیدایم کرد...».

گزارش متن: محمد رفعت باش شهیندر سابق دولت عثمانی بوده که اصالتاً ایرانی بوده و تابعیت ایران ردا داشته و این کتاب را از زبان ترکی عثمانی به فارسی ترجمه کرده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ کاتب: محمد رفعت باش □ تاریخ کتابت: ۲۶ محرم ۱۳۰۷ □ محل کتابت: دارالخلافه تهران □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۹۴ □ تعداد سطر: ۱۲ □ اندازه متن کتاب: ۹×۱۳/۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۴/۵×۲۲/۳ سانتیمتر □ نوع جلد: مشعی قرمز، عطف: مشعی به رنگ مسی است.

ویژگیهای نسخه: در پایان نسخه مترجم می گوید: «اگر چه بنده ناچیز اصلاً به تابعیت دولت علیّه ایران مفتخر بود «بودم» ولی حسب الایجاب مدتی در خدمت دولت عثمانی استخدام نمودم «بودم». در حاشیه و زیر سطور تصحیح شده است.

«شماره ثبت: P-K ۱۸۴»

۳۱۱ نصاب الصبیان

لغت منظوم، فارسی

از: ابونصر، مسعود، فرزند ابی بکر، فرزند حسین، فرزند جعفر الادیب فراهی.

م. ۴۰۰ ق.

آغاز: «طور علم طور جیل کوهست حارس پاسبان

طرم عسل اری صرب شهداست مجان».

انجام: «ده نام لازم آمد تا خوب خوب باشد

هر نامه الطلّب از آن در چهار چیز

«شماره ثبت: P-K ۱۸۷»

ادب منظوم، فارسی

۳۳۲ کلیات

از: سید حسین طباطبانی، اصفهانی، متخلص به مجمر، (مجتهد الشعراء).

م. ۱۲۲۵ ق.

آغاز: «زاصل و فرع همه بالعبد او متبوع

زخسوب و زشت همه بنده آمد او مولا».

آغاز حاشیه: «ابوالمظفر فتحعلی شه آنکه بگرفت

زآب خنجر او پنبج فتح شور نما».

انجام: «در تعریف قصر گفته:

«این کاخ که شد در آن برافروخته چهر

گویا که سپهر است و در آن تافته مهر...»

چرخ است و لیک مهرش از اکلیل است

بحر است و لیک گوهرش برزیر است».

انجام حاشیه: «اکلیل ملک زاده بر آن جلوه گراست

گوهر که دیدی که بالش از خورشید است

خورشید به بین که بالشش از گهر است».

گزارش متن: مشتمل بر قصاید و غزلیات مسمی به تحفة الملوک و رباعیات

اوست که با قصائد آغاز و با رباعیات پایان می‌یابد و غزلیات از برگ «۵۰ الی ۷۱»

است که همان تحفة الملوک می‌باشد.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته □ تاریخ کتابت: سده ۱۳ ق □ عنوانها و نشانها: شنگرف

□ نوع کاغذ: روسی □ تعداد برگ: ۷۱ □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن کتاب: ۹×۱۶/۲ سانتیمتر

□ اندازه جلد: ۱۳/۸×۲۰/۸ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: تا برگ «۱۶» تمام برگها جدول به طلا است. بدون جلد است و در

ویژگیهای نسخه: به صورت موزب (چلیبا) نوشته شده است. بدون جلد است و در داخل جعبه مقوایی نگهداری می‌شود.

«شماره ثبت: P-K ۱۸۶»

۳۳۱ بوستان = سعدی نامه

ادب منظوم و منثور، فارسی

از: سعدی = مشرف، فرزند شیخ مصلح الدین، فرزند عبدالله سعدی شیرازی.

م. ۶۹۱ یا ۶۹۰ ق.

آغاز: «زمشرق بمغرب مه و آفتاب

روان کرد و گسترده گیتی بر آب

زمین از تب لرزه آمد ستوه

فرو کوفت بر دامنش میخ کوه

نهد لعل و فیروزه در صلب سنگ

گل لعل در شاخ فیروزه رنگ.»

انجام: «چو بشنید دانای روشن نفس

بستندی بر آشفته کای تکه بس

طریقت بجز خدمت خلق نیست

به تسبیح و سجاده و دلخ نیست

توبه تخت سلطانی خویش باش

باخلاق پاکیزه درویش باش.»

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: سده ۱۳ ق □ عنوانها و نشانیها: مشکی

□ نوع کاغذ: روسی □ تعداد برگ: ۲۱ □ تعداد سطر: ۱۲ □ اندازه متن کتاب: ۱۱×۱۵/۵ سانتیمتر

□ اندازه جلد: ۱۷×۲۲ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: تمام برگها از در شیرازه جدا شده است. از آغاز و انجام افتادگی دارد و در

حاشیه تصحیح شده و دارای رکابه است. بدون جلد در داخل جعبه مقوایی نگهداری می‌شود.

۳۳۴ منطق کبری منطق، فارسی

از: علی، فرزند محمد حسن، حنفی، مشهور به میر سید شریف، جرجانی. م. ۷۴۰ ق.

آغاز: «بدانکه آدمی را قوتیست درآکه که منقش گردد دروی صور اُشیا چنانکه در آئینه لکن در آئینه حاصل نمی‌شود مگر صور محسوسات».

انجام: «پس نتیجه او را نیز دو است چنانکه گویی این جسم یا لا شجر است یا لا حجر است یا لا شجر است لیکن لا شجر است پس لا حجر باشد؛ تمت».

گزارش متن: از وی دو رساله در موضوع «منطق» در دست بوده رساله کوچک‌تر را صفرا و در برابر آن دومی را که بزرگ‌تر از اولی بوده، کبری نامیدند و بارها به چاپ رسیده و از جمله کتب درسی حوزه‌های علمیه ایران و شبه قاره هند بوده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق درشت □ تاریخ کتابت: سده ۱۳ ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۸ □ تعداد سطر: ۱۱ □ اندازه متن کتاب: ۸×۱۴/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱/۸×۱۵/۶ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: حاشیه نویسی شده و دارای رکابه است. بدون جلد است و در داخل جعبه مقوایی نگهداری می‌شود.

نک: فهرست نسخه‌های خطی فارسی مشترک پاکستان، ج ۲، ص ۹۲۶ و ص ۹۲۵؛ الذریعه، ج ۱۷، ص ۲۵۹.

«شماره ثبت: P-K ۱۹۰»

۳۳۵ رساله لیزم و تیراندازی = تیراندازی و لیزم.

سپاهی گری و تیراندازی، فارسی

از: ناشناخته

آغاز: «ای بنام تو نامه نامور است وی بلطف تو خامه کامور است می‌نویسد بگفت و گوی زبان از هنرهای قسم تیروکمان

داخل جعبه مقوایی نگهداری می‌شود. و شیرازه کتاب از بین رفته و رطوبت دیده است. و بعضی از کلمات به خاطر چسبندگی برگها به همدیگر ناخوانا شده است. از آغاز و انجام افتادگی دارد. دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۱۸۹۲؛ الذریعه، ج ۹، ص ۹۶۶.

«شماره ثبت: P-K ۱۸۸»

۳۳۳ جنگ اشعار   ادب منظوم، فارسی

از: جمعی از شعراء.

آغاز: «ای خسته دل عشاق از خنجر مزگان

آشفتگی جمعی از زلف پریشان

مگذار چو خوار اغیار در دامنت آویزد

دامن بکش از دستش دست من دامنت».

انجام: «از بهر خون بها شهیدی همین بگو

در خیل اهل عشق که قربان من تویی

...وحشی غزال من بکسی آشنا مشو

ترسم که صید کسی شوی از من جدا مشو».

گزارش متن: این جنگ شامل اشعار شاعران ذیل است: «شهیدی، طیب، سعدی،

آصفی، عاشق و حافظ».

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: سده ۱۳ق □ عنوانها و نشانها:

مشکی □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۷۹ □ تعداد سطر: مختلف □ اندازه متن

کتاب: ۱۲/۵×۵/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۷×۷/۳ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: تمام برگها مجدول به دو خط لاجورد و شنگرف و دارای کمند شنگرف

است. در حاشیه تصحیح شده است. بدون جلد است و در داخل جعبه مقوایی نگهداری می‌شود.

«شماره ثبت: P-K ۱۸۹»

شده و دارای رکابه است.

«شماره ثبت: P-K ۲۷۸»

۳۳۷ لیلی و مجنون ادب منظوم، فارسی

از: هاتفی خوبشانی جامی = عبدالله جامی، هاتفی خوبشانی. م. ۹۲۷ ق.

آغاز: «این نامه که خامه کرد بنیاد

توقیع قبول روزیش باد

طغراش بنام پادشاهی

کور است چو عرش بارگاهی

سلطان سیر ز ملک هستی

بنیاد بلندی و...»

انجام: «باشد که خدا دهد مرادم

سازد ز کمال لطف شادم

می بود همیشه شوق ایمنم

در خرمن گنج خوشه چینم

این نامه بنام بخش کامی

چون یافت سعادت تمامی.»

ترقیمه کاتب: «هر که خواند دعا طمع دارم

ز آنکه من بنده گنه دارم.»

گزارش متن: عناوینی که پیش از آغاز داستان لیلی و مجنون به صورت منظوم

آورده شده بدین ترتیب است: توحید و مناجات رسول الله، صفت معراج، منقبت دوازده

امام علیهم الله، معرفی این مثنوی از زبان ناظم، نصیحت پیران به جوانان و به دنبال این،

داستان منظوم لیلی و مجنون شروع می شود.

هاتفی به پیروی از نظامی گنجوی و به دستور سید قاسم در شهر هرات و با اجازه

قبضها بر چهار قسم شدند که مسّی چهار اسم شدند». انجام: «دگر بیکان بدرون قبضه برابر آید» «دم شاخ» گویند و هر چه از قبضه گذشته... و گفته اند که در وقت کشیدن قبضه کمان دست قبضه را به اندرون کج نکنند... گزارش متن: فصل اول در قلاب دادن لیزم است و فصل دوم در شش جهت بالای کمر است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: سده ۱۱۱ □ عنوانها و نشانها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۳ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۷/۵ × ۱۵/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۲ × ۲۱/۴ سانتیمتر □ نوع جلد: مقوایی مایل به سفید. ویژگیهای نسخه: آثار موربانه خوردگی زیاد دارد. نسخه رطوبت دیده است. در حاشیه تصحیح شده و دارای رکابه است.

نک: نسخه های خطی کتابخانه های شوروی، دفتر هشتم، ص ۱۹۲، (نشریه).
«شماره ثبت: P-K ۱۹۱»

۳۳۶ اخلاق محسنی = اخلاق المحسنين اخلاق، فارسی

از: ملا حسین، فرزند علی، واعظ کاشفی، بیهقی.

آغاز: «حضرت پادشاه علی الاطلاق عزّت کلمته و جلّت عظمته منشور دولت

سلطان المرسلین و متم الاخلاق المحسنين».

انجام: «این رساله مشتمل بر اسرار حکمت و منظور بر حقایق اطوار اهل دولت...

تاریخ هم نویسی زاخلاق محسنی؛ تمّت».

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ کاتب: زین العابدین □ تاریخ کتابت: ۲۲ شوال

۱۲۵۴ □ عنوانها و نشانها: شنگرف □ نوع کاغذ: فرنگی □ تعداد برگ: ۱۲۳ □ تعداد سطر: ۱۸

□ اندازه متن کتاب: ۸ × ۱۵/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۴ × ۲۱ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه ای

روشن، دارای ترنج، سرترنج، مجدول، ضربی.

ویژگیهای نسخه: در پایان نسخه مهر بیضی شکل به رنگ مشکی وجود دارد که روی آن

نوشته شده: «اخلاق المحسنين» و به دستور یحیی خان ایلخانی نوشته شده است، در حاشیه تصحیح

□ تاریخ کتابت: ۱۸۳۱ق □ محل کتابت: سیریل جوزجانان □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی مایل به زرد □ تعداد برگ: ۷۶ □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن کتاب: ۱۸×۸ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱×۱۱/۶ سانتیمتر □ نوع جلد: مقوا به رنگ زیتونی، دارای تریج و سرتریج به رنگ زرشکی، عطف و لبه: تیماج یشمی.

ویژگیهای نسخه: در برگ اول مهر بیضی شکل مشکی وجود دارد که تنها کلمه «علی» خواناست. در حاشیه برگ «۲۳» مهر شش ضلعی مشکی وجود دارد که نوشته شده است: «دیوان لیلی و مجنون ۱۲۱۰». و در گوشه برگ ۴۶ مهر بیضی شکل مشکی وجود دارد که نوشته شده است: «عبدالله ابن عصمت الله یا عصمت الله ابن عبدالله». نسخه ترمیم شده است و چند برگ نانوخته در اول نسخه وجود دارد که نشانگر قصد کاتب بر اتمام قسمت مثنوی بوده است.

نکده: فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۳۱۱۴؛ نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۲۰۰؛ (نشریه)؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی کتابخانه گنجینه توپ فابری ترکیه، ص ۲۶۴، شماره ۷۶۴.

«شماره ثبت: PAC-۲۸۰»

۳۳۹ دیوان

ادب منظوم، فارسی

از: حافظ = خواجه شمس الدین محمد شیرازی. م. ۷۹۲ یا ۷۹۱ ق.

آغاز: «الا یا ایها الساقی ادرکاساً و ناولها

که عشق آسان نمود اول ولی افتاد مشکله

به سوی نوافه کافر^(۱) صبازان طره بگشاید

ز تاب جعد مشکینش چه تاب افتاد در دلها».

انجام: «گویند که شب حامله است این عجب است.

چون مرد ندیده از که آبستن شد...

۱. در نسخه «کافر» آمده ولی «کافر» درست است.

دایی خود عبدالرحمان جامی در حدود ۲۹۰۰ بیت این مثنوی را سروده است. گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: سده ۱۲ق. ۱۸-۱۹م □ عنوانها و نشانها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی زرد □ تعداد برگ: ۵۶ □ تعداد سطر: ۱۴ □ اندازه متن کتاب: ۸/۷×۱۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۳×۲۲ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای دارای تریج و سرتریج زرد ضربی.

ویژگیهای نسخه: گوشه‌های جلد آسیب دیده است. برگها مجدول به مشکي، شنگرف و دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی تبریز، ج ۳، شماره ۳۶۲۳/۲؛ الذریعه، ۳۹۸/۱۸؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۳۱۱۴.

«شماره ثبت: PAC-۲۷۹»

۳۳۸ لیلی و مجنون

ادب منظوم، فارسی

از: عبدالله خوششانی جامی، متخلص به هاتفی. م. ۹۲۷ق.

آغاز: «آن هر دو بهم چو دم زدندی   طفلان چشمک بهم زدندی
آن گوهر راز سفته گردید   وان سر نهفته گفته گردید
آنراز نهران علامتی شد   از بهر دو تن ملامتی شد»
انجام: «این نامه رسید چون با تمام   لیلی همچون نهادمش نام
قصدم نه از این سخن سرایی است   مقصود طبیعت آزمائست
... صد شکر که شد میسر آخر   وین بخت رسید بر سر آخر
... شکر که این نامه بعنوان رسید   بیشتر^(۱) از مرگ به پایان رسید»

گزارش متن: این مثنوی را به پیروی از نظامی و به دستور سید قاسم در شهر هرات به اجازه دایی خود جامی سروده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق درشت نازیا □ کاتب: ملا ابوالخضر ابن ملا عبدالباقی

انجام: «بده ساقی آن جوهر روح را

دوای دل ریش مـجروح را

که در آن چو جام از کف خم ربود

اگر عاملی باشدش زان چه سود».

گزارش متن: خواجه حافظ شیرازی خود به گردآوری سروده‌های خود نپرداخته

است و پس از مرگ او دیگران آن را گردآوری کرده‌اند. برخی می‌گویند: «سید قاسم انوار» به دستور «قوام الدین» و بعضی دیگر می‌گویند: «محمد گل اندام» دیوان حافظ را تدوین نموده است.

گزارش نسخه: □ تاریخ کتابت: ۱۲۹۷ق □ عنوانها و نشانها: □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۶۱ □ تعداد سطر: ۱۱ □ اندازه متن کتاب: ۷/۵×۱۸ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱/۴×۱۵ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا به رنگ زیتونی، مجدول، دارای ترنج، سرتنج و در سرتنج نوشته شده است: «عاقبت خیر باد ۱۲۵۷ق». عطف و لبه تیماج قرمز و گوشه‌ها تیماج پشمی است.

ویژگیهای نسخه: شیرازۀ کتاب از بین رفته و دارای رکابه است.

«شماره ثبت: PAC-۲۸۲»

۳۲۱ تذکره الاولیاء

تراجم، فارسی

از: شیخ فریدالدین محمد، فرزند عطار نیشابوری رحمته الله علیه. م. مقتول در حدود ۶۲۷ق.

آغاز: «الحمد لله الجواد بافضل انواع النعماء المئان، باشرف اوصاف العطاء المحمود فی اعالی ذی العزّة والكبریاء المعبود باحسن اجناس العبادات فی اعماق الارض واطباق السماء ذاالعظمة والجبروت والبهاء والجلالة والملکوت...».

انجام: «نقل است که یکی از خواص پرسید که... گفت که چون از شب لختی برود او از اوراد فارغ شود باواز بلند گوید الهی سیدی شب در آمد و ولایت تصرف ملوک بسر آمد... آنکه ترا بدین صفت نداند هیچ نعمت را سزانیست... و از تو جویم از آنکه ترا

بـدین حـقّه سـبـز... مـنـاز
 کـه هـم مـهـره دـیـر اسـت و هـم حـقّه بـاز
 چـراغ اـهـل مـعـنی خـواجـه حـافظ
 کـه شـمـعی بـود از نـور تـجـلی
 چـو در خـاک مـصلی سـاخت مـنـزل
 بـجـو تـاریخـش از خـاک مـصلی».

گزارش متن: مشتمل بر غزلیات، مقطعات، مثنویات، ساقی نامه، ترجیع بند، مخمس و رباعیات او است.

گزارش نسخه: نوع خط: ثکته نستعلیق و نسخ □ تاریخ کتابت: ۱۲۷۸ ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۹۰ □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن کتاب: ۸/۱۴ × ۸/۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۲ × ۱۷/۸ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا برنگ حنائی، مجدول، دارای تریج و سرتریج قهوه‌ای که در سرتریج نوشته شده است: «صحاف ملا بولداش» و عطف و لبه: تیماج قرمز است.

«شماره ثبت: PAC-۲۸۱»

۳۰ دیوان ادب منظوم، فارسی

از: حافظ - خواجه شمس الدین محمد شیرازی. م. ۷۹۱ یا ۷۹۲ ق.

آغاز: «الا یا ایها الساقی ادرکاساً و ناولها

که عشق آسان نمود اول ولی افتاد مشکله

به بوی نافه کاخر صبازان طره بگشاید

ز تاب جعد مشکینش چه تاب افتاد در دلها

بمی سجاده رنگین کن گرت پیر مغان گوید

که سالک بی خبر نبود ز راه و رسم منزلها».

غزنوی ۲. حکایت مینا ۳. حکایت پادشاه روم ۴. حکایت داراب شاه عدالت پرور ۵.
حکایت حجاج ظالم ۶. حکایت سلجوق پادشاه هندوستان ۷. حکایت شهرزاده بهرام
گور ۸. حکایت صالح در بخارا ۹. حکایت فیروز شاه در چین و ماچین.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق درشت نازیبا □ کاتب: ملا عبدالکریم □ تاریخ کتابت:
سه شنبه ۱۲۶۴ ق □ عنوانها و نشانیها: مشکى، شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۳۵
□ تعداد سطر: ۱۱ □ اندازه متن کتاب: ۷×۱۳ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۷×۱۰ سانتیمتر □ نوع
جلد: کاغذی با مقوا به رنگ حنائی دارای ترنج و سرترنج قرمز، مجدول، عطف و لبه: نیماج
قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: در ترنج و سرترنجهای نوشته شده است: «عاقبت خیر باد». تمام برگها
مجدول به آبی و قرمز است. از آغاز و انجام افتادگی دارد کاغذ نسخه به رنگ زرد و مایل به آبی و
سفید است. و بیشتر برگها از شیرازه جدا شده است. جلد نسخه آسیب دیده است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی مشترک پاکستان، ج ۶، ص ۱۱۹۵؛ فهرست
نسخه‌های خطی انستیتو آثار خطی تاجیکستان، ج ۱، شماره ۱۷۹۹/۵.

«شماره ثبت: ۲۸۴ - PAC»

۳۳ اخلاق محسنی = جواهر الاسرار

از: ملاحسین، فرزند علی واعظ کاشفی بیهقی.

آغاز: «حضرت پادشاه علی الاطلاق عزت کلمته وجلت عظمته منشور دولت
سلطان المرسلین و تمم اخلاق المحسنین محمد النبى الامى... زیرا حسن خلق نوریست
از انوار حکمت الهی و سرریست از اسرار عزت پادشاهی که بدان نور شریف دیده
بصیرت منور گردد».

انجام: «این رساله بخد اطناب رسید اقتضای قلم آنکه زیاده ازین قدم بر بساط
انبساط نهاده نشود... درخشان کوی از برج شاهی فروزان رویش از فرّ الهی
ابوالمحسن شهنشاه جوان بخت که برخوردار باد از تاج از تخت... از نام کتاب که مضاف
باسم سامی و نام نامی آنحضرت تاریخ اتمام معلوم میگردد...»

می خوانم این میگفت و میگریست؛ تمت الکتاب بعون الملک الوهاب. ترقیمه: «هر که خواند دعا طمع دارم زانکه بنده گنه کارم».

گزارش متن: در این کتاب از ۹۶ نفر از مشایخ مطالبی آورده شده است؛ با امام صادق علیه السلام شروع و با ابوسعید ابوالخیر خاتمه می یابد. و فهرست مشایخ به ترتیب در برگ ۱۱ آورده شده است. «عطار در شروع می گوید: «چون از تکرار قرآن و مطالعه تفاسیر و احادیث نبوی بگذشتی هیچ سخنی بعد از این بهتر از سخن مشایخ نیست».

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: چهارشنبه ۱۲۳۷ق □ عنوانها و نشانیها: سنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۵۶۹ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن کتاب: ۱۷×۱۶/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۵×۲۴ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا به رنگ یشمی تیره، دارای ترنج، سرترنج به رنگ طلا و مزین به گل و بوته با خطوط اسلیمی و دارای لچک و کتیبه های مستطیل شکل در اطراف جلد، عطف: مشمی به رنگ قهوه ای روشن که ترمیم شده و ابتداء تیماج بوده و لبه ها: تیماج زرد.

ویژگیهای نسخه: جلد نسخه به شدت آسیب دیده است. داخل جلد عکس گلابدان برنجی چسبانده شده است. در برگ «۳» اسم کتاب در کاغذ شش ضلعی چسبانده شده است. در حاشیه تصحیح شده است. تا برگ «۱۸» برگها مجدول به قرمز و دارای کمند قرمز و رکا به است.

«شماره ثبت: ۲۸۳ - PAC»

۳۳۲ ملکه هزار گیسو = ملکه هزار گیسو و آزاد بخت   داستان، فارسی

از: ناشناخته.

آغاز: «آدمی بر آمدند زرد گوهر از و میتابید و از شنیدن این واقعه خواجه در جوش در آمده آتش در نهاد او افتاد اخرا امر خود خواجه با استقبال بر آمد بجای طعام زرد گوهر کشید انعام و احسان بسیار کرد همه مردم آنولایت در حیرت شدند».

انجام: «از تعاقب آنها یک یک... فرستاد که هر کدام دو هزار کس داشتند... فرخ زاد راه می پیمود بیکبار نظرش افتاد دید که همان چهار باغیکه آهو شده بود پیدا شد».

گزارش متن: این کتاب مشتمل بر حکایتهای زیر است: ۱. حکایت سلطان محمود

دیب ایتارا... قل سلیمانہ بو سوزنی والله اعلم ایتارا».

در ادامه به صورت افزودگی ۷ بیت به زبان فارسی بدین آغاز آمده است:

«مسافریم بود جای ما تک دیوار همیشه مسکن ما است کُلیهای ویرانی...»

ایمان امان تن درستی عمل فراغ دستی».

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۲۷۱ق □ عنوانها و نشانیها:

مشکی □ نوع کاغذ: شرقی، مایل به زرد □ تعداد برگ: ۴ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن

کتاب: ۲۰×۱۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۶×۱۵ سانتیمتر □ نوع جلد:

ویژگیهای نسخه: دارای رکابه است.

نک: نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۲۰۰ (نشریه)؛

فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرعشی‌ره، ج ۳۰، شماره ۱۲/۱۱۹۸۸.

«شماره ثبت: ۲۸۵/۲ - PAC»

عرفان، فارسی

۳۳۵ رقعات

م. ۱۱۳۳ق.

از: میرزا عبدالقادر بیدل دهلوی.

آغاز: «عجز مراتب حمد و ثنا تسلیم بارگاه صمدی که خامه را در معرکه نیایش از نقطه سرانداختن است و سخن را در جولانگه انداز حمدش از خط با نفس سوخته برداختن... اما بعد، بیدل مهجور که در محیط دل‌های گوهر منزل است خاکش... با وجود شکسته دلی چون موج همه تن زبان ثناست».

انجام: «شکر کامروز در بهار وفاق رنگ بوی شگفتی بهمند، ای خدا فضل کن که این گلها همه لطف عنایت کرمند... و هر چند از وحدت هم شهود مراتب اسماء عرفانی چراغ فانوس خیال لمعات اندیشه حضور است... نتایج رنگین نان گلدسته مجتمع رسا باد و السلام علی سید الانام و آله الکرام؛ تمت رقعات میرزا عبدالقادر بیدل علیه الرحمة و الغفران بحسن الاختتام.

گزارش متن: حاوی نامه‌های خصوصی «بیدل» که به «شکراش خان»، «عاقل

اخلاق محسنی بتمامی نوشته شد تاریخ هم نویس زاخلاق محسنی
 شد بعون خدا کتاب تمام باد بر احمد رسول سلام»
 گزارش متن: مشتمل بر اسرار حکمت و منظوی بر حقایق اطوار اهل دولت است. و
 در چهل باب تنظیم شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نکته نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۳ صفر الحرام ۱۲۷۱ □ عنوانها
 و نشانیها: شنگرف و مشکی □ نوع کاغذ: شرقی آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۱۴۲ □ تعداد
 سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۲۰×۱۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۶×۱۵ سانتیمتر □ نوع جلد:
 کاغذی با مقوا به رنگ حنایی، دارای تریج، سرتریج و مجدول ضریبی، عطف و لبه: تیماج قهوه‌ای.
 ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح شده است و دارای رکابه است. طرف اول جلد افتاده
 است و بدین جهت در داخل جعبه مقوایی نگهداری می‌شود.

نک: فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرعشی‌ره، ص ۲۳۶، شماره ۹۰۸۳.

«شماره ثبت: ۲۸۵/۱ - PAC»

۳۳۴ اختلاجات اعضاء در بیان جستن اندامها، فارسی
 آغاز: «در بیان جستن اندامها باید دانست که اگر همه سر بجهد نعمت یابد اگر میان
 سر بجهد سفری بخیر باشد».

انجام: «اگر انگشت کوچک پای چپ بجهد بیمار شود صدقه بدهد اگر انگشت تمام
 پای راست بجهد خرمی بود اگر انگشت پای چپ بجهد خیری یابد؛ تمت. و السلام علی
 من اتبع الهدی».

گزارش متن: در این رساله، جستن تمام اعضاء بدن انسان راه تعبیر کرده است. اثر
 متعاقب آن را بیان کرده است. در ادامه یک برگ از مقولات قل سلیمان که از اساتید
 خواجه احمد یسوی بوده به صورت شعر آورده شده است و به زبان ازبکی است. آغاز:
 «الله دیکان قل لارنی عرش کایتارا - غافل بولمانک مؤمین لار عمر نیک بیلدک اوتارا»
 انجام: «ای عالمان تاشکند لفظی شیرین شکر قند - قبول قیلماس خود پسند یلغان سوز

«شماره ثبت: ۲۸۵/۴ - PAC»

۲۲۷ مثنوی و معنوی   ادب منظوم، فارسی

از: مولانا جلال‌الدین محمد، فرزند بهاء‌الدین محمد بلخی   م. ۷۲۲ق.
 آغاز: «نی حدیث راه بر نون میکند   قصه‌های عشق مجنون می‌کند
 محرم این هوش جز بیهوش نیست   مرزبان را مشتری جز گوش نیست
 کَر   نَبودی...   نی جهان را پر نکردی از شکر
 در غم ما روزها بیگانه شد   روزها با سوزها همراه شد
 انجام: «گفتن امیرالمؤمنین رضی‌الله عنه با قرین همتای جنگ خود:
 گفت امیرالمؤمنین با آن جوان   کای به هنگام نبردی پهلوان
 خاتمه:

تا خدایش باز صاف و خوش کند   او که تیره‌ش کرد هم صافش کند
 صبر آرد آرزو رانسی شتاب   صبر کن والله اعلم بالصواب».
 ترقیمه: کاتب دفتر اول منجمله شش دفتر متبرک معبر معظم مکرم مثنوی مولوی
 معنوی حضرت قدوة سالکین زبده محققین مولانای رومی جلال‌الدین قدس سره به
 دستخط «شیخ نظر محمد» تحریر یافت تمت؛ تمام شد کار من نظام شد...».

گزارش متن: این کتاب مشتمل بر دفتر اول از شش دفتر مثنوی مولاناست.
 گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ کاتب: نظر محمد □ تاریخ کتابت: سده ۱۱
 □ عنوانها و نشانیها: سنگرف □ نوع کاغذ: شرقی آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۱۲۳ □ تعداد
 سطر: ۱۸ □ اندازه جلد: ۱۳/۵×۲۵ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمعی، عطف: قهوه‌ای.
 ویژگیهای نسخه: برگها ترمیم شده و کاغذ نسخه به دورنگ سفید و نارنجی است. از آغاز
 کمی افتادگی دارد. نسخه نقیسی به نظر می‌رسد. در کاتالوگ انستیتو ککلیدزه نام کاتب نصر محمد
 آمده است. روی نام کاتب به عمد خط کشیده شده و ناخوانا شده است. به نظر نگارنده با توجه به
 قرائن موجود کاتب نظر محمد است. در برگ پایانی یک صفحه روایات از پیامبر اکرم صلی‌الله علیه و آله نقل

خان» و «شاکر خان» نوشته است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق ریز زیبا و درشت □ عنوانها و نشانیها: شنگرف و مشکی □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۳۰ □ تعداد سطر: ۲۱.

ویژگیهای نسخه: اوایل نسخه به خط زیبای شکسته نستعلیق نوشته شده و علائم شنگرف است ولی اواخر نسخه به خط شکسته نستعلیق کمی درشت تراز اول نوشته شده و علائم هم مشکی است و در اواخر خطوط پهن است ولی در اوایل نازک نوشته شده است. دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی مجموعه فورت و بلیام کالج (کلکته) در کتابخانه آرشیو ملی هند دهلی نو، ص ۲۰، شماره ۴۱.

«شماره ثبت: P-K ۲۸۵/۳»

۳۳۶ منشآت

انشاء، فارسی ادبی

از: ناشناس.

آغاز: «حضرت مولانا زین الدین ابوبکر تاییدی به امیر بزرگ تمور گورکانی نوشته‌اند: حضرت معبود طریق بهبود ارزانی و... عزوجل مرتشید مبانی ملک‌داری و تأیید معانی جهان‌داری را وسیلت بزرگ نهاده است و آن تشبث است بالتفات».

انجام: «ای باد چو آمدی ز سر منزل یار جان هم بسر بجای او ساز نثار گاهی برقعۀ که حیات جاودانی بلکه سرمایه زندگانی می‌توان گفت مبتهج و مسرور سازند و بدعای خیر یاد آرند زیادت گستاخی حدّ خود نمیداند ظل عاصفت و هدایت مخلد و مستدام باد؛ پس از این بدیده خواهم - بطواف کویت آمد - که بسوز تا بزانو - قدتم».

گزارش متن: مشتمل بر ۴۳ انشاء مختلف است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی

□ تعداد برگ: ۴۱ □ تعداد سطر: ۱۷.

ویژگیهای نسخه: برگها از شیرازه جدا شده است. دارای رکابه است.

نک: نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۲۰۰، (نشریه).

است. قسمت آخر نسخه به صورت فقی مرمت شده است. دارای رکابه است.
 نک: فهرست نسخه‌های خطی مرعشی ره، ج ۸، شماره ۲۹۰۱؛ فهرست
 نسخه‌های خطی پترزبورگ، شماره ۲۳۴۳ (چاپ مسکو، سال ۱۹۶۴).
 «شماره ثبت: ۲۸۷ - PAC»

۳۲۱ ترجمه «سیرت النبی ﷺ» تاریخ ادیان، فارسی

از: رفیع الدین ابو محمد اسحاق فرزند محمد فرزند مؤید فرزند علی فرزند اسماعیل
 همدانی ابرقویی. م. ۷۷۶ق.

آغاز: «حمد و ستایش آفریدگاری را که کسوت وجود و تن عالم از آثار قدرت
 اوست و شکر و سپاس پروردگاری را که حلیت خرد بنی آدم از انوار حکمت اوست آن
 بخشاینده که بر سر هر موجودی از دامن رحمت خود نثاری ریخته و آن راه نمائی که از
 پی هر مقصود اهل نظر را اعتباری انگیزه».

انجام: «قال الله تعالی و اما ما ینفع الناس فی الارض و هیچ نفع بالاتر از
 دلالت بخیرات و تحریر بر اطاعت خدای عزوجل و متابعت خاتم النبیین نیست و
 چون سید صلوات الله علیه رحلت فرمود حسان ابن ثابت رضی الله...».

گزارش متن: اصل سیره النبی از «محمد بن اسحاق، بن یسار المطلبی» (۱۵۱م)
 است که شیعی قدری بوده است. گفته شده متن سیره او در دست نیست یا کمیاب است
 و آنچه در دست است گزیده آن می‌باشد که «عبدالملک بن هشام (۲۶۸ق یا ۲۱۳ق)
 نوشته است و این ترجمه گزیده او است که به دستور اتابک سعد بن زنگی در سده هفتم
 هجری نگارش یافته است. این کتاب به کوشش دکتر اصغر مهدوی در تهران چاپ شده
 است.

گزارش نسخه: نوع خط: به خط نستعلیق زیبا و حاشیه به شکسته نستعلیق نازیا □ تاریخ
 کتابت: پنجشنبه ماه مبارک رمضان ۱۰۳۲-۱۶۲۳م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ:
 شرقی مایل به زرد □ تعداد برگ: ۲۶۷ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۱۲/۵ × ۶/۵ سانتیمتر

شده است. در حاشیه، بعضی از عبارات سخت شرح شده است. در برگ «۱۱۸» با حدیثی از ابوهریره از پیامبر «ص» درخت سروی در حاشیه کتاب رسم شده است. دارای رکابه است.
 «شماره ثبت: ۲۸۶ - PAC»

۳۷۸ لطایف اللغات مثنوی لغت، فارسی

از: عبداللطیف ابن عبدالله کبیریه (هروی) عبداللطیف کبیر عباسی یزدی گجراتی
 آغاز: «این فرهنگست مشتمل بر جلّ لغات غریبه عربیه و الفاظ عجیبه عجمیه مثنوی مولوی معنوی که همین تأیید لطیف خبیر که فرهنگ بخش به صغیر و کبیر است اقل العباد عبداللطیف ابن عبدالله کبیریه نیروی سعی و اجتهاد از کتب معتبره عربیه و فارسیه مثل قاموس که در علم لغت بحریست».

انجام: «حجاج ع بفتح حای و تشدید جیم بسیار کننده و نام امیر ظالم معروف که هفتاد کس بناحق کشت... حسدع بفتح حین بد خواستن...».

گزارش متن: او این کتاب را در مدت ۱۲ سال نوشته است و حرف اول را باب و آخر را فصل قرار داده است. این فرهنگ مشتمل بر اکثر لغات غریبه عربیه و لفظهای عجیبه عجمیه مثنوی مولوی است. در این فرهنگ هر کلمه‌ای که میان عربی و فارسی مشترک باشد علامت (عف) و هر لفظی که میان ترکی و فارسی مشترک باشد علامت (تف) و لفظی که میان فارسی و هندی مشترک باشد علامت (فه) و لفظی که میان هندی و عربی مشترک باشد علامت (عه) گذاشته شده است؛ تا در تشخیص لغات برای عامی و عالم احتیاج به تحقیق و تفتیش نباشد.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ تعداد برگ: ۱۵ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۸/۵×۱۵/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۴×۲۱/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمی قرمز.

ویژگیهای نسخه: تمام لغات به قرمز نوشته شده و متن و شرح به مشکی است. در حاشیه تصحیح شده است. از انجام افتادگی دارد. در پایان نسخه سه بیت شعر به زبان ترکمنی نوشته شده

دوباره تکرار شده است و با آن ۳۰ باب می‌شود. نسخه مرمت شده و دارای رکابه است.
 نک: فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۴۴۴؛ فهرست نسخه‌های خطی
 عمومی لنینگراد، ص ۱۰۰؛ فهرست نسخه‌های خطی مشترک پاکستان،
 ج ۱۰، ص ۱۹۱.

«شماره ثبت: PAC-۲۸۸/۱»

۲۵. بحر الکلام کلام، عربی

از: ابومعین میمون، فرزند محمد نسفی حنفی. م. ۵۰۸ هـ.ق.

آغاز: «حقایق الاشیاء و العالم حادث و هو قابل للفناء وله صانع قدیم واجب الوجود واحد حی فی ذاته علیم قادر مرید متلکم سمیع بصیر و صفاته قدیمه و لایقوم بذاته و لیس بجسم و لاجوهر و لاعرض و لامصور و لامرکب و لامعدود و لامحدود و لافی جهة و لافی مکان و لافی زمان لاملل له و لاشبه له... و الحمد لله ذی الجلال و الاکرام و الصلوة علی رسوله خیر الانام و علی آله و اصحابه الکرام قال الشیخ الامام الاجل رئیس الائمه لسان الحق والی النظم و النثر ابوالمعین النفی رحمة الله».

انجام: «اعلمانه قال اهل النجوم ان الشمس والقمر والنجوم فی السماء الرابع و قال اهل السنّة و الجماعت و اهل التفسیر فی السماء الدنیا و يدل قوله تعالی: «انا زینا السماء الدنیا بزینة الکواکب و قوله تعالی» «انا زینا السماء الدنیا بمصابیح» و کذا... فی قصّة ذی القرنین حتی اذا بلغ مغرب الشمس وجدها تغرب فی عین حمنّة و هم لم تبلغ الی السماء و الله اعلم بالصواب؛ تمّت الكتاب بعون الملك الوهاب».

گزارش متن: ابوالمعین در سال «۴۱۸ق» متولد و در بخارا ساکن گردید. حنفی مذهب بود و در علم اصول، کلام و فقه تبحر داشت و از جمله آثار او تمهید قواعد توحید، بحر الکلام، تبصرة الادله، شرح جامع کبیر شیبانی و مناہج الائمه است و این کتاب مختصری است پیرامون توحید، نبوت، امامت و مباحث دیگر کلامی بر پایه مذهب اشعری و با نقل آراء مذاهب دیگر اسلامی و استشهاد به بعضی از آیات و

□ اندازه: جلد: ۲۱×۱۰/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قرمز دارای ترنج و سرترنج زردی و مجدول است.

ویژگیهای نسخه: مترجم و مؤلف این کتاب که خود به مصرفه تا از محضر دو نفر که در درجهٔ اعلا بودند این کتاب را سماء کنند؛ آن دو نفر یکی قاضی رکن الدین ابن جسان و دیگری قاضی امام بن محلی بودند و مؤلف این کتاب ده فایده برای این کتاب می‌شمرد و اذعان دارد که در کتب دیگر نیست. فایدهٔ ۱. بر احوال پیامبر و جمله واقعات او اطلاع یابند. ۲. نسب پیامبر و فرزندان اسماعیل. ۳. اسامی و انساب صحابه از ترتیب اسلامشان و هجرتشان. ۴. سبب بیعت انصار و صفت موافقت و نصر آنها. ۵. عدد غزاهای غیر غزاهای صفت مردانگیها. ۶. معرفت شعرهای صحابه که در غزاهای گفته‌اند و معارضات اشعار کفار. ۷. تفصیل وفود عرب که به اختیار اسلام آورده‌اند و بیعتشان و ماجراهای قریش و دیگر عربها با پیامبر. ۸. صلح نامه‌های پیامبر و نامه‌های پیامبر و عطایای او که به مردم داده است. ۹. عدد زنان پیامبر و اسامیشان و کیفیت احوال و ماجراهایشان. ۱۰. عدد دشمنان پیامبر و قصه‌هایشان و مخزول شدنشان.

مشمول بر ۳۰ باب است. اول: در نسب پیامبر از عبدالله تا آدم. باب دوم: در تفصیل نسب پیامبر مشتمل بر هفت فصل است. باب سوم: در تعاقب ولایت خانهٔ کعبه و ترتیب ولایت اسماعیل تا رسول الله ﷺ. باب چهارم: در ظاهر شدن چاه زمزم. باب پنجم: حکایت ذبح عبدالله. باب ششم: در مولود پیامبر. باب هفتم: در رضای پیامبر. باب هشتم: در کفالت ابوطالب. باب نهم: اوصاف و اخلاق. باب دهم: تقدیم قریش پیامبر را. باب یازدهم: در خیر دادن اخبار یهود رهبان نصاری و کهنه عرب. باب دوازدهم: بیعت پیامبر مشتمل بر چند حکایت است. باب سیزدهم: اسلام حمزه. باب چهاردهم: ماجراهای میان قریش و پیامبر. پانزدهم: هجرت صحابه مشتمل بر چند حکایت است. باب شانزدهم: معراج پیامبر. باب هفدهم: در وفات خدیجه. باب هجدهم: رفتن به طائف. باب نوزدهم: در عرضهٔ خود در حج به قبایل. باب بیستم: در بیعت انصاری دارای سه فصل است. باب بیست و یکم: هجرت پیامبر. باب بیست و دوم: هجرت اصحاب. باب بیست و سوم: در ظاهر کردن عداوت یهود خود را با پیامبر. باب بیست و چهارم: در مناظرهٔ نصاری نجران. باب بیست و پنجم: در مغازی پیامبر. باب بیست و ششم: در وقود عرب و آمدنشان به اختیار خود به اسلام. باب بیست و هفتم: در حج وداع. باب بیست و هشتم: در فرستادن لشکرها به اطراف بلاد. باب بیست و نهم: در وفات پیامبر ﷺ است. باب سیم: مناظرهٔ نصاری نجران که

زییاست □ تاریخ کاتب: سده ۱۰ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف، مشکی □ نوع کاغذ: شرقی زرد □ تعداد برگ: ۲۹۵ □ تعداد سطر: ۱۹ □ اندازه متن کتاب: ۱۱/۵×۱۶/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۶×۲۳/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا به رنگ قرمز، دارای تریج و سرتریج، ضریب و مجدول است. عطف و لبه: تیماج یشمی و در اصل تریج به رنگ طلا و سرتریجها مشکی بوده ولی اکنون رنگشان از بین رفته است.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح شده است و چند برگ در اول نسخه و چند برگ نیز در پایان مجدول نیست. برگها به رنگ سفید و زرد است و نسخه رطوبت دیده است. در اول نسخه عبارتی به این صورت آمده است: «این کتاب از آن حضرت ایشان صاحب کلان همه وقت به دست تبرک مبارک گرفته میخواندن، روزی به خدمت بودم به من مرحمت نمودن». نسخه نفیسی است و دارای رکابه است.

نک: ریحانة الادب، ج ۴، ص ۱۵۰؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرعشی‌ده، ج ۲۸، ص ۲۸۶، شماره ۱۱۱۹۶.

«شماره ثبت: PAC-۲۸۹»

۳۵۲ دیوان ادب منظوم، فارسی - ترکی

از: حافظ شیرازی = خواجه شمس الدین محمد شیرازی. م. ۷۹۲ یا ۷۹۱ق.

آغاز: «الایا ایها الساقی ادر کاساً و ناولها

که عشق آسان نمود اول ولی افتاد مشکلا

بسوی نرافه کاخر صبازان طره بگشاید

ز تاب جعد مشکینش چه تاب افتاد در دلها

به می سجاده رنگین کن گرت پیر مغان گوید

که سالک بیخبر نبود زراه و رسم منزلها

انجام: «زلفین خم تو پیچتاب از چه گرفت

وان چشم خمارین تو خواب از چه گرفت».

احادیث در ضمن فصلهای کوتاه نوشته شده است. در برخی از منابع جوهر الکلام نامیده شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق درشت □ عنوانها و نشانیها: شنگرف. تمام فصول به قرمز نوشته شده و درشت تر از متن است □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۳۲ □ تعداد سطر: مختلف □ اندازه متن کتاب: ۷×۱۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۵×۲۱ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: این کتاب در حاشیه نوشته شده و خط خوردگی زیاد دارد. در حاشیه از برگ «۱۵۵» تا آخر کتاب مقاله‌های مختلفی آمده است. تا برگ «۱۷۸» مقاله‌های حاشیه در القاب پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و از برگ «۱۷۸» به بعد صلوات و سلام مخصوص روزهای هفته که با ذکر روز نوشته شده است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرعشی ۱۵، ج ۱۳، ص ۳۴۲، شماره ۵۱۳۸؛ کشف الظنون، ج ۱، ص ۲۲۵؛ معجم المؤلفین، ج ۱۳، ص ۶۶
«شماره ثبت: PAC-۲۸۸/۲»

۳۵۱ تذکرة الاولیاء

ترجم، فارسی

از: ابو حامد فریدالدین محمد، فرزند ابراهیم عطار نیشابوری. م. حدود ۶۲۷ق.
آغاز: «الحمد لله الجواد بافضل النعماء المئان باشرف اصناف... فی اعالی ذوی العزه و الکبریاء المعبود باحسن اجناس العبادت فی اعماق الارض».

انجام: «منصور را بردار کردند ابلیس لعین بیامد. حسین منصور را گفت. یکی آنا تو گفتی و یکی من چگونه است از آن تو رحمت آمد و از آن من لعنت. حسین منصور گفت از آنکه تو، به در خود بردی و من از در خود دور کردم. مرا رحمت آمد و ترا لعنت، تا بدانی که منی کردن نیکو نیست و منی از خود دور کردن کاری بس لطیف است».

گزارش متن: این کتاب تذکرة عرفا به شکل شرح حال و مناقب و سیره آنان است که بیشتر به سخنان عوام از صوفیه شباهت دارد. مؤلف شرح حال بزرگان را با نام مبارک امام صادق آغاز و با ذکر امام باقر علیه السلام به پایان رسانده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق زیبا و عتاوین آخر کتاب به خط نسخ درشت

عربی گفته‌ام رجلت بفارسی گفته‌ام

پسایت بترکی سوز دادیم

ایاق نوای بینوا اولسون - تم

مشمتمل بر غزلیات و مثنویات و ساقی نامه ترجیع بند مخمس مقطعات و رباعیات اوست. غزلیات از برگ «۱ تا ۲۰۵» و مثنویات از برگ «۲۰۵ تا ۲۰۸» بدین آغاز، «الا ای آهوی وحشی کجایی» و از برگ «۲۰۸ تا ۲۱۶» ساقی نامه اوست. و از برگ «۲۱۴ تا ۲۱۹» ترجیع بند بدین آغاز، «ای داده بیاد دوستداری» و از برگ «۲۱۹» تا برگ «۲۲۱» مخمس بدین آغاز: «در عشو تو ای صنم چنانم» و از برگ «۲۲۱ تا ۲۲۵» مقطعات بدین آغاز، «دل منه بر دینی و اسباب او» و از برگ ۲۲۵ تا برگ ۲۲۸ رباعیات بدین آغاز: «ای که از روزگار می طلبی».

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته درشت و پهن □ کاتب: عبدالعزیز مخدوم، فرزند ملا محمد صابر □ تاریخ کتابت: پنجشنبه ماه رمضان ۱۲۹۷ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۲۲۸ □ تعداد سطر: ۱۲ □ اندازه متن کتاب: ۱۹/۳ × ۹ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۴ × ۲۵/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا به رنگ زرد، دارای تریج و سرتریج قهوه‌ای و مجدول ضریبی، در سرتریج نوشته شده است: «عمل میر قاری سید میرک صحاف ۱۲۸۲ هـ» عطف و لبه‌ها: تیماج قهوه‌ای و گوشه‌ها تیماج بشمی.

ویژگیهای نسخه: تمام برگها مجدول به شنگرف و اشعار در داخل جداول نوشته شده و صفحات دارای کمند است. اشکالی برای نوشتن عناوین آماده شده ولی نوشته نشده است. دارای رکابه است.

«شماره ثبت: PAC-۲۹۰»

ادب منظوم، فارسی

۳۳ دیوان

از: جامی = نورالدین عبدالرحمان فرزند احمد جامی. م. ۱۹۸۰ ق.

چون هیچکس برگ گلی بر تو نزد
 سرتا قدمت بوی گلاب از چه گرفت
 ترقیمه کاتب: «هر خطائی که در کتاب من
 شده باشد نگرز سهو قلم
 هر که خواند عا طمع دارم
 زآنکه من بنده گشته کارم».
 گزارش متن: در آخرین برگ نسخه اشعاری در ده بیت به فارسی، عربی و ترکی به
 صورت (ملمع) آمده است: بدین آغاز:
 «کیل ای محبوب مطلوبوم سنی با شینک
 هزار اولسون نقاب آچغیل کور ای یوزونک
 خمالینک جلوه دار عربایی گفتهام
 عرعر بفارسی گفتهام
 قدت بتورکی سوز لادیم یویونک
 چنده لاله زار اولسون عربایی
 گفتهام و جهت بفارسی گفتهام
 اولسون رؤیت بتورکی سوز لادیم
 یوزونک خلائق انتظار اولسون عربایی
 گفتهام غنیت بفارسی گفتهام
 چشمت بتورکی سوز دادیم
 کزونک سحر لاروه خار اولسون
 عربی گفتهام حناحک
 بفارسی گفتهام
 خنده بتورکی سوز دادیم
 کولونک بو عالم مشکبار اولسون...

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: دوشنبه ۱۲۶۲ق □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۷۸ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۸×۱۷/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۴×۲۵ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا به رنگ زیتونی دارای ترنج و سرترنج به رنگ قرمز، عطف و لبه‌ها: تیماج قرمز. ویژگیهای نسخه: دارای رکابه است و در حاشیه تصحیح شده است. برگها از شیرازه جدا است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی مسجد اعظم، شماره ۱۸۵۹.

«شماره ثبت: PAC-۲۹۱»

ادب منظوم، فارسی

دیوان rar

از: میرزا عبدالقادر بیدل بخاری دهلوی عظیم آبادی.

۱۱۳۰۰م یا ۱۱۳۳ق.

آغاز: «باوج کبریا کز بهلوی عجوست راه آنجا

سر مونی گر اینجا خم شوی بشکن کلاه آنجا».

انجام: «فریاد که دکان نسیم وا کردیم

خورشید بخال کیره سودا کردیم

...آئینه شدیم عکس پیدا کردیم

فریاد که نی رفیق ماند و نه ندیم

یکیک رفتند ارس گلستان چو نسیم

ترقیمه کاتب: «شد بتوفیق خدای لاینام

این کتابت روز چهارشنبه تمام».

گزارش متن: میرزا بیدل این دیوان را در تومان آستان حضرت تُرک جندی علیه

الرّحمه نوشته است.

آغاز: «یا من به اجمالک فی کل ما بدا
 بادا هزار جان مقدس ترا فدا
 می‌نالم از جدای تو او دم بدم چونی
 وین طرفه ترکه از تو نهم یکنفر جدا
 عشق است و بس که در دو جهان جلوه می‌کند
 گناه از لباس شاه و گدا کسوت گدا».

انجام: «بر هر چه بود تو اتن گرفتن بدلی
 تو بی بدلی ترا بدل نتوان یافت
 اگر مخالف طبع تو باشد او صناعم
 عذاب رو بود صحبت یاری او
 اگر موافق طبع تو افتد اخلاقش
 مذاق مرگ و به شربت جدائی او
 تمت الکتاب بعون الملک الوهاب

ترقیمه کاتب: «خط در ورق دهر بماند صد سال
 بیچاره نویسنده که در خاک رود...».

گزارش متن: مشتمل بر غزلیات و رباعیات اوست. غزلیات از برگ «۱ تا ۱۷۶» و
 رباعیات از برگ «۱۷۶ تا ۱۷۸» است.
 انجام غزلیات:
 «زمهر ماه روی تو بسی آه میکشم
 شه مهر و ماه را سیه از دود آه روی».

آغاز رباعیات:
 «رخ زرد دارد ز دوری آن دلبر
 زده داغ دردم درون دل آذر».

هر که خواند دعا طمع دارم

زانکه بسنده گسینه کارم

گزارش متن: در این دیوان نقطه فقط در جای ضروری به کار رفته است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته زیبا □ تاریخ کتابت: شعبان ۱۲۸۶ق □ محل کتابت: در نومان غجدوان در موضع بابا غازی در عصر سلطان مظفر □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۸۷ □ تعداد سطر: ۱۲ □ اندازه متن کتاب: ۷×۱۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۴×۲۱ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا به رنگ حنائی، دارای تریج، سرتریج و در سرتریج نوشته شده است: «عمل ملا عبد... ۱۲۰۷»، مجدول، ضربی، عطف و لیه‌ها: تیماج قهوه‌ای و ویژگیهای نسخه: تمام برگها مجدول به قرمز و اشعار در داخل جداول نوشته شده است. دارای رکابه است. این مجلد از حیث خطی و سایر علامات مثل نسخه شماره ۲۹۲ است.

«شماره ثبت: PAC-۲۹۳»

۳۵۶ دیوان ادب منظوم، فارسی

از: میرزا عبدالقادر بیدل بخاری دهلوی عظیم آبادی. م. ۱۱۳۰ یا ۱۱۳۳ق.

آغاز: «... زمیکرم بافیون مدعا بیدل

در آن وادی که منزل بر می‌افتد براه آنجا

انجام: «ای حرف کمال چند مهمل باشی

از مغلظه جسم و جان مشمل باشی

کوری به از آن است که احوال باشی

... با این کسوت که باطلش می‌نامی

گر غیر حق از جیب براری فحصل

تمت الکتاب بعون الملک الوهاب

شد بتوفیق خدای لاینام

این کتابت روز یکشنبه تمام

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته زیبا □ تاریخ کتابت: ۲۸ شعبان ۱۳۱۸ □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۸۴ □ تعداد سطر: ۱۱-۱۲-۱۳ □ اندازه متن کتاب: ۷×۱۶/۸ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۴/۵×۲۶ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا به رنگ زیتونی دارای ترنج و سرترنج به رنگ طلا، عطف و لبه‌ها: تیماج قرمز است.

ویژگیهای نسخه: در اول نسخه سر لوح ساده‌ای وجود دارد که در آن دوایر متداخل و در داخل دوایر گلدسته‌ای با گلدان زینت‌بخش سر لوح است. در جاهای ضروری از نقطه استفاده شده بقیه کلمات بی نقطه هستند و رباعیات بیدل از برگ «۱۷۷» شروع می‌شود.

آغاز: «گردون در خاک اگر نشاند ما را

مشکل که روحت بر باید ما را».

برگ اول مجدول به لاجورد، طلا و قرمز است؛ ولی بقیه برگها مجدول به قرمز و دارای کمند هستند و اشعار در داخل جداول نوشته شده است. شکل مستطیلی برای عناوین در نظر گرفته شده ولی چیزی نوشته نشده است.

«شماره ثبت: PAC-۲۹۲»

۳۵۵ دیوان

ادب منظوم، فارسی

از: میرزا عبدالقادر بیدل بخاری دهلوی عظیم آبادی. م. ۱۱۳۰ یا ۱۱۳۳ ق.

آغاز: «باوج کبریا کز پهلوی عجزست راه آنجا

سر موئی گر اینجا خم شوی بشکن کلاه آنجا

انجام: «فریاد که نی رفیق ماند نه ندیم

یکیک رفتند ارس گلستان چو نسیم

اکنون چه کنم ابر سالم بیدل

منقار بود دلیکه گردد چو سم

تمت الكتاب بعون الملك الوهاب

شد بتوفیق خدای لاینام این کتابت روز پنجشنبه تمام

تمت الكتاب بالعون الملك الوهاب».

ترقیمه کاتب: «شد بتوفیق خدای لاینام

ایسن کتابت روز پنجشنبه شد تمام...».

و چند بیت دیگر از کاتب است

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته زیبا □ کاتب: ملا حکیم فرزند ملا بابا □ تاریخ کتابت: ماه ذی القعدة ۱۲۸۲ □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۷۹ □ تعداد سطر: ۱۲ □ اندازه متن کتاب: ۱۶×۷ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۶×۱۱/۸ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با متوا به رنگ حنائی، دارای تریج و سرتریج قهوه‌ای در تریج نوشته شده است: «عاقبت خیرباد ۱۲۸۲» عطف و لبه‌ها: تیماج قهوه‌ای و گوشه‌ها: تیماج شمی و مجدول ضری.

ویژگیهای نسخه: در پیشانی برگ اول نوشته شده است: «این کتاب... دیوان... محمد... سنه ۱۲۱۳». بیدل از تیره اراکس جغتائی، فرزند عبدالخالق بوده و به دربار شاهزاده محمد اعظم پسر «اورنگ زیب» راه یافت ولی تن به ستایش نداد و کناره گرفت. و کلیات او در چهار جلد در کابل سال ۱۳۴۴ به چاپ رسیده است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی فارسی مشترک پاکستان، ج ۵، ص ۲۹۳.

«شماره ثبت: PAC-۲۹۵»

۳۵۸ هفت اورنگ ادب منظوم، فارسی

از: نورالدین عبدالرحمان، فرزند احمد جامی. م. ۱۸۹۸ق.

آغاز: «حمداً الرب جلیل من عبدالذلیل والسلام علی محبّه الصادق علی حبیب فالق و علی صحبه و آله المهديين - این هفت مثنویست که چون هفت آسمان شد - در زمین بلند از و پایه سخن...».

انجام:

«مسـیحا که بر مرده جان میدمید

به بین تا از آن مرده جانان چه دید محمد که خورشید افلاک بود

گزارش متن: رباعیات بیدل از برگ «۱۷۳» با این بیت آغاز می‌شود:

بیدل نی نقص و نی کمال است اینجا

نی بام و پند و از و نه بال است اینجا

نی ساز فراق و نی وصال است اینجا

اصل آئینه پای خیال است اینجا

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته □ تاریخ کتابت: یکشنبه ۱۲۳۸ ق □ عنوانها و نشانیها:

مشکی □ نوع کاغذ: شرقی آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۱۹۹ □ اندازه متن کتاب: ۱۴×۶/۸

سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۵×۱۵ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا به رنگ قهوه‌ای براق دارای

ترنج و سرترنج به رنگ طلا بوده و اکنون کمی از رنگ اصلی باقی مانده است. در سرترنج نوشته

شده است: «عمل ملا یولداش صحاف».

عطف: مشعی قهوه‌ای و لبه‌ها: تیماج قهوه‌ای و جلد ترمیم شده و دو سانتیمتر بزرگ‌تر از

برگها است.

ویژگیهای نسخه: از آغاز افتادگی دارد. در حاشیه تصحیح و برگها ترمیم شده و دارای رکابه

است.

«شماره ثبت: PAC-۲۹۴»

۳۷ دیوان

ادب منظوم، فارسی

از: میرزا عبدالقادر بیدل بخاری دهلوی عظیم آبادی. م. ۱۱۳۰ یا ۱۱۳۳ ق.

آغاز: «باوج کبریا کز پهلوی عجزست راه آنجا

سر موئی گر اینجا خم شوی بشکن کلاه آنجا».

انجام: «افراط حقیقت ست و اعیان تفرید

اینجمله که مرکب آنهمه قبض و بسیط

مطرف ما وصل ترا مانع است

گر قطره بود یمن محیطست محیط

آغاز: «ای بیادت تازه جان عاشقان

زآب لطفت تر زبان عاشقان».

انجام: «سردمش جاه و جلال تازه باد

نوبت عدلش بلند آوازه بساد».

تحفة الاحرار از برگ (۱۲۳ تا ۱۴۷):

آغاز: «حامداً لمن جعل جنان كل عارفاً... بسم الله الرحمن الرحيم

مست صلاى سرخوان كـریم».

سبحة الابوار از برگ (۱۴۷ تا ۱۸۷) آغاز: «المنة لله كه بخون بگرفتم^(۱) يك چند

غنچه عاقبت بشكفتم.. ابتدای بسم الله الرحمن الرحيم العنوان لاحسان».

يوسف و زليخا از برگ (۱۸۸ تا ۲۴۱):

آغاز: «الهی غنچه امید بگشای

گلی از روضه جاوید بتمای».

انجام: «زبان را گوشمالی خاموشی ده

كه هست از هر چه گوئی خاموشی به».

مثنوی لیلی و مجنون از برگ (۲۴۱ تا ۲۹۱)

آغاز: «ای خاک تو تاج سر بلندان

مجنون تو عقل هوشمندان».

انجام: «ماكان بر نیاز صبحگاهان

امر آتشم از خدای خواهان».

مثنوی خردنامه اسکندری از برگ «۲۹۱ تا ۳۲۰».

آغاز: «الهی کمال الهی تراست

جمال جهان پادشاهی تراست».

که آخر مقامش ته که خاک بود
 حکیمان که دانشوران بوده‌اند
 بسد درد و اندوه جان داده‌اند
 ... ترا دین همه گریه و زار چیست
 ... اینگونه بیکار چیست».

گزارش متن: سلسله الذهب مثنوی و عرفانی است. در سال ۸۷۹ق در سه دفتر
 سروده شده است. در زیر «آغاز» هر سه دفتر و «آغاز و انجام» تمام مثنویهای هفت
 اورنگ آورده شده است.

این کتاب مشتمل بر هفت مثنوی او بدین ترتیب است: ۱. سلسله الذهب ۲.
 سلامان و ابسال ۳. تحفة الاحرار ۴. سبحة الابرار ۵. یوسف و زلیخا ۶. یلیلی و
 مجنون ۷. خردنامه اسکندری و هر یک از مثنویهای او جداگانه نیز چاپ شده
 است. برخی از نویسندگان پنج مثنوی او را یکجا نوشته و پنج گنج نام نهاده‌اند و در
 آغاز نسخه مقدمه نثری وجود دارد. سلسله الذهب: از برگ «۱۱ تا ۱۰۷» آغاز: «الله
 الحمد قبل کل کلام - بصفات الجلال و الکرام». سلسله الذهب دفتر دوم:
 آغاز: «بشنو ای گوش برفسانه عشق

از صریر قلم ترانه عشق».

سلسله الذهب: دفتر سوم:

آغاز: «حمد ایزد نه کار توست ای دل

هر چه کار تو بار توست ای دل».

انجام: «به رحمن نگشته خم شد مقصوده

الله الحمد والعلی والجوده».

سلامان و ابسال از برگ (۱۰۷ تا ۱۲۳):

روز دوشنبه بوقت استوا

بیستم روزی بد از ماه خدا».

تمت الكتاب بعون الملك الوهاب.

گزارش متن: مثنوی عرفانی به زبان مرغان حکایت‌های از داستان حضرت یوسف و سلطان محمود غزنوی، سلطان سنجر سلجوقی، نظام‌الملک و عارفان به نام است که در میان سالهای ۵۷۰ و ۵۷۳ و ۵۸۳ سروده شده است. میرعلی شیرنوائی این کتاب را به ترکی در آورده و «لسان الطیر» نامیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: سده ۱۱ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی تیره □ تعداد برگ: ۱۲۲ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن کتاب: ۷/۴×۱۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۲×۲۲ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای دارای ترینج و سرترینج به رنگ دودی است و طرف دوم جلد از وسط شکستگی دارد.

ویژگیهای نسخه: خط خوردگی دارد. برخی از برگها رطوبت دیده و بیشتر آنها از شیرازه جدا شده و کناره برگها پاره شده است و نیاز به مرمت دارد. دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۳۲۳۷؛ الذریعه، ص ۷۲۹ و ج ۱۹، ص

۳۰۸

«شماره ثبت: PAC-۲۹۷»

۳۰ دیوان ادب منظوم، فارسی

از: حافظ شیرازی = خواجه شمس الدین محمد شیرازی. م. ۷۹۲ یا ۷۹۱ق.

آغاز: «الا یا ایها الساقی ادر کاساً و ناوها

که عشق آسان نمود اول ولی افتاد مشکلها

بسوی نافه کاخر صبازان طره بگشاید

ز ما با جعد مشکینش چه تاب افتاد در دلها».

انجام: «در دیده کشم ولی زخار مژه‌ام

ترسم شود پای خیالم مجروح

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق ریز زیبا □ تاریخ کتابت: ۱۰۱۲ق سبحة الابرار، لیلی و مجنون ۱۰۲۱ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی زرد □ تعداد برگ: ۳۱۹ □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه متن کتاب: ۷/۵×۱۷/۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۵/۵×۱۸/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قرمز لولائی.

ویژگیهای نسخه: در اول نسخه افزودگیهای آمده است. در حواشی نیز اشعار نوشته شده و تمام آیات و روایات به شنگرف است. تاریخ کتابت در برگ «۱۸۷» سبحة الابرار ۱۰۱۲ ذی الحجه و در برگ «۲۹۱» غاتمه لیلی و مجنون ۱۰۲۱ق آمده است. تمام برگها مرمت شده و دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ملک، شماره: ۵۹۷۰؛ الذریعه، ۳۳۹/۱۹.

«شماره ثبت: PAC-۲۹۶»

۳۵۱ منطق الطیر = مقامات الطیور ادب منظوم، فارسی

از: ابو حامد فرید الدین عطار نیشابوری. م. ۶۵۹ یا ۶۲۷ ق.

آغاز: «آفرین جان آفرین پاک را

آنکه جان بخشید مشت خاک را

عرض را بر آب بنیاد او نهاد

خاکیان را عمر بر باد نهاد

انجام:

«گفت عطار از همه مردان سخن

گر تو مردی هم بخیرش یاد کن

جان او اندر جهان آسوده باد

نام او اندر جهان ستوده باد

پانصد و هفتاد و سه بگذشته سال

هم ز تاریخ رسول ذوالجلال

حافظ ورق سخن گذاری طی کن

وین خانه تزویر ریایی پی کن».

گزارش متن: مشتمل بر غزلیات، ترکیب بند، مخمس، ترجیع بند، رباعیات و ساقی نامه اوست.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق درشت □ کاتب: ملا حیح □ تاریخ کتابت: پنجشنبه ۱۳۲۰ق □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۵۳ □ تعداد سطر: ۱۰ و ۱۱ □ اندازه متن کتاب: ۸×۱۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۳×۲۰ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا به رنگ مایل به زرد دارای ترنج و سرترنج، مجدول، ضربی، عطف و لبه‌ها: تیماج قهوه‌ای، در سر ترنج نوشته شده است: «عمل ملا عبدالرزاق صحاف».

ویژگیهای نسخه: دارای رکابه است.

«شماره ثبت: PAC-۲۹۹»

۳۶۲ دیوان

ادب منظوم، فارسی

از: حافظ شیرازی = خواجه شمس الدین محمد شیرازی. م. ۷۹۲ یا ۷۹۱ق.

آغاز: «الا یا ایها الساقی ادر کاساً و ناولها

که عشق آسان نمود اول ولی افتاد مشکلیها

بجوی نافه کاخر صبازان طره بگشاید

ز ما با جعد مشکینش چه تاب افتاد در دلها

انجام: «هر روز دلم بنزیر باری دگر است

در دیده ما ز هجر خاری دیگر است

ای مرگ هزار خانه ویران کردی

در ملک وجود عاریت جان کردی

هر گوهر قیمتی که آمد به جهان

ببردی و بنزیر خاک پنهان کردی

ای ناطق اگر بمرکب جسمانی

حاصل نکنی معرفت رحمانی

فردا که خلائق اگرت جمع شود

در ظلمت جاودان درمانی».

گزارش متن: مشتمل بر غزلیات، مخمس و ترجیع‌بند، ساقی نامه و رباعیات

اوست.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ کاتب: عبدالله بیگ، فرزند محمد امین

میرآخور □ تاریخ کتابت: ۸ ذی‌القعده ۱۲۸۸ □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: شرقی

□ تعداد برگ: ۱۷۹ □ تعداد سطر: ۱۳ و ۱۲ □ اندازه متن کتاب: ۸/۵ × ۱۷ سانتیمتر □ اندازه جلد:

۱۴/۸ × ۲۵/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا به رنگ سفید، عطف و گوشه‌ها: تیماج قرمز.

ویژگیهای نسخه: در اول نسخه دو برگ چاپی چسبانده شده است. قسمت اول و چند برگ

از پایان به قرمز و لاجورد مجدول است. دارای رکابه است.

«شماره ثبت: PAC-۲۹۸»

۳۶۱ دیوان

ادب منظوم، فارسی

از: حافظ شیرازی = خواجه شمس‌الدین محمد شیرازی م. ۷۹۲ یا ۷۹۱ ق.

آغاز: «الا یا ایها الساقی ادر کاساً و ناولها

که عشق آسان نمود اول ولی افتاد مشکها

بسوی نافه کاخر صباران طره بگشاید

ز ما با جعد مشکینش چه تاب افتاد در دلها

انجام: «ایام شبابست شراب اولی‌تر

به غمزه مست کل خواب اولی‌تر

نوباوه گلبن جوانی عشق است

سرمایه عمر جاودان عشق است

گزارش متن: منتخبی از تذکرة الاولیاء عطار نیشابوری است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق ریز و زیبا □ تاریخ کتابت: سده ۱۰ ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی، تیره □ تعداد برگ: ۱۱۷ □ تعداد سطر: ۱۹ □ اندازه متن کتاب: ۷/۲ × ۱۷/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۰/۵ × ۲۴ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمی قرمز، عطف: مشمی قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: جلد نسخه و برگها مرمت شده است. دو مهر بیضی شکل مشکی در برگ «۵۱» وجود نوشته شده است: «ملا اسماعیل» و در برگ «۳۱» تاریخ پنجشنبه هشتم رمضان ۱۱۳۴ ذکر شده که با توجه به قرائن خطی بعد از کتابت نسخه است. در سر برگ آغازین دو مهر هم شکل بزرگ وجود دارد که مربوط به مالک نسخه است و کلمات «عم گرامی شیخ...» از آن خوانده می‌شود. حاشیه نویسی شده و در حاشیه تصحیح شده است. خط خوردگی زیادی دارد و از انجام افتادگی دارد. دارای رکابه است.

نک: نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۲۰۱، (نشریه).
«شماره ثبت: ۳۰۱-۳۰۱»

۳۶۲ دیوان
از: حافظ شیرازی = خواجه شمس الدین محمد شیرازی. م. ۷۹۲ یا ۷۹۱ ق.

آغاز: «اگر چه عرض هنر پیشی یا ربی ادبیست

دانایان خموش ولیکن زبان عربیست

... در بن چمن گل بیخار نجیند آری

چراغ مصطفوی با شرار بو...

بیاد قصر اهل بخت اهل سست بنیاد است

بیاد بساده که بنیاد است

انجام: «حدیث قصه دوران زجام و جسم حافظ

بقول مطرب و فسوی میر چه حاجت فن

بعد از چهل نشاط جنسی نبود
 بعد از پنجاه غیر سستی نبود
 در شصت امید خوشدلی هم نبود
 بعد از نفتاد تندرستی نبود. هر که خواند دعا طمع دارد...».

گزارش متن: مشتمل بر غزلیات و رباعیات اوست.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ کاتب: عنایت‌الله، فرزند ازل بای □ تاریخ
 کتابت: روز چهارشنبه ۱۲۲۵ ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ:
 ۱۴۴ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۸/۱۶ × ۸/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد:
 ۱۴ × ۲۳/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا به رنگ حنائی، دارای تریج و سرتریج قهوه‌ای،
 مجدول ضریبی، عطف و لبه: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: برگها مجدول به قرمز و اشعار داخل جداول نوشته شده است. برگهای
 آغازین زیاد آسیب دیده و نسخه مرمت شده است. در حاشیه برخی برگها اشعاری نوشته شده است.
 دارای رکابه است.

«شماره ثبت: PAC-۳۰۰»

تراجم، فارسی

۲۳۲ گزیده تذکرة الاولیاء

از: ناشناخته.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین و العاقبة للمتقین و الصلوة والسلام علی رسوله
 محمد... اجمعی. اما بعد از حمد ایزد تعالی و درود بر رسول صلی الله علیه و سلم
 حکایت چند بر طریق ایجاز و اختصار از شمایل اولیای کبار نوشته شد بتوفیق حضرت
 سبحانه و تعالی انتخاب از تذکرة الاولیاء کرده شد تا حفظ آن بر خاطر طالبان آسان تر
 آید.»

انجام: «ایمان آوردم بخدای عزوجل و بفرشتگان وی تا آنجا بیزارم از آنچه محمد
 رسول الله بیزار است از روی... تاج المخدرات بی بی فاطمه بنت فلان بنت فلان ابن فلان
 نفس خود را باسم و رسم زنی و بنکاح مسلمانی... برکابین صد من ابریشم زرد.»

شدم عاشق بامیدیکه آسان مشکلم گردد
 ندانستم که رو آرد بمن صد گونه مشکله
 زحیرت بر سر هر گوچه بازار میگردم
 نمی دانم که ساکن بوده...
 انجام: «در میکده عشق نشینی املاء
 حیرت زده نرگس مستانه شوی
 وقت است ز خواب ناز بیدار شوی
 افتاده بکوی دوست بیمار شوی
 منصور زمان کردی بردار شوی
 هر که خواند دعا طمع دارم
 ترقیمه کاتب: «هر که خواند دعا طمع دارم...».

گزارش متن: مشتمل بر غزلیات، مثنویات و رباعیات اوست. غزلیات او تا برگ
 «۱۸۲» است.

«قبله خود ساز عشق خانه ویران ساز را
 آرزو داری اگر املا مسلمانی کنی»
 و مثنوی از برگ «۱۸۲».

آغاز: «الهی تویی آگه از کار من
 عیانست پیش تو استار من»
 انجام:

«بسا ملا ز رحمت بکن بلنظر
 شود مست در حیرت شد در بدر».

آغاز رباعیات:
 «از پرده جمال خویش جانانه نما
 یک شهر ادا ز چشم مستانه نما».

ای آفتاب آئینه دار جمال تو

مشک سیاه مجمره گردان خال تو

صحن سرای دین نشستم ولی چه سود

کین گوشه نیست در خور خیل خیال تو...

گزارش متن: حافظ با سید محمود داعی الی الله و شیخ کمال خجندی و شاه نعمت الله ولی معاصر بوده است. و از محضر سید شریف جرجانی استفاده علوم متنوعه نموده و در قرائت قرآن نادره زمان و با چهارده قرائت در حفظ داشته است. و به جهت کثرت اهتمام به تدریس و حاشیه نوشتن بر کشف، مفتاح، مطالع و غیره داشته برای تدوین اشعار خود دسترس نبوده بعد از وفات او «سید قاسم انوار» به دستور «قوام الدین» دیوان کنونی را به رشته تدوین و ترتیب در آورده یا به نوشته برخی این تدوین بعد از وفات او توسط «محمد گل اندام» انجام گرفته است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ کاتب: سده ۱۱ □ عنوانها و نشانیها: مشکي □ نوع کاغذ: شرقی، تیره □ تعداد برگ: ۱۵۶ □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن کتاب: ۸/۲×۱۴ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹×۵/۱۰ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا به رنگ قرمز، دارای تریج و سرتریج مایل به سبز و لچک‌ها به رنگ قهوه‌ای و دارای دو کتیبه مستطیل شکل در دو طرف (چپ و راست) تریج به رنگ مشکی، عطف و لبه: تیماج قرمز. ویژگیهای نسخه: برگها ترمیم شده و از آغاز و انجام افتادگی دارد. دارای رکابه است.

«شماره ثبت: PAC-۳۰۲»

ادب منظوم، فارسی

دیوان ۳۹۵

م. ۱۱۶۲ ق.

از: آخوند ملا محمد املاء بخاری.

آغاز: «ببحر عشق غواصی بکن منشین بساحلها

زدرس عشق شاید حل شود فقل....

در چارده سالگی بهمانی صد سال
 دولتیم این بسکه بعد از محنت رنج دراز
 بر حریم آستانت می نهم روز نیاز؛ تمت.»
 گزارش متن: مشتمل بر غزلیات تا برگ «۱۸۳» است.
 انجام غزلیات: «جامی بجان رسید زغم کاش از اجل
 از جام مرگ شربت او زودتر دهی.»
 واز «۱۸۴ الی ۱۸۵» مقطعات اوست و از برگ «۱۸۵ الی ۱۸۹» رباعیات اوست:
 آغاز رباعیات: «مشو مغرور حسن خو برویان

بـزلف دلکش روی نگارین.»
 گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۲۵۴ق □ عنوانها و نشانیها: مشکی
 □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۸۹ □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن کتاب: ۸×۱۵ سانتیمتر
 □ اندازه جلد: ۱۴/۳×۲۴/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا به رنگ مشکی، دارای تزیین و
 سرتزیین، قرمز، مجدول، ضری، لبه‌ها: تیماج قهوه‌ای.
 ویژگیهای نسخه: در برگ اول مهر مستطیل شکل مشکی وجود دارد که نوشته شده است:
 «احمد خواجه ۱۲۹۶». نسخه رطوبت دیده و برگها ترمیم شده است.
 در برگ پایانی مهر بیضی شکل مشکی وجود دارد؛ ولی ناخوانا شده است و دارای رکابه است.
 نک: فهرست نسخه‌های خطی مسجد اعظم، شماره ۱۸۵۹.

«شماره ثبت: PAC-۳۰۴»

۳۶۷ تذکرة الاولیاء
 تراجم، فارسی
 از: ابو حامد فریدالدین محمد فرزند عطار نیشابوری. م. ۶۲۷ق.
 آغاز: «الحمد لله الجواد بافضل انواع النعماء المنان باشرف اصناف العطاء المحمود
 فی اعالی رد العزة و الکبریاء المعبود باحسن اجناس العبادات فی اعماق الارض و
 اطباق السماء، ذی العظمة و الجبروت و البهاء.»
 انجام: «تقلست که چون حسین را بردار کردند ابلیس را دید که آمد و گفت...

این دیوان با رباعیات او خاتمه می‌یابد.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: سده ۱۱ ق □ عنوانها و نشانیها:
 شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی زرد □ تعداد برگ: ۱۸۹ □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن کتاب:
 ۷×۱۵/۳ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۱/۷×۱۹ سانتیمتر □ نوع جلد: مشتمی قهوه‌ای، عطف:
 مشمی مشکی.

ویژگیهای نسخه: چند برگ از اول نسخه آسیب فراوان دیده و ناخوانا شده است و نصف
 برگ دوم افتاده؛ ولی کاملاً ترمیم شده است. آخرین بیت هر عنوان شعری که دو مصراع در زیر
 همدیگر نوشته می‌شود. در تمام کتاب به شنگرف است.

نک: فهرست نسخ خطی فارسی انستیتوی شرق‌شناسی ابوریحان بیرونی،
 فرهنگستان علوم ازبکستان، ص ۲۰۲.

«شماره ثبت: PAC-۳۰۳»

۳۶۶ دیوان ادب منظوم، فارسی

از: نورالدین عبدالرحمان جامی فرزند جامی.

م. ۸۹۸ ق.

آغاز: «یا من بداء جمالک فی کل ما بداء

ببدا هـزار جان مقدس ترا فدا

مینالم از جـدائـی تو دمـبدم چـونی

وین طرفه تر که از تو نـیم یکنفس جدا

عشقست بسکه در دو جهان جلوه می‌کند

کـاه از لبـاس شاه که از کسوت گدا

انجام غزلیات: «یا رب همه خلق را بمن به خود کن

وز جـلمه جـهانیان مـرا یکـسو کن

ای چارده ساله به که در حسن جمال همچون مه چارده رسیدی بکمال

یا رب نرسد بحسنت آسب زوال

انجام: «به یک رشته زدریای تفکر

کشیدم نظم را بانثر چون در
 بسی مغز حقیقت یابی ایدوست
 که پنهان کرده‌ام در زیر این پوست
 در آن ساعت که می‌کردم تماش
 نهادم نزهته الارواح نامش
 تمت الكتاب بعون الملك الوهاب
 امید که باشد همگی صدق و صواب
 کمر سهو خطائی شده باشد واقع
 رب اغفر لی انک انت الوهاب یا حنان یا حنان».

گزارش متن: گفتاری به نثر و نظم عرفانی در ۲۸ فصل و یک دیباچه می‌باشد.
 فصل ۱. در مبدء سلوک ۲. معرفت سلوک ۳. مقامات سالک ۴. نصیحت سالک ۵. آغاز
 شرح خلقت ۶ وحدت ۷. تجربه سالک ۸. قاعده طریقت ۹. کمال استغنا ۱۰. آغاز
 فطرت ۱۱. اختلاف حالات ۱۲. بیان دل ۱۳. تصفیة دل ۱۴. دیباچه عشق ۱۵. حقایق
 عشق ۱۶. حیرت عشق ۱۷. بیان نفس ۱۸. مخاطبت نفس ۱۹. معاملات ۲۰. اجتهاد
 ۲۱. صحبت و متابعت ۲۲. ترک خلق ۲۳. صبر و تسلیم ۲۴. کشف معانی ۲۵. ارشاد و
 انتباه ۲۶. اشارات اهل طریقت ۲۷. نهایت این طریق ۲۸. ختم کتاب.

این کتاب در سال ۱۳۲۲ق در بمبئی به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: پنجشنبه ۱۲۷۸ق □ عنوانها و نشانیها:
 شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۰۵ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۱۲×۸×۶
 سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۰×۱۲ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا به رنگ یشمی حواشی به
 رنگ زرد و قرمز، دارای ترنج و سرترنج زرد، ضربی، عطف و لبه: تیماج قهوه‌ای.
 ویژگیهای نسخه: دارای رکابه است. طرف اول و دوم جلد از قسمت بالا آسیب دیده
 است.

حسین گفت تو «انا» را بخود بردی و من «أنا» را از خود دور کردم لاجرم بمن رحمت آمد و ترا لعنت آمد تا بدانی که منی کردن نیکو نیست منی از خود دور کردن نیکوست والله اعلم؛ تمّت الكتاب تذکرة الاولیاء فی التاريخ شهر ربیع الاخر فی یوم الجمعة».

گزارش متن: تذکرة عرفا و مشایخ به شکل شرح حال و مناقب و سیره و سخنان آنان است. در این تذکرة شرح حال مشایخ را با شرح حال حضرت امام صادق علیه السلام آغاز نموده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ کاتب: شاه محمد، فرزند میرشاه علی نسفی □ تاریخ کتابت: روز جمعه ربیع الاخر ۱۰۲۸ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی، زرد □ تعداد برگ: ۲۴۸ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن کتاب: ۱۷×۹/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۴/۵×۱۷/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا به رنگ زیتونی، دارای تریج و سرتریج و مجدول ضربی، عطف: تیماج قهوه‌ای، لبه: مشمعی قهوه‌ای است. و در سرتریج نوشته شده است: «عمل ملا... محمد... صحاف».

ویژگیهای نسخه: در پشت برگ «۴» مبر مربعی مشکی وجود دارد؛ ولی ناخوانا شده است و حاشیه تصحیح شده است. دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرعشی ره، ج ۲۸، ص ۲۸۶، شماره ۱۱۱۱۷.

«شماره ثبت: PAC-۳۰۵»

عرفان، فارسی

۳۶۸ نزهة الارواح

از: امیر حسین، فرزند عالم، فرزند ابی الحسن الحسینی غوری هروی. م. ۷۱۸ ق.
آغاز: «بتوفیقش چو روشن دیدم آواز

سخن راهم بنامش کردم آغاز

بگو ای مرغ زیرک حمد مولا

که هست او را سپاس مَنّت اولی».

آمده که در قسمت ساقی نامه‌ها توضیح داده شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: سه‌شنبه ربیع‌الثانی ۱۱۱۹ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی مایل به زرد □ تعداد برگ: ۱۱۵ □ تعداد سطر: ۱۷-۱۵-۱۱ □ اندازه متن کتاب: ۵/۵×۱۱ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۸/۵×۱۶/۴ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای، دارای تریج، سرتریج و لچک.

ویژگیهای نسخه: از برگ «۱ تا ۶» مجدول به شنگرف و اشعار در داخل جداول نوشته شده است و دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۷، ص ۲۶۴ و ص ۲۵۹؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۳۳۱۲.

«شماره ثبت: PAC-۳۰۷/۱»

داستان، فارسی

۳۷. حکایت خواجه مظهر بصری

از: ناشناخته.

آغاز: «حکایت بر شکایت قصه بر غصه خواجه مظهر بصری که در زمان هارون الرشید خلیفه بوده‌اند اما راویان اخبار و ناقلان آثار».

انجام: «این حکایت یادگار می‌ماند تا بدانی که این دنیا بهیچکس وفا نخواهد کرد مگر به ملاعبادالله... شاهی که بحکم دو تن کرمان می‌خورد - امروز نمی‌خورند کرمان او را - ... والله اعلم الصواب».

گزارش متن: مشتمل بر حکایت خواجه مظهر بصری است که در روزگار هارون الرشید می‌زیسته است. و به روش «نقالی» نگارش یافته است. و این انجام زیر مربوز به متفرقات است.

انجام: «بیشتر از آن میوه با می‌رسیم

بر روی شاخه‌ام صد نازنین پیدا

پوشش خلقان عالم زینت

... اسباب خلق

نک: کشف الظنون، ج ۲۲، ص ۱۹۳۹/۲؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۱۴۵۲؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ترکمنستان (مدیر)، ص ۱۷۵.
«شماره ثبت: PAC-۳۰۶»

۳۶۹ گزیده اشعار
ادب منظوم، فارسی
از: عبدالرحمان جامی - نظامی گنجوی - امیر خسرو دهلوی. م. ۷۲۵ق.
آغاز: «در ره اسلام دلی بخش نوم
دیده از آن نرم ترم ده زشرم
زین دم غفلت که نه بودیم گرفت
نفس زبون گر زبونم گرفت...
از رقم عفو دلم شاد کن
خط امانم ده و آزاد کن».
انجام: «چو شد گسترده دارد سایه داد
جهان در سایه او گردد آباد
اگر بگذارد آئین شریفان
براندازندش از همت ضعیفان
...رعیت را زخواب ارجند کم نیست
چو عدل شاه بیدار است غم نیست
اگر عدل آفتست آسودگانرا
بسود راحت جفا پالودگانرا».
گزارش متن: در این کتاب ابیاتی از مطلع الانوار و هشت بهشت امیر خسرو دهلوی و از هفت اورنگ عبدالرحمان جامی و از هفت پیکر و مخزن الاسرار نظامی گنجوی آمده است. و در حواشی نیز افزودگیهایی منظوم از شاعران مختلف به چشم می‌خورد. و از برگ «۷۹» در حاشیه کتاب ساقی نامه محمد صوفی مازندرانی

نک: فهرست نسخه‌های خطی آستان قدس رضوی، ج ۷، شماره ۵۸۹؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۲۸۷۴؛ الذریعه، ج ۱۲، ص ۱۱۵.
«شماره ثبت: PAC-۳۰۷/۳»

۳۳۲ نزهة الارواح عرفان، فارسی

از: امیر حسین، فرزند عالم، فرزند ابی الحسن حسینی غوری هروی. م.
۷۱۸ یا ۷۱۹ یا پس از ۷۲۹ ق.

آغاز: «الحمد لله رب العالمین علی کل حال فی کل حین و الصلوة علی رسوله...
بتوفیقش چو روشن دیدم آواز

سخن راهم بنامش کردم آغاز

بگو ای مرغ زیرک حمد مولا

که هست اورا سپاس منت اولی».

انجام: «در این ساعت که می‌کردم تمامش

نهادم نزهت الارواح نامش

چنین گوید مصنف این بدایع و لطایف و مؤلف این عرایف و ظرایف فقیر حقیر حسین... احسن الله احواله این عرایس ابکار یعنی نفایس افکار بیصارت حدود خاطر خظیر و مقصودات خیام ضمیر این ضعیف است... و خال الفاظ عرب و اصطلاح عجم را بر عذار... امید است در حریم حرم قلوب صدور محترم یعنی شاهان جهان پناه... قبولیت و محرمیت یابند و از دیده ناپسندیده هر ناحفاظ یحرفون الحکم عن مواضعه و یرون... محفوظ و مصون ماند انشاء الله تعالی؛ تم».

گزارش متن: در سال ۷۱۱ ق به رشته تحریر در آمده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق ریز زیبا □ تاریخ کتابت: سده ۹ ق □ عنوانها و نشانها:
شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۱۱ □ تعداد سطر: ۱۴ □ اندازه متن کتاب: ۱۳×۵/۶
سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸/۸×۱۲/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج ساغری جلد سوخت، دارای

نعت دیبا اطللس کم نابود...».

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: ربیع الثانی ۱۱۱۹ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۶۳ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۱۱×۵/۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: در ادامه دو برگ شعر از «سمندر خواجه رئیس» آمده است.

آغاز: «بگلشن جلوه آن خورشید سیما می‌کند

در چمن هر قطره شبنم کار صنیعا می‌کند».

و افزودگی‌های مثنوی و منظوم در «۱۰» برگ آمده و دارای رکابه است.

نک: نسخه‌های خطی کتابخانه‌های شوروی، دفتر هشتم، ص ۲۰۲، (نشریه).

«شماره ثبت: PAC-۳۰۷/۲»

۳۷۱ ساقی نامه

ادب منظوم، فارسی

از: محمد صوفی مازندرانی. م. ۱۰۳۵ ق.

آغاز: «بیا»^(۱) الا ای دل مانده از کار و بار

بمستی و دیوانگی سر بردار^(۲)

انجام: «دریغا دریغا دریغا دریغ

دریغا که بستند راه دریغ».

گزارش متن: این ساقی نامه در حاشیه از برگ «۷۹ تا ۱۱۵» آمده است. تعداد

ایات آن «۲۱۸ و ۲۸۹» گفته شده است. این مثنوی در «۱۰۳۰ ق» سروده شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: سه شنبه ربیع الثانی ۱۱۱۹ □ عنوانها و

نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی مایل به زرد □ تعداد برگ: ۳۶.

۱. در نسخه «بیا» آمده ولی «آلا» صحیح به نظر می‌رسد.

۲. در نسخه «بردار» آمده ولی «برآر» درست است.

ابن حکیم ملا».

ویژگیهای نسخه: دارای رکابه است و در حاشیه تصحیح شده است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی مشترک پاکستان، ج ۱۰، شماره ۹۹۹؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرعشی ره، ج ۶، ص ۲۴۴.

«شماره ثبت: PAC-۳۰۹/۱»

۳۳ تاریخ نرشخی

تاریخ بخارا، فارسی

از: ابونصر احمد، فرزند محمد، فرزند نصر قبادی. م. سده ۶ق.

آغاز: «چنین گوید ابونصر احمد ابن محمد ابن نصر القباذۀ که ابوبکر محمد ابن جعفر النرشخی کتابی تألیف کرده است بنام امیر حمید ابو محمد ابن نوح ابن نصر ابن اسماعیل السامانی... در ذکر بخارا و مناقب و فضایل آن و... و تألیف این کتاب بعربی بوده است... دوستان از من درخواست کردن که این کتاب را پیارسی ترجمه کن».

انجام: «بدانکه هر سال صد و پنجاه هزار درم نیشابوری بدهند و امیر سدید از دنیا برفت در روز یکشنبه شانزدهم ماه محرم سیصد و شصت و یکم و الله اعلم بالصواب: تمّت».

گزارش متن: در اصل به عربی بوده که در تاریخ «۳۳۲ق» و به نام نوح ابن نصر اسماعیل سامانی نوشته شده و در «۵۲۲ق» به فارسی ترجمه شده است. ابوبکر محمد بن جعفر نرشخی در «۲۸۶ق» متولد و در ۳۴۸ق درگذشته است. در سال ۱۳۵۱ش آقای مدرس رضوی این کتاب را تصحیح کرده و به چاپ رسانده و در سال ۱۳۶۲ش تجدید چاپ شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: سده ۱۱ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۶۱ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۱۳×۶ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: از برگ «۱۲۳ تا ۱۳۰» افزودگیهایی آمده است و دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی خاورشناسی روسیه، B-۶۷۱.

ترنج و سرترنج به رنگ سبز که در سرترنج نوشته شده: «عمل ملا عبادالله صحاف»، مجدول، ضربی، طرف دوم جلد افتاده است و پارچه‌ای روی جلد کشیده شده است ولی نه به عنوان روکش بلکه مثل پارچه‌ای که دور کتاب پیچیده شده باشد.

ویژگیهای نسخه: در اول کتاب کتیبه زیبایی به رنگ طلا، سفیدآب، سبز، قرمز با خطوط مشکی اسلیمی وجود دارد و تمام برگها مجدول به لاجورد و طلا با کمند قرمز است. و بسیار نفیس به نظر می‌رسد و از برگ «اول» تا برگ «۱۹» در زیر سطور و در حاشیه، شرح شده است. دارای رکابه است و برگها از شیرازه جدا شده است.

«شماره ثبت: PAC-۳۰۸»

۳۳ تاریخ ملا زاده در ذکر مزارات بخارا = ذکر طایفه از اهل و نواحی

بخارا
تاریخ بخارا، فارسی
از: احمد، فرزند محمود، ملازاده هروی، خرزبانی بخاری، معین الفقراء. م.
سده ۹ق.

آغاز: «الحمد لله الذي تفرّد بالبقاء و تّوحد بالعرّ و الكبرياء و جعل الموت مخلصاً للاتقياء من العناء و الصلوة والسلام على رسوله محمد سيد الانبياء و الاصفياء و شفيع الاموات و الاحياء الذي ارسله بالحق».

انجام: «مجدوب بركة الزمان بابا مبارك چهار طاقی است رحمة الله... اللهم اغفر لي و لوالدي و الاستادى و لجميع المؤمنين و المؤمنات... انك مجيب الدعوات و رافع الدرجات برحمتك يا ارحم الراحمين».

گزارش متن: مشتمل بر تاریخ مزارات، نواحی، علماء و بزرگان بخارا است. در سال ۱۳۳۹ و ۱۳۷۰ش» در تهران به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف - زرد □ نوع کاغذ: شرقی - زرد □ تعداد برگ: ۴۰ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۱۳×۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹×۱۱ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا به رنگ حنائی، دارای ترنج و سرترنج، مجدول، ضربی، عطف و لبه‌ها: تیماج قهوه‌ای، در سرترنج این عبارت نوشته شده است: «ملا رحیم محمد

هر کردانش آرزو باشد

ناظر این او باشد».

گزارش متن: در تاریخ «۱۰۸۵ق» تحریر شده است و با عنوان «کتاب معتقدات» در هفده فصل شروع می‌شود و به دنبال آن کتاب طهارة با «۴۴» فصل و صلوة با «۶۶» فصل و زکاة با «۱۰» فصل و صوم با «۳» فصل و یک خاتمه به صورت مفصل و منظوم در فقه مذاهب چهارگانه اهل سنت آورده شده است. در پایان نسخه چند سطر از کاتب در ثناگویی «صوفی‌الله یار» آمده است.

کتابهایی که برای نوشتن این کتاب مورد استفاده قرار گرفته شده است طبق نوشته مؤلف بدین ترتیب است:

۱. عقائد ملا سعدالدین ۲. عقاید ملا شمس‌الدین محمد ۳. جواهر الفتاوی ۴.
- خلاصة الفتوی ۵. محیط ۶. کافی ۷. شرح اوراد ۸. مختصر وقایه ۹. شرح وقایه ۱۰. ملا
- ابومکارم ۱۱. قاضی خان ۱۲. تاتارخانی ۱۳. جامع الصغیر خانی ۱۴. کافوری ۱۵.
- زعفرانی ۱۶. عمدة الاسلام ۱۷. ترغیب الصلوة ۱۸. صلوة مسعودی ۱۹. جواهر ۲۰.
- ذخیره ۲۱. فنیة المصلین ۲۲. ملقط ۲۳. رمینه المصلی ۲۴. مشکوة ۲۵. تفسیر جواهر
- پارسا ۲۶. خلاصه ۲۷. نهایی ۲۸. هدایه ۲۹. نورالاسلام ۳۰. نبیه الضالین ۳۱. بستان
- فقیه ابواللیث ۳۲. رساله فقیه ابوللیث ۳۳. تمر تاشی ۳۴. کتاب الکرایه ۳۵. مجمع
- البحرین ۳۶. نسفیه ۳۷. سفینه ۳۸. ملا فخر الدین ۳۹. رساله ملا باقیجان ۴۰. جامع
- اللساتین ۴۱. فصول عمادی ۴۲. نصاب الاحتساب ۴۳. شریف ۴۴. ظهیری ۴۵. خزانه
۴۶. شرعة الاسلام ۴۷. کشف المکتوم ۴۸. کاشف المعانی ۴۹. حاشیه شیخ الاسلام ۵۰.
- زاهدی ۵۱. کبیری ۵۲. مفاتیح ۵۳. حاشیه الکروری ۵۴. عمادی ۵۵. سراجیه ۵۶.
- کفایه الشعبی ۵۷. صلوة نخشبی ۵۸. اوراد شیخ الاسلام ۵۹. تجنیس ۶۰. کتاب حصر
۶۱. احیاء العلوم ۶۲. فتاوی و حجة ۶۳. کتاب صیف ۶۴. عوارف ۶۵. شیبانی ۶۶.
- کتاب‌واو ۶۷. ملقط سید امام ناصر الدین ۶۸. ملا عبدالعلی بیرجندی ۶۹. طحاوی ۷۰.
- حصن حصین ۷۱. مبسوط ۷۲. امینی ۷۳. منسیه ۷۴. تحفه الاخیار ۷۵. عمدة الابرار

«شماره ثبت: PAC-۳۰۹/۲»

فقه منظوم، فارسی

۳۷۵ مسلک المتقین

م. ۱۱۰ق.

از: صوفی‌الله یاری بخاری نقشبندی.

آغاز: «فصل اول در بیان حمد ثنای باری تعالی:

«حمد بیحد ثنای بسی اعداد

بخدایی که نور ایمان داد

غافر است و رحیم و رحمان است

پاک از عیب و شرک و نقصانست

آن خدایی که تافت از یک مهر

شرق و غرب زمین و هفت سپهر

ذات پاکی که خود بحکمت پاک

قبضه خاک را دهد ادراک».

انجام: «بشنو از رحمت خداوندی

یک حکایت اگر خردمندی

حضرت مصطفای شرح رواج

عرض می‌کرد در شب معراج

... من بنده مولای محمد باشم

دیوانه شیدای محمد باشم

فردا که قیامت آشکار گردد

من خاک کف پای محمد باشم

هر که خواهد که مسئله داند

مسلک المتقین را خواند

مهم وقف لازم است مگذر از او

در گذشته خوف کفر است اندرو

طاچو وقف لازم است آید ترا

مگذر از روی هر کجا بینی و را».

انجام: «از برای آنکه حرف مدّ ضعیف است مشدد قوی است یا در میانه بکشم
بعادل نمی‌کند یعنی برابر نمی‌شود بنابراین ویرا مدعول می‌گویند علی هذا القیاس؛ تَمَّت
الکتاب».

گزارش متن: وقوفات به صورت نظم و باب حروف تجویدی به نثر نوشته شده
است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی
□ تعداد برگ: ۳ □ تعداد سطر: ۱۸-۱۹ □ اندازه متن کتاب: ۱۹×۵/۹ سانتیمتر.
ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح شده است، رکابه دارد.

«شماره ثبت: ۳۱۰/۲-PAC»

حکمت - و حکایات و احادیث

۳۷ ظفر نامه

از: منسوب به خواجه بزرگمهر حکیم، فرزند بختگان. م. ۵۷۸.
آغاز: «سپاس و ستایش مرخدا یرا عزوجل که بافرید زمین و آسمان و انس و جان
را و درود مر پیغمبر آخر الزمان محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم بدانکه در روزگار
انوشیروان عادل هیچ خبر شریف تر از علم حکمت نبودی و هیچ قوم از علماء بزرگ تر
نبودی بحکم آنکه الناس علی دین ملوکهم روزی انوشیروان بوزر جمهور^(۱) حکیم را
گفت».

انجام: ظفر نامه: «حکیم گوید دو چیز بر ابلهی مرد گواهی دهد اول عیب جستن

۱. در نسخه «بوزر جمهور» آمده ولی مشهور آن «بزرگمهر» است.

۷۶. حیرة الفقهاء ۷۷. میمونه ۷۸. نیایع ۷۹. کتاب حدود ۸۰. نوادر ۸۱. متداولات عامه
 ۸۲. نوازل ۸۳. طهارة الاغدار ۸۴. کفایه ۸۵. کتاب النظم ۸۶. کتاب السعادات ۸۷
 مبسوط ۸۸. تحفة الابرار ۸۹. عتابی ۹۰. مقدمه ۹۱. زیادات ۹۲. شرح کبیری ۹۳. معلی
 ۹۴. شرح منظومه ۹۵. عمدة ۹۶. مختار الفتوی ۹۷. جامع البرهانی ۹۸. واقعات ۹۹.
 فنیسه ۱۰۰. صلوة خواجه امام اصل سرخس ۱۰۱. شرح جامع ۱۰۲. قدوری یا
 قندوزی ۱۰۳. شرح طحاوی ۱۰۴. فتاوی قاضی ظهیر الدین ۱۰۵. تهذیب ۱۰۶. کفایه
 بیهقی ۱۰۷. کرمانی ۱۰۸. کشف الاصول ۱۰۹. درّ البهور ۱۱۰. کتاب زیادات ۱۱۱.
 شرح مختار ۱۱۲. مکتوبات ۱۱۳. شرح شاطبی ۱۱۴. زواید ۱۱۵. غنیه ۱۱۶.
 مجموع النوادر ۱۱۷. جامع اوزجند ۱۱۸. عالمیه ۱۱۹. کتاب صید ۱۲۰. تحفة الملوک
 ۱۲۱. حاشیه ملا چلبی ۱۲۲. امّ الفتاوی ۱۲۳. ناظفی.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ کاتب: میرزا عبدالرحیم □ تاریخ کتابت: یکشنبه
 ۹ ذی الحجه ۱۱۸۷ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۳۹۲ □ تعداد
 سطر: ۱۷ □ اندازه متن کتاب: ۷/۵ × ۱۴ □ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۳/۵ × ۲۱ سانتیمتر □ نوع جلد:
 کاغذی با مقوا به رنگ زیتونی، دارای تریج و سرتریج زرشکی ضربی عطف و لبه: تیماج قرمز -
 مجدول، در سرتریج این عبارت نوشته شده است: «عمل میر خواجه عادل صحاف».

ویژگیهای نسخه: حاشیه نویسی شده و در حاشیه تصحیح شده است. و تاریخ «۱۰۸۵ق» در
 پایین برگ «۳۹۲» ذکر شده است. دارای رکابه است.

«شماره ثبت: ۳۱۰/۱-PAC»

۳۱۶ رساله قرآ

از: ناشناخته

آغاز: «حافظا این نظم را بشنو کنون

تا ترا در وقف باشد رهنمون

از: محمد حسین خبّاز، صاحب کشمیری. م. ۱۰۵۲/ق / ۱۶۳۵ م.
آغاز: «الحمد لله الذی خلق السموات و الارض و جعل الظلمات و النور اذهب عنا
الحنن ان ربنا لغفور شکور الغافر الذنوب علی عباد المعفور القهر عل أعدائه المقهور... اما
بعد ای طالب حق و سالک راه مطلق که می گوید».

انجام: «چون نماندم هیچ فانی گشته ام

خام بودم پخته گشتم سوختم

این بنده کمینه سگ درگاه بی روان حضرت غوث الثقلین حضرت مخدوم شیخ
حمزه کشمیری بدعاهاى خیر... محصل و میسر آنها با جمع کافه مسلمین نماید اللهم
اغفرلى ولوالدى ولاستادى... المسلمات برحمتک یا ارحم الراحمین».

گزارش متن: محمد حسین کشمیری بر دکان دوست خود که نانوا بوده می نشسته از
این روی به «خبّاز کشمیری» مشهور گشت. و ایشان از اهل سنت و از مریدان خواجه
اسحاق کشمیری بوده و در سروده های خود به «حسین» تخلص می کرده است و غیر از
«حسین الدین کشمیری است». و در ردّ اهل تشیع با دیدگاه اهل سنت و در ستایش
خلفای سه گانه سروده هایی دارد. و حدود شش اثر از او برجای مانده از جمله آنها
کفایة الاعتقاد و هدایة الاعمی است.

هدایة الاعمی مشتمل بر هجده باب است. باب اول: در بیان آنکه از اجمال و
بتفضیل و از وحدت به کثرت و از احد بعدد ظاهر می شود. باب دوم: در جامع انسان از
همه مخلوقات. باب سوم: در بیان ایمان. باب چهارم: معرفت حق تعالی. باب پنجم: در
بیان شریعت، طریقت و حقیقت از وجه فرایض، سنن و نوافل. باب ششم: در شریعت و
طریقت و حقیقت از وجه نفی اثبات باشد. باب هفتم: در شریعت، طریقت،
حقیقة الحقیقت که از وجه فنا و بقا باشد. باب هشتم: در نبوت، ولایت و احوال آن. باب
نهم: در کرامت، کهنات، استدراج، جنونیت و احوال آن. باب دهم: در علم و حقیقت و
علم ظاهری و باطنی. باب یازدهم: در توکل و حقیقت آن. باب دوازدهم: در بیان وجد،

کسان دویم عیب خود را نادیدن».

انجام نسخه: «در دلو هشت نیم قدم چهارده ساعت شب و ده ساعت روز، در حوط
 شش نیم قدم سیزده ساعت شب یازده روز؛ تمت تمت.

در شمشیر رسول اکرم ﷺ این رباعی مکتوب بود:

«درع الحرص عن الدنيا و فيها العیش لا یطمع

و لا یجمع من المال ولا یدری لمن یجمع».

گزارش متن: این ظفرنامه منسوب به بزرگمهر است که گویا قبلاً به زبان پهلوی بوده

و به دستور نوح سامانی این سینا آن را به فارسی در آورده است؛ گرچه شیوه نگارش

آن با شیوه‌های نگارش بوعلی سینا نمی‌سازد و در منابع کهن در بین نوشته‌های او

ظفرنامه نیامده است. و سبک نوشتاری این ظفرنامه‌های منسوب به بزرگمهر نیز با هم

تفاوت دارد. در برخی پرسشها از انوشیروان و جواب از بزرگمهر و در برخی دیگر از

پرسش از بزرگمهر و پاسخ از استاد و در بضی پرسش از ناشناس و پاسخ دهنده

بزرگمهر است؛ ولی در این نسخه پرسش‌کننده انوشیروان و پاسخ‌دهنده بزرگمهر است.

به هر حال مطالب، ریشه ایرانی دارد که به عربی ترجمه شده باز به فارسی برگردانده

شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ عنوانها و نشانها: مشکي، شنگرف □ نوع کاغذ:

شرقی □ تعداد برگ: ۵ □ تعداد سطر: ۱۸.

ویژگیهای نسخه: در ادامه ظفرنامه بزرجمهر، سخنانی از پیامبر اکرم ﷺ و ائمه علیهم السلام و

علما و مشایخ آورده شده است. در برگ «۳۹۹» رساله در پیشگویها و در برگ «۴۰۰» رساله‌ای

در شجرنامه از یک با استاد به روایت از پیامبر ﷺ آورده شده است. و در پایان نسخه رساله‌ای در

بحث «زوال» ذکر شده و دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی ترکمنستان؛ الذریعه؛ ج ۱۵، ص

۱۹۹، کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۱۲۰، فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۱۶۴۵.

«شماره ثبت: ۳/۳۱۰-۳۱۰-۳»

نشود... اول علم توحید است. دوم علم نماز است. سیوم علم روزه است. چهارم علم حیض است».

انجام: «و ایشان از پیغمبر ﷺ بطریق تلقف یاد گرفته بودند و الله اعلم بالصواب». گزارش متن: مشتمل بر چند باب و «باب دوم در بیان مولود ابوحنیفه و باب پایانی در بیان مسائل متفرقات است. و از برگ «۱۲۲ تا ۳۳۱» مجموعه می باشد.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ کاتب: عاشور محمد □ تاریخ کتابت: ۱۱۲۱ ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۲۰۹ □ تعداد سطر: ۱۹. ویژگیهای نسخه: از آغاز ناقص و دارای رکابه است.

نک: نسخه های خطی کتابخانه های شوروی، دفتر هشتم، ص ۳۰۷، (نشریه). «شماره ثبت: ۳۱۱/۲- PAC»

اخلاق، فارسی

۳۸. ذخیره الملوک

از: سید علی، فرزند شهاب الدین، محمد حسینی، همدانی. م. ۷۸۶ ق. آغاز: «حمد بسیار و ثنای بی شمار مر حضرت ملکی را که اسباب معاش سگان خطه ملک دنیوی را بتمهید قانون سیاست حکمی نظام داد. حکمی که عرصه ملک معنوی را باستحکام مکارم قواعد اخلاق و محامد اوصاف بنای انتظام نهاد».

انجام: «ای که شدی در ره غفلت سوار

آخر از آن روز یکی شرم دار

چند غبار ستم انگیختن

آب خود و خون کسان ریختن

ظلم شد امروز تماشای تو

وای برسوائی فردای تو...

روز قیامت که بود داوری

عذر بیاور که چه عذر آوری

سماع و حقیقت آن. باب سیزدهم: در بیان تغنا، مزامیر، آواز خوش شنیدن و مذمت و احوال آن. باب چهاردهم: در بیان حسن دیدن و حقیقت آن. باب پانزدهم: در بیان باغ گلزار دیدن و احوال آن. باب شانزدهم: در بیان عبادت حق تعالی. باب هفدهم: در مذمت بدعت و حقیقت آن. باب هجدهم: در بیان شریعت و متابعت آن حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و سلم.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ کاتب: عاشور محمد خاکسار □ تاریخ کتابت: (۱) ماه شوال ۱۲۱۱ ق = «۱۲۰۱ ق» یا ۱۱۲۱ ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۱۹ □ تعداد سطر: ۱۹ □ اندازه متن کتاب: ۷/۵ × ۱۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۲/۳ × ۲۱/۸ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا به رنگ زیتونی، دارای تریج و سرتریج، عطف و لبه: تیماج قرمز و در سرتریج نوشته شده «عمل ملا عاشور صحاف».

ویژگیهای نسخه: برگها ترمیم شده و کاغذ نسخه به رنگ زرد و سفید است. خط خوردگی دارد. و در حاشیه تصحیح شده و دارای رکابه است. و در پایان نسخه چند برگ از رساله فواید قرآن آورده شده است. آغاز: «بروایت بکر و حفص هر دو شاگردان عاصم اند» و انجام: «وزین شاگردان عبدالله بن مسعود... بطریق تلقف یاد گرفته بودند والله اعلم بالصواب تمت».

نک: فهرست نسخه‌های خطی مشترک خطی پاکستان، ج ۳، ص ۲۱۱۳، شماره ۱۹۷۵/۱۱۴.

«شماره ثبت: PAC-۳۱۱/۱»

۳۱۱ صلوة مسعود (ج ۳) فقه حنفی، فارسی

از: مسعود، فرزند محمود، فرزند یوسف، سمرقندی. م. ۶ یا ۷ یا ۸ ق.
آغاز: «همچنان که بعضی بجای آرند یا بیاموزند از گردن دیگران ساقط شود بوقت حاجت باز فریضه شود. و آنچه فرض عین است از گردن مخاطب بهیچ عذری ساقط

۱. تاریخ کتابت در نسخه ۱۲۱۱ ق درج شده است و در نشریه ج ۸ آقای دانش پژوه و ایرج افشار ۱۲۰۱ ق نوشته‌اند و در فهرست گرجی ۱۱۲۱ ق آورده شده است.

ویژگیهای نسخه: زیر تمام متون عربی به شنگرف خط کشیده شده است. در حاشیه تصحیح شده است. دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه بزرگ مرعشی ره، ج ۲۰، ص ۱۰۹، شماره ۷۷۴۲/۲.

«شماره ثبت: PAC-۳۱۲»

۳۸۱ چهار فصل = معرفت ایمان و اسلام = ایمان و فروغ دین

از: ناشناخته. فقه و عقاید، فارسی

آغاز: «بدان اسعدک الله فی الدارین این کتابیست در بیان معرفت ایمان و اسلام و نماز و روزه و حج و زکوة و احکام و ارکان و اسلام و صلوة و فرض الله تعالی».

انجام: «فرموده‌اند که هر که در حالت حیض با زن خود صحبت کند چنان بود که منکر شده باشد از آنچه نازل شده است از قرآن و غیر قرآن تمت الکتاب».

گزارش متن: این کتاب با عنوان «اگر پرسند که» «جواب بگو که» آمده است.

مؤلف این کتاب در فهرست کتابخانه مرعشی «میرمحمد حسین بخاری حنفی» در

گذشته ۱۰۹۰ ق دانسته شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق درشت نازیبا □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ:

شرقی □ تعداد برگ: ۳۶ □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن کتاب: ۱/۱۵ × ۸/۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: این رساله از برگ «۹» مجموعه شروع می‌شود و دارای رکابه است.

«شماره ثبت: PAC-۳۱۳/۲»

۳۸۲ مهمات المسلمین

فقه و عقائد حنفی (فروع دین)، فارسی

از: ناشناخته

آغاز: «قال النبی ﷺ طلب العلم فريضة، علی کل مسلم و مسلمة صدق... حضرت

پیغمبر ﷺ فرموده‌اند».

و آله و اصحابه تمت الكتاب بعون الملك الوهاب في تاريخ ۱۲۴۸».

گزارش متن: مشتمل بر ۱۰ باب در لوازم و قواعد سلطنت صوری و معنوی مبنی بر ذکر احکام حکومت و ولایت و تحصیل سعادت دنیوی و اخروی است. باب ۱. در شرایط و احکام ایمان و لوازم کمال آن که سبب نجات بنده است از عذاب ابدی و سیلت وصول او بدوام لذات سرمدی. باب ۲. در آداب ادای حقوق عبودیت. باب ۳. در مکارم اخلاق و حسن خلق و وجوب تمسک حاکم و پادشاه بسیرت خلفاء راشدین. باب ۴. حقوق والدین، زوج، زوجه، اولاد، عبید، اقارب و اصداقا. باب ۵. در احکام سلطنت صوری و ولایت و امارت و حقوق رعایا و شرایط حکومت و وجوب عدل و احسان. باب ۶. در شرایط سلطنت معنوی و اسرار خلافت انسانی. باب ۷. در بیان امر بمعروف و نهی از منکر و فضایل و شرایط آن. باب ۸. در بیان حقایق شکر نعمت و ذکر اصناف انعام و فضایل حضرت صمدیت. باب ۹. در بیان حقیقت صبر بر مکاره و مصایب دنیوی که از لوازم امور ولایت و سلطنت است. باب ۱۰. در مذمت تکبر، غضب و حقیقت آن و ختم کتاب.

در خاتمه کتاب کاتب این ابیات را نوشته است که معمول بین علماء کاتبان ماوراءالنهر بوده است:

ترقیمه کاتب: «شد بتوفیق خدای لاینام

ایسن کتابت روز پنجشنبه تمام

هر که خواند دعا طمع دارد

زانکه من بنده گنه دارم».

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: عبدالرسول معروف به اسم عظم □ تاریخ کتابت: پنجشنبه آخر شهر ذی القعدة ۱۲۴۸ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۱۶ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن کتاب: ۱۶×۹/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۴/۸×۲۴/۸ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا به رنگ حنائی، دارای تزیین و سرترنج، ضربی، مجدول، عطف و لبه: تیماج قهوه‌ای.

در ره شیطان مزن کام ای اخی
 تا نگردي خار بد نام ای اخی...
 بر سر سینی مخور هرگز طعام
 تا نمیرد در بدن قلب الغلام
 ... راحتی نبود حسود شو مرا
 کاذب بدبخت را نبود وفا
 ... تویه بدخو کجا محکم بود
 مر بیخیلاترا مروّت کم بود».

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق درشت □ تاریخ کتابت: سده ۱۱ - ۱۹
 □ عنوانها و نشانیها: شگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۴ □ تعداد سطر: ۱۳.
 ویژگیهای نسخه: این مثنوی از برگ «۶۷ تا ۸۲» می باشد و دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۳، ص ۲۰۰ و ج ۹، ص ۷۲۹.

«شماره ثبت: PAC-۳۱۳/۴»

احادیث، فارسی

۳۸۲ مفتاح الجنان

م. ۸۵۴ق.

از: ابن ضیاء الدین.

آغاز: «حمد بی حد و ثنای بی عدد مر خالق احد را و رازق صمد را که برگزیده بشر را از کل مخلوقات که «و لقد کرّمنا بنی آدم» و برکشید به درجه عالیه بعضی را بر بعضی که «و رفعا بعضهم فوق بعض درجات» و نیافرید آدمی و دیوی را مگر از برای بندگی». انجام: «زبان بدگویان بسته شود... انشاء الله تعالی دعا این است «بسم الله الرحمن الرحیم... بسم الله ماشاء الله لاهول و لا قوة الا بالله برحمتک یا ارحم الراحمین».

گزارش متن: مشتمل بر «۲۵» باب است و هر باب نیز چند فصل دارد. در فضیلت نماز، روزه، زکوة، صدقه، کلمات تهلیل، ذکر، ورد و ادعیه و... بحث می کند.

نام مؤلف در برخی نسخ «محمد بن مجیر بن وجیه بن ادیب» و در نسخه بریتانیا

انجام: «حق شاگرد بر استاد چهار چیز است اول استاد بر شاگرد تعلیم دریغ ندارد...
بر شاگرد بیاموزد و دریغ ندارد تمت الكتاب بعون الملك الوهاب».

گزارش متن: با عنوان «اگر پرسند که» «جواب بگو که» آمده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق درشت نازیبا □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ:
شرقی □ تعداد برگ: ۲۴ □ تعداد سطر: ۱۳.

ویژگیهای نسخه: دارای رکابه است.

«شماره ثبت: PAC-۳۱۳/۳»

۳۸۲ پندنامه - ولدنامه   ادب منظوم (اخلاق)، فارسی

از: عطار نیشابوری = فریدالدین، عطار نیشابوری. م. ۶۵۹ یا ۶۲۷ ق.

آغاز:

«حمد بیحد آن خدای پاک را

آنک جان بخشید مشت خاک را

آنکه فرمان کرد قهرش باد را

تاسسزای داد قوم عباد را

آنکه لطف خویش را اظهار کرد

بر خلیلش نار را گلزار کرد

... در نعت پیامبر ﷺ: سید کونی ختم المرسلین

آخر آمد بود فخر الاؤلین...

عاقل آن باشد که او شاگرد بود

و آنگهی بر نفس خود قادر بود».

انجام: «هر که بگزیند صراط مستقیم

از عذاب آخرت یابد سلیم

خاست^(۱) جهانی که پدید آورد
 دایره بر عرش مجید آورد
 سته ایام که ثم التواست
 دایره سطحه عرش خداست».

انجام: «آب چه از دیده صفی چهره شست
 داد علیمش باجابت بهشت
 توبه پذیرست خدایی کریم
 توبه گراز عجز کنی با علیم ...
 جز نه پذیرد که فغانی تو خاست
 گریه و زاریش ز جانی تو خاست ...
 ختم شد از ابلیس و آدم شباط
 بود ز قرآن خبر این واقعات
 الف ز هجرت بدو سید ز سال
 هشت ده افزایی که یابد کمال
 از سنه پاک رسول انام
 تا بر ازین قصه که آمد تمام».

گزارش متن: دارای ۱۲ فصل در تفسیر منظوم آیات قرآنی که درباره چگونگی سرباز زدن ابلیس از سجده بر حضرت آدم است.

گزارش نسخه: نوع خط: متون عربی به نسخ و بقیه شکسته نستعلیق است □ تاریخ کتابت: ۱۳۱۸ هـ □ عنوانها و نشانها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۱۲۴ □ تعداد سطر: ۱۰ □ اندازه متن کتاب: ۸×۱۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۳×۲۰/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: جلد تیماج با تخته و مزین به گل و بوته به رنگ لاجورد است.

«محمد مجیر وجیه ادیب» آمده است و در کشف الظنون «وجیه‌الدین» یاد می‌کند. گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق و نسخ معرب □ تاریخ کتابت: سده ۹ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف، مشکی □ نوع کاغذ: شرقی، زرد □ تعداد برگ: ۲۵۹ □ تعداد سطر: ۱۶ □ اندازه متن کتاب: ۱۸×۵/۱۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱/۲۵×۵/۱۵ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا به رنگ زیتونی، دارای تریج و سرتریج، مجدول، ضربی، عطف و لبه: تیماج قهوه‌ای، و در سرتریج اسم صحاف آمده ولی ناخوانا شده است.

ویژگیهای نسخه: بعد از مقدمه، فهرست کتاب با ذکر ابواب و فصول آمده است. اسم تفسیری که از آنها استفاده کرده با خط نسخ درشت نوشته شده است. از برگ «۸۹ تا ۱۴۹» به خط نستعلیق است و نوع کاغذ این قسمت با بقیه نسخه فرق می‌کند و آهار میره شده است. و چند برگ در پایان نسخه نیز به همان خط و کاغذ است. تاریخ «۱۲۴۲ق» در برگ «۲» ذکر شده ولی گویای کتابت نیست و به نسخه‌های زمان صفویان شباهت دارد. و در برگ «۳» نوشته شده است: «هذا الكتاب مفتاح الجنان صاحبه ملا...» و قسمت نو نویسی شده در سده «۱۱ق» کتابت شده است. نک: فهرست نسخه‌های خطی مشترک پاکستان، ج ۴؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی گنجینه ملی پاکستان کراچی، ص ۳۱۶.

«شماره ثبت: PAC-۳۱۴»

منظوم، فارسی

۲۸۵ مجادله ابلیس و آدم

از: مبارک واخانی.

آغاز: «حمدی^(۱) علیمی که سزاواری اوست

طبیع سموات پرستاری اوست

طیفل نمود از عدم آرد پدید

چون یسدی بیضاش قلم برکشید

«جان او در مرتبت چو نست و چیست
 مؤمن است او که کافر با ویست
 آبرو اندر سبویی بم مدار
 تا نگردهد آب شیرین ناگوار
 کاب ساکن بی مدد ناخوش شود
 رنگ و بوی طعم خوش از وی رود
 گفت احمد هر که دو روزش یکست
 هست مغبون و گرفتار شکست».

گزارش متن: در برگ «۵۲» آمده است: «بیان حدیث: من کنت مولاہ فعلی مولاہ
 و طعنه مناققان کہ ما مطیع او گردیدیم این زمان ما را مطیع کودکی می گرداند.
 زین سبب پیغمبر ما اجتهاد
 نام خود و آن علی مولا نهاد».

انجام دفتر پنجم: «این کنم یا آن کنم او کی کند
 کہ دو دست و پای او بسته بود
 هیچ باشد این تردد بر سرم
 کہ روم در بحر یا بالا برم».

دفتر ششم کہ دارای سرلوح مثل سرلوح دفتر پنجم است بدین آغاز شروع می شود:
 «ای حیات دل حسام الدین بسی
 میل می جوشد به قسم سادسی
 کشت از جذب چو تو علامه
 در جهان گردان حُسامی نامه
 پیش کشی بھر ریاضت می کشم
 در تمامی مثنوی قسم ششم -

ویژگیهای نسخه: در آغاز نسخه این بیت آمده است:

«رانده شد ابلیس از مستکبری

گشت مقبل آدم از مستغفری».

«از محمد صپانی یا صیانی».

در برگ اول سرلوحی مزین به بسم الله ... به شکل گنبدی است که مرصع به رنگ سبز، طلایی، مشکی و لاجورد می باشد و اطراف آن مزین و مرصع به گل و بوته و تمام برگها مجدول به سبز است. در برگ اول شکل ستاره وجود دارد که در داخل آن نوشته شده است: «هذا کتاب مجادله ابلیس و آدم» و ستاره مرصع به رنگ لاجورد، سبز و مشکی است.

نک: فهرست نسخه های خطی موجود در ولایت بدخشان تاجیکستان، ص ۵۱؛ نسخه های خطی کتابخانه های شوروی، دفتر هشتم، ص ۲۰۲ (نشریه).

«شماره ثبت: ۳۱۵ - PAC»

ادب منظوم، فارسی

۲۸۶ مثنوی معنوی (دفتر پنجم و ششم)

۰.م ۶۷۲ق.

از: مولانا جلال الدین رومی

آغاز:

«شه حسام الدین که نور انجمست

طالب آغاز پنجمست

ای ضیاء الحق...الدین راد

.... استادان صفا را او...

گر نبودی خلق محبوب...

ور نبودی خلفا تنگ و ضعیف

در مدیحت داد معنی داده ای

غیر این منطق دری بگشاده ای

انجام:

که آرایم رخ معنی چو اختر

لب القابرا شویم بشکر

عروجم ده بمعراج رسائی...

مؤید چون مسیحم گر به تأیید

تراکم آسمان آرای توحید».

انجام:

«بیا ساقی که زینت یافت گلین^(۱)

چراغ باغبان گردید روشن

بده جامی که امشب باده کام

کنم آغاز شکر حین انجام

تمت الکتاب بعون

الملك الوهاب».

ترقیمه کاتب: «بایع از مشتری بها طلبد

کاتب از ناظران دعا طلبد

هر چه خواند دعا طمع دارم

زانکه من بنده گنه کارم».

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته ریز زیبا □ تاریخ کتابت: اوایل سده ۱۲ق □ عنوانها و نشانیها: سنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۲۰۲ □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن کتاب: ۴/۷×۱۱ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۹/۴×۱۸/۴ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا به رنگ قرمز، دارای ترنج و سرترنج مشکی و مجدول، ضربی، در سرترنج این عبارت آمده است: «دارد امید شفاعت ز محمد ص ۱۲۵۰». عطف و لبه‌ها تیماج قهوه‌ای است که آسیب‌دیده و نیاز به مرمت دارد.

پیش کشی می‌آرمت ای معنوی

قسم سادس در تمام مثنوی».

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: سده ۱۱ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۳۳۲ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۸/۵×۱۵/۱ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۵×۲۵/۲ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا به رنگ قهوه‌ای دارای ترنج و سرترنج به رنگ طلا زیبا و مجدول، ضربی. در سرترنج این عبارت نوشته شده است: «عمل خواجه ابراهیم صحاف». عطف و لبه: تیماج قرمز و گوشه‌ها: تیماج شیمی، درون مشعی به رنگ طلا است و گوشه بالای طرف اول جلد افتاده است.

ویژگیهای نسخه: تمام برگها مجدول به رنگ طلا، مشکی و قرمز و اشعار در داخل جداول طلائی نوشته شده و نسخه مرمت شده است. قسمتی از برگ اول افتاده است و در حاشیه تصحیح شده است. دارای سرلوح گنبدی شکل، مزین و مذهب به نقوش گل و بوته به رنگ طلا با خطوط اسلیمی است. در برگ «۱۰۶» مهر شش ضلعی مشکی وجود دارد که تنها کلمات «محمد، عبدالله» از آن خوانده می‌شود و در برگ «۱۳۴» نیز همان مهر وجود دارد. در برگ «۱۶۵» سه مهر بیضی شکل مشکی وجود دارد که این عبارت در آنها نوشته شده است: «سلطان محمود» و مهر بیضی شکل مشکی در برگ «۱۶۸» وجود دارد که در آن نوشته شده است: «دولت دین مرادت خداداد». مهر مربعی شکل در برگ «۱۷۹» وجود دارد که در آن نوشته شده است: «گدای درگهی آن... خداداد است. ۱۲۱۱هـ ق» و در برگ «۲۱۴» سه مهر به اشکل مربع و شش ضلعی و بیضی وجود دارد که در مهر مربعی «الله محمد... ۱۱۲۱». و در شش ضلعی: «افوض امری الی الله، محمد ابن عبدالله» و در بیضی شکل «... ۱۲۰۱» آمده است. دارای رکابه است.

«شماره ثبت: ۳۱۶ - PAC»

ادب منظوم، فارسی

۳۸۷ یوسف وزلیخا

م. ۱۰۸۱ق.

از: ناظم هروی = ناظم، ملا فرخ، حسین هروی.

آغاز:

«الهی چون سپهرم سینه بگشای

دلم طوطی کن آئینه بنمای

معصومین: و اگرچه از قبیل مزاح نیست اما در غایت لطافت و عذوبت است و مشتمل بر دوازده فصل است. ۳. در ذکر حکایات لطیفه ملوک و نکات ظریفه سلاطین است مشتمل بر ده فصل است. ۴. در لطایف امراء و مقربان و وزرا و ارباب دیوان است و مشتمل بر شش فصل است. ۵. در لطایف ادیبان و منشیان و ندیمان و سپاهیان و دلیران در مناظره پادشاهان، مشتمل بر شش فصل است. ۶. در لطایف اعراب و نکات فصحا و بلغا و ذکر بعضی از حکم و امثال ایشان، مشتمل بر پنج فصل است. ۷. در لطایف مشایخ و علماء و فضلا و فقهاء و اصحاب تذکیر مشتمل بر هشت فصل است. ۸. لطایف حکما و متقدمین و متأخرین و اطباء و منجمین در هشت فصل است. ۹. لطایف شعرا و بدیهه‌سرائی مشتمل بر نه فصل است. ۱۰. لطایف ظریفان از مردان و زنان در یازده فصل است. ۱۱. در حکایت و لطایف بخیلان و پرخواران و طفیلیان در پنج فصل است. ۱۲. طامعان و دزدان و گدایان، کوران، کران در هشت فصل است. ۱۳. لطایف کودکان و غلامان و کنیزان و زیرک در هشت فصل است. ۱۴. لطایف ابلهان و کذابان و مدعیان نبوت و دیوانگان در هفت فصل است. تنها دو فصل از این باب ذکر شده بقیه افتاده است. جای اسامی ابواب از دوم تا پنجم خالی و نانوشته است.

صفی کاشفی این حکایتها و ظرایف را برای ندیمان به سال «۹۳۹ق / ۱۵۳۲-۳م» در گرجستان پس از رهایی از زندان یک ساله هرات، به نام شاه محمد بن سلطان محمد نصیرالدوله، پادشاه گرجستان، هنگامی که در گرجستان می‌زیسته در چهارده باب نگاشته است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: سده ۱۰ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی، زرد □ تعداد برگ: ۲۰۱ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه جلد: ۲۱/۷×۱۵ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا به رنگ حنائی، دارای ترنج و سرترنج و مجدول، ضربی، عطف و لبه: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: دو برگ پایانی و سه برگ آغازین کتاب افتاده است. از قسمت بالا تعدادی از برگهای اول پاره شده ولی به متن آسیب نرسیده است. تمام برگها مجدول به دو خط و

ویژگیهای نسخه: اشعاری از شاعران مختلف در حاشیه نوشته شده و شروع اشعار حاشیه با نظم محمدعلی سلیم است. بدین انجام:
 «درین ویرانه بس خوفناکست
 چه آفتها که درین آب و خاکست
 .... ناخدا کیست؟ ۱۱۳۱ هـ.ق.»

تعدادی از برگها از شیرازه جدا شده و قسمتی از برگ اول نیز پاره شده است و دو صفحه اول مجدول به قرمز است. در برگ «۲۰۲» این عبارت آمده است: «لله الحمد تسویدات کلام فصاحت نظام مشکل..... میرزا عبدالقادر بیدل در افق افتتاح فرو نشست و رونق اظهار بلاغت آثار و شاختار دلپذیر به عبارات بی نظیر جلوه نمود امید تماشا بینان انجم آن است که اگر سهوی و یا خطای سد راه می شده باشد ... تمت الکتاب بعون الملک الوهاب من هجرت النبی ۹ سنه یک هزار و صد و یازده بود که اتمام رسید. سنه ۱۱۳۱». و در «۴ برگ» پایانی نسخه اشعاری به صورت افزودگی نوشته شده است.

«شماره ثبت: ۳۱۷ - PAC»

۳۸۸ لطائف الطوائف = لطایف الظرایف   لطایف، فارسی

از: فخرالدین، علی، فرزند حسین، واعظ کاشفی، متخلص به صفی کاشفی بیهقی.

م. ۲/۹۳۹ - ۱۵۳۳ م.ق.

آغاز: «می خندانید و حضرت نیز متبسم می شد عوف ابن مالک اشجعی که از بزرگان صحابه است و مردی جسیم و ضخیم بوده او روایت کرد که در غزوه تبوک نزد رسول^۱ رفتم و وی در قبه خود نشسته بود که از دیم ساخته بودند سلام کردم.»
 انجام: «و طیب گفت این ریسمان چیست گفت نصف بالای بول پسر منست و نصف پائین بول دختر من طیب گفت ای...».

گزارش متن: باب ۱. مشتمل بر هشت فصل است که تنها یک فصل و قسمتی از فصل هفتم باقی مانده بقیه افتاده است. ۲. در بعضی از نکات شریفه و حکایات لطیفه

۱۰۴۸ ق □ عنوانها و نشانها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۱۰۵ □ تعداد سطر: ۱۳ □ اندازه متن کتاب: ۱۱×۶ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۹×۱۲/۳ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا به رنگ زیتونی، دارای تریج، سرتریج و مجدول، ضربی و تریج و سرتریج به رنگ قرمز بوده هنوز در طرف اول به رنگ خود باقی است. عطف و لبه: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: حاشیه‌نویسی شده و در حاشیه نیز تصحیح شده است. متن در زیر سطور ترجمه و شرح داده شده است و عبارتی در حاشیه برگ پایانی در مورد محتوی بدین صورت آمده است: «تم الحواشی نزهة الارواح ليلة الثانية من... وقت العشاء بيد الحقییر سراج‌الدین محمد بن کمال محمد... ۱۰۴۸». تعدادی از برگها از شیرازه جدا شده و غلط‌خوردگی دارد و دارای رکابه است.

«شماره ثبت: ۳۱۹ - PAC»

عرفان، فارسی

۳۰ نزهت الارواح

از: امیر حسین، فرزند عالم، فرزند ابی‌الحسن الحسینی، غوری هروی. م. ۷۱۸ ق.

آغاز:

«به توفیقش جو روشن دیدم آواز

سخن را هم به نامش کردم آغاز

بگو ای مرغ زیرک حمد مولا

که هست او را سپاس منت اولی

سپاس بی‌قیاس و منتهای بی‌منتها ملکی را که ملکش بی‌زوالش و درگاه لطفش در

گاه و بیگاه بر در بستگان او باز است.»

انجام: «رجال صدقوا ما عاهدوا الله که بیان حال ایشان است... ولا یذکرون الا

قلیلاً... وصلى الله على خير خلقه محمد وآله اجمعین الطیبین الطاهرین. تمت هذا

النسخة الشریفة من کلام «اسم مؤلف را آورده است.»

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ کاتب: عبدالکریم فرزند عبدالرحیم □ تاریخ کتابت:

۱۰ جمادی الثانی ۱۰۲۳ □ عنوانها و نشانها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی، زرد □ تعداد برگ: ۴۸

کمند شنگرف است. این کتاب در بمبئی و پاریس و به طور کامل در تهران به کوشش گلچین معانی در سال ۱۳۳۶ شمسی چاپ شده و دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۱۸، ص ۳۱۵؛ فهرست مشترک پاکستان، ج ۶، ص ۹۷۹.

«شماره ثبت: PAC - ۳۱۸»

۳۸۱ نزهة الارواح عرفان، فارسی

از: امیرحسین، فرزند عالم، فرزند ابی الحسن، حسینی غوری هروی. م. ۷۱۸ ق

آغاز:

«به توفیقش جو روشن دیدم آواز

سخن را هم به نامش کردم آغاز

بگو ای مرغ زیرک حمد مولا

که هست او را سپاس منت اولی».

انجام:

«به یک رشته ز دریای تفکر

کشیدم نظم را با نثر چون در

در آن ساعت که می‌کردم تمامش

نهادم نزهت الارواح نامش

... و رجال صدقوا ما عاهدوا الله عليه در صفت حال ایشان بیان می‌کند... الحمد لله

رب العالمین و صلی الله علی خیر خلقه محمد و آله اجمعین».

گزارش متن: در اول کتاب یک برگ از تلخیص المیان سعدالدین تفتازانی آمده

و از حیث کاغذ و نوع خط با اصل کتاب فرق دارد و این برگ موقع ترمیم الحاق شده

است. آغاز آن به این صورت است: «بحمدک یا من شرح صدورنا لتلخیص البیان فی

ایضاح المعانی...».

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: متن: سده ۹ و حاشیه کتاب

«۳۶۹۸» نام مؤلف «امیر حسین ... حسینی مدنی» آمده است و در الذریعه به شماره «۱۰۴۲، ج ۱۵، ص ۱۶۰» مشتمل بر سه قسم دانسته شده و با تفاوت جزئی در اسم مؤلف آورده شده است؛ ولی در واقع همین کتاب و همان مؤلف است و در ریحانة الادب نام مؤلف «حسینی سادات» آمده است.

وی از مشاهیر شاعران ایرانی است که اصلش «غوری» بوده و در هرات بزرگ شد و حکومت را ترک کرده و به ریاضت و عرفان روی آورد و به مقامات عالی رسید. او در علوم ظاهری و باطنی دستی توانا داشته و به سال مذکور در هرات درگذشته و در جوار مرقد «شریف عبدالله، فرزند جعفر، فرزند ابی طالب» مدفون گردیده است و آثار گرانبایی را از خود باقی گذاشته از جمله آنها نزهت الارواح و کنز الرموز و روح الارواح و طرب المجالس است.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ کاتب: عبدالمؤمن، فرزند عبدالکریم، فرزند عبدالرحیم جامی □ تاریخ کتابت: ۱۰۲۳ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی، زرد □ تعداد برگ: ۶۷ □ تعداد سطر: ۲۳.

ویژگیهای نسخه: نسخه رطوبت دیده و مرمت شده و بالای تعدادی از برگها از بین رفته و ناخوانا شده است. از انجام افتادگی دارد و دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۹، ص ۱۰۰ و ج ۱۵، ص ۱۶۰؛ ریحانة الادب، ج ۱، ص ۳۲۹؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرعشی ره، ج ۱۰، ص ۱۰۰، شماره ۳۶۹۸؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۱۲۷۵.

«شماره ثبت: ۳۲۰/۲ - PAC»

عرفان، فارسی

۳۱۲ فاتحة الكتاب

از: ناشناس

آغاز: «فاتحة الكتاب هفت آیه است. خداوند تعالی و تعظم هر چیز که در صورت ظاهر آفرید در عالم باطن نیز آفرید. اگر در عالم آفاق هفت آسمان آفرید، در عالم تن نیز هفت اندام آفرید. اگر در عالم آفاق، آفتاب آفرید، در عالم تن بنده نور آفرید. اگر در

□ تعداد سطر: ۲۲ □ اندازه متن کتاب: ۱۰/۵ × ۱۸/۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸/۶ × ۲۴/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج ساغری جلد سوخت به رنگ مشکی.
 و ویژگیهای نسخه: مبری یضی شکل مشکی در برگ «۴۹» وجود دارد که ناخوانا می باشد.
 در حاشیه تصحیح شده است و نسخه رطوبت دیده است و دارای رکابه است.
 نک: فهرست نسخه های خطی کتابخانه مرعشی ره، شماره: ۲۳۰۱.
 «شماره ثبت: ۳۲۰/۱ - PAC»

۳۱ طرب المجالس عرفان، فارسی
 از: امیرحسین، فرزند عالم، فرزند ابوالحسین (الحسن)، حیدر حسینی هروی
 غوری.

م. ۷۱۸ یا ۷۱۷ ق.

آغاز: «حمد و ثنا مر خدای را جل جلاله و عم نواله. آن صانعی که ذره خاک کثیف را از حسیض مرکز جهل و طبیعت به نظر لطف و قهر دایره نقطه علم گردانید و آن مبدعی که قطره آب ضعیف را در قعر بحر ظلمت به نور بشریت به نور رحمت صدف در معرفت ساخت.»

انجام: «عبارت اسوء المعاصی حدیث النفس، دیباچه اهل نگرست که در طینت نفس بشر... نفاق و خشم ازو متولد شد... جوکان غفلت بر وفق ارادت خود شیب و فراز برند چنان چه قرآن مجید خیر...»

گزارش متن: مشتمل بر پنج قسم و هر قسم نیز دارای چند فصل است.

۱. در بیان خلق و امر که مشتمل بر هشت فصل است. ۲. در اوصاف ذریه حضرت آدم علیه السلام و مشتمل بر دوازده فصل است. ۳. در شرف و فضیلت انسان بر جمیع حیوان و مشتمل بر چهارده فصل است. ۴. در اخلاق حمیده که مشتمل بر نه فصل است. ۵. در اوصاف ذمیمه مشتمل بر دوازده فصل است. این کتاب در سال ۱۳۵۴ شمسی در ایران به چاپ رسیده است. در نسخه موجود در کتابخانه بزرگ آیت الله مرعشی ره به شماره

«شماره ثبت: ۳/۳۲۰ - PAC»

۳۱۳ الاغراض الطبیّة و المباحث العلائیة طب، فارسی

از: سید امیر زین الدّین، ابو ابراهیم، اسماعیل، فرزند حسین، فرزند حسن حسینی
 گرگانی یا فرزند حسین، فرزند محمد گرگانی. م. ۵۳۱ یا ۵۲۵ق/۱۱۳۷ یا ۱۱۴۱م.
 آغاز: «۱۱. در دلایل بسیاری و اندکی بول. ۱۲. در دلایل کفک بول. ۱۳. در دلایل
 رسوب. ۱۴. در دلایل بسیاری و اندکی رسوب. ۱۵. در دلایل ... بسم الله الرحمن
 الرحیم و ما توفیقی الا بالله ... نخستین از اغراض طبّی املا یادگار حدّ طب و منفعت
 له ... مزاج و اخلاط باب اول در حدّ طب و موضوع له.»

انجام: «باب بیستم اندر حقنها ... مسهل ... بنفشه بابونه ... نیلوفر ...».

گزارش متن: مؤلف نخست ذخیره خوارزمشاهی را در سال ۵۰۴ق/۱۱۱۱م
 نگاشت؛ سپس برای پسر خوارزمشاه (اتسز) به دستور وزیر او، ابو محمد صاحب،
 فرزند محمد بخارانی آن را خلاصه کرده و الاغراض الطبیّة نامید که مشتمل بر پنج
 بخش در چند «گفتار» و یا «باب» و «جزو» می باشد سپس این خلاصه و منتخب را
 کوتاه تر و خلاصه تر کرده و خفی علائی نامید.

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ قدیم □ تاریخ کتابت: سده ۷ق □ عنوانها و نشانیها:
 شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی، زرد □ تعداد برگ: ۱۱۷ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن کتاب:
 ۱۱×۱۲/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۷×۱۱ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج زرد، طرف اول جلد از دو
 نکه تیماج به هم دوخته تشکیل شده است و این جلد روی جلد تیماج اصلی قرار گرفته است.
 ویژگیهای نسخه: در لبه پایین برگیهای کتاب «قریادین» و در لبه بالای «اغراض الطب»
 نوشته شده است. و رنگ خط نسخه به قهوه ای می ماند و از آغاز و انجام افتادگی دارد.

نک: فهرست نسخه های خطی گنجینه ملی پاکستان کراچی، ص ۷۴؛ الذریعه،
 ج ۲، ص ۲۵۱؛ کشف الظنون، ج ۱، ص ۱۳۰؛ فهرست نسخه های خطی مشترک
 پاکستان، ج ۱، ص ۴۸۶؛ فهرست نسخه های خطی گنج بخش، ص ۱۶۲۲.

«شماره ثبت: ۳۲۱ - PAC»

عالم آفاق ماه آفرید، در عالم وجود بنده عقل آفرید. اگر در عالم آفاق ستارگان آفرید، در سر بنده دو چشم آفرید.»

انجام: «از معصیت ای دوست حذر باید کرد

از ترس خدا دو دیده تر باید کرد

اندر نفس گرما به نداری طاقت

اندیشه ز آتش سقر باید کرد

مناجات: حیاً قیوماً... نظر عنایت خود را از ما برمدار و تخم محبت خود را در دل ما

بیچارگان بکار و نام خود را وارد زبان ما فقیران گردان و توفیق طاعت کرامت فرمای یا

اله العالمین یا خیر الناصرین برحمتک یا ارحم الراحمین تمت الكتاب بعون الملك

الوهاب.»

گزارش متن: این رساله در سرّ و فضیلت آیات سورة فاتحة الكتاب است. نمونه‌ای

از متن: «چون حق تعالی می‌داند که مؤمن ازین ازدهای نفس که او را هفت سر است

غافل باشند عنایت نموده سورة فرستاده است که هفت آیت است. این سورة «الحمد

لله» است، چون سورة را بخوانی سلامتی یافتی، چنانکه گویی «الرحمن الرحیم» دیگر

سرش را بکوفتی از شک و شرک سلامتی یافتی، چنانکه گویی «مالك يوم الدين» دیگر

سرش را بکوفتی از جهل و هوا سلامت یافتی، چنانکه گویی «اياك نعبد و اياك نستعين»

دیگر سرش را بکوفتی از بخل و نفاق سلامت یافتی، چنانکه گویی «اهدنا الصراط

المستقیم» دیگر سرش را بکوفتی از عجب سلامت یافتی، چنانکه گویی «صراط الذين

انعمت عليهم» دیگر سرش را بکوفتی از حسد سلامت یافتی، چنانکه گویی «غير

المغضوب عليهم و الضالین» گویی همه سرهای نفس را کوفتی و از خشم و ظلم سلامت

یافتی.»

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۰۲۳ ق □ عنوانها و نشانیها: مشکی

□ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۲ □ تعداد سطر: ۱۹ □ اندازه متن کتاب: ۱۳×۱۹/۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: دارای رکابه است.

المختار باشد.

ترقیمۀ کاتب: «اختتام این نسخه فرخنده انجام بر چند سلام به جناب سید الانام
الی یوم القيامة... قبول فرماید:

السلام ای صاحب خلق عظیم

السلام ای معدن لطف عمیم

السلام ای سرور عالی جناب

السلام ای شافع یوم الحساب

السلام ای مقتدای مسلمین

السلام ای رحمة للعالمین

... یا شفیع المذنبین خیر الورا

رحم کن بر کاتب سهو و خطا».

گزارش نسخه: □ نوع خط: نستعلیق □ کاتب: عبدالرسول، فرزند محمد صابر بخاری
□ تاریخ کتابت: پنجشنبه ربیع الثانی ۱۲۵۸ ق □ محل کتابت: بخارا □ عنوانها و نشانیها: شنگرف
□ نوع کاغذ: شرقی، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۲۴۷ □ اندازه متن کتاب: ۷/۱۵ × ۲/۷ سانتیمتر
□ اندازه جلد: ۱۴/۵ × ۲۵/۶ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با تخته به رنگ زیتونی دارای تریج
و سرتریج خاکستری، عطف و لبه: تیماج قرمز و گوشه‌ها: تیماج شیمی، در سرتریج عبارتی
بدین صورت آمده است: «عمل محمد ظریف صحاف، ۱۲۵۴».

ویژگیهای نسخه: در برگ اول مهری مستطیل شکل وجود دارد که در آن نوشته شده است:
«حاجی ملا عبدالموسی». در اول نسخه یک برگ اشعار در ۱۶ بند نوشته شده که هر بند مشتمل بر
پنج مصراع است. بدین آغاز:

«نعت النبی ﷺ:

السلام ای آفتاب دین ملت را قمر

السلام ای نور پاکت باغ جنت را ثمر

السلام ای ذات تو از جمله اشیا باخیر

السلام ای بهترین جمله اولاد بشر

۳۱۲ مزرع الحسنات در شرح دلائل الخیرات عرفان، فارسی

از: محمد فاضل فرزند محمد عارف سفیدنی دهلوی.
 آغاز: «حمد و ثناء گوناگون، سپاس و ستایش از حد افزون سزاوار حضرت منعمی است که به کرم و افضال از جمله عالم یوقلمون مثال انسان را به تشریف خلعت و لقد کرّمنا بنی آدم مشرف ساخته».
 انجام: «سلم و تسلیماً و سلام فرستد خدا بر وی و به آل و یاران وی سلام فرستادنی به تعظیم».

گزارش متن: کاتب می‌گوید: «این آخر کتاب است در اکثر نسخ معتبره و در بعضی نسخه بعد از این زیاده نموده: «والحمد لله رب العالمین یعنی هر ثنا و ستایش که از ازل تا ابد موجود بود و هست و خواهد بود جمله آن مرخدای را است که پرورنده عالمیان است و در بعضی بعد این افزوده شده: وهو حسبنا ونعم الوکیل و آن خدای بسنده است... در کفایت مهمات و نیکوکار گذاری است برای حل مشکلات.
 کار خود را به خدا بازگذار

سخت نمی‌بینم ازین بهتر کار».

دلائل الخیرات از «مولانا سید ابو عبدالله، فرزند سلیمان جزولی» (م ۸۵۴ق) است که در شهر فاس مغرب تحصیل علوم دینی کرده و در آنجا نیز این کتاب را نوشته است و از او کرامات و خوارق عادات ظاهر شده و مردمان را به سلوک طریقت و کشف ابواب معارف حقیقت رهنمون می‌ساخت و به زهر در نماز صبح فوت و در «شانزدهم ربیع الاول ۸۷۰ق» در شهر «سوس» او را دفن کردند و بعد از ۷۷ سال او را به «مراکش» بردند و در «ریاض العروس» دفن نمودند. می‌گویند چون او را برای انتقال از قبر بیرون آوردند همچون یافتند که دفن کرده بودند و این کتاب که به نام مزرع الحسنات است در شرح همان دلائل الخیرات اوست. آقا بزرگ در الذریعه می‌گوید: احتمال دارد این کتاب شرح بر دلائل الخیرات و شوارق الانوار فی ذکر الصلاة علی النبی

انجام: «لطف ایلادی بزلارک خداوند تبارک

کیلدی شرف عزت ایله موی مبارک».

گزارش متن: در حاشیه برگ پایانی پنج بیت به فارسی و ترکی (ملمع) آمده است و در بالای آن ابیاتی از شیر و شکر مشرب نوشته شده است.

انجام: «عشق نکار برگ کل مشرب ایله بقاسی یوق

نیم نظر نمی‌کنه مؤنچه که تیر مولور موسینی».

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: عبدالرسول، فرزند محمد صابر بخاری □ تاریخ

کتابت: ۱۲۵۸ ربیع الثانی □ عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۳ برگ

□ تعداد سطر: ۱۶ و ۱۷.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح شده است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی انستیتو ککلیدزه، ص ۳۷؛ نسخه‌های خطی

کتابخانه‌های اتحاد جماهیر شوروی، دفتر هشتم (نشریه).

«شماره ثبت: PAC - ۳۲۲/۲»

دعا، عربی

۳۶ استغفار و اوراد

از: ناشناس

آغاز: «استغفر الله العظيم الذي لا اله الا هو الحي القيوم واتوب اليه وأسأله التوبة.

اللهم انت السلام ومنك السلام واليك يرجع السلام».

انجام: «ایمان مجمل: امنتُ بالله كما هو باسمائه وصفاته وقبِلْتُ جميع احكاميه

ایمان معصل^(۱) امنتُ... والقَدَرِ خَيْرٍ وَشَرِّهِ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى والبعث بعد الموت؛ تمت».

گزارش متن: مشتمل بر شش کلمه است: ۱. کلمه طيبه. ۲. کلمه شهادت. ۳. کلمه

توحيد. ۴. کلمه تمجيد. ۵. کلمه استغفار. ۶. کلمه رد کفر. در پایان نیز عنوان ایمان

مجمل ذکر شده است.

الصلوة والسلام ای سید خیرالبشر».

انجام:

«و الضحی آمد دلیل نسخه روی تو شد

سوره و اللیل آمد وصف گیسوی تو شد

سوره نجم از برای حق سخن‌گوی تو شد

آیت نون و القلم از خوبی روی تو شد

الصلوة والسلام ای سید خیر البشر».

اشعار به خط نستعلیق است. در سال ۱۳۸۹ قی همراه دلایل الخیرات به چاپ رسیده است.
 نک: الذریعه، ج ۲۰، ص ۳۲۸؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی
 ترکمنستان (مدبر)، شماره ۷۰-۴؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۱۳۸۳؛
 کشف الظنون، ۷۵۹/۱.

«شماره ثبت: ۳۲۲/۱ - PAC»

سیره پیامبر ﷺ، منظوم، ترکمنی

۳۱۵ موی مبارک

از: ناشناخته

آغاز: «ای خیره کونکل آئله بوکون نظم شعاری

تفسیرنی بر سه نه عجب تنگری تبارک

کبر بولسلار اول روح نبی تبعه مبارک

بر رابعه دین بولدی بنا شاهی دوارک

شفقت بهل کیلمیش لار اوئل موی مبارک

بولسون پسنکا اقبال اوزه اقبال مبارک

روشن لغی عالم یزین اول روی محمد

تابولدی مسخر یوزی خوش‌خوی محمد».

به رنگهای لاجوردی و طلائی و سبز و سفید و مشکی و قرمز و دارای گل و بوته با خطوط اسلیمی و بالای سرلوح بریده شده است و بخشی از اول نسخه ناخوانا و قسمتی نیز افتاده است. نسخه رطوبت دیده و دارای رکابه است.

«شماره ثبت: ۳۲۳ - PAC»

۳۱۸ صلوة مسعودی (ج ۱) فقه حنفی، فارسی

از: مسعود، فرزند محمود، فرزند یوسف سمرقندی. م. سده ۶ یا ۷ یا ۸ ق.

آغاز: «الحمد لله الذي اعز العلم والعلماء واذل الجهل والجهلاء وبين في الحكم نزيله، قال الله تعالى قل هل يستوي الذين يعلمون والذين لا يعلمون. شكر و سپاس مر خدای را که عزیز گردانید علم را و علما را و خوار گردانید جهل و جهلا را و بیان کرد، در قرآن مجید و فرقان حمید خویش که بگوی ای محمد آیا هست برابر آنانی که عالمند با آنانی که جاهلند».

انجام: «و مختار خواهد امام زاهد فخر ره آن است که بیست دلو بر کشته پاک شود اما در شرح از محمد حسین ره روایت آمده است که کل آب چاه را برکشند نه از آن روی که پلید شده است از بر آن که تا پاک و پاک کننده شود. والله اعلم بالصواب: تمت الكتاب. دفتر اول صلوة مسعودی بعون ملك الوهاب».

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ کاتب: محمد فاضل □ تاریخ کتابت: ۲۸ محرم الحرام ۱۲۵۴ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی، آهار میره شده □ تعداد برگ: ۳۲۷ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۱۹/۲ × ۱۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۷ × ۱۵/۴ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با تخته به رنگ زیتونی، دارای ترنج، سرتنج و مجدول، ضربی، عطف و لبه: تیماج قرمز.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح شده است. دارای رکابه است.

«شماره ثبت: ۳۲۴ - PAC»

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ □ تاریخ کتابت: ۱۲۲۲ق □ عنوانها و نشانیها: شنگرف درشت تر از متن □ نوع کاغذ: شرقی، آهار مهیره شده □ تعداد برگ: ۸ □ تعداد سطر: ۱۹ □ اندازه متن کتاب: ۸×۱۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۴/۵×۲۵/۵ سانتیمتر.

ویژگیهای نسخه: عناوین به شنگرف درشت و اوارد به مشککی نوشته شده است. در سربرگ «۲۵۷» مجموعه، به نسخ زیبای شنگرف نوشته شده است: «اوارد عصرته» و «۶» برگ اولی مجدول به شنگرف و دارای رکابه است.

«شماره ثبت: ۳۲۲۲/۳ - PAC»

۳۱۷ روضة الصفا فی سیره الملوك و الانبياء (ج ۱) تاریخ، فارسی

از: محمد ابن خاوندشاه فرزند محمد معروف به میرخواند م. ۹۰۳ ق. آغاز: «زیب فهرست نسخه مفاخر اینای عالمیکان زینت مجموعه مآثر... منعیمیست که مبدعات عالم نبات بر خوان احسان او... بیان بلغای عجم در وصف مقالات بلاغت».

انجام: «از ظلمت باطل به روشنائی حق رسند و کمر حسن قبول بر میان جان... بر ضد این کلمات بود... که مردم را از ذروه لعین بحضیض شرک و شک افکنند و از قلال خیال راسخ حق و صدق در عمق وادی بطلان و غوایت اندازد تا در دنیا معابت و در آخرت معاقب گردند و هم از کلمات اوست که بالمکان یظهر جل العفو واللّه اعلم بالصواب؛ تم».

گزارش متن: مشتمل بر سیره انبیاء علیهم السلام و ملوک و خلفاست. گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: سده ۱۱ ق ۱۸م □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی، زرد و سفید □ تعداد برگ: ۴۱۲ □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه متن کتاب: ۱۰/۶×۱۹/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۵/۹×۲۴/۳ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با تخته که به روی تخته کاغذ جلد اصلی نسخه را چسبانده اند. دارای ترینج، سرترنج و مجدول، ضریبی و آثاری از لبه های تیماج قرمز باقی است و اکنون مشعمی قهوه ای است. ویژگیهای نسخه: نسخه ترمیم شده و آثار موربانه به چشم می خورد و دارای سرلوح مرصع،

۲۰۰ صلوة مسعودی (ج ۲)   فقه حنفی، فارسی

از: مسعود، فرزند محمود، فرزند یوسف سمرقندی. م. سده ۶ یا ۷ یا ۸ ق.
 آغاز: «الحمد لله الذي وعد الجنة للمطيعين بكرمه ومته وفتح باب التوبة على
 المذنبين بفضلته ورحمته والصلوة على خير البرية محمد وآله واصحابه المهاجرين
 وسفرته وسلم تسليماً كثيراً كثيراً، باب اول در بیان مسح گنجینه».
 انجام: «یک سجده از رکعت اول مانده ام بقول محمدره نماز تباه شود که تمامت
 شفع اول را اعتبار دارد... بقول ابوحنیفه و ابویوسف نیت کند و یک سجده آرد و قعده
 و سهو از عهده بیرون آید و الله اعلم بالصواب. و الیه المرجع والمآب».
 گزارش متن: به زبان ترکی نیز ترجمه شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا و منتهای عربی به نسخ □ کاتب: حاجی عبدالواحد
 □ تاریخ کتابت: دوشنبه ۲۲ صفر الحرام ۱۱۴۱ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی،
 زرد □ تعداد برگ: ۱۶۴ □ تعداد سطر: ۲۳.

ویژگیهای نسخه: در برگ اول مهر بیضی شکل وقف موجود است که در آن نوشته شده
 است: «وقف مسجد خواججه بلغار». دارای سرلوح زیبایی با گل و بوته‌های
 لاجورد، قرمز، صورتی، بنفش با زمینه طلا و گوشه‌های لاجورد است که در کتیبه آن نوشته شده
 است: «رب یترو وتم بالخیر و جلد ثانی صلوة مسعودی در فقه». مثل جلد اول، زیر متون عربی
 خط شنگرف کشیده شده و در حاشیه تصحیح شده و دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی فارسی دارالکتب قاهره، ص ۹ (بخش فقه)
 «شماره ثبت: ۳۲۵/۲ - PAC»

۲۰۱ صلوة مسعودی (ج ۳)   فقه حنفی، فارسی

از: مسعود، فرزند محمود، فرزند یوسف سمرقندی. م. سده ۶ یا ۷ یا ۸ ق.
 آغاز: «باید دانستن که زکوة دادن فریضه است، هم به نص قرآن و هم به حدیث
 رسول، اما نص آن است که قوله تعالی: اقیموا الصلوة و اتوا الزکوة. امر کردن خدای

از: مسعود، فرزند محمد، فرزند یوسف سمرقندی. م. ۶ یا ۷ یا ۸ ق.
 آغاز: «الحمد لله الذي اعز العلم والعلماء واذل الجهل والجهلاء وبتين في محكم
 تنزيله، قال الله تعالى قل هل يستوى الذين يعلمون والذين لا يعلمون وارسل رسوله
 محمد ١ حتى نشر العلم وحث الناس على طلبه ... چنین گوید جمع‌کننده این مسائل
 شیخ فقیه زاهد مسعود ابن».

انجام: «خواجه امام زاهد فخر ره آن است که بیست دلو برکنند ... نه از آن روی که
 پلید شده است از برای آن‌که تا پاک و پاک‌کننده شود. والله اعلم بالصواب؛ تم».

گزارش متن: جلد اول مشتمل بر چهل و پنج باب است. باب ۱. در مقدمه نماز
 و مناقب امام اعظم است. ۴۵. در مسایل چاه است و جلد دوم مشتمل بر چهل و یک
 باب است. ۱. در بیان مسح موزه و ۴۱. در بیان سجده است. جلد سوم دارای چهل و سه
 باب و سی و شش فصل و پانزده کتاب است و با «زکوة» شروع و با باب «المترقات»
 خاتمه می‌یابد. فهرست مطالب در اول کتاب آمده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا و نسخ □ کاتب: جلد اول: عبدالواحد □ تاریخ
 کتابت: جلد اول روز جمعه ۶ محرم ۱۱۴۱ □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی، زرد
 □ تعداد برگ: ۱۸۹ □ تعداد سطر: ۲۳ □ اندازه متن کتاب: ۱۰×۱۹/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد:
 ۱۵/۵×۲۶ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج قهوه‌ای جلد سوخت، عطف و لبه تیماج قرمز، درون جلد
 تیماج مشکی دارای ترنج و سرترنج بوده ولی جایشان مانده است.

ویژگیهای نسخه: در اول کتاب مهر بیضی مشکی وجود دارد که در آن نوشته شده است:
 «وقف مسجد خواجه ...». و دارای سرلوح مزدوج است که در آن «بسم الله الرحمن الرحيم» نوشته
 شده است و مرصع و مزین به گل و بوته به رنگ بنفش، آبی، نارنجی و صورتی با خطوط مشکی
 اسلیمی و با زمینه مذقوب با گوشه‌های لاجورد است. تمام برگها مسجودل به
 طلا، مشکی، قرمز، لاجورد و کمند لاجورد است. زیر عبارتهای عربی خط شنگرف کشیده شده
 است و در برگ ۹ مهر بیضی شکل مشکی وجود دارد که در آن نوشته شده است: «وقف مسجد
 خواجه بلغار». در حاشیه تصحیح شده و دارای رکابه است.

«شماره ثبت: ۳۲۵/۱ - PAC»

«شبم ز چمن به جسم نمناک رود

گلغنجه ز باغ با دل چاک رود

خط در ورق دهر بماند صد سال

بیچاره نویسنده که در خاک رود

هر که خواند دعا طمع دارم

زانکه من بنده گنه کارم».

گزارش متن: مشتمل بر «غزلیات» و «رباعیات» بیدل است. غزلیات از برگ «۶ تا

۲۰۹» است. بدین آغاز:

«زلف لیلة القدری صبح عید رخساری

حین چهره‌اش بدری نسترن بناگوشی

آشیان بیدل که گرم رخت سوخت از حسرت «حیرت»

دود از دلش برخواست همچو شمع خاموشی».

رباعیات از برگ «۲۰۹ تا ۲۱۹» است. بدین آغاز:

«گردون در خاک اگر نشاند ما را

مشکل که ز وحشت برهاند ما را».

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: چهارشنبه ۱۲۷۸ق □ عنوانها و

نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: شرقی، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۲۹۰ □ تعداد سطر: ۱۷

□ اندازه متن کتاب: ۸/۲×۱۶/۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۵/۷×۲۶/۴ سانتیمتر □ نوع جلد:

کاغذی با مقوا به رنگ زیتونی، دارای تریج به رنگ قهوه‌ای و سرتریج به رنگ مسی است. در

سرتریج نوشته شده است: «عمل محمد عمر صحاف ۱۲۷۱» عطف و لبه: تیماج قرمز.

ویژگیهای نسخه: دارای سرلوح ساده است. تمام برگها مجدول و به قرمز باکمند لاجورد

و اشعار در داخل جداول نوشته شده است و مهریضی شکل مشکى در برگ «۲۱۹» وجود دارد که

در آن نوشته شده است: «خواجه ملا عبدالحمید». در اول نسخه در سه برگ متفرقه نوشته شده

است. و دارای رکابه است.

تعالی به دادن زکوة دلیل است که زکوة فریضه است.»

انجام: «بروایه» «ابی بکر ابن عباس» و «حفص» و «بکر» هر دو شاگردان عاصم‌اند و «عاصم» شاگرد «ابوعبدالرحمن السلمی» بود. در علم قرائت شاگرد «امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب» بوده است و نیز شاگرد «عبدالله ابن مسعود» بوده است... ایشان از پیامبر ﷺ یاد گرفته‌اند و الله اعلم بالصواب و الیه المرجع و الیه المآب.»

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا و نسخ □ کاتب: حاجی عبدالواحد □ تاریخ کتابت: روز جمعه ۱۴ جمادی الاولی ۱۱۴۱ □ محل کتابت: لاهور □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی، زرد □ تعداد برگ: ۱۲۵ □ تعداد سطر: ۲۳.

ویژگیهای نسخه: در ابتداء مهر وقف «مسجد خواجه بلغار» به چشم می‌خورد. دارای سرلوح زیبایی با گل و بوته‌های بنفش، لاجورد، قرمز، صورتی و خطوط مشکی اسلیمی است که به شکل تاج می‌باشد. مهر دایره مشکی کم‌رنگ در پایان نسخه وجود دارد که ناخوانا شده است. بعضی از اوراق از شیرازه جدا شده و چند برگ نانوشته در پایان نسخه وجود دارد و دارای رکابه است.

«شماره ثبت: ۳۲۵/۳ - PAC»

۲۰۲ دیوان

از: بیدل = میرزا عبدالقادر، بیدل بخاری، دهلوی عظیم آبادی.

م. ۱۱۳۰-۱۱۳۳

آغاز:

«باوج کبریا که پهلوی عجزست راه آنجا

سر موی گر اینجا خم شوی بشکن کلاه آنجا

او بکساح محبت ناز شوخی بر نمی‌دارد

چو شبنم سر به مهر اشک می‌بالد نگاه آنجا

به یاد محفل نازش سحرخیز... می‌دانم

تبسم تا کجاها چیده باشد دستگاه آنجا.»

از: اسماعیل، فرزند حسن، فرزند احمد، فرزند احمد الحسینی الجرجانی (گرگانی).
م. ۵۳۱ یا ۵۲۵ ق.

آغاز: «الحمد لله رب العالمين حمد الشاكرين والصلوة على النبي المصطفى محمد
وآله الطاهرين اجمعين. سيد امام اسماعيل ابن الحسن ابن محمد ابن احمد الحسيني
جرجاني ... چنين گويد که معلوم است که عنایت همه آن نباشد که کسی را چیزی
بخشند ... کسی را فایده‌ای دهند و یادگاری سازند».

انجام: «سیر و پیاز و خردل کوفته ضماد کنند ... کزندگی بمردم باز ندهند و بجای
طعام نان میدهند در آب ترمی کنند بدین قاعده غذا قانع باشد و گفته شد که هر روز بامداد
تا چهل روز ... گزیده پشه علاج آن است ... نیکو شود و هر بو بودنج بود. واللّه اعلم
واحكم برحمتك يا ارحم الراحمين؛ تم».

گزارش متن: مشتمل بر پنج بخش و هر بخش دارای چند باب است. بخش اول: در
فواید علمی که در طب به کار آید که دارای هفده باب است. بخش دوم: در علاج
بیماری‌ها از سر تا پای انسان است دارای سی باب است. بخش سوم: در علاج تب، آبله
و حصبه که دارای دو باب است. بخش چهارم: در آماسها و جراحاتها که در یازده باب
است. بخش پنجم: در شکستگی و کوفتگی و برآمدن مفصل از جای خویش است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۲۱۷ ق □ عنوانها و نشانیها:
شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۸۳ □ تعداد سطر: ۱۷ □ اندازه متن
کتاب: ۸×۱۵/۳ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۳×۲۳ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج جلد سوخت دولایی
به رنگ قهوه‌ای و عطف و لبه: تیماج قهوه‌ای و درون نیز تیماج قهوه‌ای است.

ویژگیهای نسخه: دارای سرلوح مرصع و مزین به گل‌های زرد با زمینه طلا، لاجورد
و سفید است که قسمت سفید آب مزین به خطوط اسلیمی است و کلمات «بسم الله الرحمن
الرحیم و به نستین» در آن نوشته شده است. نسخه ترمیم شده و تمام برگها مجدول به طلا، مشکی
و لاجورد است. کاغذ کتاب به دو رنگ مایل به زرد و سفید است. در پایان نسخه مهر مریمی
مشکی وجود دارد که در آن نوشته شده است:

۲۰۲ دیوان ادب منظوم، ترکی آذربایجانی

از: فضولی بغدادی = محمد، فرزند سلیمان، فضولی بغدادی م. ۹۷۰ / ۱۵۶۱ م.
آغاز: «قد انار العشق للعشاق منهاج الهدا»

سالک راه حقیقت عشق له ایلرا اقتدا
ایلمز خلوت سرای سر وحدت هجرمی

عاشقی معشوقدن معشوقی عاشقندن جدا
وادی وحدت حقیقتده مقام عشق دور

کیم شخص اولمز اول وادیده سلطانندن گدا».
انجام: «جگرم داغنه مرهم بود مادم سندن

نچه‌ای بللم آه یسا نوید ور جگرم
... ایفضولی دوره بسندن اله تعلیم وفا

ناگه از مرقد مجنونه شد سیر گذرم».
گزارش متن: مشتمل بر غزلیات ترکی «فضولی بغدادی» است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ عنوانها و نشانها: مشکي □ نوع کاغذ: شرقی، سفید □ تعداد برگ: ۷۰ □ تعداد سطر: ۱۱ □ اندازه متن کتاب: ۸/۲ × ۱۶/۲ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۵/۷ × ۲۶/۴ سانتیمتر

ویژگیهای نسخه: تمام برگها مجدول به شگرف و دارای کمنند لاجوردی است. از انجام افتادگی دارد. پنج برگ نانوشته در پایان نسخه وجود دارد. دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۱، ص ۸۳۸؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۱۱۰۱ و ۲۴۶۷.

«شماره ثبت: ۳۲۶/۲ - PAC»

۲۰۲ یادگار طب، فارسی

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: جمادی الاولی ۱۲۶۱ □ عنوانها و نشانها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی، زرد □ تعداد برگ: ۵۵۷ □ تعداد سطر: ۲۳ □ اندازه متن کتاب: ۱۱×۲۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۵/۵×۲۶/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا به رنگ خنایی، دارای تریج و سرتریج قهوه‌ای، و عطف و لبه: تیماج قرمز و گوشه‌ها تیماج یشمی است. در سرتریج این عبارت آمده است: «عمل ملا عبدالقادر صحاف ۱۲۶۵» و در وسط تریج نوشته شده است: «عاقبت خیر باد ۱۲۵۹».

ویژگیهای نسخه: در برگ «۵۵۵» میرشش ضلعی مشکی وجود دارد که در آن نوشته شده است: «ملا میرزا امید» و در پشت طرف دوم جلد نوشته شده است: «این کتاب از آخوند ملا میرزا امید مع دو اشرفی در بدل یک کتاب تفسیر مولانا حسین در دست ماست». در حاشیه تصحیح شده است. در پایان دو برگ نانوخته و در یک برگ افزودگیهای آمده است. تمام آیات به قرمز و شرح به مشکی و از انجام کمی افتادگی دارد و دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی مشترک پاکستان، ج ۱، ص ۴۹.

«شماره ثبت: ۳۲۸ - PAC»

ادب منظوم و حدیث و آیه، فارسی

۲۰۶ مرقع

از: ناشناس

آغاز: «جور و جفاست شیوه آن با زمین همه

خوبان جفا کینند ولیکن نه این همه

ما خود چو داغ لاله عذاری برم ب خاک

گلها دمد ز تربت من آشن همه

انجام: «طبع ترا تا هوس نحو کرد

صورت عقل از دل ما محو کرد

ای دل عشاق به دام تو صید

من به تو مشغول و تو با عمرو زید (مشقه عبدالنبی)».

گزارش متن: در هر صفحه «شعری»، یا «نثری»، یا «آیه‌ای»، یا «حدیثی» به خط

«ابوالقاسم قسیم نار و جنة

به محشر سازدم در سلک ابرار ۱۲۱۷».

در حاشیه تصحیح شده و دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملی عشق آباد، شماره ۲۵۷-۳؛ فهرست

نسخه‌های خطی فارسی، ص ۶۱۰.

«شماره ثبت: PAC - ۳۲۷»

تفسیر قرآن، فارسی

۲۰۵ تفسیر قرآن = تفسیر عزیز

از: ملاحسین کاشغری.

آغاز: «سورة «ملک» مدینه است و سی آیت است و سیصد و سی و پنج کلمه است چنانکه در کتاب البشارة و در اکثر تفاسیر مذکور است و در بعضی از تفاسیر مذکور است که سیصد و سه کلمه است و هزار و سیصد و سیزده حرف است ... دو وجه انتظام آخر سوره تحریم به اول سوره ملک که ختم سوره تحریم به آن است که مریم بنت عمران بود از جمله مؤمنان».

انجام: «از جهت این نامیده شده است و هم اخناس بعد از آن حق تعالی بیان کرده است ... پس گفته است الذی یوسوس فی صدور الناس من الجنة والناس، پس گویا که حق - سبحانه و تعالی - بیان کرده است در این سوره مراتب».

گزارش متن: از زندگی مؤلف اطلاعی به دست نیامده است. این تفسیر از سوره ملک تا آخر قرآن است. در تفسیر «قل اعوذ» آمده است: (نمونه از متن): «بعضی از عارفان تفسیر کرده‌اند این دو سوره را بر وجه عجیبی و گفته‌اند که حق - سبحانه و تعالی - چونکه شرح کرد امر الهیه را در سوره اخلاص ذکر کرد این سوره در عقب سوره اخلاص در شرح مراتب مخلوقات خدای تعالی پس فرمود اولاً اعوذ برب الفلق و این از جهت آن است که ظلمات عدم غیر متناهی است و حق تعالی شکافته است این ظلمات را به نور تکوین و ایجاد و ابداع...».

انجام: «و نیز شاگرد عبداللّه ابن مسعود بوده است. - رضوان اللّٰه تعالیٰ علیهم اجمعین - و ایشان از حضرت رسول ﷺ یاد گرفته‌اند. واللّٰه اعلم بالصواب والیه المرجع والمآب».

گزارش متن: جلد دوم مسعودی دارای فهرست مطالب در اول کتاب است. آغاز (ج ۲): «حمد و سپاس مر ذات واجب الوجودی را که علم را ذریعۀ هدایت گردانید و از میان آن همه علوم فقه را به غایت مخصوص ساخت...». این نسخه مشتمل بر سه جلد صلوة مسعودی است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ کاتب: ج ۱، قاضی میر، فرزند ملا میر اعلای خجندی، (ج ۳) از اکرم، فرزند ملا میر اعلانی خجندی □ تاریخ کتابت: ۱۲۶۰ ق □ عنوانها و نشانها: شگرف □ نوع کاغذ: شرقی، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۴۵۵ □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه متن کتاب: ۱۱/۵ × ۲۰ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۱/۴ × ۳۲ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمی به رنگ آبی.

ویژگیهای نسخه: در سربرگ اول کتاب و قفنامه‌ای همراه با یک مهر مربعی مشکی مربوط به وقف بدین صورت آمده است: «وقف کرد این صلوة مسعودی را ملا جوهره‌بای درزی درکنند شیخ شاه» و در مهر نیز این عبارت مذکور است: «الوقف لله ۱۳۰۰» و مهر وقف مذکور در چند جای نسخه به چشم می‌خورد. جلد اول، دارای «۱۷۸» برگ است.

ترقیمۀ کاتب: «زین رقم مقصود یاد آوردن احباب بود

و رنسه کسی این خط من لاینق باستکتاب بود».

جلد ۲ با «مسح موزه» و جلد ۳ با «کتاب زکوة» شروع می‌شود. در پایان نسخه نیز مهر وقف

و عبارت وقف موجود است. دارای رکابه است.

«شماره ثبت: ۳۳۰/۱ - PAC»

طب، فارسی

۴۰۸ اختیارات بدیعی = مفتاح الخزاین

از: علی، فرزند الحسین انصاری مشهور، به حاجی زین الدین، عطّار شیرازی.

م. ۸۰۷. ق.

درشت خوشنویسی شده است و رنگ خطوط نیز بستگی به رنگ زمینه برگ دارد که «زرد، سفید و مشکی، سبز و غیره» است.

گزارش نسخه: □ کاتب: محمد کریم □ تاریخ کتابت: ۱۲۴۷ق □ نوع کاغذ: مقوایی □ تعداد برگ: ۲۸ □ تعداد سطر: مختلف □ اندازه متن کتاب: ۸×۱۳/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۳×۲۰/۱ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا به رنگ زرشکی، دارای ترنج و سرترنج مجدول، ضریبی، عطف، مشمی قهوه‌ای، لبه: تیماج یشمی، درون مشمی به رنگ طلا و گلدار و نسخه ترمیم شده است.

ویژگیهای نسخه: مهري در برگ اول بدین صورت وجود دارد: «یا الله یا احد - دولت محمد ...» و در همان برگ درختچه‌ای به رنگ سفیدآب نقش شده و این بیت در بالای آن نوشته شده است:

«تدیر کند بنده‌ای تقدیر نداند

تقدیر خداوند به تدیر نماند».

در برگ «۱۶» این عبارت آمده است: «جهت گرامی ملا عبدالنبی نوشته گردید، سنه ۱۲۷۲». برگهای این مرقع از مقوا به رنگ‌های نارنجی، طوسی، زرد، مشکی، قرمز، سفید، سرمه‌ای و ابری با زمینه سبز و آبی می‌باشد. در ضمن حواشی برگها نیز به رنگهای مختلف است. در حاشیه برخی از برگها اشعاری به خط ریزتر از متن نوشته شده است.

«شماره ثبت: ۳۲۹ - PAC»

فقه حنفی، فارسی

۲۰۷ صلوة مسعودی (ج ۱ - ۳)

از: شیخ فقیه زاهد، ابومسعود، فرزند محمد، فرزند یوسف سمرقندی.

م. سده ۶ یا ۷ یا ۸ ق.

آغاز: «الحمد لله الذي اعز العلم والعلماء واذل الجهل والجهلاء وبيّن في محكم تنزيل قوله تعالى. قل هل يستوي الذين يعلمون والذين لا يعلمون. وارسل رسوله محمداً ﷺ... اما بعد: چنین گوید جمع‌کننده این مسائل شیخ فقیه زاهد ابومسعود ابن محمد ابن یوسف سمرقندی».

است. و حمد بی حد و ثنای بی حد مر پادشاهی را که نعم و احسان او در حق انسان بیرون از حد و بیان است، گواه بر کمال قدرت او طبایع اصول و صورت ارکان است.»
انجام: «اگر سرکه ترشی در آفتاب نهند تا گرم شود قرقه چند در آن اندازند... دیگر عاقر قرحا دو درم با ده درم آب عنصل بسایند و بر ذکر طلا کنند. واللّه اعلم بالصواب. تمت کفایه منصوری.»

گزارش متن: مبنی بر دو فن است: فن اول: در تقسیم طبّ به نظری و عملی است و طبّ نظری: مشتمل بر یک مقدمه و چهار مقاله است: مقاله ۱. اسباب مادّی صحّت. مقاله ۲. اسباب صوری صحّت. مقاله ۳. اسباب فاعلی. مقاله ۴. احوال و اعراض و علامات. و هر مقاله مشتمل بر چند فصل است. طب عملی: مشتمل بر پنج مقاله و هر مقاله مشتمل بر دو باب و هر باب نیز مشتمل بر ده فصل است. فنّ دوم: در ذکر ادویّه مفرده مرکبه مشتمل بر دو مقاله است. مقاله ۱. در ذکر بعضی ادویّه مفرده که دارای هفت باب است. مقاله ۲. در ادویّه مرکبه که مشتمل بر بیست باب است. در روز جلوس شجاع الملک (از پادشاهان آل مظفر) بر تخت پادشاهی و به نام او نوشته شده است. ابواب و مقاله و اسامی امراض به شنگرف نوشته شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ کاتب: ملا پوریا، فرزند میان محمد معظم □ تاریخ کتابت: عصر دوشنبه ۱۰ جمادی الاول ۱۲۲۰ □ محل کتابت: پيشاور، سرآسیا □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی، زرد □ تعداد برگ: ۲۶۱ □ تعداد سطر: ۱۶ □ اندازه متن کتاب: ۱۸/۵ × ۹/۳ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۸/۸ × ۱۶ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج دولایی جلد سوخت به رنگ قهوه‌ای، عطف و لبه: تیماج قرمز، درون تیماج قهوه‌ای روشن، روی جلد آثار موربانه‌ای به چشم می‌خورد.

ویژگیهای نسخه: ابواب و مقاله‌ها و اسامی امراض به شنگرف نوشته و دارای رکابه است.
نک: فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۵۸۵؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۵۰۱؛

الذریعه، ج ۱۸، ص ۱۰۰.

آغاز: «اهداء حمد بی عدد اعداد سپاس بی قیاس مبدع که آثار ابداع او بر هر ورق از اوراق و شجر از اشجار سمت و وضوح یافته».

انجام: «موم سفید و قدری کنجد و موم با هم بگدازد و در هاون کند و چند نوبت بآب شیرین بشوید و بعد از آن دارو افشانند به آن و دیگر بشوید و استعمال کند. واللّه اعلم بالصواب والیه المرجع والمآب تمت الكتاب ... بعون الملك الوهاب».

گزارش متن: وی در شیراز می‌زیسته و این کتاب را به سال ۷۷۰ ق برای شاهزاده خانم، بدیع الجمال، یکی از زنان امیر مبارزالدین، محمد، فرزند مظفر، نگاشته است. او به سال ۷۶۷ ق مفتاح الخزاین را در سه مقالت نگاشته بود سپس به سال ۷۷۰ ق در آن دست برده و اختیارات بدیعی را در دو مقاله ساخته است: مقاله اول: ادویه مفرده به ترتیب حروف تهجی. مقاله دوم: ادویه مرکبه.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: سده ۹ و ۱۰ ق و سده ۱۷ م □ عنوانها و نشانها: سرفصل‌ها شنگرف و درشت‌تر از متن است □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۲۶۲ □ تعداد سطر: ۱۹ □ اندازه متن کتاب: ۱۳×۱۸ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۸×۲۵ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا به رنگ حنائی، دارای ترنج و سرترنج نارنجی و مجدول، ضربی، عطف و لبه تیماج قرمز است.

ویژگیهای نسخه: در اول کتاب فهرست مطالب در ۱۱ برگ ذکر شده است. در پایان نسخه مهر مستطیل شکل مشکی وجود دارد که ناخوانا شده است. قسمتی از نسخه رطوبت دیده و ترمیم شده و خط‌خوردگی دارد. در حاشیه تصحیح شده، و در حاشیه برگ «۱۱۲»، تاریخ تألیف «۶۷۰ ق» آمده است و دارای رکابه است.

نک: الذریعه، ج ۱، ص ۳۶۸؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۴۶۵.

«شماره ثبت: ۳۳۱ - PAC»

۲۰۱ کفایه مجاهدیه = کفایه منصورى طب، فارسی

از: منصور، فرزند محمد، فرزند یوسف، فرزند الیاس شیرازی. م. ۸ و ۹ ق.

آغاز: «شکر و سپاس مر خالقی را که در خلقت انسان دقایق حکمت ... پایان

گزارش متن: این کتاب در شرح اصطلاحات و الفاظ جامع الرموز است. مؤلف جامع الرموز «شمس‌الدین محمد خراسانی قهستانی» (م ۹۶۲ ق) است. برهان الشریعه محمود بن عبیدالله محبوبی (م ۶۷۳ ق) کتابی را به نام وقایه الروایة فی مسایل الهدایه در فقه حنفی تألیف نمود و نوّه دختری او آقای صدر الشریعه دوم عبیدالله، فرزند مسعود (م ۷۴۵ یا ۷۴۷ ق) این کتاب را به نام النقایه مختصر الوقایه مختصر نموده است و جامع الرموز شرح مزجی بر مختصر الوقایه که در سال «۹۴۱ ق» به نام عبیدالله خان ازبک به پایان رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: سده ۱۱ و ۱۲ ق □ عنوانها و نشانیها: لغات شنگرف و توضیحا به مشکی است □ نوع کاغذ: شرقی، زرد □ تعداد برگ: ۲۵ □ تعداد سطر: ۲۷ □ اندازه متن کتاب: ۱۰×۱۸/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۶/۶×۲۸ سانتیمتر □ نوع جلد: مشمی قرمز و عطف: مشمی قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: در حاشیه تصحیح شده است. نسخه ترمیم شده و دارای رکابه است.

نکات: فهرست نسخه‌های خطی خاورشناسی روسیه، ۱۲۴۴ - C: فهرست نسخه‌های خطی حضرت معصومه، ج ۲، شماره ۵۰۶/۲؛ فهرست نسخه‌های خطی ترکمنستان، ص ۳۳؛ فهرست نسخه‌های خطی انستیتو آثار خطی تاجیکستان، ج ۱، شماره ۲۱۱۸/۱۱.

«شماره ثبت: ۳۳۳/۱ - PAC»

۲۱۲ صراح اللغة = الصراح من الصحاح (ج اول) لغت، فارسی

از: ابوالفضل، محمد، فرزند عمر، فرزند خالد قرشی، ورارودی م. ۶۸۱ یا ۷۰۰ ق.

آغاز: «قال الفقير الى مولاه الغني به عمن سواه الواثق بالمتعالى عن الولد ولوالد...

القرشى جمّل الله احواله وحصل آماله احمد الله وهو المحمود بكلّ اللغات وجلّها واشكره وهو المشكور... فانّ صحاح اللغة دواء العلة لسقام الجهل».

انجام: «و فى الحديث انه بعث مصدقاً فاتاه بشاة شافع والشافع هو الطالب لغيره فلم

ياخذها فقال ايتنى... تشفع شفاعة كردن شكاعى گياهى از داروها و آن را باب سنجاب

۲۱۰. گزیده قرابادین طب، فارسی
از: ناشناس.

آغاز: «باب، در ادویه معده چون کمال هضم اول در اینجا است و شروع هضم از دهن انسان طالب صحت واجب است که در مضغ اشیاء مبالغه کنند... اطریفل کبیر که جهت استرخاء رطوبت معده و هضم طعام و منع صعود بخار معده به دماغ».

انجام: «چون ثلث بماند بیالیند و شش درم جرسقوطری در وی افکنند و سه روز بگذارند و از پس سه روز دو اوقیه تا چهار اوقیه مع یک درم روغن بادام شیرین بنوشند».

گزارش متن: این رساله منتخبی از قرابادین قادری است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: ۱۰ جمادی الاوّل ۱۲۲۰ □
عنوانها و نشانیها: مشکى □ نوع کاغذ: شرقی، زرد □ تعداد برگ: ۱۰ □ تعداد سطر: ۲۲
ویژگیهای نسخه: خط خوردگی زیاد دارد و حاشیه نویسی شده و حواشی نیز از قرابادین قادری است. در حاشیه تصحیح شده و دارای رکابه است.

«شماره ثبت: ۳۳۲/۲ - PAC»

۲۱۱. شرح اللغات و اصطلاحات جامع الرموز

لغات فقهی، عربی به فارسی و ترکی ترجمه شده است.

از: مهاجر بلغاری بخاری.

آغاز: «الحمد لله الذي حمدته الموجودات بالالسنه المختلفات. ونظقت البرايا بنعوت جلاله بانواع الاصطلاحات وتفاوت اللغات من اهل الارضيين والسماوات من الوحوش على قليل الجبال واغصان الاشجار».

انجام: «بولور غایت گوزل قوخوسی بولوراخ باب الوار: يطفو طفا فوق الماء طفا وطفو اعلا... اقدام کردن... يتعامى التحامى بيكسوندن... يستثنى الاستثناء چشم داشتن و بعدى بالباء مص: تم».

انجام: «سقطت الالف التي في اسجدوا لآنها الف وصل وذهبت الالف التي في يا لاجتماع الساكنين... الا يا اسلمى يا دارمى على اليلى - ولا زال منها لأبحر عايك القطر. تم الكتاب ولله الحمد حمداً لا يحويه العدو والحساب على تتيم هذه النسخة انتساخاً ضحوة الاثنين الثالث والعشرين من ذى العقدة سنة سبعمائة هجرية وكان الفراغ من تأليفه وتسويده... ومن تأييده ظهيرة الثلاثاء السادس عشر من صفر سنة احدى وثمانين وستمائة».

گزارش متن: تأليف اين كتاب در ۱۶ صفر ۶۸۱ آغاز و در ۲۳ ذى القعدة روز دوشنبه سال ۷۰۰ ق به پايان رسيده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شسته نستعلیق زيبا □ تاريخ كتابت: سده ۱۰ ق □ محل كتابت: كاشغر □ عنوانها و نشانها: سنگرف □ نوع كاغذ: شرقی، زرد □ تعداد برگ: ۴۲۳ □ تعداد سطر: ۲۳ □ نوع جلد: مشمی قرمز و عطف: مشمی قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: آثار موریانه خوردگی زیاد به چشم می‌خورد. تمام برگها ترمیم شده و نسخه رطوبت دیده است. در مخزن تفلیس به اشتباه جزو مجموعه «۳۳۳» محسوب شده است. در حالی که در یک مجلد مشتمل است. در حاشیه تصحیح شده و در پشت برگ «۴۲۳» این عبارتها نوشته شده است: «الانسان: حیوان ناطق، الفرس: حیوان صاهل، البغل: حیوان شامخ، الحمار: حیوان ناهق، الغنم: حیوان ناهی، الكلب: حیوان نایح، الاسد: حیوان ذاب، الخنزیر: حیوان ضایع، الهرة: حیوان ماری، الارنب: حیوان صاغب، الحمام: حیوان هادی، الدجاج: حیوان قاری».

نک: فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرعشی ره، شماره ۷۶۹۰.

«شماره ثبت: ۳۳۳/۲ - PAC»

عرفان منظوم، فارسی

۲۱۴ عرفات = عرفان

م. ۱۱۳۳ یا ۱۱۳۰ ق، ۱۷۲۰ م.

از: میرزا بیدل = عبدالقادر بیدل

آغاز: «عشق از مشت خاک آدم ریخت

آنقدر خوتکه رنگ عالم ریخت

و آفتاب پرست نیز گویند «شکع» بفتح تین دردمند شدن و به خشم شدن عع کافه یقال بات شکعا ای».

گزارش متن: ترجمه و گزیده‌ای از صحاح جوهری است که در ۱۶ صفر ۶۸۱ در کاشغر به انجام رسیده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: ۹۸۱ هج □ محل کتابت: کاشغر □ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی، زرد □ تعداد برگ: ۲۰۰ □ تعداد سطر: ۲۳. ویژگیهای نسخه: حاشیه‌نویسی نیز شده و در حاشیه تصحیح شده است. در تمام برگها موربانه خوردگی به چشم می‌خورد، که در اثر آن بعضی از کلمات ناخوانا شده است. مهر بیضی شکل در برگ «۲۶» وجود دارد که در آن نوشته شده است: «محمد شهریار» و مرمت شده است. در برگ «۲۵» که همان برگ اول صراح الصحاح است علامات و رموزی که در کتاب به کار رفته بدین صورت توضیح داده شده است: «عع»: عینین ای عین الماضی و عین المضارع «فاضه»: یعنی الماضی مفتوح العین و المضارع مضموم العین «کافه»: یعنی الماضی مکسور العین و المضارع مفتوح العین و «عع فاکه»: یعنی الماضی مفتوح العین و المضارع مکسور العین. در همین برگ عبارت «تملک نامه» نیز بدین صورت آمده است: «من مملکات حضرت شاه محمد شهریار...» و نسخه رطوبت دیده و دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۱۹۹۹؛ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرعشی ره، شماره ۷۶۹۰.

«شماره ثبت: ۳۳۳/۲ - PAC»

۲۱۳ صراح اللغة = الصراح من الصحاح (ج ۲) لغت، فارسی

از: ابوالفضل محمد، فرزند عمر، فرزند خالد المدعو بجمال القرشی.

م. ۶۸۱ تا ۷۰۰ ق.

آغاز: «وجعاً أشکاع بخشم و به ستوه آوردن شمع موم شموع کذالک عع بهفتحها و فی الحدیث من تبیع المشمعه اصاره الله الی حالة یعبث به فیها... شموع بالفتح زن بازیگر و خندنده».

بیضی شکل مشکی وجود دارد که در آن نوشته شده است: «سلطان مراد» و در برگ اول در زیر مطالب افزوده تاریخ «۱۲۷۸ق» مندرج است و در برگ «۵۴» مهر بیضی شکل مشکی وجود دارد که در آن نوشته شده است: «محمد نعیم». در لبه کتاب نوشته شده: «عرفان میرزا بیدل» و به سال ۱۲۹۹ ق در بمبئی چاپ شده است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی مشترک پاکستان، ج هشتم، ص ۱۰۳۱؛ فهرست نسخه‌های خطی دانشگاه استانبول، شماره ۵/۱۴۷۶.

«شماره ثبت: ۳۳۴ - PAC»

۲۱۵ ذخیره الملوك اخلاق، فارسی

از: سید علی، فرزند شهاب‌الدین، همدانی.
م. ۷۸۶ق.
آغاز: «از عذاب ابدی و وسیلت و وصول سرمدی او به دوام لذات به نعیم سرمدی.
قال الله تعالی: آمنوا بالله ورسوله و النور الذی قال یا عمری أتدری من السائل قلتُ الله ورسوله أعلم».

انجام: «وقوای دواعی شهوات نفسانی خاک شقاوت و ادبار بر فوق روزگار ما بخت و کبریت افتراق معاصی آبروی ما بریخت. نسأل الله العفو الفوز العنان ان يعاملنا بما هو اهله وان یستر قبایح اعمالنا کما یقتضیه کرمه وفضله. انه قریب مجیب والحمد لله وحده والسلام علی من اتبع الهدی. تمت الكتاب بعون الملك الوهاب».

گزارش متن: این کتاب در سال ۱۹۰۶ م در لاهور چاپ سنگی شده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: سده ۹ و ۱۰/۱۷ و ۱۸ م □ عنوانها و نشانیها: مشکی و شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی، زرد □ تعداد برگ: ۲۳۳ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۱۴×۷/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۳×۱۴ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج ساغری، جلد سوخت، دولایی، درون نیز تیماج ساغری است.

ویژگیهای نسخه: یک برگ از اول کتاب افتاده و بعضی از برگها از شیرازه جدا شده است. نسخه رطوبت دیده و تمام برگها مجدول به شنگرف و دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مغنیا، ص ۸۰؛ فهرست نسخه‌های

چهارم است آدم تجلی ادراک

یعنی آن فهم معنی لولاک

احادیث بنای محکم او

الف افتاد عـلّت دم او

دال او مسغز اول انجام

که درو جدّ وحدتیت تمام».

انجام: «شکر ایزد که نسخه عرفان

یافت اقبال اختتام مقال

کلک فطرت ز سجده فرسایی

کرد پرداز عرش پیمایی

... کرد تأخیر او نیاز کرام

هدیه ذوالجلال والا کرام

از کوشش جنون احرام

این کتابت به روز جمعه تمام؛ تمت».

گزارش متن: یک مثنوی عرفانی در تحقیق و مکاشفه در سیر و تطوّر وجود است

و یازده هزار بیت دارد که در سال «۱۱۲۲ق» سروده شده است. نام این کتاب در این

نسخه عرفان و در بعضی از نسخه‌های دیگر از جمله در فهرست دانشگاه استانبول

عرفات آمده است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: سده ۱۱ق، ۱۸ - ۱۹م

□ عنوانها و نشانیها: شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۲۵۲ □ تعداد

سطر: ۱۹ □ اندازه متن کتاب: ۶/۴ × ۱۶/۴ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۳/۵ × ۲۴/۲ سانتیمتر □ نوع

جلد: کاغذی با مقوا به رنگ زیتونی، دارای تریج، سرتریج و مجدول، ضریبی، عطف و لبه

و گوشه‌ها: تیماج قهوه‌ای.

ویژگیهای نسخه: کاغذ نسخه به دو رنگ سفید و زرد است. در پشت جلد دوم مهر

انجام: «دوای که در خانه بریزند و دود کنند جانوران مضر بگریزند چون انار... همه حشرات از دود اینها بگریزند و آنچه در خانه بمانند...».

گزارش متن: مشتمل بر یک مقدمه و هشت باب، موافق عدد حروف اسم مؤلف است. و هر بابی نیز مشتمل بر چهار فصل می‌باشد. مؤلف از تاریخ ۱۰۹۱ تا ۱۱۱۴ ق فرمائروای «اشترخانی» بود.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق □ تاریخ کتابت: سده ۱۱ ق □ عنوانها و نشانیها: سنگرف و درشت تر از متن است □ نوع کاغذ: شرقی، زرد □ تعداد برگ: ۳۶۸ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۲۰/۵ × ۱۳ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۸ × ۱۸/۵ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا، به رنگ سبز روشن، دارای تریج و سرتریج قهوه‌ای و مجدول، ضری، عطف و لبه: تیماج قهوه‌ای و گوشه‌ها: تیماج شیمی، در سرتریج این عبارت نوشته شده است: «عاقبت خیر باد». ۱۲۹۹.

ویژگیهای نسخه: در برگ «۲» مهر گلایی شکل مشکلی وجود دارد که ناخوانا شده و در برگ «۴» همان مهر وجود دارد که در آن نوشته شده است: «سبحانقلی بهادرخان صاحب این کتاب است. وقف لسان». یا «وقف لسان صاحب این کتاب هست سبحانقلی بهادرخان». در تمام برگها مهر وقف به چشم می‌خورد. نسخه نفیس به نظر می‌رسد. در حاشیه تصحیح شده و از انجام افتادگی دارد و دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی خاورشناسی فرهنگستان علوم روسیه، ۶۴۶ -
C: فهرست نسخه‌های خطی آثار خطی تاجیکستان، ج ۱، ص ۷۵/۱؛ فهرست نسخه‌های خطی انستیتوی شرق‌شناسی ابوریحان بیرونی فرهنگستان علوم ازبکستان، ج ۱، ص ۱۱۷.

«شماره ثبت: ۳۳۶ - PAC»

۲۱۸ اخلاق محسنی = اخلاق المحسنین اخلاق، فارسی

از: ملا حسین، فرزند علی، واعظ کاشفی بیهقی. م. ۹۱۰ ق.

آغاز: «حضرت پادشاه علی الاطلاق غرة کلمته و جلّت عظمته منشور دولت

خطی کتابخانه مرعشی ۱۵، ج ۲۰، شماره ۷۷۲۴.

«شماره ثبت: ۱/۳۳۵ - PAC»

۲۱۶ الموسوقیه

عرفان، فارسی

از: امیر، سید علی، فرزند شهاب‌الدین، همدانی. م. ۷۸۶ق.

آغاز: «جسمانی و ما... و مشتبهات نفسانی معلول گشته خلاصی نیاید از آثار حقایق این سعادت بوی به مشام جان سالک نرسید و این امراض مهلکه و اوجاع مفلجه مندرع نشود الا بر تریاق محبت که از داروخانه حضرت صمدت^(۱) ظاهر شود و محبت حقیقی از معرفت کامل توالد کند».

انجام: «حضرت خدر علی^(ع) می‌خواند. دعا این است: اللهم انی أشهدک وأشهد ملائکتک وانبیائک ورسولک... من کل بلیة صوریة و معنویة و إن توفیتنی فتوفنی الیک مسلماً غیر مفتون و الحقنی بالصالحین برحمتک یا ارحم الراحمین. تمت الرسالة الموسوقیه».

گزارش نسخه: نوع خط: نسخ و نستعلیق □ کاتب: شهاب، فرزند شیخ محمد □ تاریخ کتابت: سده ۱۰ □ عنوانها و نشانیها: مشکی □ نوع کاغذ: شرقی، زرد □ تعداد برگ: ۱۴. و ویژگیهای نسخه: این رساله در حاشیه ذخیره الملوک «شماره ۳۳۵ - PAC» آمده است. دارای رکابه است.

«شماره ثبت: ۲/۳۳۵ - PAC»

۲۱۷ احیاء الطبّ سبحانی

طب، فارسی

از: سید سبحانقلی، محمد بهادرخان. م. سده ۱۲ق.

آغاز: «سپاس بی‌قیاس و ستایش قدس اساسی حکیمی را سزاست که در شربت... نزل من القرآن ما هو شفاء و رحمة للمؤمنین».

نه دیوان شعرت این بلکه جامی

کشیرست خوانی برسم کریمان

زالوان معنی درو هرچه خواهی

بیا بسی مکر مدح و ذم لثیمان

... تا هر شعری در مقر خود قرار گیرد و هر غزلی در مستقر خود استقرار پذیرد. چون

مولد این فقیر (ولایت جام) است که مرقد... شیخ الاسلامی احمد الجامی... مولدم جام
و رشحه ملمم - جرعه جام شیخ الاسلامیست».

انجام: «جامی اگر یافت درین کشت زار

فکر تو بر کار زراعت قرار

در دل خود تخم قناعت فشان

بهتر ازین هیچ زراعت مدان

تخم پراکنده که در دل بود

تخم پراکندگی دل بود».

گزارش متن: جامی سه بار دیوان خود را گردآوری کرد. بار اول در ۸۸۴ق با

دیباچه و سرآغاز: «بسم الله... هست صلاهی سرخوان کریم». بار دوم در سال ۸۸۵ق با

دیباچه و سرآغاز: «بسم الله... املی حمد المنان الکریم». و بار سوم در سال ۸۹۷ق با

سرآغاز: «بسم الله الرحمن الرحیم - طرفه خطائی است ز سفر کریم». دیوان سوم

مشمول بر ۳ بخش است: ۱. فاتحة الشباب ۲. وسط العقد ۳. خاتمة الحیات و تاریخ

تألیف در نسخه‌ها مختلف است. قصائد از برگ ۲ شروع و در برگ ۳۶ خاتمه می‌یابد.

آغاز: «تیز بادا ترا چشم یقین تا عنایتی...» ترجیع‌بند: از «۳۶ تا ۵۴» می‌باشد.

«ماء معین چیست خاک پای محمد

حبل متین ریقه ولای محمد».

انجام ترجیع‌بند:

سلطان المرسلین و متمم اخلاق المحسنین الامی... مرقع و مزین گردانید، زیرا که خُلق نوری است از انوار حکمت الهی و سرّی است از اسرار پادشاهی».

انجام: «به اتمام رسید و اختتام انجامید این رساله مشتمل بر اسرار حکمت و منظوی بر حقایق اطوار دولت. و از نام کتاب... و ز مقدم تو چشم سخن یافت - اخلاق محسنی به تمامی نوشته شد - تاریخ هم نویس ز اخلاق محسنی - تمت الکتاب».

گزارش متن: مشتمل بر ۴۰ باب است. باب ۱. در عبادت است و باب ۴. در تربیت خدم و حشم است. و فهرست مطالب در اول آمده است.

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: سده ۹ یا ۱۰/ق/ سده ۱۷ م □ عنوانها و نشانیها: لاجوردی شنگرف، ابواب و آیات و روایات شنگرف است □ نوع کاغذ: شرقی، زرد، ضخیم □ تعداد برگ: ۱۴۶ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: ۱۵/۵ × ۹ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۲۲ × ۱۵ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا، به رنگ حنائی، دارای تریج و سرتریج قرمز و مجدول، ضریبی، عطف و لبه: تیماج به رنگ یشمی، در سرتریج نوشته شده است: «دارد امید شفاعت از محمد ﷺ».

ویژگیهای نسخه: نسخه رطوبت دیده و برگها ترمیم شده است. دو برگ اول نسخه از حیث کاغذ و خط با بقیه کتاب فرق دارد. افتادگی داشته بعداً الحاق شده است. در پایان نیز یک برگ به جای برگ افتاده الحاق شده است. حاشیه نویسی شده و در حاشیه تصحیح شده است. در اول نسخه نوشته شده است: «یک هزار و هفتصد و هفتاد و هفت خشت طلا... در گنبد امام علی موسی رزا (رضا)»^(۱) و دارای رکابه است.

«شماره ثبت: ۳۳۷ - PAC»

ادب منظوم، فارسی

۲۱۹ دیوان = فاتحة الشباب

م. ۱۹۸۸ ق.

از: نورالدین، عبدالرحمان، فرزند احمد جامی.

آغاز: «والحمد لله على ذلك و درین معنی گفته شده است، قطعه:

ذات پاکی که خود به حکمت پاک

قبضه خاک را دهد ادراک

کردگاری ز قطره آبی

می‌کند گوهران تابانی

انجام:

«حال امت عجب پریشانند

پای تا سر غریق عصیانند

گفت حق احدا تو می‌دانی (می‌خواهی)

هر کسی را نباشد آگاهی

من همی‌خواهم ای شریف جمال

هم تو آگه نباشی از این حال

شد به توفیق خدای لاینام

این کتاب روز پنجشنبه تمام».

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق □ تاریخ کتابت: روز پنجشنبه ۱۲۵۶ ق □ عنوانها و نشانها: سرفصلا شنگرف و درشت‌تر از متن است. □ نوع کاغذ: شرقی، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۴۳۸ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب: $۸ \times ۱۷/۲$ سانتیمتر □ اندازه جلد: $۱۵ \times ۲۵/۷$ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا، به رنگ قهوه‌ای، دارای ترینج و سرترینج و مجدول، ضربی، عطف و لبه تیماج یشمی بوده اکنون از بین رفته و نیاز به ترمیم دارد. گوشه‌های طرف اول جلد افتاده است.

ویژگیهای نسخه: بیشتر برگها از شیرازه جدا شده و طرف دوم جلد از بدنه کتاب جدا شده است. در حاشیه برخی از برگها اشعار نوشته شده و دارای رکابه است.

«شماره ثبت: ۳۳۹ - PAC»

«رو به دیوان کن و سر به گریبان درکش»

هرچه جز مستی حق از همه دامان درکش».

مثنوی از برگ «۵۴ تا ۵۹» است:

آغاز: «به نام خدای پست و بلند

ز خورشید فضلش بود بهره مند».

انجام: «بهرش به فرمان جهانش به کام

دعاگوی او انس و جان والسلام».

گزارش نسخه: نوع خط: نستعلیق زیبا □ تاریخ کتابت: سده ۱۰ □ عنوانها و نشانیها:

شنگرف □ نوع کاغذ: شرقی □ تعداد برگ: ۵۹ □ تعداد سطر: ۱۵ □ اندازه متن کتاب:

۸/۶ × ۱۳/۳ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱۱/۸ × ۱۹ سانتیمتر □ نوع جلد: تیماج به رنگ قهوه‌ای

و دارای شمشه‌ای در طرف دوم جلد و عطف و لبه: از تیماج سفید.

ویژگیهای نسخه: در برگ اول مهر مربعی شکل مشکی وجود دارد که ناخوانا شده است.

تمام برگها مجدول به شنگرف است. در صفحه اول نسخه، حکایت حضرت نوح علیه السلام آورده شده

است. حاشیه‌نویسی شده و اکثر برگها مرمت شده و دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ص ۲۲۶۴؛ فهرست نسخه‌های خطی

توپ قاپوسرای استانبول، شماره ۹۵۶؛ الذریعه، ج ۹، ص ۱۸۸؛ فهرست نسخه‌های

خطی کتابخانه مرعشی، ج ۹، شماره ۹۱۰۷.

«شماره ثبت: ۳۳۸ - PAC»

فقه منظوم، فارسی

۳۲۰ مسلك المتقين

م. سده ۱۱ ق.

از: صوفی الله یارخان، بخاری نقشبندی.

آغاز: «حمد بی حد ثنای بی اعداد

به خدایی که نور ایمان داد

غافر است رحیم، رحمان است

پساک از عیب شرک نقصان است

و متن خط خوردگی دارد. ابواب را با چسباندن علامتهای کوچک پارچه‌ای در بالای برگها مشخص کرده‌اند که خیلی سریع می‌توان آن را پیدا کرد. اکنون در داخل روکش پارچه قدیمی که از جنس پنبه است نگهداری می‌شود. حاشیه‌نویسی شده و در حاشیه تصحیح شده است. فهرست مطالب موقع ترمیم به اول کتاب الحاق شده و دارای رکابه است.

نک: فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مرعشی، ج ۲۸، شماره ۱۱۰۵۵.

«شماره ثبت: ۳۴۰ - PAC»

معنیات، فارسی

۲۲۲ دستور معما = معما = قواعد معما

۰.۴۹۰۴.ق.

از: حسین، فرزند محمد حسینی نیشابوری.

آغاز:

«به نام آن‌که از تألیف و ترکیب

معمانی جهان را داد ترتیب

گشانید از معما نام اما

شد از نامش گشاده هر معما

همین نامی است عالم باقی آن ذاة

له التوحید اسقاط الاضافة».

انجام:

«میر، ز بهر رسیدن به عز و شرف

چون آن نامه را خامه خوشخرام

بیاراست اول از آن نام به

که باشد برو نیز ختم کلام».

گزارش متن: در این رساله معنیات در ضمن قواعد معما ذکر است.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق درشت □ تاریخ کتابت: ۱۲۵۶ق □ عنوانها و

نشانیها: شنگرف و درشت تر از متن □ نوع کاغذ: شرقی، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۱۴۰

آغاز: «ثانی که شایان جناب مستطاب حضرت الهی تعالی است، که بجز وی نه نیابد السنه بندگان چنین ذاتی را به غیر لا احصی ثناءً علیک چه ستایند سبحان الله الحکیم العظیم که به کبریا و الجبروت و درود نامحدود ایزد معبود باد».

انجام: «صدیق صادق القول نزد این درویش نقل کرد که مالخولیای مراقی از مدتی داشتم... از تشرب فادزهر معدنی در مدت یک هفته اثر نفع به ظهور رسیده... و این درویش نیز در اکثر علل به تشرب وی امر کرده و نافع یافته... سبحان ربك رب العزة عما یصفون و سلام علی المرسلین و الحمد لله رب العالمین - تمام شد قرابادین قادری من تألیف شاه ارزانی در دست...».

گزارش متن: مؤلف می‌گوید: «از اینکه سید عبدالقادر جیلانی از دودمان مرتضوی است تیمناً به برکات ارواح مطهّرة این خاندان این نسخه را به قرابادین قادری نام نهادم تا به برکت اهل بیت کرام و اولیاء عظام بر کافه مردم مفید باشد». و توضیح می‌دهد «لفظ قرابادین یک لفظ یونانی است که به ادویه مرکبه اطلاق می‌کنند». و مشتمل بر بیست و دو باب است. باب ۱. در ادویه سراسر است و ۲. در ادویه مسموم و لوغ و ملدوغ می‌باشد.

ترقیمه کاتب: «من نوشتم صرف کردم روزگار

من نمانم خط بماند یادگار

الهی بیامرز سه بنده را

مصنف، نویسنده، خواننده را.

گزارش نسخه: نوع خط: شکسته نستعلیق زیبا □ کاتب: میریوسف □ تاریخ کتابت: ۱۲۷۵ق □ عنوانها و نشانها: شنگرف برجسته □ نوع کاغذ: شرقی، آهار مهره شده □ تعداد برگ: ۴۱۳ □ تعداد سطر: ۲۱ □ اندازه جلد: ۱۸×۲۷/۳ سانتیمتر □ نوع جلد: کاغذی با مقوا، به رنگ حنائی و عطف و لبه: تیماج قهوه‌ای و گوشه‌ها: تیماج شیمی، دارای ترنج و سرتنج قهوه‌ای، ضری، و در سرتنج عبارتی بدین صورت آمده است: «عمل ملا بولدش صحاف».

ویژگیهای نسخه: سرفصلها و اسامی داروها و دردها به شنگرف برجسته نوشته شده است

□ تعداد سطر: ۹ □ اندازه متن کتاب: ۱۲×۵/۵ سانتیمتر □ اندازه جلد: ۱/۲۰×۷/۱۲ سانتیمتر □
 نوع جلد: کاغذی با مقوا، به رنگ حنائی، دارای ترنج مشکی و سرترنج قرمز، مجدول، ضریبی،
 عطف و لبه: تیماج قرمز.
 ویژگیهای نسخه: دارای سرلوح ساده و تمام برگها مجدول به شنگرف و دارای کمند
 شنگرف است. برگها ترمیم شده و در پایان تاریخ کتابت بوده ولی ناخوانا شده که احتمالاً ۱۲۵۶ق
 می باشد. در آخر نسخه مهری بیضی شکل مشکی وجود دارد که ناخوانا شده است. در حاشیه
 تصحیح شده است و دارای رکابه است.
 نک: الذریعه، ج ۸، ص ۱۶۸.

«شماره ثبت: ۳۴۱ - PAC»

شابک: ۳-۲۴۷-۲۶۱-۹۶۲

مرکز چاپ و انتشارات وزارت امورخارجه
فروشگاه شماره ۲: صندوق پستی ۱۹۳۹۵/۳۷۶۲

بها: ۳۸۰۰۰ ریال